



**«Қазақстандағы заманауи білім
беру тәжірибесінің болашағы мен
ғылыми зерттеулері**

**атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференцияның материалдары**

11 мамыр 2023 жыл

**«Перспективы и научные исследования
в практике современного образования Казахстана»**

**Материалы международной
научно-практической конференции**

11 мая 2023 год

**"Prospects and research in the practice
of modern education in Kazakhstan"**

Materials of the international scientific and practical conference

11 of may 2023 year

Астана - 2023

УДК 37.0(069)
ББК 74.00 Қ18

Редакциялық алқа/ Editorial Board/Редакционная коллегия:

Тесленко Александр Николаевич – доктор педагогических наук, доктор социологических наук, профессор, Астана, Казахстан

Шишкова Светлана Юлиановна – кандидат психологических наук, доцент Московского психолого-социального института, Москва, Россия

Зейнуллина Жанар Маратовна – магистр педагогических и психологических наук, Казахстан (отв.секретарь оргкомитета), Астана, Казахстан

Құнанбаева Мәйрә Нәмгенқызы – кандидат психологических наук, Казахстан (отв.секретарь сборника), Астана, Казахстан

Келимбетова Айнур Ғалымжанқызы – магистр педагогических и психологических наук, Астана, Казахстан

Дюсембаева Жұлдыз Канышевна – магистр экономических наук, Астана, Казахстан

Prospects and research in the practice of modern education in Kazakhstan= Қазақстандағы заманауи білім беру тәжірибесінің болашағы мен ғылыми зерттеулері=Перспективы и научные исследования в практике современного образования Казахстана: мат-лы междн. науч-практ.конф. – Астана: Академия педагогов и психологов, Изд-во «JK PRINT» ЖК, 2023 ж. – 125 с – Англ., каз., рус.

ISBN 978-601-08-3311-1

Жинақта ҚР жоғары оқу орындарының оқытушылары, магистранттары, студенттері, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагогтары мен мұғалімдері, әлеуметтік педагогтар, психолог педагогтары, дефектологтар, жалпы білім беретін мектептердің, гимназиялар мен лицейлердің логопедтері оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің өзекті мәселелері бойынша, балалардың жеке басының қалыптасуы мен дамуы, өскелең ұрпақтың әлеуметтік мінез-құлқының психокоррекциясы мен профилактикасы бойынша мақалалары, сондай-ақ қазіргі Қазақстан жағдайында ерекше білім алуға қажеттілігі бар балаларға инклюзивті білім беру мәселелері бойынша.

Мақалалар жинағы білім беру жүйесі ұйымдарының педагогтары, мамандары мен басшыларының, сондай-ақ ата-аналар мен студенттердің кең ауқымына арналған.

В сборнике представлены статьи преподавателей, магистрантов, студентов высших учебных заведений РК, педагогов дошкольных образовательных организаций и учителей, социальных педагогов, педагогов психологов, дефектологов, логопедов общеобразовательных школ, гимназий и лицеев по актуальным проблемам обучения и воспитания учащихся и воспитанников, по становлению и развитию личности детей, психокоррекции и профилактике ассоциальных форм поведения подрастающего поколения, а также по вопросам инклюзивного образования детей с ООП в условиях современного Казахстана.

Сборник материалов рассчитан на широкий круг педагогов, специалистов и руководителей организаций системы образования, а также родителей и студентов.

ISBN 978-601-08-3311-1

№ 1 СЕКЦИЯ

«Педагогикалық білімнің сабақтастығы: тенденциялары, мәселелері, шешу жолдары».

"Continuity of pedagogical education: trends, problems, solutions".

«Непрерывность педагогического образования: тенденции, проблемы, пути решения».

ӘРІПГРАММА ӘДІСІМЕН НЕЙРОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДИАГНОСТИКА ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ.

Шишкова С.Ю. психология ғылымының кандидаты, Мәскеу психологиялық-әлеуметтік институтының доценті, Мәскеу, Ресей, Зейнуллина Ж.М. педагогика психология ғылымының магистрі, Астана, Қазақстан.

Аннотация: Мақала балалардың үйлесімді дамуына бағытталған, үш бағытта жұмыс істейтін Шишкова Светлана Юлиановнаның авторлық әдістемесіне арналған: ауызша және жазбаша сөйлеуді дамыту және түзету; мінез-құлық пен коммуникативті дағдыларды түзету; баланың үйлесімді психофизиологиялық дамуы. Хат-бұл балаларды жан-жақты жетілдіруге бағытталған дамыту әдісі. Нәтижесінде мидың барлық жүйелерінің жұмысын кешенді жақсарту, интеллектуалды және эмоционалды саланы үйлестіру және баланың жүйке жүйесін нығайту. Әдістеме жас санаттарына арналған: 0-ден 3 жасқа дейін Мектепке дейінгі жас, бастауыш мектеп жасы 11-ден 15 жасқа дейін.

Түйінді сөздер: әріп, үйлесімді психофизиологиялық даму, түзету.

Бұл нейробиологиялық диагностикалау мен түзетудің заманауи әдіс баланың дамуының тұтас көрінісін алуға, оның қабілеттерін, қызығушылықтары мен мәселелерін анықтауға мүмкіндік береді. «Әріпграмма әдісімен нейробиологиялық диагностика және түзету» әдісі бойынша сабақ барысында балалар мен жасөспірімдердің мінез-құлқын түзету және нейробиологиялық диагностиканың, тренингтер ұйымдастыру сияқты дағдыларды біріктіретін педагогтарда қалыптастыруға болады.

Жалпы нейробиология дегеніміз психикалық әрекеттің миға байланысты негіздерін зерттейтін психология ғылымының саласы. Ол психологиялық әдістерді, сондай-ақ нейробиологияның заманауи әдістерін қолдануды қамтиды. Ми құрылымдары мен психикалық процестер арасындағы байланысты түсіну балалардағы оқудағы қиындықтарды түзету әдістерін дамытуға және оларға жазуды, оқуды немесе есептеуді игеруге көмектеседі. Сонымен қатар балалардың психофизиологиялық дамуындағы бұзылуларын (кез-келген жастағы балалардың дамуындағы әртүрлі қиындықтардың «психофизиологиялық дамуындағы ауытқуларын») түзету мақсатымен жүргізіледі. Соның арқасында ерікті әрекет (субъектінің саналы, мақсатты әрекеті, эмоцияларға тәуелді емес, қосымша ынталандыру мен күш-жігерді талап ететін) іс-әрекетке айналдырады.

Әріпграмма әдісі қолдану - түзету-тәрбие жұмысы ерекше білім қажет ететін балалардың жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған арнайы педагогикалық іс-шаралар жүйесі ретінде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Әріпграмма әдісінің мақсаты - баланың психофизиологиялық дамуындағы қиындықтарды, бұрмаланулар мен бұзушылықтарды уақытылы анықтау, ата-аналарды баланың түзету бағыты мен үйлесімді дамуы туралы хабардар ету, белгілі бір баланың дамуындағы психофизиологиялық ерекшеліктеріне сәйкес педагогикалық әдістерді таңдай білу. Балалар мен жеткіншектердің қозғалысы мен іс-әрекеті. Қозғалыс және әрекет түрлері арқылы оқу мен тәрбие жүзере асырылады. Ерікті қозғалыстар мен әрекеттердің нейробиологиясында әріптер мен жана сөздер үйретіледі. Қалыпты бала тұрмысындағы

кабылдау, есте сақтау мен ойлау процесстерін ойын түріне айналдырып нейролық жаңа байланыстарды қалыптастыру үшін көптеген әрекеттер ойластырылған.

Бұл әдісті тек дефектолог пен логопедтер қоладна алады демей, барлық педагогтарға және бала оқытуымен айналысатын мамандарға, тәрбиешілегер, тьютерлерге, педагог-психологтарға және атаналарға да оңтайлы қолдану үшін әзірленген.

Әріпграмма әдісінің арқасында балалар мен жеткіншектерде есте сақтау мен зейінді дамиды. Балалық және жеткіншектік кезеңдегі ең маңыздысы баланың сөйлеуі және санауыды дамытады. Сонымен қатар әріпграмма әдісінде баланың ойлауын дамыту эмоциялардың нейропсихикалық тығыз байланыстар арқылы жүреді. Эмоционалды-ерік сферасы балалар мен жеткіншектердің мінез-құлық ерекшеліктеріне де әсерін тигізеді. Мысалы, жеткіншектік кезеңдегі тәуелділік мәселесінің шешу жолдарын ұсынады. Жеткіншектік кезеңдегі тәуелділіктің себептері мен ерекшеліктері. Жеткіншектік кезеңдегі тәуелділік түрлері. Жеткіншектік кезеңдегі тәуелділікті түзету.

Қазақстанда әріпграмма әдісі «Педагогтар мен психологтар академиясы» ЖШС қолға алып, таратып және насихатталып келеді. Ерекше білім қажет ететін балар мен жасөсперемдердің тілін шығару мен дамытуда бұл әдіс өзінің өміршендігін көрсетіп, Қазақстанда білім саласында көптеген педагогтармен және басқа да мамандармен ЖБҚ бар балалармен қолданып келеді. Осы «Педагогтар мен психологтар академиясында» әріпграмманы қолдану үшін арнайы курстарын да өтіге болады. Өткізілетін курстарға С.Ю.Шишкова өзінің авторлық әдістемесін дәрістер мен машықтау және практикалық сабақтар арқылы үйретіп, болашақта басқа мамандарды және атаналарды үйретуге заңды құжаттармен қамтамасыз етеді. Оның ұйымы «Ерте даму педагогтардың достастығы» «Содружество педагогов раннего развития» атты ұйымы сол оқуларды Ресейде жүргізеді де, онлайн форматында байланысқа түсіп отырады. Бұл инновациялық тәжірибені Қазақстаннан басқа Өзбекстан және басқа елдер білім беру саласында игеріп, еңгіздіріп, кеңінен қолданысқа қосуда.

Әдебиеттер:

1. Шишкова С.Ю.: «Буквограмма. В школу с радостью. Коррекция и развитие письменной и устной речи. От 5 до 14 лет». Издательство: АСТ, 2018 г.192с.
2. М.Қ.Бапаева. Даму психологиясы. – Алматы, 2014.
3. Ж.Қ.Дүйсенова, Қ.Н.Нығметова. Балалар психологиясы. – Алматы, 2012.
4. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі: оқу әдістемелік құрал / Бисембаева Ж.К. – Қостанай: У.Султангазин ат. Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті, 2019. – 81 б.
5. Актуальные проблемы нейропсихологии детского возраста /под ред. Л.С.Цветковой, М., 2011.
6. Балакова Е.Ю., Ковякина М.С. Нейропсихологическая диагностика. Классический стимульный материал. - М., 2010.
7. Зверева, Н. В. Патопсихология детского и юношеского возраста : учеб.пособие для студ. вузов, обуч. по направл. «Психология» и психол. специальностям / Н. В. Зверева, О. Ю. Казьмина, Е. Г. Каримулина. - М. : Академия, 2009 [Гриф].
8. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. – М. : Академия, 2009.
9. Перре М. Клиническая психология. – СПб. : Питер, 2009.
10. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте М., 2012.
11. Цветкова Л.С. «Нейропсихология письма, счета, чтения» М., 2009.
12. Хомская Е. Д. Нейропсихология. – СПб. : Питер, 2009.
13. Зейгарник Б. В. Патопсихология. - МГУ, 2009.
14. Цветкова Л.С. Методика диагностического нейропсихологического обследования детей. – М., 2009.
15. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. – М., 2009.

NEUROPSYCHOLOGICAL DIAGNOSTICS AND CORRECTION BY LETTERGRAM METHOD"

Shishkova S. Yu., Candidate of Psychology, Associate Professor of the Moscow Psychological and Social Institute, Moscow, Russia, Zeynullina Zh.M. Master of Pedagogical Psychology, Astana, Kazakhstan

Annotation: the article is devoted to the author's methodology of Svetlana Yulianovna Shishkova, aimed at the harmonious development of the child, which works in three directions: the development and correction of oral and written speech; correction of behavior and communication skills; harmonious psychophysiological development of the child. The letter chart is a developing technique aimed at the comprehensive improvement of children. The result is a comprehensive improvement in the work of all brain systems, harmonization of the intellectual and emotional spheres and strengthening of the child's nervous system. The methodology is designed for age categories: from 0 to 3 years of preschool age, junior school age from 11 to 15 years.

Keywords: letter chart, harmonious psychophysiological development, correction.

НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА И КОРРЕКЦИЯ МЕТОДОМ БУКВГРАММЫ»

Шишкова С.Ю. к.психол.н., доцент Московского психолого-социального института, Москва, Россия, Зейнуллина Ж.М. магистр пед-психол.н., Астана, Казахстан

Аннотация: статья посвящена авторской методике Шишковой Светланы Юлиановны, направленная на гармоничное развитие дете, которая работает в трех направлениях: развитие и коррекция устной и письменной речи; коррекция поведения и коммуникативных навыков; гармоничное психофизиологическое развитие ребенка. Буквограмма - развивающая методика, направленная на всесторонне совершенствование детей. Итогом является комплексное улучшение работы всех систем головного мозга, гармонизации интеллектуальной и эмоциональной сферы и укрепления нервной системы ребенка. Методика рассчитана на возрастные категории: от 0 до 3 лет дошкольный возраст, младший школьный возраст от 11 до 15 лет.

Ключевые слова: буквограмма, гармоничное психофизиологическое развитие, коррекция.

THE STUDY OF THE LEVEL OF SELF-AWARENESS OF ADOLESCENTS.

Prof.Dr. Enver Kapagan, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, Turkey, M.Kunanbaeva, A.Alibek, EAGI named after A.Kusainov, Astana, Kazakhstan

Abstract: the article discusses various theories of self-consciousness of the individual, features of manifestation and levels of development. The analysis of theories and their generalization is made, as well as their own position on the process of self-awareness is developed. It also describes the features of self-awareness and the levels of development characteristic of adolescence.

Keywords: self-awareness, adolescence, levels of self-awareness.

Immanuel Kant wrote about self - awareness: "The fact that a person can have an idea of his Self infinitely elevates him above all other beings living on earth. Thanks to this, he is a person..." [1]. Self-consciousness as a process in the mental stream of consciousness, which according to the teachings of U.James, defines a person's identity. A person as a conscious subject is able to realize himself and, thanks to this, through a volitional act, he can self-regulate his behavior. [2]

In Developmental Psychology, adolescence is characterized, first of all, as the period when a person first begins to look for Comprehensive Life Principles and values, as the age of the

formation of a worldview, personal and professional self-determination, assimilation. psychological, emotional autonomy. It is at this time that life and temporary attitudes of young people begin to form. A number of researchers believe that it is at this stage of ontogenetic development that the search for the meaning of one's life begins for the first time.

Considering the features of the adolescence of the genesis of self-consciousness in the unity of three aspects of self-awareness, emotional-value attitude to oneself and self-regulation, I. I. Chesnokova distinguished two levels in the formation of each of the components of self-consciousness. At the first level, self-awareness is formed by correlating the subject himself with other people (the "i" system and others), at the second – by correlating with himself (the "I and I" system). The second level-when a person correlates the information received with the already existing knowledge about himself, an image of his generalized "I" appears, approaches to the study and analysis of his world (self-knowledge) become more complex, stable, conscious. an emotional attitude towards oneself appears, feelings adequately connected with the objective world (an emotional-value attitude towards oneself), it becomes possible for a person to plan targeted changes in himself, self-esteem becomes the main mechanism for self-regulation of human behavior. and it appears in adolescence. [18]

Considering the features of the adolescence of the genesis of self-consciousness in the unity of three aspects of self-awareness, emotional-value attitude to oneself and self-regulation, I. I. Chesnokova distinguished two levels in the formation of each of the components of self-consciousness. At the first level, self-awareness is formed by correlating the subject himself with other people (the "i" system and others), at the second – by correlating with himself (the "I and I" system). The second level-when a person correlates the information received with the already existing knowledge about himself, an image of his generalized "I" appears, approaches to the study and analysis of his world (self-knowledge) become more complex, stable, conscious. an emotional attitude towards oneself appears, feelings adequately connected with the objective world (an emotional-value attitude towards oneself), it becomes possible for a person to plan targeted changes in himself, self-esteem becomes the main mechanism for self-regulation of human behavior. and it appears in adolescence. [3]

One of the most difficult periods in the human skeleton is adolescence. At this stage, a radical transformation of previously existing psychological structures takes place, the foundations of conscious behavior are laid, and a general direction appears in the formation of moral ideas and social attitudes.

The central factor in the psychological development of adolescence, the most important part of which is the formation of a new level of consciousness, a change in the concept of "I" (L. I. Bozhovich, I. S. Kon, etc.), unites a teenager with other groups of people through the desire for self - understanding, and also distinguishes him from them, determined by the desire This is due to sharp fluctuations in the attitude towards oneself, instability of self-esteem. This determines the leading needs of a teenager in self-affirmation and communication with peers. [3], [4].

From the point of view of S. L. Rubinstein, it was understood that human consciousness is the result of cognition and is the highest level in the development of consciousness. At the same time, the great psychologist understood that self-consciousness does not depend on direct experiences. This phenomenon can be described as an ability that forms a person's attitude to himself as an individual (to his thoughts, actions and worldview). It forms a person's sense of "I" as a personal subject of his life, and gives him the belief to take personal responsibility for himself . [5]

From the point of view of L. S. Vygotsky, the structure of consciousness includes the following components:

- 1) accumulation of knowledge about the person himself,
- 2) expand and deepen this knowledge,
- 3) self-awareness as a person,
- 4) further development of one's own individuality,
- 5) formation and development of moral criteria for self-esteem,

6) development of individual features of consciousness. [6]

The basis of the origin and development of an individual's self-consciousness is determined by the presence of a mirror Self in a person's consciousness. This concept was developed by the American scientist Charles Cooley, who believed that the "Self-image" is the basis of self-consciousness of the individual. According to Ch .The Coolie "Self-image" is formed by assimilating the attitudes (opinions and assessments) of other people (the "primary group"), that is, the reference group in relation to this person. From the people around the person, the individual receives his first information about himself (name, age, gender, nationality, abilities, individual qualities of the character, etc.). [7] Also, George Herbert Mead, believed that a person's self-consciousness is an ordinary view of himself from the side of many people of other people with whom he interacts. [8]

Consciousness allows a person to take a critical look at the actions of his consciousness, that is, to separate his inner whole from everything that happens outside, analyze it and compare it with the outside. In consciousness, to consider oneself not as something in absolute isolation from this world, but in a comprehensive relationship with it, that is, as a whole.

Consciousness is a holistic assessment of a person's awareness of his actions and their results (thoughts, feelings, moral qualities and interests, ideals and motives of behavior) and his place in life. This problem has always been and will be relevant for every person, especially for a teenager who makes the transition from the fairy-tale world of childhood to the world of adults.

Thus, in the life of adolescents, consciousness is a very important structure and fundamental for the future formation as a mature person. Consciousness is a mental phenomenon that regulates, evaluates and guides a person himself.

So, according to our opinion, self-consciousness is self-awareness is a process that occurs at the highest level of consciousness development, allowing a person as a subject to evaluate himself in comparison with others, regulate and know himself and his behavior. Unlike consciousness, which tries to objectively reflect the external reality, self-consciousness allows you to create your inner world, generating new meanings. Hence the main functions of self-awareness:

Self-esteem (self-attitude)

Self-regulation (self-control)

Self-knowledge b (reflection).

At the same time, the manifestations of consciousness also include the following functions:

1. emotional regulation. Helps people regulate their emotions by reflecting on their feelings and identifying the underlying causes. This helps them develop Aman Kadu strategies and deal with stress and anxiety.

2. social interaction. It also plays an important role in interaction, as it allows people to be aware of their own behavior and how it may be perceived by others. This will help them adapt their behavior to different social situations and predict the reactions of others.

3.a sense of morality. Consciousness is the ability to form moral and moral conclusions and concepts and, thanks to them, make decisions. This allows people to reflect on their actions and consider the impact they have on others. This will help them develop a sense of empathy and empathy and make ethical decisions.

4.personality identity. Mindfulness helps people build a sense of personal identity by reflecting on their experiences, values, beliefs, and goals. This will allow them to develop a sense of being different from others and understand their unique strengths and weaknesses.

5.self-improvement. It can motivate people to strive for self-improvement by identifying areas in which they want to develop or change. This can lead to personal development and a sense of satisfaction.

One of the scientists who studied self-consciousness and proposed his theory is David Hawkins.He is a world-famous psychiatrist, researcher of consciousness, doctor of Medical Sciences. The author of many books on self-development and spiritual development. Hawkins wrote his book " Power vs. In the book" Force " speaks of consciousness as the main component of spiritual understanding. In his opinion, most people live thinking about the past or the future,

not being in the present moment. It is believed that negative emotions such as stress, anxiety, stress arise from people's lack of understanding of it. [9]

Consciousness, which, according to D. Hawkins, is light and love, is associated with the understanding of our own true essence, that is, it helps to overcome egoistic needs and desires, to be happy and satisfied with life. The researcher's theory of self - consciousness is based on his idea that human consciousness can be characterized by certain levels. He proposed a map of the levels of consciousness, consisting of 17 levels from the bottom to the top, that is, it says that a person can rise higher on this map, becoming more and more spiritual, improving his consciousness. Each level of consciousness has its own unique features and states of consciousness, as well as its own emotional states and levels. It is said that consciousness is the key to personal growth and enlightenment. According to him, it is the ability of a person to understand their thoughts, emotions and actions, as well as the motives behind them. It is said that consciousness can be developed through introspection, work on your emotions and thoughts. He claims that each of us has an internal compass that shows what is right and what is wrong. Allows us to listen to this inner voice and make the best decisions for our lives. [9]

The scientist wrote his "Power vs. Force " described in detail the hierarchy of the levels of human consciousness. Each level of consciousness was digitized by him using muscle testing technology (kinesiological test) - the only technology recognized as an absolutely accurate Reality Check technology. This scale consists of 17 levels, from the lowest to the highest. Each level corresponds to a specific emotion or state of consciousness that affects our subconscious ability.[9]

The highest levels include states such as love, gratitude, and peace, while the lowest levels include states such as fear, anger, and pride. Scale of consciousness-consists of numbers from 0 to 1000, where each energy level corresponds to a certain number. From 0 to 1000, a person's perception of reality varies from a perception based on fear to a perception based on Love.

Hawkins levels of consciousness: shame, guilt, apathy, sadness, fear, desire, anger, pride, courage, neutrality, readiness, acceptance, intelligence, love, joy, peace, enlightenment. The scale is divided into two main categories: lower and higher levels of consciousness.

Lower levels:

1.Shame (20) - one step to death. The level of suicide or serial murder. In other words, it is self-hatred.

2.guilt (30) - higher than shame, but there may be suicidal thoughts. A person cannot forgive past deeds, considering himself a sinner.

3.apathy (50) - a person feels hopeless or torments himself. Complete confidence in one's own helplessness. Many homeless people are stuck at this level.

4.grief (75) – the level of endless grief and loss. At this level, it can happen after the loss of a loved one.

5.fear (100) - the world seems dangerous and insecure. A person needs help, otherwise he may remain at this level for a long time.

6.desire (125) – the level of passion, bad habits and passion for money, approval, power, fame. This is the level of smoking, alcohol and drugs. Consumption. Materialism.

7.anger (150) is a level of frustration, often due to the inability to fulfill desires born at the previous level. This level can push a person to act at a higher level or drown in hatred.

8.Pride (175) is the first level at which a person begins to feel good, but this is a false feeling.

The upper levels:

1.courage (200) – the first level of real strength. At this level, a person begins to see that life is full of trials. There is an interest in personal development, but at this level it is called promotion, Career, Education. A person begins to see his future not as a continuation of it, but as an increase in relation to the past.

2.neutrality (250) – it can be described by the phrase "allow yourself to be yourself, and allow others to be different." Flexible, free and unhindered life.

3.Preparation (310) - when a person feels safe and comfortable, he begins to use his energy efficiently. Thoughts about time management, productivity, and self-organization appear. This is the level of development of willpower and discipline.

4.perception (350) - at this level, a strong change occurs and a person awakens the possibilities of an active life. This is the level of setting goals and achieving them. A person begins to accept responsibility for his role in this world. This level motivates many people to change careers, start a new business.

5.Intelligence (400) – at this level, a person begins to think clearly and rationally, overcoming the emotional aspects of a lower level. When a person reaches this level, he has the opportunity to make full use of his mental abilities.

6.Love (500) is not a feeling of love that we think about. This is unconditional love, constant awareness of your connection to what exists. The level at which a person awakens his goal. At this level, the motives are pure and the ego is not broken by passions. It is a feeling of liberation. Intuition will be very strong at this level. Hawkins claims that only 1 in 250 people reaches this level.

7.Joy (540) is a penetrating, unshakable feeling of happiness. Here life is completely governed by intuition and Chance.

8.peace (600) - full transcendence. According to Hawkins, only one in 10 million reaches this level.

9.Enlightenment (700-1000) is the highest level of human consciousness, where humanity and divinity are combined.

We have compiled a questionnaire based on the theory of David Hawkins in an experimental study. We conducted this survey on 42 students. The questions of the questionnaire were as follows:

1. what emotions are most often observed in you or in what mood are you?
2. What attitude towards life is inclined to you?
3. Do you briefly write down your thoughts about the creator?
4. what changes are taking place in your spiritual life over the past few months?
5. How would you describe your attitude towards yourself?

As a result, the following answers were obtained.

Table №1. Answers from two schools on a survey based on The Theory of David Hawkins.

	School	NIS	Binom
	Number of participants	41	42
	Жоғарғы деңгейлер		
17.	Enlightenment (700-1000)	-	-
16.	Peace (600)	-	-
15.	Joy (540)	-	-
14.	Love (500)	-	-
13.	Intelligence (400)	-	-
12.	Reception (350)	4.5%	4.4%
11.	Readiness (310)	14.6%	14.3%
10.	Neutrality (250)	22%	23.8%
9.	Courage (200)	34.1%	35.7%
	Lower levels		
8.	Pride (175)	-	-
7.	Opening (150)	12.2%	8.1%
6.	Desire (125)	-	-
5.	Fear (100)	11%	11.9%
4.	Grief (75)	-	-

3.	Apathy (50)	-	-
2.	Guilt (30)	-	-
1.	Shame (20)	1,6%	1.8%

According to the table, we observe the average and upper indicators of most levels of adolescents. The lowest level (shame) of adolescents in both schools showed 1.6% (experimental group), 1.8% (control group), the highest (courage) showed 34.1% (experimental group), 35.7% (control group). Courage is the level at which a teenager begins to move from bottom to top, which leads to the fact that the self-consciousness of the personality begins to change in a good direction, that is, a person's ideas about himself and others, his attitude to the environment, for the positive.

So, these results showed that adolescents began to feel the peculiarities of self-consciousness, that they are an individual individual to themselves, that they are different from others in the characteristics of their personality. Self – consciousness of a teenager can be defined as a person's attitude and assessment of himself, thoughts and opinions about himself, formed on the basis of life experience and assessments of other people. The emotional states characteristic of this age are found in various negative and positive. As "courage" is found in many, we think that the development of consciousness of adolescents creates opportunities for improving their abilities. And about 20% of students (who felt fear, anger, shame) will definitely need psychological support. Because these indicators indicate that these students have low social immunity, which means that those who are in a negative state cannot cope with life difficulties and solve problems on their own.

References:

1. Кант И. Антропология с практической точки зрения. //Соч. В 6 т. – М., 1966, т. 6. – С. 357.
2. Роберт Фрейджер, Джон Фейдимен Уильям Джейм и психология сознания. Прайм-Еврознак, 2007 - 128 с.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008.
4. Кон, И.С. В поисках себя: личность и её самосознание. М.: Прогресс, 1984. – 335 с.
5. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. СПб., 2012. 288 с.
6. Выготский. Собрание сочинений : в 6 т. М., 2012.
7. Кули Ч. Человеческая природа и социальный порядок. М., 2000 - 312 с.
8. Мид Дж. Избранное. М., 2009, - 290 с.
9. David R. Hawkins M.D. Ph.D Power vs. Force – 416 p.

ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ ӨЗІНДІК САНА-СЕЗІМ ДЕҢГЕЙЛЕРІН ЗЕРТТЕУ.

Профессор доктор Энвер Қапаган, Болу Университеті Абант Иззет Байсал, Болу, Түркия, Құнанбаева М.Н., А.Қ.Құсаинов атындағы Еуразиялық гуманитарлық институт оқытушысы, психол.ғ.к., Әлібек А. А.Қ.Құсаинов атындағы Еуразиялық гуманитарлық институт студенті, Астана, Қазақстан

Аннотация: Мақалада жеке тұлғаның өзін-өзі тануының әртүрлі теориялары, көріну ерекшеліктері және даму деңгейлері қарастырылады. Теорияларды талдау және оларды жалпылау жасалады, сонымен қатар өзін-өзі тану процесіне өзіндік ұстаным жасалады. Сондай-ақ, өзін-өзі тану ерекшеліктері мен жасөспірімге тән даму деңгейлері сипатталады.

Түйінді сөздер: өзін-өзі тану, жасөспірім, өзін-өзі тану деңгейлері.

ИССЛЕДОВАНИЕ УРОВНЯ САМОСОЗНАНИЯ ПОДРОСТКОВ.

Проф.Доктор. Энвер Қапаган, Университет Болу Абант Иззет Байсал, Болу, Турция, Құнанбаева М.Н. ЕАГИ, имени А.К.Кусаинова, к.психол.н., Әлібек А. ЕАГИ, имени А.К.Кусаинова, Астана, Қазақстан

Аннотация: в статье рассматриваются различные теории самосознания личности, особенности проявления и уровни развития. Делается анализ теорий и их обобщение, а также разрабатывается собственная позиция к процессу самосознания. Также описываются особенности самосознания и уровни развития, свойственные для подросткового возраста.

Ключевые слова: самосознание, подростковый возраст, уровни самосознания.

МОЛОДЕЖНАЯ РАБОТА В СИСТЕМЕ ТЕХНИЧЕСКОГО И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ И ТЕНДЕНЦИИ

Тесленко Александр Николаевич, действительный член Академии педагогических наук Казахстана, доктор педагогических наук (РК), доктор социологических наук (РФ), профессор г. Астана, Казахстан

Аннотация: Работа выполнена в рамках научного проекта АР 14869235 «Молодежная работа как условие успешной социализации учащейся молодежи» по программе государственного грантового финансирования (протокол № 8 национального совета по направлению науки «Исследования в области социальных и гуманитарных наук» МНВО РК от 02 сентября 2022 г.). В статье намечены пути решения социальных проблем в молодежной политике РК, формы управления и повышения эффективности социально-психологической и педагогической работы в стране.

Ключевые слова: молодежь, социализация, асоциальное поведение, молодежная политика РК.

В XX веке было создано немало иллюзорных мифов о молодежи, с одной стороны идеализирующих, а с другой – негативно оценивающих жизнь и поведение подрастающих поколений в целом. Завтрашний день страны во многом определяется *не только* тем, какое образование получит молодежь сегодня, а *на сколько* успешно она интегрирует в систему общественных отношений [3]. Социализация и взросление сегодняшних молодых совпадает по времени с процессом модернизации всех сторон общественной жизни. В этих условиях формируется государственная молодежная политика Республики Казахстан.

Проводимая с первых лет независимости государственная молодежная политика сыграла стабилизирующую роль в жизни общества, позволила смягчить трудности жизненного старта, с которыми неизбежно сталкиваются молодые люди, создала условия для социализации молодежи. Однако в процессе социализации молодые люди сталкиваются с рядом актуальных угроз и рисков, вокруг которых должны быть сфокусированы усилия всех структур власти и институтов гражданского общества. Актуальные проблемы социализации молодежи связаны со следующими проблемами:

1. *Давление глобализации на систему традиционных ценностей.* Процессы глобализации открывают национальные границы государств с разным уровнем экономического, социального, политического и культурного развития. Происходит размывание традиционных ценностей под давлением массовой культуры потребления. Сегодня во всем мире национальные государства заинтересованы предложить молодому поколению убедительную систему ценностей, позволяющую сохранить преемственность в развитии общества в условиях открытого мира.

2. *Недоминантный статус ценностей труда.* В молодежной среде в настоящее время усиливается прагматическая ориентация. В ряду жизненных ценностей наиболее значимым становится стремление к материальному достатку. При этом зачастую жизненный успех, достижение высокого социального статуса не связываются напрямую с собственными способностями трудиться, последовательно добиваться поставленных целей.

3. *Патернализм и социальный инфантилизм.* Мировая практика показывает, что экономический рост сопровождается увеличением социальных ожиданий в обществе, способствует распространению патерналистских настроений в отношении государства и формированию поколения инфантильных граждан. Подобные явления наблюдаются и в Казахстане. Социологические исследования свидетельствуют: сегодня 58 % молодежи Казахстана полностью рассчитывает на помощь со стороны государства в решении собственных проблем, 92,5 % юношей и девушек ожидают прямого содействия и протекции в трудоустройстве.

4. *Культ потребления.* Одним из проявлений мировоззренческого кризиса молодежи является культ потребления, ставшего частью кризиса общества всеобщего потребления. Потребительские практики приобрели характерные черты и особенности современного стиля жизни молодежи, для которой обладание материальными благами становится самоцелью.

5. *Риск радикализации молодежной среды.* Не имеющая жизненного опыта и знаний молодежь подвержена риску оказаться под влиянием внутренних и внешних деструктивных сил, рекрутирующих молодежь для реализации своих политических целей. Проникновение в молодежную среду экстремистских взглядов и идей, провоцирование молодежи на противоправные действия способны нарушить межэтническое, межкультурное и межконфессиональное согласие в обществе.

6. *Маргинализация молодежи.* В условиях предпринимаемой государством ускоренной социальной модернизации появляются «отстающие» от преобразований социальные группы, чье поведение зачастую отличается от общепринятых, устоявшихся норм. Появление социальных аутсайдеров или маргинальной молодежи обусловлено трудностями интеграции в общество и адаптации к новым социально-экономическим условиям.

Вместе с тем, процесс социализации молодежи, ее вовлечение в общественно-политическую жизнь должен основываться на следующих ценностях:

Патриотизм Родина начинается в семье, где формируется особое личностное отношение к своей земле, ее истории, культуре, населяющим ее людям, будням и праздникам, символам государства. Предельно важно сформировать у молодежи понимание того, что патриотизм – это великая ответственность за себя, свою семью и нашу Родину.

Единство народа и культурное многообразие – ценности, которые не разделяет, а объединяет. Менталитет народа Казахстана, основанный на этническом многообразии, не должен раствориться в мировом потоке культуры, он должен быть сохранен молодым поколением в качестве уникального национального достояния. Влияя на процессы нравственного формирования молодежи, государство должно уделять внимание росту общего уровня культуры, развитию коммуникационных технологий. Необходимо добиваться соответствия уровня развития молодежи требованиям третьего тысячелетия.

Толерантность. Уникальная модель межэтнического и межконфессионального согласия является основой формирования толерантности молодого поколения, спокойного понимания и уважительного восприятия ею этнических и религиозных отличий. Молодежь страны, которая является местом диалога культур, религий и цивилизации, мостом между Востоком и Западом более, чем кто-либо должна быть заинтересована в распространении культуры мира и согласия.

Законопослушность. Очевидно, что только законопослушные граждане способны совершенствовать демократию и строить подлинно правовое государство. Жизненной привычкой молодежи должно стать неукоснительное следование букве и духу закона. Это особенно важно на этапе, когда у подрастающего поколения только формируются навыки «взрослой» жизни. Рост правового сознания, формирование уважения к установленным правилам и нормам поведения должны стать объектом особого внимания всех социальных

институтов. Авторитет закона должен прочно закрепиться в сознании казахстанской молодежи как базовая ценность современного этапа развития.

Образование. Традиционные ценности молодежи – образование и карьера должны быть пересмотрены с учетом четкой ориентированности системы образования на рынок труда, обеспечения соответствия системы образования и профессиональной подготовки экономическим, социальным и предпринимательским реалиям с учетом выявленных потребностей и технологических новшеств. Повышение престижности науки среди молодежи и привлечение их к разработке инновационных проектов должны стать одним из основных ориентиров молодежной политики.

Трудолюбие. В обществе всеобщего труда важнейшей базовой ценностью молодежи должны стать трудолюбие и особая трудовая этика, в основе которой лежит вовлеченность молодежи в экономико-трудовую деятельность. В этой связи беспрецедентный шанс для самореализации молодежи представляют Государственная программа форсированного индустриально-инновационного развития Республики Казахстан.

Большую экономическую ценность представляет высокая мобильность молодежи. Согласно исследованиям, треть молодежи готова поехать за работой в любой регион страны. Готовность к социальной адаптации в любых условиях, естественное стремление молодых людей самоутвердиться могут решить вопрос внутренней миграции в точках роста – Астане, Алматы, Шымкенте, Актобе, Актау.

Инновационность, наука и инновации. Переход к инновационной экономике актуализирует задачу формирования инновационного поведения казахстанской молодежи. Молодость не любопытна ко всему, что ассоциируется у нее со вчерашним днем. Поэтому в силу своей восприимчивости ко всему новому, адаптивности к жизненным переменам, творческой интеллектуальной энергии и готовности к социально активной деятельности, молодежь должна стать проводником и ускорителем внедрения в практику новых идей, инициатив и технологий. С ней должен быть связан прогресс казахстанской науки, особенно естественных, технических наук. Путь молодежи в науку – это путь в будущее.

Семья. Семья в Казахстане всегда рассматривалась в качестве важнейшего социообразующего элемента. Она является основой бытия общества, государства, важнейшим звеном в системе нравственных и духовных координат человека. Формирование чувства социальной ответственности за себя и своих близких должно стать ключевым в вопросах молодежной политики, начиная с воспитания в семье. Неразрывно связана с семьей ценность жизни, ее безопасность и продолжение.

Здоровье и спорт. В поле реализации государственной молодежной политики должна войти пропаганда ценности здоровья и спорта. По-прежнему высоко значимым остается принцип солидарной ответственности за свое здоровье, отказа от вредных привычек, ведение здорового образа жизни. Спорт в Казахстане сегодня является именно той сферой, где социальные лифты работают наиболее отлаженно. Глобальные успехи казахстанских спортсменов наглядно показывают, что парни и девушки, проявляя яркий талант, упорство, характер и трудолюбие, могут добиться высоких результатов, а вместе с ними славы, почета, уважения и материального благополучия. Развитие спорта и массовой физической культуры должно стать особым приоритетом молодежной политики.

Позитивные идеалы. Рыночная экономика и постиндустриальное развитие Казахстана обуславливают необходимость формирования новых стратегий социально-экономического поведения молодежи. Профессиональное самоопределение и карьера, интеграция в сферу труда и стремление к успеху должны рассматриваться как важный механизм социализации молодежи.

При этом важно формировать у молодежи приверженность принципам *меритократии* («власть достойных»). Главным атрибутом современной профессиональной карьеры должно стать продвижение по ступеням статусной, профессиональной, должностной иерархии исключительно по заслугам. Молодежь должна двигаться вперед,

имея позитивные идеалы и равняясь на лучших, тех, кто поднялся на вершину успеха благодаря собственному таланту, работоспособности и личной ответственности.

Новая экологическая этика. Развитие «зеленой экономики» как основы индустриализации актуализирует экологические вопросы. Молодежь должна стать носителем новой экологической этики, бережно относиться к родной земле и ее природным богатствам [5].

Молодежная политика – необходимое условие социального прогресса, устойчивого развития общества, цель которой «создание и укрепление правовых, экономических и организационных условий для гражданского становления и социальной самореализации молодежи» [4, с.201]. Однако любая концепция может остаться на бумаге, если не будет четко продуман механизм ее реализации, не созданы как финансово-экономические, так и организационно-кадровые основы обеспечения поставленных задач. В данном случае речь идет о *педагогическом обеспечении работы с молодежью*.

Педагогическая поддержка молодежи должна строиться на эффективной *молодежной работе* как совокупности средств и форм социализации, призванных интегрировать молодое поколение в социальную жизнь, гарантируя необходимые личности и обществу изменения [6]. На фоне этих изменений возникает необходимость в выявлении социализирующей функции молодежной работы, содействующей бесконфликтной интеграции молодого поколения казахстанцев в общество и педагогической технологии ее актуализации, в том числе, возможностей технического и профессионального образования.

Согласно Закону Республики Казахстан «Об образовании» [2], техническое и профессиональное образование направлено на подготовку квалифицированных специалистов технического и обслуживающего труда по основным направлениям общественно-полезной профессиональной деятельности. При этом, специфика учебно-воспитательного процесса в организациях технического и профессионального образования (далее: ТиПО) заключается в фактически паритетном соотношении между теоретическими и практическими занятиями, причем практические занятия, по большому счету, составляют основу производственного обучения и отражают его специфику. Отсюда, главным отличием воспитательной системы организаций профессионального образования является ее цель, которую можно сформулировать следующим образом: *воспитание будущих специалистов с установившимися в определенной области науки интересами и формирование у них творческих способностей, а также сотрудничество, социальное партнерство с высшей профессиональной школой*.

Именно на реализацию этой цели должна быть направлена работа со студенческой молодежью. Задачи молодежной работы в организациях ТиПО можно сформулировать следующим образом:

- Ориентировать молодежь на общечеловеческие и национальные ценности, уважение к родному языку и культуре казахского народа, этносов и этнических групп Республики Казахстан.
- Формировать мотивационное пространство, обеспечивающее развитие интеллектуальных возможностей, лидерских качеств и одаренности каждой личности.
- Развивать студенческое самоуправление в организациях ТиПО.
- Нейтрализация факторов отрицательного влияния на процесс формирования профессиональных, духовно-нравственных, общекультурных качеств личности.

Наиболее полно реализация названных задач просматривается в *организации свободного времени и досуга студенческой молодежи*. Новым трендом в молодежной работе является использование технологии социокультурной анимации. *Социально-культурная анимация* как идея, призванная гуманизировать свободное время молодежи, определяется западными специалистами как сознательная деятельность, направленная на развитие и изменение социального общения людей, общественных структур и совершенствование условий действий отдельных индивидов и социальных групп в целях более полной реализации потенциала разносторонних человеческих возможностей [1].

Анимация рассматривается как составная часть всей социальной деятельности, как новая социальная профессия. Она включает в себя всю проблематику свободного времени, а также проблемы молодежного движения, направленные на создание автономных молодежных домов или центров.

Задачи социально-культурной анимации имеют общественную значимость, т.к. они исходя из целей формирования социально зрелой личности, развития разносторонних возможностей индивида, возрождения этических ценностей, в значительной мере утраченных ныне, особенно в среде молодежи, а также духовного обновления общества в целом. Как технологический компонент молодежной работы анимация стимулирует развитие коммуникации – основы всех социальных отношений, способствует достижению таких ценностей как самореализация и высокий уровень жизни.

Западные специалисты различают социально-культурную анимацию в узком и широком смысле. В узком смысле она представляет собой сферу профессиональной деятельности, имеющую собственную идентичность, позволяющую раскрывать потенциал личности в разных сферах социальной коммуникации. В широком – это определенный способ ведения социокультурной работы в различных сферах общественной деятельности. С одной стороны анимация (букв: *оживление*) как метод работы располагает особыми методическими элементами, позволяющими определить, с помощью какого методического знания (*ноу-хау*) можно добиться развития социально значимых целей. С другой – социально-культурная анимация исходит из принципов партнерства и содержит также нормативные элементы, такие как «участие», «критическая позиция», «инновация», «ориентация потребностей личности» и другие, которые могут гарантировать направленность учебно-воспитательного процесса в русло развития демократических норм жизни.

Поле функционирования социально-культурной анимации в молодежной работе достаточно полно отражается в программах: музыкальная педагогика, театральная педагогика, художественная педагогика, народные ремесла и т.д. но современные формы молодежной работы все больше тяготеют к игровым формам. В этой связи заслуживает внимания мнение С.А. Шмакова о том, что «все-таки существуют игры с наибольшим социальным запасом и ориентацией на социализацию личности человека» [9, с.54].

Общепризнанным является положение о том, что в процессе игры происходит повышение активности, самостоятельности, инициативности и потребности в творчестве у детей и подростков. Эти выводы опираются на психологические положения о том, что игра построена на интересе, эмоциональной привлекательности, увлеченности, желании проявить себя с наилучшей стороны. Игра изменяет характер действий и поведения молодого человека.

Главный педагогический смысл игровой деятельности – создание условий для социальных проб молодых людей в имитируемой социальной деятельности, то есть создание ситуаций выбора, в которых юноша или девушка должны выбрать способ решения той или иной социальной проблемы на основе сформированных у него или у нее ценностей, нравственных установок и социального опыта. В этом состоит социально-педагогическая сущность проектирования игр, которые имеют ряд принципиальных отличий от других видов деятельности молодых людей.

Во-первых, *особенность игры состоит в вариативности выбора ее участниками своей роли в игре*. Перед юношами и девушками возникает комплекс проблем: в качестве кого участвовать в игре - ведущего или ведомого; идти с командой или отстаивать свой интерес в одиночку; какие испытания пройти.

Во-вторых, *создаваемые в игре ситуации имитируют реальные социальные проблемы*, с которыми молодые люди сталкиваются в жизни или могут встретить в будущем.

В-третьих, *игра содержит комплекс правил и стимулирующих факторов*, которые создают соревновательный эффект.

В-четвертых, *игра учитывает любовь молодежи к романтике и приключениям.*

Необходимо отметить также динамичность игры, театрализованность этапных представлений. В последнее время в молодежной среде заметно повальное увлечение *квестами* (Quest – англ. "поиск") – одна из разновидностей приключенческой игры. В игре этого жанра всегда предполагается задание, в котором необходимо что-то разыскать – предмет, подсказку, сообщение, чтобы можно было двигаться дальше. В реальной жизни квестом называют салонную или уличную игру, в рамках которой участникам необходимо выполнить ряд заданий и прийти к определенному результату. Формы проведения таких игр довольно разнообразны. Их устраивают в домашних условиях, на городских улицах, в специальных помещениях, оборудованных соответствующими декорациями.

Действия, предпринимаемые во время проведения игры, во многом зависят от разновидности квеста. На сегодняшний день сложилось несколько различных видов квеста (эскейп-рум, перформанс, квесты в реальности («живой квест»), морфеус и др.). В процессе такой игровой деятельности молодые люди имеют возможность пообщаться, узнать много нового и интересного и реализовать заложенную в каждом человеке тягу к приключениям и загадкам. Команды следуют по заданному маршруту, выполняют задания, требующие сообразительности, эрудиции, выносливости и умения нестандартно мыслить. Иногда предполагается, что играющие заменяют одно задание на другое в специально устроенных «пунктах обмена». Познавательную экскурсию и приключенческую игру удачно совмещает в себе так называемый *квест-туризм*, услуги которого предлагают некоторые фирмы. В этой связи весьма интересным представляется рассмотрение молодежной работы в ТиПО через призму *принципа дополнительности* в социальные педагогики. *Если воспитание (относительно социально контролируемая часть) дополняет процесс стихийной социализации, то в воспитательной организации, призванной «дополнять воспитание» акцент может быть сделан на уменьшении управляющего начала.* Скорее всего, характерной чертой молодежной работы в данном случае становится оптимальное сочетание стихийной, относительно направляемой, относительно социально контролируемой социализации и сознательного самоизменения человека.

Общение и межличностные отношения занимают значительное место в жизнедеятельности студенческой молодежи, характеризующиеся интенсивностью и насыщенностью. Каждый их молодых людей стремится реализовать себя в этой сфере, часто не обладая соответствующими навыками. Поэтому содействие в установлении взаимопонимания с окружающими, преодоление социальных стереотипов студента, перенесенных им из других ситуаций, имеют характер индивидуальной помощи.

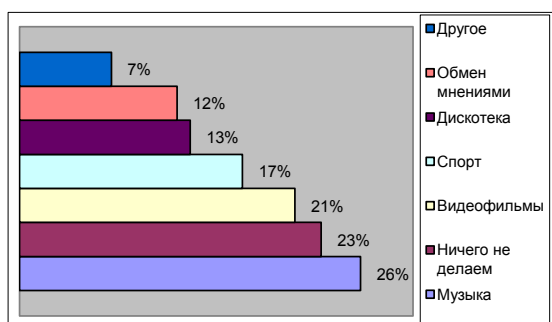
Наше исследование показало, что идентификация личности в рамках формальных групп (класс, студенческая группа) ослабевает, а идентификация с группами досуга, напротив, усиливается [8]. Не стоит за каждой, даже за самой экстравагантной молодежной группой видеть потенциальных девиантов. Однако следует отметить, что групповая изолированность, корпоративность, замкнутость молодежных неформальных групп, не включенных в систему более широких общественных отношений, создают предпосылки для неблагоприятной динамики групповой социальной направленности, «трансформации», перерастания просоциальных, досуговых микро-групп в асоциальные, антиобщественные группы [7, с.109]. Именно в развитии просоциального типа поведения заключается *миссия молодежной работы*. Неформальное общение с друзьями занимает большую часть свободного времени современной молодежи. Приоритет отдается пассивным формам досуга (рис. 1).

В контексте молодежной работы, развивающаяся воспитательно-образовательная среда, создаваемая в условиях ТиПО, понимается как специально созданное социокультурное пространство, целью которого является трансляция и воспроизводство человеческого опыта, а также создание условий для стимулирования процессов развития и самореализации личности в ходе ее активной творческой жизнедеятельности.

В молодежной среде, по данным нашего исследования, пока не замечено поворота государства к молодежи и ее насущным интересам, даже в Рисунок 1 - Рейтинг форм проведения свободного времени молодежью

рамках проведенного в 2019 году Года молодежи в Казахстане [8]. Деятельность организаций, занимающихся работой с молодежью, респондентами оценивается как неэффективная. Если учитывать тот факт, что большинство опрошенных молодых людей в своих оценочных суждениях исходит из неведения результатов их работы, то встает проблема эффективности действующей государственной молодежной политики.

Качество молодежной работы сдерживает отсутствие современной инфраструктуры. Важно, что в ходе фокус-групп молодые люди высказали единодушное мнение о



сохранении, укреплении ресурсной базы молодежной работы. В целом, ТиПО как институт социализации молодежи, осуществляющий комплексную работу с молодежью:

- *представляет* собой составную часть государственной молодежной политики и является частью объективного процесса трансляции социокультурного опыта из поколения в поколение;

- *отличается* большим разнообразием содержания деятельности и форм самоорганизации студенческой молодежи, реализующих цели и задачи государственной молодежной политики;

- по принципу вхождения молодого человека в воспитательную среду организации ТиПО *является* добровольным, что позволяет рассматривать молодежную работу как гуманистическую систему, ориентированную на «мягкие воспитательные технологии», гуманность методов воспитания с установкой на творчество и демократический стиль взаимодействия;

- *призван содействовать* студентам в профессиональной ориентации, организуя длительный процесс социально-профессиональных проб;

- *имеет* широкие социальные и культурные связи, образцы которых достаточно широко представлены в молодежной работе по средством социокультурной анимации;

- *гармонизирует* соотношение контролируемой и стихийной социализации в интересах саморазвития и самореализации личности молодого человека.

Литература:

1. Амман Г. Социально-культурной анимации в Швейцарии // Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт. – М-Тула, 1991. Т.1. – С.229-237
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании» № 319-III от 27.07.2007 г. https://kodeksy-kz.com/ka/ob_obrazovanii/28.htm
3. Манхейм К. Диагноз нашего времени. –М.: Прогресс. 1994
4. Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан // Государственная молодежная политика Республики Казахстан. Астана: МКСИ, 2007
5. Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее» (Одобрена постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 февраля 2013 года № 1910 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1300000191>

6. Рожков М.И. Педагогическое обеспечение работы с молодежью. Юногика. Уч. пособие. М.: Владос, 2008.
7. Тесленко А.Н. Культурная социализация молодежи: казахстанская модель. Саратов-Астана: Изд-во НЦНТИ, 2007
8. Тесленко А.Н., Рожков М.И. Юногика: теория и практика молодежной работы. Монография. - Кокшетау: КУАМ, 2019.
9. Шмаков С.А. Игры учащихся – феномен культуры. - М.: Новая школа, 1994.

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАСТАР ЖҰМЫСЫ: ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕР МЕН ҮРДІСТЕР

Тесленко Александр Николаевич, Қазақстанның Педагогика Ғылымдары Академиясының мүшесі, п. ғ. д. (ҚР), әлеуметтану ғ. д. (РФ), проф Астана қ., Қазақстан

Аннотация: жұмыс мемлекеттік гранттық қаржыландыру бағдарламасы бойынша "Жастар жұмысы оқушы жастарды табысты әлеуметтендірудің шарты ретінде" АР 14869235 ғылыми жобасы шеңберінде орындалды (ҚР ҰҚМ 2022 жылғы 02 қыркүйектегі "Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулер" ғылым бағыты бойынша Ұлттық кеңестің № 8 ХАТТАМАСЫ). Мақалада ҚР жастар саясатындағы әлеуметтік мәселелерді шешу жолдары, еліміздегі әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жұмыстардың тиімділігін арттыру және басқару нысандары көрсетілген.

Түйінді сөздер: жастар, әлеуметтену, әлеуметтік мінез-құлық, ҚР жастар саясаты.

YOUTH WORK IN THE SYSTEM OF TECHNICAL AND VOCATIONAL EDUCATION: CURRENT TRENDS AND TRENDS

Teslenko Alexander Nikolaevich, full member of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, Doctor of Pedagogical Sciences (RK), Doctor of Sociological Sciences (RF), Professor Astana, Kazakhstan

Abstract: The work was carried out within the framework of the scientific project AR 14869235 "Youth work as a condition for successful socialization of students" under the state grant funding program (Protocol No. 8 of the National Council for the direction of science "Research in the field of social and Humanitarian Sciences" of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated September 02, 2022). The article outlines ways to solve social problems in youth policy of the Republic of Kazakhstan, forms of management and improving the effectiveness of socio-psychological and pedagogical work in the country.

Keywords: youth, socialization, antisocial behavior, youth policy of the Republic of Kazakhstan.

ADVANTAGES OF MOBILE GAMIFICATION IN LEARNING ENGLISH LANGUAGE AT SCHOOL.

A.B.Mukhametkan, Astana International University, Kazakhstan

Abstract: In today's fast-paced and technology-driven world, education is evolving at an unprecedented rate. One of the most promising developments in recent years has been the integration of mobile gamification in teaching English as a second language at schools. By incorporating game elements such as points, badges, and leaderboards into the learning process, teachers can motivate students to engage more deeply with the material and make learning English an enjoyable experience. In this article, we will discuss the advantages of mobile gamification and how it can positively impact students' English language skills

Keywords: Mobile gamification, English language learning, Technology, Advantages, Gaming applications.

Learning English has emerged as both a necessity and a trend in various aspects of contemporary society. The capacity to convey thoughts and ideas is a basic human right, and while each country possesses its unique language, English prevails as the most widely spoken one globally. Over recent decades, globalization has prompted people to move and collaborate more rapidly, reinforcing connections. With advancements in transportation and technology, English has become the predominant global communication language. Consequently, foreign language learning is gaining increasing popularity 2019 (Schlueter) [1].

Technological breakthroughs have led to the creation of innovative tools that enhance education and learning. While the progress of technology is impressive, utilizing it as an effective educational instrument is a significant achievement in itself. Technological advancements have altered the needs and characteristics of students and learners. Today's students are familiar with technology, and language teachers seek more efficient ways to adapt language teaching to address students' evolving demands. Modern teaching methods, powered by technology, have supplanted traditional ones, refining language education systems. Language instructors are technologically skilled and employ contemporary approaches to teaching English. Acquiring a new language is widely recognized to necessitate time, dedication, and practice (Han, 2015) [2].

In contrast to the teacher-centered classroom, mobile gamification learning adopts a learner-centered approach, enabling students to communicate openly and ask questions without feeling intimidated. Since 2014, scholars, practitioners, and educators have acknowledged gamification-based learning as an engaging, learner-centered motivational strategy, thanks to practical efforts addressing modern needs. The efficacy of gamification-based learning lies in making English language learning enjoyable through games and fun, rather than a painstaking process of drilling and memorization. The development of mobile apps could act as a catalyst for changing people's perceptions and attitudes towards learning (Deterding, 2011; Gartner, 2014) [3].

Besides emphasizing the benefits of mobile gamification for language learning, this article also acknowledges potential drawbacks. Some parents in rural areas may be hesitant to allow their children to use mobile devices for language learning due to a lack of technological knowledge. It is essential for language teachers to monitor their students and for parents to participate in their children's language learning to ensure safety and proper usage. By learning to use mobile devices responsibly, language learners can maximize the available learning opportunities. This study addresses two research questions: 1) What mobile gamification tools are accessible for English language teaching? 2) What advantages does mobile gamification offer for language learning?

Mobile Gamification Applications

Mobile gamification apps can effectively teach English to learners across all age groups, as they provide a relaxed learning experience. Combining games and gamification enables language learners to have an enjoyable and engaging experience during the learning process, enhancing the retention of acquired material. Studies have shown that playing video games while learning a second language is more effective than attending traditional classes. Consequently, mobile gamification can provide a comfortable learning environment that assists language learners in quickly grasping the language (Zarzycka-Piskorz, 2016; Purgina & Blake, 2019) [4].

The increasing popularity of mobile gamification in education has led to the development of various apps designed to help students learn English in a fun, engaging, and interactive way. Here are a few examples of mobile gamification apps that have proven effective for learning English at schools:

Duolingo is a popular language-learning app that incorporates gamification elements, such as points, streaks, and leaderboards, to keep students motivated and engaged. The app offers a wide range of English language lessons and activities, with bite-sized tasks that can be easily integrated into the classroom.

Kahoot! is a game-based learning platform that allows teachers to create custom quizzes and games for their students. By encouraging friendly competition and offering instant feedback,

Kahoot! helps students stay engaged and motivated while learning English vocabulary, grammar, and other essential language skills.

Quizlet is a digital flashcard app that incorporates gamification elements to make studying more enjoyable. Students can create custom flashcards or access pre-made sets to practice their English language skills. Quizlet offers various study modes, including matching games and timed quizzes, to cater to different learning styles.

Memrise is another popular language-learning app that uses gamification to help students build their English vocabulary. The app offers a range of engaging activities and games that incorporate mnemonic techniques, making it easier for students to remember new words and phrases.

Classcraft is an educational platform that turns learning into a role-playing game. Teachers can create quests and assignments for their students, who work together in teams to complete tasks and earn rewards. This collaborative approach encourages peer learning and fosters a sense of community in the classroom.

Lyricstraining is a unique app that combines language learning with music. Students can choose from a vast library of songs and fill in the missing lyrics as they listen, helping them to develop their listening and comprehension skills in a fun and engaging way.

Blinkist is another mobile application that provides book summaries, highlighting key points and delivering clear descriptions to listeners. This app is helpful for people who have busy lifestyles or are visually challenged, and it improves listening skills. These applications, along with others like them, make learning more convenient and effective.

Advantages of Learning Language through Mobile Gamification

Technology has become a crucial part of the language teaching and learning process, claim Wulandari and Pasaribu (2020) [5]. Without the use of technology, teaching or learning the English language is currently impossible. Mobile gamification has increased as a result of the growing use of smartphones, and language teachers have created games that are useful for students. Like food, water, and shelter, smartphones have become essentials. Mobile phones are more practical and portable than lugging a laptop. Mobile gamification and cutting-edge developments are closely related. Mobile gamification is a popular approach to language learning that involves the use of game-based techniques to make learning more fun and engaging. The use of mobile gamification in learning English at school has many advantages, including the following:

Increased Motivation and Engagement

One of the most significant advantages of mobile gamification is its ability to increase motivation and engagement among students. When learning English, students may find it challenging to maintain interest and focus on the material. By integrating game elements into the learning process, teachers can make the lessons more enjoyable and encourage students to become more active participants in their education.

Instant Feedback and Progress Tracking

Mobile gamification allows teachers to provide instant feedback to students, fostering a more dynamic learning environment. As students complete various tasks and assignments, they can receive immediate feedback on their performance, helping them to identify areas for improvement. Progress tracking is also made easier through mobile apps, allowing students and teachers to monitor their development over time.

Personalized Learning Experience

One of the critical challenges in teaching English is catering to students' varying skill levels and learning styles. Mobile gamification enables teachers to create a personalized learning experience for each student by adjusting the difficulty levels, content, and pace of learning. This level of customization can help to ensure that all students receive the support and resources they need to succeed.

Peer Collaboration and Social Learning

Mobile gamification can also facilitate peer collaboration and social learning, encouraging students to work together and learn from one another. By incorporating multiplayer games and

group activities into the curriculum, teachers can create an environment where students can collaborate, share ideas, and develop their English language skills collectively.

Increased Access to Learning Resources

As mobile devices become more prevalent, students have greater access to educational resources at their fingertips. Mobile gamification harnesses this potential by providing students with interactive games, quizzes, and other resources that can be accessed anytime, anywhere. This increased accessibility can help to supplement traditional classroom instruction and ensure that students have the tools they need to practice and hone their English language skills.

Enhanced Cognitive Abilities

In addition to improving English language skills, mobile gamification can also enhance students' cognitive abilities. Many games designed for language learning involve problem-solving, critical thinking, and memory exercises, which can help to sharpen students' minds and improve their overall cognitive function.

Dickey (2005) emphasized that movement is an important element in games. Therefore, mobile gamification aids English language learners to progress in their learning and equip themselves through various applications [6]. Language learners often find the classroom environment stressful and lack interest in language learning. However, mobile gamification provides a fun and convenient way for learners to engage in language learning through games, anytime and anywhere.

Mobile gamification has the potential to revolutionize the way English is taught at schools, making the learning process more engaging, personalized, and enjoyable for students. By incorporating game elements and leveraging the power of mobile devices, educators can create a dynamic learning environment that fosters collaboration, provides instant feedback, and caters to the unique needs of each student. As we continue to explore the possibilities of mobile gamification, it is crucial to invest in innovative strategies and tools to help students develop the English language skills they need to succeed in a globalized world.

References:

1. Schlueter, A. L. (2019, February). Learning English for Young Learners “The Aspect of Intercultural Dimension, Diversity Arts and Media in the Early Foreign Language Education”. In Sixth of International Conference on English Language and Teaching (ICOELT 2018) (pp. 229-233). Atlantis Press.
2. Han, Y. J. (2015). Successfully flipping the ESL classroom for learner autonomy. NYS Tesol Journal, 2(1), 98-109
3. Deterding, S., Sicart, M., Nacke, L., O'Hara, K., & Dixon, D. (2011). Gamification. using game-design elements in non-gaming contexts. In CHI'11 extended abstracts on human factors in computing systems (pp. 2425-2428).
4. Purgina, M., Mozgovoy, M., & Blake, J. (2020). WordBricks: Mobile technology and visual grammar
5. Wulandari, M., & Pasaribu, T. A. (2020). Technology for English language Learning. Mega Wulandari.
6. Dickey, M. D. (2005). Engaging by design: How engagement strategies in popular computer and video games can inform instructional design. Educational technology research and development, 53(2), 67- 83

МЕКТЕПТЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУДЕГІ МОБИЛЬДІ ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

А. Б. Мұхаметхан, Астана халықаралық университеті, Қазақстан

Аннотация: технологияға негізделген заманауи жылдам өзгеретін әлемде Білім бұрын-соңды болмаған қарқынмен дамып келеді. Соңғы жылдардағы ең перспективалы жетістіктердің бірі мобильді геймификацияны мектептердегі екінші ағылшын тілі ретінде оқытуға біріктіру болды. Оқу процесіне ұпайлар, белгішелер және көшбасшылар тақтасы сияқты ойын элементтерін енгізу арқылы мұғалімдер оқушыларды материалды тереңірек

зерттеуге ынталандырады және ағылшын тілін үйренуді жағымды тәжірибе етеді. Бұл мақалада біз мобильді геймификацияның артықшылықтарын және оның студенттердің ағылшын тілін меңгеру деңгейіне қалай оң әсер ететінін талқылаймыз

Түйінді сөздер: мобильді геймификация, ағылшын тілін үйрену, Технология, артықшылықтар, ойын қолданбалары.

ПРЕИМУЩЕСТВА МОБИЛЬНОЙ ГЕЙМИФИКАЦИИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ

А. Б. Мамедхан, Международный университет Астаны, Казахстан

Аннотация: В современном быстро меняющемся мире, основанном на технологиях, образование развивается беспрецедентными темпами. Одним из наиболее многообещающих достижений последних лет стала интеграция мобильной геймификации в преподавание английского языка как второго в школах. Внедряя в учебный процесс игровые элементы, такие как баллы, значки и таблицы лидеров, учителя могут мотивировать учащихся к более глубокому изучению материала и сделать изучение английского языка приятным занятием. В этой статье мы обсудим преимущества мобильной геймификации и то, как она может положительно повлиять на уровень владения английским языком студентами

Ключевые слова: Мобильная геймификация, изучение английского языка, Технология, преимущества, игровые приложения.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОО-ДА ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫҚ ТЕНДЕУЛЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

А.Н.Токенова, А.О.Турдалиева

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Қазақстан

Аннотация: Мақалада мектеп оқушыларына дифференциалдық тендеулерді оқытудың әдістемелік аспектілері қарастырылған. Бұл зерттеудің өзектілігі дифференциалдық тендеулер мектеп математика курсының негізгі мазмұндық бағыттарының бірі – тендеулер сызығының жалғасы болып табылатындығымен анықталады. Осы тұрғыдан мектеп оқушыларына дифференциалдық тендеулерді шешу жолдары, сонымен қатар сәйкес әдістемелік әзірлемелер мен дидактикалық материалдарды даярлаудың өзектілігі көрсетілген.

Кілттік сөздер: мектеп математикасы, дифференциалдық тендеулер, математикалық талдау, модельдеу, мектеп оқулықтары

Педагогикалық жоғары оқу орындарында математика пәні мұғалімін дайындау мәселелері Қазақстандағы және дүние жүзіндегі математикалық білім беру мәселелерімен айналысатын зерттеушілердің үнемі назарында екені сөзсіз.

Бұл мәселе математиканың мектеп курсы тұжырымдамасының қазіргі қоғамның әлеуметтік тапсырысына сәйкес келмейтіндігімен байланысты. Әрине, бұл кездейсоқ нәрсе емес. Сондықтан, заман талабына сай педагогикалық жоғары оқу орындарында математика пәні мұғалімдерін даярлаудың жана тәсілдерін табу қажеттілігі өте маңызды.

Педагогикалық институттар мен университеттердегі математика мұғалімдерінің математикалық дайындығы мәселелерінен дифференциалдық тендеулер курсын таңдадық. Бұл бірқатар объективті жағдайлармен түсіндіріледі. Оларды қарастырайық.

Жалпы математикалық талдау мұғалімдердің математикалық дайындығында жетекші орындардың бірін алады. Әңгіме тіпті математикалық талдау элементтері мектептегі математика курсының немесе факультативтік курстардың оқу жоспарына белгілі бір дәрежеде енгізілгенінде де емес. Мысалы, алгебра пәнінің бүкіл мектеп курсына еніп жатқандығы, оның басым мазмұндық-әдістемелік бағыттарының бірі функционалдық-

графикалық сызық болып табылатындығын атап айтсақ болады. Бірақ педагогикалық жоғары оқу орындарында математикалық талдау курсы кәсіби-бағдарлы тұжырымдау мәселелерімен айналысатын зерттеушілер талдаудың бастапқы бөлімдеріне (функция, шек, туынды, интегралдық) ғана назар аударатыны дәстүрге айналды. Қазіргі таңда дифференциалдық теңдеулерді үйретудің әдістемелік құралдар жеткіліксіз екенін атап кету керек [1].

Әдетте, мектеп математика курсы дифференциалдық теңдеулердің негізгі курсы оқу концепциясына негізделген және математикалық талдаудың бірыңғай курсы шеңберінде ғана қарастырылады. Біздің пайымдауымыз бойынша қазіргі мектеп курс математикасы дифференциалдық теңдеулердің мәселелерін талқылау деңгейіне жеткен жоқ. Соңғы кезде мектептегі математикалық білім беру мәселелерін талқылағанда мектеп математикасының гуманитарлық әлеуеті туралы пікірлер жиі айтылып жүр. Қазіргі уақытта мектеп оқулықтарында келесідей түсініктер беріледі: математика нақты процестердің математикалық модельдерін зерттейді, ал модельдер математикалық тілде сипатталады. Нақты процестердің математикалық модельдерін құрастыру және олармен жұмыс істеу қабілеті жалпы адамзат мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл әсіресе біздің заманымызда, білімнің әртүрлі салаларын белсенді математикаландыру кезеңінде өте маңызды деп айтсақ қателеспейміз.

Осы тұжырымдамамен бөлісе отырып, қазіргі мектеп мұғалімі оны жүзеге асыруға толық дайын емес екенін айтуға мәжбүрміз, өйткені білім алушылар педагогикалық жоғары оқу орнының қабырғасында білім алу кезеңінде математикалық курстардың гуманитарлық құрамдас бөлігі ретінде бірінші орынға шығарылмайтынына көз жеткіздік. Осыған байланысты дифференциалдық теңдеулер курсының рөлі ерекше деп айтамыз, мұнда шын мәнінде математикалық модель және математикалық тіл негізгі сөздер болып табылады, себебі барлық табиғат дифференциалдық теңдеулер тілінде «сөйлейді» деп бекер айтпаған.

Математикалық модельдеу туралы идеялар қазіргі кезде жалпы мәдени және жалпы тәрбиелік мәнге ие болып, студенттерге тек математикада ғана емес, сонымен қатар физика, химия, биология, экология, география, экономика және т.б. салаларындағы модельдер мен модельдеудің рөлі туралы түсініктерді қалыптастыруға мүмкіндіктер ашады.

Әдістемелік әдебиеттерде көбінесе жаңа теорияларды ұсынуды осы теорияларды тудырған тәжірибе мәселелерінен бастау алған тұжырым ұсынылады. Бұл тәсілдің артықшылықтары белгілі. Әсіресе бұл тәсілді «Дифференциалдық теңдеулер» курсы оқытуда сәтті жүзеге асыруға болады.

Дифференциалдық теңдеулер теориясы ғылымның әртүрлі салаларында кеңінен қолданылады. Бөлінетін айнымалылары бар қарапайым дифференциалдық теңдеу мұхит деңгейінен биіктікке байланысты атмосфералық қысымның өзгеру процесін және радиодың ыдырау процесін және популяцияның өзгеру процесін және дененің салқындалу процесін және т.б. сипаттайды. Сызықтық дифференциалдық теңдеулер теориясының қолданылуын көрсететін әртүрлі мысалдар радиокұрылғылар арқылы берілген.

Бұл жағдайда уақыттың белгісіз функциялары құрылғының әртүрлі бөліктері арқылы өтетін токтардың шамасы немесе құрылғының жеке түйіндері арасындағы кернеудің төмендеуі болып табылады. Мұндай теңдеулерді шешу үшін тригонометриялық (немесе гармоникалық) тербеліс тән. Есептерді шешу кезінде құрастырылған жалпы шешімнің ең қарапайым сапалық талдауын жүргізуге, модельдің тұрақты шешімдерінің құрылғының жұмысындағы «тұрақты күйдің» нақты бейнесіне сәйкестігін орнатуға болады [2].

Параметрлері бар теңдеулерді шешуді адам ДНҚ-сын сипаттайтын модельдер арқылы көрсетуге болады. Бүгінгі таңда студенттерді креативті экономикалық модельдер де қызықтырады.

Қолданбалардан мысалдар арқылы дифференциалдық теңдеулерді зерттеу сабақтарды әртараптандырады, қиял мен ойлауды дамытуға негіз береді, студенттерге дифференциалдық теңдеулердің абстрактілілігі математикалық модельдер арқылы табиғат құбылыстарын зерттеу құралы екенін көрсетеді.

Дифференциалдық теңдеулер курсы болашақ мұғалімнің іргелі дайындығында оқушының ғылыми дүниетанымын, белгілі бір математикалық мәдениетін, белгілі бір әдістемелік мәдениетін қалыптастыруда, әсіресе оның мәнін түсіну сияқты компоненттерде маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар математиканы оқытудың қолданбалы және практикалық бағыттылығы, математикалық модельдеу әдісін меңгеру, оқытуда пәнаралық байланысты жүзеге асыра білу дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді.

Педагогикалық университеттегі дифференциалдық теңдеулер курсының гуманитарлық әлеуетінің құрамдас бөліктерінің қатарында жоғарыда айтылғандардан басқа біз осы курстың кәсіби-педагогикалық бағытын да атап өткіміз келеді. Сонымен қатар математикалық талдаудың басқа бөлімдерімен салыстырғанда ең үлкен мүмкіндіктер білім берудің кәсіби-педагогикалық бағытын толық жүзеге асыру үшін мұнда таптырмас құралы болады, өйткені студент дифференциалдық теңдеулер курсына оқуға дайын, себебі математиканы оқыту әдістемесі курсына оқыған және алғашқы педагогикалық тәжірибеден өткен.

Изучение курса дифференциальных уравнений и его методов дает еще один инструмент для познания мира, в котором мы живем, позволяет сформировать образное и научное представление о реальном физическом пространстве.

Дифференциалдық теңдеулер курсы және оның әдістерін зерттеу біз өмір сүретін әлемді түсінудің тағы бір құралын береді, атап айтсақ физикалық кеңістік туралы бейнелі және ғылыми идеяны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен, біздің зерттеу тақырыбының өзектілігі мынамен түсіндіріледі:

- жалпы математикалық талдау және дифференциалдық теңдеулер курсы, атап айтқанда, болашақ мұғалімнің математикалық білім алуына өте зор үлес қосады;

- педагогикалық жоғары оқу орындарында дифференциалдық теңдеулер курсына оқыту мәселелеріне арналған зерттеулер салыстырмалы түрде өте аз, бірақ мұндай зерттеулердің барлығында бұл курс математикалық талдау курсының бөлімі ретінде қарастырылады;

- дифференциалдық теңдеулер курсының гуманитарлық және, атап айтқанда, кәсіби-педагогикалық әлеуеті айтарлықтай үлкен және ерекше түсіну мен зерттеуді қажет етеді.

Зерттеу мәселесін келесідей тұжырымдауға болады.

Дифференциалдық теңдеулердің барысы, бір жағынан, өте абстрактілі, өзіндік ерекшелігі бар, өз терминологиясы бар, өз үлгілері бар, көбінесе өте нәзік.

Бұл курсты оқи отырып, студент көбінесе өз ұстанымдарын жоғалтады, болашақ мұғалімге мұның бәрі не үшін қажет екенін түсінбейді.

Екінші жағынан, дифференциалдық теңдеулер курсы болашақ мұғалімнің математиканың мәнін ұғынуында, қолданбалы бағыттылығында, оның тәрбиелік мәнін ұғынуында ең тиімдісі болып табылады [3].

Курстың гуманитарлық әлеуеті мен студенттің әдетте курс соңында алатыны арасында қайшылық бар. Зерттеу мәселесі осы қайшылықты шешу болып табылады.

Зерттеудің мақсаты - педагогикалық университеттердегі дифференциалдық теңдеулер курсы және оны оқыту тәжірибесінде жүзеге асыру жолдарын зерттеудің кәсіби бағытталған әдістемелік жүйесін әзірлеу.

Зерттеу нысаны - педагогикалық институттар мен университеттердегі болашақ мұғалімдерді математикалық даярлау.

Зерттеу пәні - педагогикалық университеттердегі дифференциалдық теңдеулер курсына оқытудың гуманитарлық және кәсіби-педагогикалық бағыты.

Біз келесі тапсырмалардың орындалуын анықтадық:

- Педагогикалық университеттерде болашақ математика мұғалімдерін даярлау тәжірибесінде дифференциалдық теңдеулер курсының әдіснамалық компоненттерін анықтау, болашақ математика мұғалімдерін оқытудың қолданбалы бағытын жүзеге асыру және болашақ математика мұғалімдерінде нақты процестерді математикалық бөлу, пәнаралық байланыстар, олардың орны, мәні және іске асыру тәсілдері туралы дұрыс

түсініктерді қалыптастыру тәсілдеріне оқыту ісіндегі дифференциалдық теңдеулер курсының мүмкіндіктерін анықтау.

-Дифференциалдық теңдеулер курсына болашақ мұғалімдерді математикаға оқытудың кәсіби-педагогикалық бағыты тұжырымдамасын іске асыру жолдарын анықтау.

- Дифференциалдық теңдеулер курсының ерекшелігін ескере отырып, студенттерге арналған оқу құралында материалды ұсынудың жаңа формаларын зерттеу.

- Дифференциалдық теңдеулер курсына оқыту процесінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану жолдарын белгілеу.

Зерттеудің келесі әдістері қолданылды: психологиялық-педагогикалық, математикалық және әдістемелік әдебиеттерді, математика тарихы және математиканы оқыту әдістемесі тарихы бойынша жұмыстарды, математика бойынша мектеп және ЖОО бағдарламаларын, оқулықтар мен оқу құралдарын талдау; жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдерімен, студенттермен және оқушылармен әңгімелесу; педагогикалық тәжірибені зерттеу және жалпылау. Зерттеуді жүргізе отырып, біз жүйелік тәсілдің әдіснамасын басшылыққа алдық.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Рахымбек Д., Бейсеков Ж., Шарипов Т. Математиканы оқыту әдістемесі. Шымкент 2006.

2. Әбілқасымова А.Е., Көбесов А.К., Рахымбек Д., Кенеш Ә.С. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. Алматы. Білім, 1998.

3. Баймуханов Б.Б. Методические основы обеспечения базового уровня общеобразовательной математической подготовки в школах Казахстана. - Алма-Ата, 1992. – 128с.

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF TEACHING DIFFERENTIAL EQUATIONS IN PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

A. N. Tokenova, A. O. Turdalieva, South Kazakhstan University named after M. Auezov, Kazakhstan

Abstract: the article discusses the methodological aspects of teaching differential equations to schoolchildren. The relevance of this study is determined by the fact that differential equations are a continuation of one of the main content areas of the school mathematics course – the line of equations. From this point of view, the ways of solving differential equations for schoolchildren, as well as the relevance of the preparation of relevant methodological developments and didactic materials, are shown.

Keywords: school mathematics, differential equations, mathematical analysis, modeling, school textbooks

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫМ УРАВНЕНИЯМ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВУЗЕ

Токенова А. Н., Турдалиева А. О., Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Казахстан

Аннотация: В статье рассмотрены методические аспекты обучения школьников дифференциальным уравнениям. Актуальность данного исследования определяется тем, что дифференциальные уравнения являются продолжением одной из основных содержательных областей школьного курса математики – линии уравнений. С этой точки зрения показаны пути решения дифференциальных уравнений для школьников, а также актуальность подготовки соответствующих методических разработок и дидактического материала.

Ключевые слова: школьная математика, дифференциальные уравнения, математический анализ, моделирование, школьные учебники

The effectiveness of using authentic video materials in English language learning for development listening skills of advanced learners

Zh. A. Sydyk

Astana International University, Kazakhstan

Abstract: The article discusses the benefits of using authentic video materials, including exposure to various accents and registers, as well as the ability to practice listening skills in a real-world context. Authentic video materials, created for native speakers and intended for communication purposes, provide a rich source of language input and can be highly effective in developing listening skills for advanced learners. Overall, the evidence suggests that authentic video materials can be a highly effective tool for improving listening skills among advanced language learners.

Keywords: authentic video materials, listening skills, English learners, movies, television shows, news broadcasts

Learners face significant challenges in their language learning journey, and advanced learners need to develop their skills beyond the classroom. Understanding spoken language is integral to effective communication, and listening skills are critical to achieving proficiency in a language. Advanced learners need to be proficient in multiple accents, speech styles, and registers. Authentic video materials offer a rich source of language input in the form of videos tailor-made for native speakers and intended for communication purposes. Authentic video materials can help advanced learners develop their listening skills. This paper will explore the effectiveness of using authentic video materials in English language learning for the development of listening skills for advanced learners.

The use of authentic video materials in language learning has been extensively studied in the literature. According to Pica (1994) [3], authentic materials have the potential to enhance language learning as they provide learners with the opportunity to encounter the language in its natural form.

Other studies have also found that authentic video materials can improve learners' listening skills. For example, Vandergrift (2004) [6] provides an overview of current research on second language listening comprehension and explores the implications for language teaching. Similarly, McDonough and Shaw (2003) [2] found that advanced learners who used authentic video materials to practice listening skills reported higher levels of motivation and engagement in their language learning.

Authentic video materials are videos designed for native speakers of a language and aimed at facilitating communication, such as in television shows, news broadcasts, movies, and online videos. Through the use of these materials, learners can receive invaluable exposure to their target language in a natural setting, allowing them to refine their listening comprehension as well as gain a better understanding of the cultural context in which the English language is used. Authentic video materials have the following characteristics:

1. They are created for native speakers of the language and intended for communication purposes.
2. They use natural language, including idiomatic expressions, slang, and colloquialisms.
3. They include visual cues, such as body language, facial expressions, and gestures.
4. They represent a variety of accents and dialects.

Benefits of Using Authentic Video Materials for Advanced Learners:

Authentic video materials provide advanced learners with a range of benefits for developing their listening skills. These benefits include:

Exposure to Real-World English:

Authentic video materials offer language learners exposure to real-world English as it is spoken by native speakers in diverse situations. Advanced learners can benefit from this exposure as their existing foundation of linguistic knowledge has prepared them to apply their skills to more

complex and authentic language situations. Authentic video materials provide learners with opportunities to expand their vocabulary, refine listening and speaking skills, and gain insights into the norms and practices of the target language community.

Exposure to authentic language:

By utilizing movies, television shows, and news broadcasts for developing listening skills, learners are able to benefit from exposure to authentic language. Exposure to authentic language has the ability to aid learners in becoming more familiar with the natural rhythms and patterns of English, including intonation, stress, and rhythm. Additionally, exposure to authentic language can assist learners in becoming accustomed to different accents and dialects, which can be particularly significant for learners who plan to utilize English in a global context.

By listening to authentic language through movies, television shows, and news broadcasts, learners can also become more at ease with different types of vocabulary and expressions. This can help learners preparing for language exams, such as the TOEFL or IELTS, become better aware of what may be required of them on such exams, where they may be tested on their ability to understand authentic spoken English.

What's more, exposure to authentic language can assist learners develop the capability to understand spoken language in a range of contexts. This is because authentic language is commonly used in real-world situations, such as in conversations with friends, interviews with experts, or debates among politicians. By becoming more familiar with different types of spoken language, learners can hone their listening comprehension skills and become more comfortable with English overall.

Exposure to cultural norms and practices:

Authentic video materials can also provide learners with exposure to cultural norms and practices, helping them to develop their intercultural communication skills. By observing how native speakers interact with each other and how they express emotions and ideas, learners can gain a deeper understanding of the cultural context in which the language is used.

Realistic contexts:

Movies, television shows, and news broadcasts offer learners a unique opportunity to hear English used in realistic and meaningful contexts. This opportunity allows learners to practice listening to English in settings that resemble real-life conversations and develop their ability to understand spoken language in different contexts.

Movies and television shows often present dialogues that mirror real-life interactions between people. This can help learners become more at ease with casual English, such as idiomatic expressions and colloquialisms, and can provide them with opportunities to practice understanding English in a more informal setting. News broadcasts feature more formal language, such as academic or professional speech, which can help learners become more comfortable with such language. By exposing learners to a variety of language contexts, teachers can aid in the development of their ability to understand spoken English in multiple settings.

Varied language registers:

Additionally, utilizing movies, television shows, and news broadcasts as resources for listening skills development provides learners with the opportunity to improve their ability to comprehend and use different language registers. Different types of video materials may utilize a variety of language registers, such as formal language in news broadcasts, casual language in movies and television shows, and technical language in documentaries.

By exposing learners to diverse language registers, teachers can help them become more comfortable with a variety of communication scenarios. Furthermore, exposure to different language registers can assist learners in becoming more adept with a diverse range of vocabulary and expressions. For instance, formal speeches may utilize more academic language and expressions, while casual conversations may integrate more colloquialisms. By familiarizing learners with various language registers, teachers can assist them in improving their comprehension and use of English in various contexts.

Opportunities for self-directed learning:

Authentic video materials can be used as a resource for self-directed learning, allowing learners to choose videos that are of interest to them and that align with their language learning goals. This can help to increase learners' autonomy and responsibility for their own learning, as they take control of their own learning journey.

In conclusion, the use of authentic video materials in English language learning for advanced learners can be a beneficial tool for language teachers and learners alike. These materials offer numerous benefits, including exposure to natural language use and realistic contexts, which can help learners develop their listening skills and overall proficiency in the language.

However, it is crucial for language teachers to select appropriate videos that are relevant to learners' interests and proficiency levels, and to utilize the materials in an effective manner. This can be achieved by designing pre-, during-, and post-viewing activities that scaffold their listening comprehension and strategic listening skills. Additionally, educators should provide adequate support and guidance to help learners overcome the inherent challenges that may arise, such as the use of colloquial language, cultural references, and fast speech.

Despite these potential challenges, the benefits of using authentic video materials in English language learning for advanced learners are numerous. It can increase learners' engagement and motivation, and develop their critical listening skills and self-directed learning abilities. Moreover, it offers learners opportunities to expose themselves to cultural norms and practices, which can enhance their cultural awareness and sensitivity, while providing them with a range of benefits that can help them to enhance their listening skills, as well as their overall proficiency in the language.

In summary, the use of authentic video materials in English language learning for advanced learners can be an effective tool for language teachers and learners alike. By providing learners with authentic language exposure, realistic contexts, and varied language registers, this method can help them become more comfortable with English in various settings. However, it is essential for educators to be aware of the potential challenges that may arise and to take the necessary steps to help learners overcome them. Overall, the use of authentic video materials can be a valuable resource for both language teachers and learners, providing learners with a range of benefits that can enhance their listening skills, overall proficiency, and cultural awareness and sensitivity.

References:

1. Chen, Ch. & Chen, Ch. (2019) The effects of video-annotated listening review mechanism on promoting EFL listening comprehension.
2. McDonough, J., & Shaw, C. (2003). Materials and methods in ELT: A teacher's guide.
3. Pica, T. (1994). Research on negotiation: What does it reveal about second-language learning conditions, processes, and outcomes?
4. Polat, M. & Erişti, B. (2019). The effects of authentic video materials on foreign language listening skill development and listening anxiety at different levels of English proficiency.
5. Stempleski, S. (2013). Video in second language teaching: Using, selecting, and producing video for the classroom.
6. Vandergrift, L. (2004). Listening to learn or learning to listen? Annual Review of Applied Linguistics.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АУТЕНТИЧНЫХ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ АУДИРОВАНИЯ У ПРОДВИНУТЫХ УЧАЩИХСЯ

Ж. А. Сыдык, Международный университет Астаны, Казахстан

Аннотация: В статье обсуждаются преимущества использования аутентичных видеоматериалов, включая знакомство с различными акцентами и регистрами, а также возможность практиковать навыки аудирования в контексте реального мира. Аутентичные видеоматериалы, созданные для носителей языка и предназначенные для целей общения, являются богатым источником языковой информации и могут быть весьма эффективными

при развитии навыков аудирования у продвинутых учащихся. В целом, имеющиеся данные свидетельствуют о том, что аутентичные видеоматериалы могут быть высокоэффективным инструментом для улучшения навыков аудирования у продвинутых изучающих язык.

Ключевые слова: аутентичные видеоматериалы, навыки аудирования, изучающие английский язык, фильмы, телешоу, новостные передачи.

ЖЕТІЛДІРІЛГЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТЫҢДАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ҮШІН АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУ КЕЗІНДЕ ШЫНАЙЫ БЕЙНЕМАТЕРИАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Ж. А. Сыдық, Астана халықаралық университеті, Қазақстан

Аннотация: Мақалада шынайы бейнелерді пайдаланудың артықшылықтары, соның ішінде әртүрлі екпіндер мен регистрлермен танысу және нақты әлем контекстінде тыңдау дағдыларын қолдану мүмкіндігі талқыланады. Ана тілінде сөйлейтіндер үшін жасалған және қарым-қатынас мақсаттарына арналған шынайы бейнематериалдар тілдік ақпараттың бай көзі болып табылады және озық оқушылардың тыңдау дағдыларын дамытуда өте тиімді болуы мүмкін. Жалпы алғанда, қолда бар дәлелдер шынайы бейнематериалдар озық тіл үйренушілерде тыңдау дағдыларын жақсартудың жоғары тиімді құралы болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Түйінді сөздер: шынайы бейнематериалдар, ағылшын тілін үйренетін тыңдау дағдылары, Фильмдер, телешоулар, жаңалықтар.

С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗҰМУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФАКУЛЬТЕТ СТУДЕНТТЕРІНЕ ТОПОГРАФИЯЛЫҚ АНАТОМИЯ ПӘНІНЕН БІЛІМ БЕРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Д.М.Ахметов, Н.С. Ахмад, Б.М.Муканов, Т.Т.Оразакиева, А.Ж. Муратбаев. С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті, Алматы, Қазақстан

Аннотация: мақалада С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ халықаралық факультет шетелдік факультет студенттеріне топографиялық анатомия пәнінен білім беру ерекшеліктері туралы мәселе қарастырылады. Сонымен қатар мақалада көтерілген мәселелердің шешілу жолдары ұсынылады.

Түйінді сөздер: халықаралық факультет студенттері, ағылшын тілі, университет.

Бұл тақырыптың өзектілігі – оқытудың дәстүрлі, заманауи классикалық әдістерінің қолданылуына және топографиялық анатомия пәнінің қалыптасқан мектептерінің болуына қарамастан, бұл пәнді оқыту өте күрделі міндет болып қала беруде. Нақты материалдың үлкен көлемі, жұмыстың бірнеше түрін біріктіру қажеттілігі, басқа пәндер бойынша кең білімге ие болу - бұл студенттердің біздің пәнді дәстүрлі түрде ең қиынының бірі ретінде анықтауының барлық себептері емес.

Халықаралық факультет студенттерімен (ХФС) жұмыс ерекшеліктерінің ішінде, ең алдымен, студенттермен шет тілінде (ағылшын) қарым-қатынасты атап өткен жөн. Шет тілін меңгеру және ондағы қарым-қатынас дағдыларын дамыту қажеттілігі оқу процесін ұйымдастыруда белгілі бір қиындықтар туғызады. Жоғары білікті қызметкерлер тілді жеткілікті білмейтін немесе басқа тілді білетін жағдайлар болуы мүмкін. Сонымен қатар, жас қызметкерлер кафедраға жеткілікті лингвистикалық базамен келеді немесе оны тез игереді. Мұндай жағдайдың бір шешімі ретінде келесіні ұсынамыз: университет әкімшілігі шет тілдері кафедрасымен бірлесіп оқытушыларға арнайы тілдік курстар ұйымдастырса өте пайдалы болар еді.

Тағы басқа ерекшелігін салыстырмалы түрде айтатын болсақ, осы пәннен ағылшын тілде оқу құралдарымен қамтамасыз етілуі қажетті деңгейге сай, дегенмен ағылшын тілдегі әдебиет санын толықтыру артық етпейді. Мысалы қазір Ресей Федерациясында ағылшын

тіліне аударылған оқулықтар көп мөлшерде шығарыла бастады, бірақ қазіргі уақытта олар біз қалағандай кең таралмаған. Бұл шектеулі басылымға және айтарлықтай қымбат бағасына байланысты.

Келесі ерекшелігі – орыс, қазақ топ студенттерімен салыстырғанда ХФС студенттерінің мотивациясы сәл өзгеше. Электрондық ақпарат көздерімен жұмыс істеуге дағдыланған шетелдік студенттер барлық материалды оқу қажет деп санамайды. Талдау процесінде тақтаға сызбаларды салу кезінде, әдетте, барлық студенттер мұндай суреттерді конспектілерге енгізбейді, қалғандары тек сурет салу процесін бақылайды, ал сабақтан кейін олар әріптестерінің дәптерінен ұялы телефонға суретке түсіреді. Осылайша, бірлескен жұмысқа бағытталған педагогикалық әдістеменің толықтығы жоғалады. Басқа жағынан, ХФС студенттері муляждар мен практикалық дағдыларды игеруге өте белсенді тырысады және оң пікірлер айтады, бірақ теориялық бөлігі көбірек болған жағдайда қызығушылықты тез жоғалтады. Сонымен қатар, мұндай сабақтарды саналы түрде елемейтін және материалды тек қана практикалық талдауды қалайтын студенттер санаты бар.

Қорытынды: Осылайша, ХФС студенттерімен жұмыс мұғалімнен тәжірибе, тілді білу және сабақ барысында жеткілікті жоғары белсенділікті талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Большаков, О.П. Оперативті хирургия және топографиялық анатомия: Оқу құралы / О.П. Большаков. - Санкт-Петербург: Питер, 2018. - 432 б.
2. Semeniyago, S.A., 2017. Course of lectures on topographic anatomy and operative surgery: teaching workbook in English to the practical lessons for the 3rd year students faculty on preparation of experts for foreign countries of medical higher educational institutions, speciality «General Medicine».
3. John T. Hansen. Netter's Clinical Anatomy / John T. Hansen, 3rd edition, 2014. - 546 p.: ill.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ТОПОГРАФИЧЕСКОЙ АНАТОМИИ СТУДЕНТОВ МЕЖДУНАРОДНОГО ФАКУЛЬТЕТА КАЗНМУ ИМЕНИ С.Д. АСФЕНДИЯРОВА.

Д.М. Ахметов, Н.С. Ахмад, Б.М. Муканов, Т.Т. Оразакиева, А.Ж. Муратбаев.
Казахский национальный медицинский университет имени С.Д. Асфендиярова, г. Алматы,
Казахстан.

Аннотация: в статье рассматривается вопрос обучения топографической анатомии студентов международного факультета. При этом предлагаются пути решения поднятых в статье проблем.

Ключевые слова: студенты международного факультета, английский язык, университет.

FEATURES OF TEACHING TOPOGRAPHICAL ANATOMY TO STUDENTS OF THE INTERNATIONAL FACULTY OF KAZNMU NAMED AFTER S.D.ASFENDIYAROV.

D.M. Akhmetov, N.S. Ahmad, B.M. Mukanov, T.T. Orazakiyeva, A.Zh. Muratbaev.
Kazakh National Medical University named after S.D. Asfendiyarov, Kazakhstan, Almaty.

Abstract: the article deals with the issue of teaching topographic anatomy to students of foreign faculties. At the same time, ways of solving the problems raised in the article are proposed.

Keywords: students of the international faculty, English language, university.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ С УЧЕТОМ РЕЛЯТИВНОСТИ ОБЩЕСТВА

Мамажанова А.Ә., ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, магистрант 2-курса, спец.
Психология, Науч.рук-ль М.Рыскулова Астана, Казахстан

Аннотация: в статье рассматривается проблема релятивности общества и ее влияния на молодежь страны. Выделяются девять категорий проблем, которые и определяют особенность общественных настроений и взаимоотношений людей друг к другу и к себе в том числе. Особо подчеркивается экологическая проблема и проблема

виртуальной реальности отношение к ней молодежи. Описанные явления покреплены данными современных научных исследований.

Ключевые слова: студенты международного факультета, английский язык, университет.

Казахстанская молодежь сегодня живет в постоянно меняющейся реальности, параллельно испытывая изменение идеологических устоев. Такое быстроменяющееся, нестабильное развитие общества непосредственно может иметь значимое влияние на процесс социализации молодых людей. В настоящее время, благодаря особенностям времени изменения в виде глобализации и модернизации способствуют существенному расширению горизонтов сознания молодых людей.

Особенностью молодых людей считается возможность активного включения в процессы социализации. Как мы знаем, такие процессы требуют от молодого человека формирования готовности к выполнению определенных социальных ролей. Молодежь каждый день сталкивается с множеством задач, этому способствует релятивное современное общество и быстро развивающаяся информационная революция. Молодежь берет на себя такие обязанности как адаптация, коммуникация, формирование взаимоотношений, приобретение навыков через учебную, а также практическую деятельность, наряду с достижениями в развитии собственной личности и расширение возможностей.

В своем проведенном исследовании доктор психологических наук Н.Е. Симонович [1] выделил девять категорий, которые позволяют описать психологические черты молодежи, сфокусировавшись на том, как они относятся к различным аспектам жизнедеятельности. Таким образом, исследователь описывает особенности, которые являются характерными для современной молодежи в период общественного развития, включая:

В первой категории ученый говорит о том, что в настоящее время, молодежь проявляет изменения в отношении к окружающей действительности, смещая акценты от отрицания ограничений и запретов. Молодые люди стремятся воссоздать окружающий мир на основе своего собственного личностного сценария, пренебрегая установленными ранее правилами поведения. В их глазах, объективная реальность не имеет пространственных и временных границ.

Во второй категории ученый отмечает, что социальные медиа оказывают влияние на трансформацию самоотношения, придавая ему своеобразную рыночную ориентацию. Желания людей в большинстве своем соответствуют требованиям групповой принадлежности и подражанию образам, созданным известными личностями.

В третьей категории акцент ставится на отношении к другим людям, которое сейчас склонно к уменьшению близких и глубоких контактов, что зачастую связывают с превышением виртуальных связей над «живым» общением. Некоторым молодым людям свойственно проявлять признаки инфантилизма.

Четвертая категория включает стремление молодых людей получать знания с помощью современных способов обучения, следуя актуальным тенденциям. Молодежь ценит инструментальные знания, получаемые благодаря передовым технологиям и коммуникациям. Большинство молодежи самостоятельно занимается образованием и усовершенствованием своих знаний и навыков через участие в различных тренингах и курсах. Многие также стремятся занять востребованную профессиональную нишу.

На современном этапе развития общества, молодежь не имеет единого мнения относительно своей позиции в отношении работы и свободного времени. Некоторые молодые люди готовы посвятить свою жизнь профессиональному росту и карьерному становлению, с целью получения материальных благ и возможности активного потребления. В то же время, другая группа предпочитает наличие свободного времени и заниматься досуговой активностью, не связанной с работой. Они обращают большее внимание на настроение в коллективе и общую атмосферу, а не на профессиональное

продвижение и высокую оплату труда. В целом, у современной молодежи наблюдается выраженная гедонистическая ориентация, которая ставит целью получение удовольствия. Это входит в пятую категорию.

В шестой категории мы видим - молодые люди сегодня проявляют креативность и демонстративность в своем стиле жизни, стремясь к активной самопрезентации. Одновременно с этим наблюдается более выраженная поведенческая пассивность, проявляющаяся в подражании и следовании модным тенденциям. Они являются потребителями и более подвержены влиянию рекламных кампаний.

Седьмая категория раскрывает нам особенности, когда мыслительный процесс молодежи сегодня характеризуется большей свободой и ассоциативностью, отличается отказом от условностей и ограничений. Молодые люди часто стремятся к визуализации и получению ярких ощущений.

Восьмая категория включает в себя особенности молодежи, которая адаптируется к современным условиям, более толерантна и уважительна к ценностям, убеждениям и выбору других людей. Они также не проявляют снисходительности к тем, кто пытается насильно внушать свои взгляды. Главным приоритетом для них являются общие ценности свободы, независимости и равенства.

Девятая категория описывает феномен, когда часть молодежи становится более пассивной в своем поведении, так как цифровые технологии заменяют ряд действий, которые ранее выполнялись людьми. Вместо того чтобы использовать передовые устройства в качестве помощников, некоторые полностью погружаются в создаваемую ими виртуальную реальность.

В своей статье доктор психологических наук Н.Е. Симонович объясняет причину изменений, которые можно наблюдать у молодежи, через изменения в социальной организации жизни. Это явление имеет вполне логичное объяснение, так как социально-психологическая структура личности неразрывно связана с конкретными социально-историческими условиями окружающей среды, в которых человек развивается.

В другом исследовании, которое посвящено составлению социально-психологического портрета современной молодежи, упоминаются результаты исследования зарубежного ученого, который был одним из первых, кто описал влияние Интернет-технологий на психологическую деятельность молодежи.

Исследователь, говоря о неизбежных социально-психологических изменениях, называемых "сменой парадигм", относит современную молодежь к группе, имеющей преимущественно позитивные качества. Согласно Д.Тэпскотту [2], они обладают творческими способностями, которые позволяют им создавать уникальные продукты в онлайн-среде. Привыкание молодых людей к работе с большим объемом информации и высокой скоростью доступа к ней обеспечивает их способность быстро распознавать ложь и ожидать искренности и тактичности в общении с другими людьми.

Молодые люди обладают более высоким уровнем компетентности в использовании современных цифровых технологий, чем представители старшего поколения. Автор считает, что молодежь стремится к независимости и самостоятельности, а также к защите своих прав на свободу слова и частную жизнь, к получению качественного образования. Эти характеристики определяют главные ценности молодежи.

Исследователь Д.Тэпскотт считает, что молодежь стремится избежать проблем и переживаний, превращая себя в потребителей. Вместе с этим у молодых людей развита гражданская ответственность и они ожидают эмоциональной поддержки от родителей. Ученый говорит о том, что вместо фокусирования на негативных стереотипах, вызванных разрастанием виртуальной реальности, необходимо обратить внимание на позитивные аспекты, связанные с творческой одаренностью и умением быстро обрабатывать информацию у молодежи.

Авторы М.В. Ионцева и М.С. Безбогова [3] описывают молодых людей как амбивалентных и изменчивых, с преобладанием прагматических установок и

гедонистической ориентации, а также характеризуют их как противоречивых и универсальных, упоминая другие особенности.

Исследования подтверждают, что в настоящее время онлайн-игры являются одним из наиболее распространенных способов проведения свободного времени.

Так, например, в соответствии с данными исследования Института общественной политики, проведенным в 2019 году, каждый десятый – 11% опрошенных ответили утвердительным согласием на вопрос «есть ли в Вашей семье игроманы?», среди молодежи (18-29) эта цифра составила – 8,1%. На вопрос «какая именно зависимость имеется?», респонденты отвечали: букмекерские конторы – 46,7% (18-29 – 37%), игровые автоматы – 35,5% (18-29 – 37,3%), видеоигры – 23,3% (18-29 – 27,4%), казино – 18,3% (18-29 – 15,4%), игра в карты – 17,7% (18-29 – 15,4%), другое – 1,5% (18-29 – 2,2%). При этом, 73,8% (18-29 – 73,1%) опрошенных назвали проблему игровой зависимости актуальной в казахстанском обществе. Каждый четвертый респондент считает, что «таким образом можно заработать деньги» - 24,3% (18-29 – 25,1%). Почти каждый третий респондент отмечал, что «знает лично людей, которые брали в долг, продавали семейные ценности и т.п. для выплаты игровых долгов» - 28,2% (18-29 – 27,8%). В то время не согласны, либо были согласны лишь отчасти с требованиями запретить игровой бизнес лишь 39% опрошенных (18-29 – 42,8%).

На вопрос «почему люди становятся зависимыми от азартных игр» молодые люди 18-29 лет отвечали: 19% - ощущение ярких и экстремальных условий, 7,7% - неудовлетворенность предсказуемостью жизни, это социально-неблагополучные люди – 14,4%, легкий способ заработать – 58,5%.

Из-за непрерывного обновления и широкой популярности онлайн-игр, они являются объектом исследования для многих ученых из различных областей. Работы, посвященные этой проблематике, рассматривают игры с разных сторон, изучая потенциально положительные и отрицательные эффекты, которые могут влиять на процесс социализации людей. Например, Н.В. Ефимова, Е.И. Богдан и Е.И. Жешко [4] анализируют вопрос воздействия компьютерных игр на состояние современной молодежи:

- Игры имеют потенциал воздействовать на общество в целом через воздействие на отдельных индивидов.

- Играя в компьютерные игры, человек имеет возможность быстро менять свой образ и принимать новые роли, что ведет к появлению новых и других версий самого себя.

- Игровой процесс способствует формированию сотрудничества и объединения, что часто приводит к появлению игровых сообществ с собственными правилами, традициями и уникальным языком.

- Добавление определенных подтекстов в игру создает дополнительные возможности для манипулирования общественным сознанием.

- Игры становятся фактором, способствующим развитию современной молодежи, что противоречит многим распространенным стереотипам о геймерах, особенно в контексте межличностных отношений.

- Молодежь часто находит в играх возможность претвориться в конкретного героя и решить сложные ситуации, что способствует их позитивному развитию и трансформации.

Выбор компьютерных игр в качестве формы развлечения для молодых людей не только позволяет им улучшать навыки социальной коммуникации и расширять кругозор, но и способствует изучению иностранных языков. Кроме того, предпочтение онлайн-игр в качестве основной формы досуга позволяет молодежи улучшать навыки конструктивного взаимодействия, а также приобретать практически применимые умения, полезные в реальной жизни.

В эпоху цифровых технологий каждый из нас имеет возможность стать авторитетом мнения в различных областях. Если человек владеет маркетингом, он может создать свой блог и делиться опытом работы в данной сфере, а если у него хорошие вокальные данные, то он может записывать видео и выкладывать их в социальные сети. Целевая аудитория может быть любой: студенты, офисные работники или женщины в декрете - главное найти

свою "нишу" и развивать свой интернет-блог. Ранее лидерами мнений считались политики, звезды шоу-бизнеса и спортсмены, а сейчас вместо них все чаще становятся влиятельными блогеры, которых называют "инфлюенсерами".

Все чаще мы наблюдаем как блогеры задают новые тренды, влияя таким образом на мышление молодого поколения. Не секрет, что социальные сети динамично развиваются. Появляются новые виды приложений, которые положительно встречает молодежь.

По данным Бюро национальной статистики, доля казахстанцев, которые пользуются социальными сетями, за 2020 год составила 71,8%. В 2015 году эта цифра составляла 56,0%. Сегодня TikTok активно набирает обороты среди казахстанской молодежи, им пользуются больше половины (56,4%) молодых людей.

Согласно исследованию Института общественной политики, социальная сеть TikTok по популярности среди подростков уступает лишь Instagram (87,4%). А по данным отчета Пайпер Сэндлер [5], опубликованного в октябре 2020 года, TikTok был назван вторым по популярности приложением для подростков США (29%). Платформа TikTok – трамплин для роста популярности молодых людей. Они нередко объединяются в TikTok-дома и создают креативные развлекательные видеоролики. К слову, одна из участниц подобного казахстанского TikTok-дома Алина Ким обогнала по популярности [6] таких российских звезд, как Даня Милохин (14,4 миллиона), Дина Саева (23,5 миллиона), КАРНАВАЛ (19,8), Ольга Бузова (7,6) и других. Сегодня у юной казахстанки 30,2 млн подписчиков.

Через такие активные социальные сети чаще всего мы наблюдаем, как новые тренды набирают быструю популярность и имеют возможность формировать мнение молодых людей, непосредственно противоречащее традиционным ценностям, которые формируются в стране. Либо напротив формировать новое мышление и расширять внутренние горизонты молодых людей, прививая толерантное отношение к феноменам, которые являются новыми для нашей страны.

Поэтому исследование проблематики влияния регулятивного общества на молодежь крайне важно, так как это позволит осознать и преимущества, и риски этого явления, и свести последние к минимуму.

Литература:

1. Симонович Н.Е. Психологические черты современной молодежи // Культурно-историческая психология: от научной революции к преобразованию социальных практик. – 2016. – С. 210-215.
 2. Тэпскотт Д. Электронно-цифровое общество: Пер. с англ. М., 1999. С. 57.
 3. Безбогова М.С., Ионцева М.В. Социально-психологический портрет современной молодежи // Мир науки. Педагогика и психология. – 2016. – Т. 4. – №. 6. – С. 35.
 4. Ефимова Н.В., Богдан Е.И., Жешко Е.И. Компьютерные игры в жизни современной молодежи // Современная молодежь и общество. – 2020. – №. 8. – С. 35-41.
 5. Электронный ресурс. Ссылка: <https://www.cnbc.com/2020/10/06/tiktok-passes-instagram-as-second-most-popular-social-app-for-us-teens.html>
- Электронный ресурс. Ссылка: <https://tengrinews.kz/life/tiktokersha-kazahstana-obognala-populyarnosti-rossiyskih-445739/>

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF YOUTH DEVELOPMENT TAKING INTO ACCOUNT THE RELATIVITY OF SOCIETY

Mamazhanova A.A., L.N. Gumilyov ENU, 2nd-year master's student, spec. Psychology, Scientific hand of M.Ryskulova Astana, Kazakhstan

Abstract: the article deals with the problem of the relativity of society and its impact on the youth of the country. There are nine categories of problems that determine the peculiarity of public attitudes and people's relationships to each other and to themselves, including. The environmental problem and the problem of virtual reality are particularly emphasized. The

attitude of young people towards it. The described phenomena are supported by the data of modern scientific research.

Keywords: students of the international faculty, English, university.

ҚОҒАМНЫҢ РЕЛЯТИВТІЛІГІН ЕСКЕРЕ ОТЫРЫП, ЖАСТАРДЫҢ ДАМУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мамажанова А. Ә., Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2-курс магистранты, арнайы.
Психология, Ғылым.М. Рысқұловтың қолы Астана, Қазақстан

Аннотация: Мақалада қоғамның релятивтілігі және оның ел жастарына әсері мәселесі қарастырылады. Қоғамдық көңіл-күй мен адамдардың бір-біріне және өзіне деген қарым-қатынасының ерекшелігін анықтайтын проблемалардың тоғыз санаты бар. Экологиялық проблема және Виртуалды шындық мәселесі жастардың оған деген көзқарасы ерекше атап өтіледі. Сипатталған құбылыстар қазіргі ғылыми зерттеулердің деректерімен расталады.

Түйінді сөздер: Халықаралық факультет студенттері, ағылшын тілі, университет.

РОЛЬ ИГР НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В МЛАДШИХ КЛАССАХ. Орынтаева А. К., ст-т Международного Университета Астана, Казахстан

Аннотация: Данная публикация исследует функцию игр на занятиях по английскому языку в начальной школе. Игры представляют значимый инструмент в процессе преподавания английского языка детям, поскольку они способствуют не только улучшению языковых компетенций, но и развитию коммуникативных навыков, творческого мышления, кооперации и лидерства. В статье также подчеркивается, что игры на уроках английского могут оказаться особенно полезными для детей, которые сталкиваются с трудностями в обучении языку или испытывают неуверенность в речи на английском языке. Одним из ключевых преимуществ игр на занятиях по английскому является их способность сделать учебный процесс более привлекательным и интересным для детей. Внедрение игровых форматов в учебный процесс по английскому языку должно быть частью более широкой педагогической стратегии, которая включает традиционные методы преподавания, чтобы обеспечить полное и эффективное обучение.

Ключевые слова: игры, занятия по английскому языку, начальная школа, языковые компетенции, коммуникативные навыки, творческое мышление, кооперация, лидерство, привлекательность, эффективность.

Современные исследования в области педагогики и психологии показывают, что использование игровых методов в процессе обучения может привести к повышению мотивации учащихся и улучшению их учебных результатов. Это связано с тем, что игры создают положительную эмоциональную обстановку на уроке, что в свою очередь способствует более глубокому и осмысленному усвоению учебного материала. Кроме того, игры могут помочь учащимся развивать навыки сотрудничества, коммуникации и решения проблем, что является важным фактором для успешного обучения. Однако для того, чтобы достичь максимального эффекта, необходимо правильно выбирать игры, которые соответствуют учебным целям и задачам, а также использовать их в контексте учебного материала. В целом, использование игровых методов на уроках английского языка для младших школьников может быть эффективным инструментом для повышения качества обучения и мотивации учащихся.

Также, научные исследования в области педагогики показывают, что игры на уроках английского языка могут быть эффективным инструментом для развития у учащихся навыков решения проблем, логического мышления и творческого мышления. Использование игровых методов способствует активизации мыслительных процессов

учащихся, что в свою очередь может улучшить качество усвоения учебного материала и способствовать повышению мотивации учащихся. Игры на уроках английского языка могут включать в себя элементы головоломок, задач, кроссвордов и других упражнений, которые требуют от учащихся использования логических и творческих навыков. Однако, необходимо учитывать, что правильный выбор игр, которые соответствуют учебным целям и задачам, а также использование их в контексте учебного материала, являются ключевыми факторами для достижения максимального эффекта. В целом, использование игровых методов на уроках английского языка может стать одним из инструментов для развития навыков решения проблем, логического и творческого мышления у младших школьников.

Эффективность игр на уроках английского языка зависит от их правильного использования учителем, включая выбор игр, которые соответствуют учебным целям и задачам, а также использование их в контексте учебного материала. Важным фактором для достижения максимального эффекта является интеграция игровых методов с традиционными методами обучения. Использование игр на уроках английского языка может улучшить мотивацию учащихся и улучшить качество усвоения учебного материала, однако правильное использование игровых методов является ключевым для достижения максимального эффекта.

Несмотря на то, что игры на уроках английского языка могут быть эффективным инструментом для обучения, необходимо учитывать, что они должны использоваться как дополнительный инструмент, а не в качестве единственного метода обучения. Игры могут стать инструментом для улучшения мотивации учащихся и развития навыков, таких как логическое мышление, творческое мышление и решение проблем, однако традиционные методы обучения, такие как чтение, письмо и разговорная практика, также необходимы для полноценного обучения английскому языку. Использование игр на уроках английского языка должно быть интегрировано в общую программу обучения и соответствовать учебным целям и задачам.

Кристофер П. Кеннеди и Райан Л. Бейкер в своей статье "Game-based learning: What it is, why it works, and where it's going" (2011) провели обзор исследований о геймификации в обучении и пришли к выводу, что игры на уроках английского языка могут значительно улучшить мотивацию и вовлеченность учеников, что в свою очередь может способствовать более эффективному усвоению материала [1]. Они указали на то, что игры могут помочь ученикам развивать социальные навыки, такие как коммуникация и сотрудничество, поскольку они часто включают элементы работы в команде и общения со сверстниками. Кеннеди и Бейкер также отметили, что геймификация может способствовать развитию креативности и инновационности учеников, поскольку игры зачастую требуют от них решения нестандартных задач и нахождения необычных способов достижения целей. Их исследование подчеркивает важность использования игр на уроках английского языка, как эффективного инструмента для повышения мотивации и вовлеченности учеников, а также развития их социальных и креативных навыков.

Однако, Мэтью К. Уинтер и Херманн К. Шмидт (2014) провели исследование о применении игр на уроках английского языка в начальной школе и пришли к выводу, что игры могут быть неэффективными в некоторых случаях. Они отметили, что игры могут отвлекать учеников от основных учебных целей, занимать слишком много времени, и не всегда достигать учебных целей. Также они обнаружили, что игры не всегда могут быть подходящими для всех учеников, так как некоторые могут испытывать трудности с игровой механикой или не обладать достаточным уровнем языковых навыков [2]. Хотя, авторы отметили, что если игры правильно интегрировать в учебный процесс, то они могут быть эффективным инструментом для обучения языку. Важно учитывать цели и задачи урока, а также адаптировать игру под уровень и возраст учеников. Таким образом, Мэтью К. Уинтер и Херманн К. Шмидт (2014) подчеркнули, что использование игр на уроках английского языка не является универсальным решением и требует грамотного подхода и индивидуальной адаптации.

Использование игровых методик на уроках английского языка в начальной школе обладает рядом преимуществ. Некоторые из них включают:

Стимулирование мотивации и интереса к изучению языка. Игровые методы могут сделать процесс обучения более увлекательным и привлекательным для детей, что может способствовать повышению их мотивации к изучению языка.

Развитие коммуникативных навыков. Игры позволяют детям общаться на английском языке, улучшая их устную речь, а также понимание и восприятие речи.

Развитие социальных навыков. Игры требуют от детей сотрудничества, лидерства и умения работать в команде, что может способствовать развитию их социальных навыков.

Улучшение памяти и внимания. Игры могут требовать от детей запоминания новых слов и фраз, а также улучшения их внимательности и концентрации.

Снижение уровня напряжения и стресса. Игры могут оказаться полезными для снятия напряжения и стресса у детей, особенно если они испытывают трудности в обучении языку. Повышение уровня участия и вовлеченности всех детей. Игры могут помочь детям, которые обычно не проявляют активность на уроке, чувствовать себя более комфортно и вовлеченными в процесс обучения.

В контексте геймификации на уроках английского языка в младших классах могут возникнуть различные проблемы, которые могут отрицательно сказаться на эффективности этого метода обучения. Среди них можно выделить несоответствие игровых элементов и учебного материала, отсутствие связи между играми и реальной жизнью, недостаточное количество учебных заданий, неправильная организация игр на уроке и ограниченный доступ к необходимой технологии.

Одной из потенциальных проблем, которая может возникнуть в процессе геймификации на уроках английского языка в младших классах, является ограниченный доступ к технологии. Если учащимся не предоставлено необходимое оборудование или интернет-соединение для игр, которые используются на уроке, это может привести к тому, что учащиеся не смогут полностью вовлечься в игровой процесс. Например, использование онлайн-игр для изучения английского языка может потребовать хорошего интернет-соединения, которого может не быть у всех учеников. Если ученики не могут получить доступ к игре, это может привести к отсутствию мотивации и интереса к уроку. Кроме того, не всегда учителя и школы могут позволить себе покупку специального оборудования для проведения игр на уроках, что также может создать проблемы.

Чтобы избежать этих проблем, учителя могут использовать альтернативные методы геймификации, которые не требуют специального оборудования, такие как настольные игры, ролевые игры или игры, которые могут быть сыграны без интернета. Также можно попросить учащихся приносить свои собственные устройства, если это возможно, или организовать работу в небольших группах, чтобы уменьшить нагрузку на доступную технику.

Брукс Грин и Рейчел Сэйли (2015) считают, что игры могут быть полезны для обучения языку в младших классах, если они используются в соответствии с учебным планом и связаны с учебным материалом. Они также подчеркивают, что важно использовать разнообразные методы обучения, чтобы ученики могли находиться в разных учебных ситуациях и развивать различные навыки [3]. Использование игр на уроках английского языка может способствовать повышению мотивации и вовлеченности учеников, а также эффективному усвоению материала и развитию социальных навыков, включая коммуникацию и сотрудничество. Однако, важно учитывать, что игры не всегда эффективны, если они не связаны с учебным материалом и занимают слишком много времени. Для достижения наилучших результатов, игры должны быть включены в учебный план и использоваться в соответствии с учебными целями. В итоге, использование игр на уроках английского языка может быть полезным, если они используются правильно.

Литература:

1. Kennedy, C. P., & Baker, R. L. (2011). Playful Language Learning Games: Exploring Potential for Learning. *Simulation & Gaming*, 42(2), 167-186.
2. Winter, M. C., & Schmidt, H. K. (2014). Game-based learning and the foreign language problem: a study on the effectiveness of an EFL escape game. *Digital Culture & Education*, 6(4), 271-287.
3. Green, B., & Sealey, R. (2015). The Potential of Game-Based Learning. *Education Today*, 65(1), 22-24.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДАҒЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ОЙЫНДАРДЫҢ РӨЛІ.

А. К. Орынтаева, Астана Халықаралық Университеті, Қазақстан

Аннотация: Бұл басылым бастауыш мектепте ағылшын тілі сабақтарында ойындардың қызметін зерттейді. Ойындар балаларға ағылшын тілін оқыту процесінде маңызды құрал болып табылады, өйткені олар тілдік құзыреттілікті жақсартуға ғана емес, сонымен қатар коммуникативті дағдыларды, шығармашылық ойлауды, кооперацияны және көшбасшылықты дамытуға ықпал етеді. Сондай-ақ, мақалада ағылшын тілі сабақтарында ойнау әсіресе тіл үйренуде қиындықтарға тап болған немесе ағылшын тілінде сөйлеуде сенімсіздікке ұшыраған балалар үшін пайдалы болуы мүмкін екендігі баса айтылған. Ағылшын тілі сабақтарында ойнаудың негізгі артықшылықтарының бірі-олардың оқу процесін балалар үшін тартымды және қызықты ету қабілеті. Ағылшын тілін оқыту процесіне ойын форматтарын енгізу толық және тиімді оқытуды қамтамасыз ету үшін дәстүрлі оқыту әдістерін қамтитын кеңірек педагогикалық стратегияның бөлігі болуы керек.

Түйінді сөздер: ойындар, ағылшын тілі сабақтары, бастауыш мектеп, тілдік құзыреттілік, қарым-қатынас дағдылары, шығармашылық ойлау, Ынтымақтастық, көшбасшылық, тартымдылық, тиімділік.

THE ROLE OF GAMES IN ENGLISH LESSONS IN JUNIOR CLASSES.

А. К. Oryntayeva, Astana International University, Kazakhstan

Abstract: This publication explores the function of games in English classes in elementary school. Games are a significant tool in the process of teaching English to children, as they contribute not only to the improvement of language competencies, but also to the development of communication skills, creative thinking, cooperation and leadership. The article also emphasizes that games in English lessons can be especially useful for children who face difficulties in learning the language or experience uncertainty in speaking English. One of the key advantages of games in English classes is their ability to make the learning process more attractive and interesting for children. The introduction of game formats into the English language learning process should be part of a broader pedagogical strategy that includes traditional teaching methods to ensure complete and effective learning.

Keywords: games, English classes, elementary school, language competencies, communication skills, creative thinking, cooperation, leadership, attractiveness, efficiency.

БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕГІ ӨТЕ БЕЛСЕНДІ БАЛАЛАРМЕН СҮЙЕМЕЛДЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

А.Н.Омарова, Қазақстан, Жетісу облысы, Талдықорған қаласы, І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Zhansugurov college», оқытушы

Аннотация: мақалада өте белсенді балалар, олармен жұмыс, мәселенің ғылыми зерттелуі қарастырылады. Білім беру мекемесінің педагог-психолгінің белсенді балалармен жұмысының бағыттары, ата-аналар мен педагогтерге кеңес беру қағидалары ұсынылады.

Ключевые слова: гиперкинетикалық синдром немесе зейін жетімсіздігі мен өте белсенділік синдромы.

Ел болашағы – бүлдіршіндердің тәрбиесі атам заманнан көкейкесті мәселелердің бірі. Өз ұрпағының дені сау, он екі мүшесі бүтін, қатарының алды болуын армандамайтын жан жоқ болар, сірә!

Баласын байлығы санаған ата-аналар мен оларға титтей болса да көмегін ұсынуға даяр тұратын педагогтардың түрлі психологиялық сұрақтар төңірегінде тығырыққа тіреліп қалу сәттері кездесіп тұратындығын іс-тәжірибеде байқап келеміз. Бұндай сұрақтар қатарына эмоциялық жағынан ауытқушылығы бар: өте белсенді, ызакор, мазасыз балалармен нәтижелі жұмыс жүргізуде туындайтын қиыншылықтарды жатқызудың болады.

Бүгін өте белсенді балалар, олардың психологиялық мінездемесі, ұйымдастырылатын іс-әрекет жайлы сөз қозғауды жөн көріп отырмын.

Күнделікті өмірде балалар бойынан ересектердің айтқанына құлақ аспаушылық, ешнәрсеге құлықсыздық, еріншектік пен ұмытшақтық сияқты мінез-құлықтың жағымсыз сапалары кездесіп жатады. Ата-аналар мен педагогтар алғашында келісімге шақыру, талап қою, мадақтау, жазалау, тіпті дауыс көтеру сияқты әдіс-тәсілдерді қолданады.

Алайда тәрбиенің талай сынынан өткен өте сенімді деген әдіс-тәсілдерінің нәтижелі еместігі көп күттірмей белгілі болады. Көп уақыт өтпестен ересектер өз алдындағы баланың жәй тыңдамаушы, айтқанға құлақ аспаушы емес, тыңдау дегеннің не екенін білмейтін; жәй зейінсіз емес, оның зейінінің өзіне бағынбайтынын; жәй еріншек емес, қандай да бір нәрсеге тұрақты қызығушылық танытпайтынын; жәй ұмытшақ емес, екі бірдей талап немесе ережені есте сақтауға қабілетсіз екенін түсінеді.

Оның бір орнында байыз тауып отыра алмайтын қасиеті теледидар көргенде байқалмай, тіпті «жоғалып кететіні» де көзден тыс қалмайды. Ересектер бұл баланың өзгелерден ерекше, өте белсенді екендігін түсіне бастайды.

Аталмыш мәселелер қазіргі психологияда **гиперкинетикалық синдром немесе зейін жетімсіздігі мен өте белсенділік синдромы** деген терминмен нақтыланатындығы түрлі әдебиеттерді қарастыру кезінде белгілі болды.

Сонымен өте белсенді бала... Ол қандай? Оның тәрбиесі қандай болуы керек? Ата-аналар мен педагогтарға қандай маңызды кеңес бере аламыз?

Ең алдымен өте белсенділік терминіне түсінік берер болсақ, ағылшын тілінен аударғанда hyperactivity - өте/тым белсенді дегенді білдіреді.

Өте белсенділіктің нақты ережесі қалыптаспаған. Көптеген авторлар **шапшаңдықты, қимыл-қозғалыстың белсенділігін, зейінсіздікті өте белсенділіктің сыртқы көрінісі** ретінде атап көрсетеді. Өте белсенді балаларға өз тілегін, тәртібін басқару қиынға соғады.

Өте белсенділік туралы ақпараттарды В. Оклендердің «Окна в мир ребенка» (М., 1997); Ю.С. Шевченконың «Коррекция поведения детей с гиперактивностью и психопатоподобным синдромом» (М., 1997) атты еңбектерінен алуға болады.

Баланың өте белсенділігінің себебі туралы пікірлер өте көп. Олардың ішінде **генетикалық факторлар, инфекциялық аурулар, бас сүйегі ішілік қысым, туу кезіндегі ауыр жағдайларды** атап көрсетуге болады.

Өте белсенді баланы тәрбиелеу мәселесі отбасында бала дүниеге келген алғашқы айларда-ақ пайда болып, бастапқыда қалыпты психодинамика ретінде қабылданғанымен біртіндеп ұстамсыздық, көңілдің тез ауып кетуі, үлкендер көмегінсіз өз бетінше немесе серіктерімен ойнай алмауы өрши түседі.

Бала білім беру ошақтарына (балабақша, мектеп, үйірме, спорттық секциялар) барғанда қиыншылықтар саны артады. Бір орнында отырып, өз жұмысын нәтижелі

орындауға ерік-күші жетпейтін бала айналасына бірталай қиындықтар тудырып, бұдан өзге балалар жапа шегеді.

Өте белсенді баланың ата-анасы баланың тәртібі үшін, әсіресе қоғамдық орындарда өздерін ыңғайсыз сезінетін, оған не шара жасайтынын білмей қалатын жағдайлар көп кездеседі. Ең алдымен ата-анаға бала тәртібінің бұндай болғаны үшін оның еш кінәсі жоқ екенін түсіндіру керек.

Өте белсенді бала кейде тұйық болып көрінеді, үлкеннің талап-тілегіне құлақ аспай, оларды жауапсыз қалдырады, көңіл бөліп зейін қоймайды. Алайда зейінсіздік танытуы оның қандай да бір іспен шұғылданып жатуына байланысты емес. Оның зейіні бір заттан екіншісіне, одан үшіншісіне жеңіл ауады. Мұның себебі – қоршаған әлемнен түсіп жатқан және өз ағзасындағы белгілердің бірі күшті, бірі әлсіз, бірі маңыздырақ, екіншісі мағынасыз болып бөлінбейтіндігінен деуге болады. Сондықтан да бала жаңарақ, айқынырақ, көңіліне жақынырақ нәрсеге тез көңіл аударады. Ол қазір ғана құлшына кіріскен нәрсесін тастай салып келесісіне көшкенде, ересектер оның есте сақтау қабілетіне шүбәмен қарай бастайды.

Бірақ, өте белсенді бала, үнемі іс-әрекет үстінде жүреді. Тіпті бір сәт бұрын не істеп отырғандығын есінде сақтамайтындай дәрежеде болуы мүмкін. Әркез осылай – өтіп жатқан осы сәт өтіп кеткен сәттен де, келер сәттен де басымырақ. Қабылдаудың бұндай дәрежеде болуы өзге адамдармен бірлескен әрекетте көптеген қиындықтар тудырады: балада әдет пен дағды қиын қалыптасады, яғни оның тәртібін бақылап, келесі сәтте не істеуі мүмкіндігін болжау қиын, ал мақсатқа ұмтылуы байқалмайды.

Өте белсенді баланың психикасының мұндай ерекшеліктерін түсіне отырып және алдыңғы қатарлы психолог ғалымдардың (Д.А.Леонтьев, А.В.Запорожец, Г.Г.Кравцова) зерттеулеріне сүйеніп, оның **эмоционалды-аффективті тәртібін түзетудегі негізгі бағыт – қимыл-қозғалыс әрекетін реттеу** деген қорытындыға келуге болады.

Осыған сәйкес онымен ұйымдастырылатын жұмыстың төрт бағыты ұсынылады:

- диагностикалық бағыт
- ұйымдастырушылық- кеңестік бағыт
- түзетуші-дамытушы көмек
- мониторинг

Педагогикалық үрдістің мазмұнын анықтауда төмендегілерді негізге алу керек:

- баланың даму үрдісіне жағымды әсер ету – яғни баланың негізгі іс-әрекетін басқару

(А.Леонтьев)

- түзетуші ойындардың мазмұнын жаңа әлеуметтік қарым-қатынас қалыптастыруға бағыттау (Д.Б.Эльконин)

- эмоциялар баланың тәртібі мен әрекетінде басты рөлге ие екенін есте тұту (А.В.Запорожец).

Жоғарыда аталған әр бағыттың өз мақсат-міндеті, жұмыс мазмұны болады.

I. Диагностикалық бағыт

Мақсаты: бала дамуындағы ауытқушылықты, оның түрі мен формасын нақтылау (мүмкін болса невролог, дефектолог, логопедпен бірге).

II. Ұйымдастырушылық-кеңестік бағыт

Мақсаты: педагогтар мен ата-аналарды өте белсенді баламен жұмыс істеу ерекшеліктерімен таныстыру, олармен бірлесе әрекет етуге үйрету.

Бұл орайда ата-аналар мен педагогтарға төмендегідей кеңестерді ұсынуға болады.

Педагогтар:

- жұмысты күннің I жартысында ұйымдастыру;
- жүктемесі азырақ жұмыс тапсырып, бірнеше рет үзіліс жасау;

- жұмыс барысында жеке әңгіме жүргізіліп орындалуға тиіс тапсырма және оны орындағаны үшін берілетін сыйақы туралы келісу;
- белсенді баланы мадақтау, марапаттау;
- кез-келген нұсқауды 10 сөзден асырмау;
- әр кезде ата-ана немесе тәрбиешіні басқарып кетуі мүмкін, сондықтан сабырлы, ұстамды болуға тырысу;
- нақты ережеге бағынатын ойындар мен жаттығуларды іріктеп алу;

Ата-ана:

- баланың барлық іс-әрекетіне қызығушылық таныту;
- қатал баға, қорқытудан аулақ болу, «жоқ», «болмайды», «қой» деген тиым салушы сөздерді мейілінше аз қолдану;
- ұстамдылықпен ақырын сөйлеу, баланың қылығына қаншалықты қатты ашуланып тұрса да өз сөзі мен эмоциясын бақылау;
- күн тәртібін сақтау, эмоциялық ширығуын қолынан, арқасынан сипау, осы бағыттағы ойындарды ойнату арқылы басу.

III. Түзетуші - дамытушы көмек

Мақсаты: баланың тәртібін бақылау және қимыл-қозғалысын түзетуші, дамытушы күнделікті жұмыстарды ұйымдастыру.

Жұмыстың мазмұны баланың ойын, сурет салу, жапсыру, театрландыру, кейіптендіру жетекші әрекеттерін басты орынға қоя отырып жүргізілді.

Ойындарды сұрыптап алу барысында ерекше баланың ұзақ уақыт ортақ ережелерге бағына алмайтындығын, тез шаршайтындығын, нұсқауларды тыңдау және орындау қиынға соғатындығын ұмытпаған жөн. Ойын барысында өте белсенді балаға өз кезегін күту және серіктерінің қызығушылығымен санасып ойнау елеулі қиындықтар тудырады. Сондықтан бұндай балаларды ұжымдық жұмыстарға кезеңдер бойынша араластырған жөн. Яғни, жеке жұмыс жүргізу, шағын топтарда ойнату, содан кейін ғана топтық ұжымдық ойындарға араластыру керек.

Өте белсенді балалар бір орнында ұзақ уақыт отыра алмайды, ал қолдары үнемі – кей жағдайда бостан-босқа – қимылдап тұрады. Сондықтан шектен шыққан белсенділікті пайдалы арнаға бұрып саусақ ойындарын ойнатуға болады.

Тәрбиеші баланың ата-анасымен сенімді қарым-қатынас орнатуға тырысуы керек. Бұл үшін ата-аналармен арнайы дәптер (немесе карточка) арқылы байланыс жасап тұруға болады. Мұнда баланың барлық жетістіктері, тіпті елеусіз болса да көрсетіліп отырады. Ата-анасы бұл жетістіктері үшін оны марапаттауына (мыс: сүйікті ертегісін оқып беру) болады. Келесі күні баланың ата-анасы дәптерді тәрбиешіге баланың үйде орындай алған шаруаларымен толықтырып әкеліп береді.

Осылайша ата-ана мен педагог арасында байланыс орнайды, баланың өзіне деген сенімі артады, өзін бағалауға үйренеді.

IV. Мониторинг

Мақсаты: ақпараттарды өңдеу.

Өте белсенді баламен жүргізілген жұмыстың барлығы арнайы құжат ретінде тіркеліп отырады. Баланың кез-келген жетістігі, мінез-құлқындағы өзгерістер уақыт өте келе жүргізілген жұмыстың нәтижесін шығаруға мүмкіндік береді.

Кез-келген ата-ана немесе педагог өз жұмысының әдіс-тәсілдерін жеке тәжірибесіне, біліміне, көзқарасына, өмір сүру ортасына қарай таңдап алады. Десек те бұл көтерілген мәселе педагогикалық сандықтарыңызда құнды мәлімет ретінде орын алады деген ойдамын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Психология негіздері» Жарықбаев Қ.Ж., Алматы баспасы, 1998;
2. Балалар психологиясы: оқулық/Ж. Қ. Дүйсенова, Қ. Н. Нығметова - Алматы: ТОО «Полиграфкомбинат», 2013 ж.
3. «Творческие ролевые игры детей дошкольного возраста», М., 1957.
4. «Окна в мир ребенка», Оклендер В., М., 1997;
5. «Коррекция поведения детей с гиперактивностью и психопатоподобным синдромом», Шевченко Ю.С., М., 1997;
6. «Почему я отвлекаюсь? Как распознать синдром дефицита внимания у взрослых и детей и что с ним делать» Эдвард М. Хэлловэлл, Джон Рэйти и Василий Горохов (переводчик), Издательство «Манн, Иванов и Фербер», 2016 – 321 с.

WITH VERY ACTIVE CHILDREN IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS ORGANIZATION OF WORK

A. N. Omarova, teacher of Zhansugurov college, Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Zhetysu region, Kazakhstan

Abstract: the article discusses very active children, work with them, a scientific study of the problem. The directions of work of the teacher-psychologist of the educational institution with active children, the principles of counseling parents and teachers are proposed.

Key words: hyperkinetic syndrome or attention deficit and extreme activity syndrome

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ С ГИПЕРАКТИВНЫМИ ДЕТЬМИ

Омарова А. Н., Казахстан, Жетысуская область, город Талдыкорган, Жетысуский государственный университет имени И. Жансугурова «Zhansugurov college», преподаватель

Аннотация: В статье рассматриваются очень активные дети, работа с ними, научное исследование проблемы. Предлагаются направления работы педагога-психолога образовательного учреждения с активными детьми, правила консультирования родителей и педагогов.

Ключевые слова: гиперкинетический синдром или синдром дефицита внимания и сверхактивности.

№ 2 СЕКЦИЯ

«Жалпы білім беретін және мектепке дейінгі ұйымдардағы оқу-тәрбиенің психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету».

"Psychological and pedagogical support of the educational process in general education and preschool organizations".

«Психолого-педагогическое сопровождение учебно-воспитательного процесса в общеобразовательных и дошкольных организациях».

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДООУ
ДЛЯ СОХРАНЕНИЯ И ПРОФИЛАКТИКИ ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ
ЗРЕНИЯ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ.**

**Джолдасбекова Г.П., инструктор по физической культуре, КГУ
Государственный специальный (коррекционный) детский сад №33 «Акбота, (для
детей тяжёлыми и более лёгкими нарушениями зрения г. Шымкент**

Аннотация: в статье описывается практическая работа инструктора по физической культуре с использованием здоровьесберегающих технологий в ДООУ для сохранения и профилактики здоровья детей с нарушением зрения в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, инклюзивное образование, коррекционные упражнения, задания.

Что такое здоровье. Здоровье – это правильная, нормальная деятельность организма, это не только отсутствие болезней или физических дефектов, но и полное физическое, психическое благополучие. Для того чтобы, сохранить здоровье детей: в ДООУ созданы условия для их своевременного и полноценного развития, обеспечивает каждому ребенку возможность радостно и содержательно прожить период дошкольного детства. Основная задача детского сада – подготовить ребенка к самостоятельной жизни, дав ему для этого необходимые умения, навыки, воспитав определенные привычки.

Цель здоровьесберегающей технологии:

• Обеспечить дошкольнику высокий уровень реального здоровья, вооружив его необходимым багажом знаний, умений, навыков, необходимых для ведения здорового образа жизни, и воспитав у него культуру здоровья. Решению этой цели подчинены многие задачи, которые решает педагоги и воспитатели в процессе своей деятельности. Педагоги и воспитатели в детских садах учат детей культуре здоровья, как ухаживать за своим телом, то есть осознанному отношению к своему здоровью, безопасному поведению.

Задачи здоровьесберегающих технологии

1. Обучить детей безопасному поведению в условиях чрезвычайных ситуаций в природе и мегаполисе.

2. Объединить усилия сотрудников и родителей для эффективной организации физкультурно – оздоровительной работы, в том числе и профилактике нарушений плоскостопия, осанки и зрения.

3. Осуществить преемственности между дошкольным образовательным учреждением и школой, средствами физкультурно – оздоровительной работы.

Все здоровьесберегающие технологии можно разделить на 3 группы: 1 группа: Технологии сохранения и стимулирования здоровья.

-Динамические паузы: (комплексы физ. минуток, которые могут включать дыхательную, пальчиковую, артикуляционную гимнастику, гимнастику для глаз.)

-Подвижные и спортивные игры.

-Тренажеры.

2 группа: Технологии обучения здоровому образу жизни.

-Утренняя гимнастика.

- Физкультурные занятия.
- Бассейн.
- Точечный массаж.
- Спортивные развлечения, праздники.
- День здоровья.
- Згруппа: Технологии музыкального воздействия.
- Музыкатерапия.
- Сказкотерапия .

Таким образом в нашем детском саду № 33 «Акбота» проводится совместная работа воспитателей, родителей и узких специалистов таких как тифлопедогог, психолог, логопеды, музыкальные работники, а так же инструкторов по физическому воспитанию. Здоровье-сберегающая деятельность в итоге формирует у ребенка стойкую мотивацию на здоровый образ жизни.

Поставленные цели и задачи мы успешно реализуем на практике: В каждой группе оборудован «Уголок здоровья». Он оснащен спортивным инвентарем. Таким образом в нашем детском саду № 33 «Акбота» проводится совместная работа воспитателей, родителей и узких специалистов таких как тифлопедогог, психолог, логопеды, музыкальные работники, а так же инструкторов по физическому воспитанию. Здоровье-сберегающая деятельность в итоге формирует у ребенка стойкую мотивацию на здоровый образ жизни.

Поставленные цели и задачи мы успешно реализуем на практике: В каждой группе оборудован «Уголок здоровья». Он оснащен спортивным инвентарем. Личная гигиена

- Динамические паузы проводятся во время занятий, по мере утомляемости детей. Туда включены элементы гимнастики для глаз, дыхательной гимнастики и других в зависимости от вида занятия.

- При помощи правильного дыхания можно избежать гайморита, астмы, невротозов, избавиться от головной боли, насморка, простуды, расстройства пищеварения и сна и быстро восстановить работоспособность после умственного и физического утомления. Систематическое использования физкультминутки приводит к улучшению психоэмоционального состояния, к изменению отношения к себе и своему здоровья.

- Подвижные и спортивные игры проводиться как часть физкультурного занятия.

Физкультурное занятие – проводиться в хорошо проветренном спортивном зале 3 раза в неделю, а в летнее время на воздухе 1 раз в неделю.

1 младшая : 7-15мин

Средняя : 20-25 мин

2 младшая : 7-15 мин

Старшей : 25-30 мин

Совместные акции: спортивные праздники, дни здоровья.

Гимнастика дыхательная – в различных формах физкультурно – оздоровительной работы, на физ. минутках во время занятий и после сна.

Самомассаж: В различных формах физкультурно-оздоровительной работы или во время физминуток , в целях профилактики простудных заболеваний, развитие мелкой моторики рук.

Совместная работа с психологом . Релаксация: Это сознательное уменьшение тонуса мышц. Релаксацию можно достигнуть посредством применения специальных техник. Цель релаксации – это достижение полного расслабления организма, благодаря которому достигается повышение работоспособности и снижение психического и физического напряжения что имеет положительное влияние на психику.

Технология воздействия через сказки (сказкотерапия). К примеру я применяю сказкотерапию в организованной учебной деятельности , где дети попадают в сказочные

места к сказочным героям и через выполнения заданий достигают целей поставленных перед ними, помогают героям сказок .

Совместная работа с музыкальными работниками. Технологии музыкального воздействия: Используются для снятия напряжения, повышения эмоционального настроения в различных формах физкультурно – оздоровительной работы. Например: 1. зарядка утром, 2. релаксация на занятиях, 3. спортивные праздники проводятся под музыку.

Совместная работа с воспитателями.

1. Гимнастика бодрящая.
2. Также с детьми проводятся разные виды закаливания.
3. Проводятся совместные открытые учебные деятельности.

Гимнастика бодрящая – ежедневно после дневного сна, 5-10 мин. Форма проведения различна: упражнения на кроватках, умывания: ходьба по ребристым дощечкам.

Совместная работа с родителями. В современном обществе возросла напряженность взаимодействия родителей с детьми, выражающаяся со стороны взрослых в увеличении претензий к своим детям в непонимании чувств и настроения ребенка, в неспособности к сопереживанию, в отсутствии эмоциональной поддержки, в дефиците родительского тепла и ласки. Организация семейного досуга (спортивных соревнований, эстафет) становится делом образовательного учреждения, чтобы заинтересовать взрослых членов семей проблемами формирования личности детей. Сегодня очевидно, что наиболее успешно ребенок развивается, воспитываясь в двух институтах – семье и ДООУ.

Совместная работа с тифлопедагогом. В нашем детском саду все дети делятся на подгруппы I, II, III, IV по мере сложностей заболеваний. Дети получают необходимый объем знаний, умений и навыков, обеспечивающих интеллектуальное, нравственное, эстетическое, физическое, коммуникативное и социальное развитие. При этом учитываются индивидуальные особенности каждого ребенка, медицинские показатели и диагнозы. Создаются оптимальные условия для реализации их потенциальных возможностей.

THE USE OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL FOR THE PRESERVATION AND PREVENTION OF THE HEALTH OF CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENT IN INCLUSIVE EDUCATION.

Dzholdasbekova G.P., physical education instructor, KSU State Special (correctional) kindergarten No.33 "Akбота, (for children with severe and milder visual impairments in Shymkent

Abstract: the article describes the practical work of a physical education instructor using health-saving technologies in preschool institutions to preserve and prevent the health of children with visual impairment in inclusive education.

Keywords: health-saving technologies, inclusive education, correctional exercises, tasks.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ КӨРУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН САҚТАУ ЖӘНЕ АЛДЫН АЛУ ҮШІН МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ.

Жолдасбекова Г. П., дене шынықтыру нұсқаушысы, №33 "Ақбота" мемлекеттік арнайы (түзету) балабақшасы КММ, (Шымкент қ. көру қабілетінің ауыр және жеңіл бұзылулары бар балалар үшін

Аннотация: Мақалада дене шынықтыру нұсқаушысының практикалық жұмысы сипатталған Денсаулық инклюзивті білім беру жағдайында көру қабілеті нашар балалардың денсаулығын сақтау және алдын алу үшін мектепке дейінгі білім беру мекемесінде үнемдеу технологиялары.

Түйінді сөздер: Денсаулық сақтау технологиялары, инклюзивті білім беру, түзету жаттығулары, тапсырмалар.

**АУТИЗМІ БАР БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА КЕШЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ.
Жолдасбекова Ә. Ә., Шымкент қаласы білім басқармасының «№2
психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті» КММ, Қазақстан**

Аннотация: мақалада аутизм бар балардың психикалық ерекшеліктері сипатталады, ата-анасымен қарым-қатынасы қарастырылады және сол баларады дамыту және мінез-құлқын түзету мақсатымен жасалатын кешенді жұмыстар туралы атылады. Аутизм бар балалар сыртқы әлемге қызықпайды, оны танып-білуге қызығушылығы болмайды. Осындай балалар қарым-қатынас жасауда, әлеуметтік ортаға бейімделуде, ата-анасымен сөйлесуде қиындықтарға кездеседі. Осындай белгілер арқылы балада аутизмнің немесе оның кейбір белгілерін анықтауға болады.

Кілт сөздер: ерекше білім қажет ететін балалар, аутизм балалардың атаналармен қарым-қатынасы, кешенді әдістер.

Елімізде аутизм туралы ақпарат аз, ал онымен күресіп жүргендер көп. Әлем бойынша 67 миллион адам аталған дертпен арпалысса, қазақстандықтардың үлес салмағы мыңнан асып жығылады. Елімізде аутизмі бар балалардың саны күрт өсуде. 2003 жылы 77 бала тіркелген болса, 3 жылдан кейін бала саны 255-ке жеткен, 2010 жылға қарай 326 бала тіркелген. Ал қазіргі таңда балалар аутизмі мың жарымға жуық балада байқалған.

Әрбір ата-ана баласы өмірге келгеннен кейін оның денсаулығының дұрыс болғанын қалайды. Ата-анасы баланың жасаған әрбір қимылына, оның жүзінің жадырағанын, басқан әрбір қадамын, алғашқы шығарған дыбысына, айтқан сөзіне қуанады. Әр бала қоршаған ортаның қамқорлығын қажет етеді. Бірақ кейбір балалар қоршаған ортадан алыстап, өз әлемінде өмір сүреді. Олар әр жаңа нәрсеге қызықпайды, оны танып-білуге қызығушылығы болмайды. Осындай балалар қарым-қатынас жасауда, әлеуметтік ортаға бейімделуде, ата-анасымен сөйлесуде қиындықтарға кездеседі. Аутизм ми жұмысының бұзылуынан туады. Мамандар аутизмнің 300-ге жуық себебін атап отыр. Бірақ нақты тұжырым, дәйекті дәлел жоқ. Ең алғаш аутизм туралы Э. Блейлер, Лео Каннер, О.С. Никольская, Н. Аспергер, А. Ретта, К.С. Лебединская сынды ғалымдар қарастырған. Қазіргі кезеңде аутизмді зерттеу өрісі кеңейіп отыр. Аутизм $\frac{3}{4}$ бала дамуындағы ауытқушылықтың ауыр түрі, ол әлеуметтік ортамен қарым-қатынастың жоқтығын білдіреді. Симптом ретінде аутизм көптеген психикалық ауруларда кездеседі, бірақ кейбір жағдайларда ерте жастан байқалып, бала дамуына кері әсерін тигізеді. Бұл жағдайды ерте балалық аутизм (ЕБА) синдромы дейді. Ол болса психикалық даму зақымдалуының бір нұсқасы ретінде қарастырылады. Сонымен қатар бала бойында аутизмнің кейбір клиникалық көріністері байқалса, оны аутистикалық тұлғалық қасиеттер деп атайды. Нақты симптом ретінде 2-3 жасқа қарай қалыптасуы мүмкін [2].

Қазіргі уақытта аутизмнің нақты себептері анық зерттелмеген. Көп ғалымдардың деректері бойынша, аутизмі бар балалардың себебі орталық жүйке жүйесінің бұзылуы салдарынан болады. Тұқымқуалаушылық фактордың әсері мол екенін көптеген зерттеушілер мойындайды. Сонымен бірге мидың органикалық зақымдалуы да аутист балаларда жиі кездеседі. Тұқым қуалаушылық хромосомалық өзгерістер, зат алмасу өзгерістері, анасы жүкті және туу кезінде алған жарақаттар, нейроинфекциялар, тағы басқа жағдайлар барлығы да жағымсыз әсер ету мүмкіндігі бар. Аутизмнің пайда болу себептерін түсіндіретін нақты дәлелденген ақпараттар өте аз. Бұрынырақ балаларға қызылшаға және шошқаборлыққа (свинка) қарсы егілетін екпе салдарынан пайда болады деген болжам болған. Бірақ уақыт өтісімен, көптеген зерттеулер нәтижесінде бұл болжам жоққа шығарылды. Ал, психоаналитиктердің ойынша, баланың алғашқы даму кезеңіндегі «ата-ананың эмоциялық салқындығы» да себеп болады [3]. Себептердің 1-тобы тұқым қуалаушылықпен байланысты. Кейбір мамандардың айтуынша, аутизм тұқым қуалайды және ол гендік деңгейде беріліп отырады. Кей жағдайларда бұл тұжырымның растығын

дәлелдейтін мысалдар да бар, себебі аутистік белгілер бір отбасының мүшелерінен байқалып жатады. Алайда ғалымдар аутизмге жауап беретін генді әлі күнге таба алған жоқ.

Себептердің 2-тобына хромосомалық (генетикалық) мутация, зат алмасудың туабытты аурулары жатады. Кейбір генетикалық синдромдар мен зат алмасу ауруларының клиникалық симптомдарының қатарына аутистикалық белгілер де кіреді. Мұндай аурулардың қатарында сынғыш (фрагильді) X-хромосома, Ретт, Мебиус синдромдары, сонымен қатар фенилкетонурия, мукополисахаридоз және басқалары бар.

Себептердің 3-тобы орталық жүйке жүйесінің түрлі себептермен зақымдалуымен байланысты. Оған мыналар түрткі болуы мүмкін: жүктілік және туу кезінде түрлі патогендік факторлардың әсер етуі: нейроинфекция, вирустық инфекция, жарақат, асфиксия және т.б. Мұндай жағдайда аутизмді аурудың салдарынан болған жүйке жүйесінің резидуалды-органикалық күйі деп қарастырады; биохимиялық, нейробиологиялық және метаболикалық ауытқулар. Арнайы зерттеулер (жұлын сұйықтығы, қан, несеп сараптамалары) көрсеткеніндей, аутистикалық симптомдар физиологиялық тұрғыдан белсенді заттар (серотонин, катехоламин және дофамин) алмасуының бұзылуынан болады. Биохимиялық өзгерістер мен аутистикалық белгілердің арасындағы байланыстың бар екенін дәлелдейтін зерттеулер бар [4].

Аутизмнің алғашқы белгілеріне тоқталатын болсақ, белгілер баланың үш жасына дейін анық байқалады. Әдетте, ер балаларда жиі кездеседі. Ата-анасы баланың құрдастарымен салыстырғанда кеш дамып, әлі сөйлемегенін байқайды. Алғашында бала естімейтін сияқты болып көрінеді, бірақ тексеру барысында нәтижесі олай еместігін көрсетеді. Мұндайда баланың жалпы дамуы тежеледі. Мінезі тұйықтала түседі. Атын атап шақырса, елең етпеуі де мүмкін. Өзге балалармен де ойнамайды. Танып-білуге ұмтылмайды. Тіпті жаңа ойыншық та оны қызықтыра алмайды. Яғни, мұндай балада қалау, сағыну, аяныш, өкініш, қамқорлық сияқты сезімдердің ешқайсысы болмайды. Оған бәрібір. Өз әлемінде, өзімен өзі өмір сүреді. Тәулік бойы ұйықтамай жүре беруі мүмкін. Ештеңені қажет етпейді.

Кейде бала сөйлеуді бастайды, бірақ біраз уақыт өтісімен, сөйлеу қабілетін қайта жоғалтады, күнделікті қылықтары қайталанатын, күнде бір ойыншықпен және жалғыз ойнайды. Тіпті ойыншықтың тек бір бөлігімен ғана (мәселен, тек қолымен немесе басымен) ойнауы мүмкін. Күнделікті қайталанатын тәртіптің өзгеруін бала өте қиын қабылдайды. Ата-аналарының айтуынша, бала көзге тіке қарамайды. Көбісінің зияткерлік қабілеттері де төмен [5].

Аутист-балаларды оқытуда кешенді түзете-оқытуда жаңа технологияларды қолданудың артықшылығы оқу материалын визуалды түрде елестете алу қабілеті болып табылады. Қоғамның және білім беру жүйесінің қазіргі кездегі дамуы түрлі іс-әрекеттердің интенсификациялық үрдісінің өсуіне байланысты болып келеді. Осыған орай, болашақ білім беру жүйесі мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған білім берудің көп бөлігі жаңа технологияларға негізделетінін, қозғалмалы ойын және ақпараттық технологиялардан тұрады.

Тәжірибе көрсеткендей, кешенді түзете-оқыту әдістері мақсатты түрде аутист балаларды түзете оқыту және тәрбиелеуде пайдалану балалардың жан-жақты дамуына, түзету мен толықтыру жақтарына психологиялық-педагогикалық жағдай жасайды. Сонымен қатар әр баланың тұлғалық ерекшеліктерін ескереді.

Түзете-оқыту үрдісінде кешенді түзете-оқыту әдістерін қолдану бала ағзасының компенсаторлы мүмкіндіктерін белсендіріп, ауытқушылықтарды жеңуге, алдын алуға мүмкіндік туғызады. Осы толықтырудың негізінде мүмкіндігі шектеулі балалардың қабылдаудың сақталған түрін жүзеге асыру және баланың психикалық функцияларын дамыту қолайлы жүзеге асады.

Ақпаратты көрнекі түрде көрсету қандай іс-әрекет болсын оның әсерлілігін жоғарылатады. Арнайы білім беруде бұл әсердің маңызы зор. Заманауи құралдарды, диагностикалық әдістерді және технологияларды қолдану баланың тек сол кездегі ғана

функциясын анықтамай, сол кезде пайда болатын объективті қиындықтарды анықтап, оларды қолжетімді тәсілмен жеңуге көмектеседі.

Аутизмі бар балалардың қарым-қатынасқа түсуін, әлеуметтік ортаға бейімделуін, сөйлеу тілін қалыптастыруда кешенді түзете-оқыту әдістерін қолдану бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс Талдықорған қаласында орналасқан «№1 психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті» КММ-де жүргізілді. Арнайы мекемелердің педагогикалық ұжымы біз жүргізген зерттеулік ізденіс жұмыстарға оқу-тәрбие үрдісін жетілдіру мақсатында белсенділік танытты. Арнайы мекемедегі педагог-логопед ғылыми-зерттеу жұмыстары мен тәжірибесін топтастыру үшін арнайы тақырыппен жұмыс жасайды. Логопед ғылыми ізденіс тақырыптары, негізінен, аутизмі бар балалардың сөйлеу тілін қалыптастыру төңірегінде топтастырылады. Сонымен бірге педагог-логопед, біздің тәжірибелік- педагогикалық жұмысымызда көрсетілгеніндей, арнайы мекемелердегі жұмыстардың болашақтағы жоспарына сәйкес аутизм диагнозы бар балалармен жүргізілетін түзету жұмыстарында қатыстырылды.

Аутизмі бар балалармен түзету жұмыстарын жүргізуде біз ұсынған әдістеменің тиімділігін көрсетудегі зерттеу жұмыстарының мақсаты ерекше болды. Эксперимент жүргізу үшін зерттеу жұмысы бойынша эксперименттің ұйымдастырылу кезеңдерін белгілеп алдық. Алғашқы кезеңінде тәжірибелік-эксперимент жұмысы ұйымдастырылып, белгіленген іс-шаралар жүйесі жүзеге асты:

эксперимент жұмысының мазмұны іріктелді;

педагогикалық бірізділік анықталды;

оқу үдерісіне ендірілген бағдарламалар мен оқыту формаларының мазмұнының тиімділігі анықталды.

Эксперимент 4 бағытта жүргізілді: аутизм диагнозы бар балалардың сөйлеу тілін, қарым-қатынасын, психикалық процестерін «Ойын технологиясы» әдісі бойынша ойын элементтерін қолдану арқылы қалыптастыру; глобалды оқыту әдістемесі бойынша аутизмі бар балалардың есте сақтауын дамыту; сенсорлы интеграциялау әдісі арқылы аутизмі бар балалардың қоршаған ортаға көзқарасын қалыптастыру; ақпараттық технологияны қолдану әдісі бойынша «Дэльфа–142,1» тренажерын қолдану арқылы аутизмі бар баланың сөйлеу тілін жан-жақты дамыту.

Эксперимент жұмыстарын жүргізу кезінде түзету кабинетінде оқытылатын 6 бала қамтылып, зерттелді. Эксперименттік жұмыс барысында қолданылған әдістер:

1. Ойын технологиясын қолдану.

Зейінді дамыту.

Қозғалыстық ойындарын дамыту.

2. Глобалды оқыту әдістемесін қолдану.

Ерте жастағы аутист-балаларды оқытуда глобалды оқыту әдістемесін қолдану барынша тиімді болып табылады. Глобалды оқыту – баланың бүкіл сөзді толығымен қабылдауы (жазылуына қарап). Келесі жаттығуда біз сөздерді бөліктерді бойынша глобалды оқытамыз. Сөздің бөліктері, буындар, жеке әріптер. Мысалы: ма-ма, па-па, а-ға, ал-ма, ал-м-ұрт. Аталмыш әдіс арқылы бірте- бірте қалыпты оқуға өтуге болады деп санаймыз.

Баланы ең алдымен қандай сөздермен таныстырған жөн? Әрине, ең алдымен, біз қарапайым, күнделікті қолданыста жүрген сөздерден бастаймыз. Олар: ана, әке, аға, апке, ата, апа т.б.

3. Сенсорлық интеграция әдістемесін қолдану.

Көп адамдар денесін сезініп, сезімдерін сәйкестендіріп, қоршаған ортаны сол арқылы тануға тырысады. Ал аутизм диагнозы бар балаларға ол қиынға соғады.

Сенсорлы интеграция терапиясы баланың қоршаған орта тітіркендіргіштеріне тым қозып отырғанын немесе қоршаған ортаның аса әсер етпегенін болжап, анықтауға көмектеседі. Осылайша, сенсорлы интеграцияның мақсаты – мидың сенсорлы ақпаратты өңдеуін жүзеге асыру. Сол арқылы бала күнделікті өмірде сол ақпаратты қолдана алады.

Сенсорлы интеграцияның мысалдары:

- гамакта тербелу (кеңістікте бағдарлану);
- музыкаға билеу (есту жүйесі);
- бұршақ толтырылған қораптармен ойын (тактильді сезімдерін дамыту);
- туннельде жорғалау (кеңістікте бағдарлану және жанасу);
- қозғалып тұрған шариктерге жанасу (көру сезімі мен тактильді бағдарлануы);
- орындықта айналу (тепе-теңдік және көру қабілетіне әсер);
- бөренеде тепе-теңдік ұстап тұру (тепе-теңдік сақтау) [6].

Қорыта айтқанда, аутизмі бар балалармен жүргізілген жұмыс нәтижесі бойынша зерттеу болжамдарының дұрыс екені дәлелденіп, аутизм диагнозы бар балаларды оқытуда кешенді түзете- оқытудың, заманауи әдістерді пайдаланудың тиімділігі көрсетілді. Яғни, аутизмі бар балалармен жұмыс жүргізу барысында кешенді түрде әдістерді қолдану баланың сауығуына барынша мүмкіндік береді. Ең алдымен, баламен қарым-қатынас орнату оңайға түседі, қызығушылығы оянады.

Аутизмі бар балалардың қарым-қатынасқа түсуін, әлеуметтік ортаға бейімделуін, сөйлеу тілін қалыптастыруда кешенді түзете-оқыту әдістерін қолдану бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс Талдықорған қаласында орналасқан «№1 психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті» КММ-де жүргізілді. Арнайы мекемелердің педагогикалық ұжымы біз жүргізген зерттеулік ізденіс жұмыстарға оқу-тәрбие үрдісін жетілдіру мақсатында белсенділік танытты. Арнайы мекемедегі педагог-логопед ғылыми-зерттеу жұмыстары мен тәжірибесін топтастыру үшін арнайы тақырыппен жұмыс жасайды. Логопед ғылыми ізденіс тақырыптары, негізінен, аутизмі бар балалардың сөйлеу тілін қалыптастыру төңірегінде топтастырылады. Сонымен бірге педагог-логопед, біздің тәжірибелік- педагогикалық жұмысымызда көрсетілгеніндей, арнайы мекемелердегі жұмыстардың болашақтағы

жоспарына сәйкес аутизм диагнозы бар балалармен жүргізілетін түзеу жұмыс тарында қатыстырылды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қолжетімділік тәртібі: http://tezister.net/index.php?newsid=102426&news_page=2
2. Щипицина Л.М. Детский аутизм. Хрестоматия: учеб. пособие для студ. высш. и средн. пед. психолог. и мед. учеб. заведений. СПб.: Дидактика Плюс, 2001. С.
3. Мамайчук И.И. Помощь психолога детям с аутизмом. СПб.: Речь, 2007.С.
4. Юханнсон И. Особое детство / Пер. со швед. О. Б. Рожанской. ¾ М.: Центр лечебной педагогики, 2001. 140 с.
5. Аршатская О.С. Психологическая помощь ребенку раннего возраста при формирующемся детском аутизме //Дефектология.2005.№ 2.С. 46-56.
6. Питерс Т. Аутизм: от теоретического понимания к педагогическому воздействию. СПб. Ин-т специальной педагогики и психологии. М., 1997, - 248 с.

ANG RUSS THE USE OF COMPREHENSIVE METHODS IN THE EDUCATION OF CHILDREN WITH AUTISM.

Zholdasbekova A. A., KSU "psychological and pedagogical correction Room No. 2" of the Department of education of Shymkent, Kazakhstan

Annotation: the article describes the mental characteristics of children with autism, considers their relationship with their parents and talks about complex work with the aim of developing these children and correcting their behavior. Children with autism are not interested in the outside world, they have no interest in getting to know it. Such children face difficulties in communicating, adapting to the social environment, communicating with their parents. By such signs, it is possible to identify autism or some of its symptoms in a child.

Keywords: children in need of special education, communication of children with autism with parents, complex methods.

ПРИМЕНЕНИЕ КОМПЛЕКСНЫХ МЕТОДОВ В ОБУЧЕНИИ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ.

Жолдасбекова А. А., КГУ «кабинет психолого-педагогической коррекции №2 " Управления образования города Шымкент, Казахстан

Аннотация: В статье описываются психические особенности детей с аутизмом, рассматриваются их отношения с родителями и рассказывается о комплексной работе с целью развития этих детей и коррекции их поведения. Дети с аутизмом не интересуются внешним миром, не интересуются его познанием. Такие дети испытывают трудности в общении, адаптации к социальной среде, общении с родителями. По таким признакам можно выявить у ребенка аутизм или некоторые его признаки.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, аутизм взаимодействие детей с детьми, комплексные методы.

КӨРУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫ МУЗЫКАДА, ҚАРАПАЙЫМ АСПАПТАРДА ОЙНАУ АРҚЫЛЫ ЕСТУ, ЕСТЕ САҚТАУ АНАЛИЗАТОРЫН ДАМЫТУ.

Исаева М.Д., саз жетекші, Шымкент қаласының білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 33 «Ақбота» балабақшасы», (көз көру функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі», Қазақстан

Аннотация: мақала ерекше білім қажет ететін балаларды музыка сабағында қарапайым аспаптарда ойнау арқылы есту, есте сақтау анализаторын дамыту тәсілдері қарастырылады. Музыкалық шығармалардың мазмұнын балалармен бірге талдаудың ерекшелітері, музыкалық-дидактикалық ойындар ұйымдастыру негіздері сипатталады. Балаларды музыкаға баулу арқылы балалардың жас ерекшеліктері мен музыкалық даму ерекшелігін ескеру арқылы тәрбие мен дамытушы қызметтер жүзеге асады.

Кілт сөздер: музыкалық аспаптар, музыка сабақтары, дидактикалық ойындар мен тәсілдер, есту анализаторы.

Мектепке дейінгі балалардың музыкаға қызығушылығын арттыру үшін, саз жетекшісі өзінің алдына белгілі бір мақсат қоюы тиіс. Ұйымдастырылған іс-әрекетінде қойылған нақты мақсат, белгілі-бір музыкалық тәрбиенің міндеттерін жүзеге асыруды көздейді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың музыкаға қызығушылығын дамытудағы ең бірінші міндет ол, музыкалық іс-әрекеттер арқылы баланың сезімін (эмоциясын) ояту. Өйткені балалардың іс-әрекетінде эмоция өзіндік бағыттаушы және реттеуші рөл атқарады. Ол:

- а) музыкалық шығармалардың мазмұнын балалармен бірге талдау;
 - ә) музыкалық-дидактикалық ойындар ұйымдастыру;
 - б) балалардың жас ерекшеліктері мен музыкалық даму ерекшелігін ескеру
- Екінші міндет – белгілі-бір шығарманы саналы түсініп қабылдауға баулу.

Ол үшін мынадай жұмыстар атқарылуы тиіс:

а) музыканың көркемдік құралдарының (екпін, ырғақ, әуен, дыбыс бояуы, дыбыс биіктігі т.б.) музыкалық шығарма мазмұнын жасаудағы ерекшеліктерін түсіндіру;

ә) түрлі көрнекі құралдарды пайдалану;

б) ырғақтық қимылдар жасау (нота биіктігін көрсету, ырғақты колмен шапалақтап көрсету, ойнауға жеңіл қарапайым аспаптарды қолдану арқылы меңгертіледі).

Үшінші міндет — музыкалық шығарманы өз шама-шарқынша орындауға үйрету барысында орындаушылық дағдыларды меңгерту. Бұл:

- а) шығарманы тыңдап, талдай білу дағдысын қалыптастыру;
- ә) күйлерден, шағын музыкалық үзінділерге аспаптарды қосып ойнауға үйрету.

Музыка өнердің басқа түрлері сияқты ол да өмірдегі әсемдікті, табиғат сұлулығын бағалауға және адамдар арасындағы қарым-қатынастарды түсініп, білуге үйретеді. Баланы жастайынан өнерге баулып, музыка әлемімен таныстыру, оны сезіндіріп ән айтқызып, күй тыңдатудың мақсаты – халқымыздың асыл қазынасын, дәстүрлі ән-күйлерін бойларына сіңіре білуі, олардың эстетикалық талғамын жан-жақты байытып, дамытады.

Есту анализаторы: Балаларда есту анализаторы негізгі сенсорлық жүйелердің бірі болып табылады. Көзі нашар көретін және зағип балалар естудің көмегімен қоршаған әлем туралы біледі. Адамдардың дауыс тембрі, интонациясы арқылы бала досының көңіл - күйін таниды және анықтай алады.

Балалар, ән тыңдау арқылы эстетикалық талғамдарын, музыканы қабылдау деңгейін дамытуға, ырғағын ажырата білуге үйрету. Ән мазмұны арқылы мейірімділікке, достыққа, сыйластыққа тәрбиелеу. Дауысты қастерлеуді қалыптастыру. Ноталарды тануын, оны жатқа айтуын, музыкалық аспаптарға деген қызығушылығын ояту, оларды дыбысынан ажырата білуге үйрету.

Тәуелсіздік туын биік тіккен мемлекетіміздің болашағына тұтқа болар білімді де білгір, білікті азаматтар тәрбиелеу бүгінгі күннің басты мақсатымыздың бірі. Мектепке дейінгі балалардың музыкаға, ән айтуға, қарапайым аспаптарда ойнау арқылы есту, есте сақтау анализаторын дамыту - ол баланың көркемдік қабылдауы мен талғамын, эстетикалық қызығушылығын, қажеттілігін дамытады, шығармашылық қабілетін арттырады. Балалар өнерге еліктеген жағдайда, олардың тәрбиесінде ең алдымен ұлттық құндылықтары, әсіресе музыкалық өнерімізді дұрыс қабылдап, аспаптық музыкаға әуестенуге мүмкіндігі көтеріледі.

Мектепке дейінгі балалар білім берудің барлық деңгейлерінде білімді тез қабылдап, жалпы өмірге бейім болып келетіндіктен, мектепке дейінгі ұйымдағы оқыту мен тәрбиелеу үдерісі оларды алғашқы біліммен қаруландырып, қоғам талабына сай тұлғаны қалыптастырудағы алғашқы негіз болады.

Ән айту балалардың организміне жайлы тиіп, сөйлеу қабілетін жетілдіруіне, тынысын тереңдетуіне, дауыс аппараттарын шынықтыруға көмектеседі. Ән айту үрдісінде баланың негізгі музыкалық қабілеттері, музыкалық есту қабілеті, ырғақты сезінуі тез дамиды. Баланың жан-жақты жарасымды жетілдіру міндеттерін шешуде елеулі міндет атқара отырып, ән айту музыкалық тәрбиенің аса маңызды құралы болып табылады.

Ән салудың көркемдік-педагогикалық маңызы – ол музыкалық бейнелердің мазмұнын балалардың дұрыс түсінуіне қажетті дағдыларды қалыптастырып, әнді еркін, табиғи орындау үстінде өзінің сезімдерін көрсетуіне көмектесіп, өзіне түсінікті, қызықты, жеңіл әндерді шын пейілмен әсерлі орындауға үйретеді.

Ән үйретудің негізгі міндеттері:

- Балаларға әнді әсерлі орындауға көмектесіп, дағдыларын қалыптастыру;
 - Балаларға ұйымдастырылған оқу қызметінің тақырыбына лайықты шығармаларды іріктеу;
 - Музыкалық есту қабілетін дамыту, дыбыстардың биіктігін, ұзақтығын, әннің өзгеру бағытын анықтау;
 - Ән айту барысында шулы музыкалық аспаптармен қосылып ойнау;
 - Балалардың ән айту және музыкалық жетістіктерін бағалай білуге көмектесу;
 - Ән айту, үйрету үрдісі топтың әр түрлі мінез-құлқын дұрыс меңгеруді талап етеді.
- Ән салу – есту мен дауысты үйлестіру, яғни дыбыс шығару мен оны есту және өзара әрекеттерін қадағалай білу деген сөз. Балалардың дауыс аймағын білу репертуардың дұрыс іріктелуіне көмектеседі.

Балаларды ән айтуға үйреткенде алдымен әр баланың дауыс диапазонын анықтап алу және өзінің дауысын еркін меңгеруі үшін оны жүйелі түрде жетілдіре түсуге бейімдеу керек. Балаларды ересектердің тым дауыстап ән айтуына еліктемей, әнді қиналмай айтып,

еркін сөйлеуін үнемі қадағалап, балалар жанында айқайлап ән айтып, қатты дауыспен сөйлеудің зияндылығын түсіндіріп, ән айту – қуаныш сезімін туғызатынын түсіндіру.

К.Д.Ушинский «Әнде, әсіресе хормен айтылатын әнде адамды көңілдендіріп, сергітіп, еңбекке жұмылдыратын ортақ іске құштарландыратын бір ғажап нәрсе бар. Міне, сол себептен балабақшада әнді енгізу керектігі анықталған. Ол сезімді күшейтеді, жүректің қан тамырларына жақсы әсер етеді, сезімді тәрбиелейді. Сондықтан да ән баланың өмірлік серігі, оның бос уақытын толтырып шығармашылық ойына көмектеседі», – дейді.

Музыкалық тәрбие берудің міндеттері мен мазмұны қандай да бір жастағы топтарға арналған ойыншық-аспаптардың ассортиментін белгілейді. Мектепке дейінгі кіші топтағы балалармен жұмыс жүргізгенде ән-күй жетекшісі бірінші кезекте сылдырмақтар, қоңыраулар (колокольчик), сыбызғылар, кішкентай бубендер, асатаяқтар сияқты, дыбысы жұмсақ та жай шығатын, ойыншық-аспаптармен қолданады. Бұл жастағы балалардың есту қабілетіне айрықша әсер етеді. Мысалы, «пойыздың жүріп кетуі» дабылын (сигнал) бере отырып, үшбұрышты шылдырлатады, биді «сүйемелдей отырып», бубенді қағады және т.б.

Ал ересек топтағы балалар түрлі музыкалық аспаптармен танысады да, содан кейін онда біртіндеп ойнау дағдысын игереді.

Меңгерілген әндер мен музыкалық шығармаларды балалар бар ықыластарымен ойнайды, салтанаттар мен түрлі ертеңлікте пайдаланады. Ән-күй жетекшінің ролі айрықша, олар ұйымдастырған іс –әрекетке жетекшілік жасау әдістемесін игеріп қана қоймай, балалардың музыкалық аспаптарда жақсы ойнай білуі, олардың құрылысын және ойнау тәсілдерін игеруге тиіс. Баланың іс-әрекетінде дербестік, көңіл бөлушілік пен ұйымшылдық қабілеттері артады.

Музыкалық ойыншық-аспаптардың түрлері: Дыбысының тәсіліне және дыбыстың

сипатына байланысты балалардың музыкалық аспаптары мен музыкалық ойыншықтарын

белгілі бір түрлерге топтап бөлуге болады:

Дыбыссыздар: Бұл ойыншықтар музыкалық аспаптарды ғана бейнелейді, олар дыбыс шығармайтын клавиатуралы пианино, ойналмайтын шекті балалайка, жарғақты баян және т.б. Дыбыссыздығына қарамастан, олардың сыртқы түрі тартымды, әрі ойынды құбылтуға мүмкіндік береді. Балалар көбінесе өздерін саз жетекшісі дәрежесінде ұстап, үлкендерге еліктей отырып, пианист, баянист, домбрасы болады, таныс әндерін құбылта орындайды, кейде оларды өңдеп немесе өз жандарынан шығарады. Бұл әрекеттің бәрі, сөз жоқ баланың музыкалық –есту түйсігін, шығармашылық қиялын жетілдіреді.

Дыбыс шығаратындар:

1. Дауысының белгілі биіктігі жоқ музыкалық ойыншық-аспаптар – сылдырмақ, бубен, данғыр, дауылпаз, барабан, үшбұрыш, кселафон.

2. Бір ғана биік дыбыс шығаратын музыкалық ойыншық-аспаптар – сыбызғы, керней. Бұлардың көмегімен әр алуан ырғақтарды келтіруге болады.

3. Шектеулі әуені бар ойыншықтар: кішкентай орган, музыкалық қол сандық (шкатулка), музыкалық жәшік; оларда ойнаған кезде балалардың іс-әрекеті, ролді сомдауы сипат алады.

4. Диатоникалық және хроматикалық дыбыс қатарлары бар музыкалық ойыншық-аспаптар: металло, пианино, рояль, кларнет, флейта, саксафон, баян, қоңырау (колокольчик), домбыра, балалайка, және т.б. Бұл музыкалық ойыншық-аспаптар ерекше, оларда әр түрлі әуендерді салуға болады.

Барлық музыкалық аспаптардың белгілі бір тобы бар: олар шекті, үрлемелі және соғып ойналатын болып бөлінеді.

Шекті, яғни, домбыра, қобыз, балалайкалар және басқа аспаптар халықтық болып табылады. Бала саусақтарымен немесе медиатормен (пластмассадан жасалған жұқа пластинка) шегін қаққанда одан дыбыс шығады.

Үрлемелі, яғни, үрлемелі флейта, саксофон, кларнет, керней, сыбызғы, сазсырнай, мүйізсырнай, үскірік, т.б. Аспаптың түтігіне (трубка) ауа үрлегенде, ал кейде демді ішке тартқан кезде дыбыс шығады.

Клавишті, яғни, баян, аккордеон, пианино. Бұл аспаптардың клавиштерін басқан кезде дыбыс шығады.

Соғып ойналатын, яғни, асатаяқ, тұяқ, бубен, ксилофон, металлофон. Аспаптың дыбыс шығаратын тұсын қолмен немесе таяқшамен соққан кезде дыбыс шығарады.

Аспаптардың түрлі топтары ойнау тәсілдеріндегі әр алуан қиындықты игеруді талап етеді. Сондықтан да оркестрге қатысушыларға олардың өзіндік қабілеттерін ескере отырып тапсырмалар беру қажет. Музыкалық аспапта ойнауды оқыту әдістемеді түрлі музыкалық тапсырмаларды орындауды жүйелендіру маңызды нәрсе.

Ойнау тәсілдері әрбір музыкалық аспаптың құрылымына байланысты. Ең алдымен музыкалық аспапты дұрыс қойып, баланың ойнауына ыңғайлы ету қажет. Мысалы, металлофонды, ксилофонды биіктігі орындаушының тізесіне жақын тақтайға қою керек. Егер ол болмаса, аспапты тізеге қоюға болады; үрлемелі аспаптарды да (ойнардан бұрын) тізеге қояды; барабан мен бубенді бел деңгейінде ұстайды, ал үшбұрышты бала сол қолымен ұстап, оң қолымен арнайы қаққышпен қағады.

Әрбір музыкалық аспаппен танысқанда, оның дыбысын қандай да бір табиғат құбылысының – құстың, жан-жануарлардың дауысын, адамның сөзін - ұқсастыруға болады.

Музыкалық-дидактикалық ойындарда музыкалық аспаптардың ролі өте маңызды. Балаларға дауысты жоғарылығы, созылықлығы, тембрі, динамикасы бойынша айыру ұсынылады. Тәрбиешілерге басқа да іс-әрекеттерге, ойындарға, т.б. музыка мен аспаптарды қосуға болады.

Қызықты да күрделі музыкалық орындауға баулу тәсілдерінің бүкіл комплексі балаларды мектептегі сабақтарға тиянақты дайындайды.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығымен бекітілген. [www. Government.kz](http://www.Government.kz).

2. Аль-Фараби. Трактаты о музыке и поэзии /Пер. с араб. АН Республики Казахстан. Институт философии. Отв. ред. Бурибаев М.С.- Алматы, «Ғылым», - 1993-456 с.

3. Ветлугина Т. А. Игра на детских музыкальных инструментах. – «Дошкольное воспитание», 1974, № 5, с. 102-107.

HEARING CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS THROUGH PLAYING MUSIC, SIMPLE INSTRUMENTS, THE DEVELOPMENT OF A MEMORY ANALYZER.

Isaeva M. D., Saz leading, state Special (Correctional) kindergarten No. 33 "akbota", municipal state institution (for children with severe and mild visual impairments) of the Department of education of Shymkent City", Kazakhstan

Annotation: the article discusses the ways of hearing children with special educational needs by playing simple instruments in music lessons, the development of a Memory Analyzer. The specifics of the analysis of the content of musical works with children, the basics of organizing musical and didactic games are described. Through the involvement of children in music, educational and developmental services are carried out, taking into account the peculiarities of age and musical development of children.

Keywords: musical instruments, music lessons, didactic games and techniques, auditory analyzer.

РАЗВИТИЕ СЛУХОВОГО И ЗАПОМИНАЮЩЕГО АНАЛИЗАТОРА ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ЗРЕНИЯ ЧЕРЕЗ ПРОИГРЫВАНИЕ МУЗЫКИ НА ПРОСТЫХ ИНСТРУМЕНТАХ.

Исаева М. Д., руководитель саз, коммунальное государственное учреждение «Государственный специальный (коррекционный) детский сад № 33» Акбота» управления

образования города Шымкент (для детей с тяжелыми и легкими нарушениями зрения)",
Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются способы развития слухового, запоминающего анализатора детей с особыми образовательными потребностями на уроках музыки через игру на простых инструментах. Описываются особенности анализа содержания музыкальных произведений совместно с детьми, основы организации музыкально-дидактических игр. Приобщение детей к музыке осуществляется воспитательно-развивающая деятельность с учетом возрастных особенностей и специфики музыкального развития детей.

Ключевые слова: музыкальные инструменты, уроки музыки, дидактические игры и приемы, слуховой анализатор.

Ы. АЛТЫНСАРИН «КЕЛ, БАЛАЛАР, ОҚЫЛЫҚ!».

**Айтбаева А.Р. Шымкент қаласының білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 33 «Ақбота» балабақшасы», (көз көру функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған) коммуналдық мемлекеттік мекемесі,
Қазақстан**

Аннотация: Қазақтың ұлы ағартушысы Ы. Алтынсариннің өмірі мен ағарту саласындағы халқына сіңірген еңбегін жан –жақты таныстыра отырып, балаларды Ы.Алтынсариннің «Кел, балалар, оқылық!» өлеңі арқылы білімге деген құштарлықтарын, сүйіспеншіліктерін арттыру. Балалардың байланыстыра сөйлеу кезінде мнемотехника тәсілдерін тиімді құрал ретінде қолданып, мәнерлеп айту дағдыларын қалыптастыру, тілдерін дамыту, сөздік қорларын байыту, ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамыту. Балаларды Отанын, қазақ тілін сүйуге, құрметтеуге тәрбиелеу.

Кілт сөздер: ерекше білім қажет ететін балалар, оқу қабілеттер, мнемотехника әдісі.

Ыбырай Алтынсарин 1841 жылы 2-қарашада қазіргі Қостанай облысы Қостанай ауданында дүниеге келген. Ыбырайдың өз әкесі Алтынсары ерте қайтыс болғандықтан, ол атасы Балғожа бидің тәрбиесінде өскен. Балғожа би немересі Ыбырайды 1850 жылы Орынбор шекара комиссиясының қазақ балалары үшін ашқан жеті жылдық мектебіне оқуға береді. Ресей үкіметінің көздегені осындай мектептер арқылы жергілікті әкімші орындардағы қазақтың өз ішінен қызметкерлер әзірлеу еді. Мектеп оқушылары отаршылдық саясат рухында тәрбиеленуге тиіс болды. Бірақ жасынан зерек Ыбырай Алтынсарин бұл мектептің оқу жүйесі шеңберінде қалмай, дүние жүзі әдебиеті мен орыс әдебиеті классиктерінің шығармаларын өздігінен оқып, білімін жетілдірді.

Ыбырай Алтынсарин дүниежүзі педагог классиктерінің гуманистік идеяларын басшылыққа алып, оларды қазақ даласында оқу-ағарту тәжірибесіне енгізген тұңғыш педагог болды. 1860-1879 жылдар арасында Ыбырай Алтынсарин мұғалімдік, ағартушылық қызметімен қатар басқада қызметтер атқарды. 1868-1874 жылдары Орынбор генерал губернаторының арнайы тапсыруы бойынша төрт рет Торғайдың уездік судьясы, 1876-1879 жылдары Торғай уездік бастығының аға жәрдемшісі болды. Инспекторлық қызметке кіріскен кезден бастап, Ыбырай Алтынсарин зайырлық мектептер ашуды қолға алды. Ең алдымен ол облыстық, уезд орталықтарында училищелер ашуға шешім қабылдады.

Ыбырай Алтынсарин орыс –қазақ мектептері үшін арнаулы оқу құралдарын шығару қажет деп санады. Оқыту әдістерін жаңа бағытта құрды, оқуға деген баланың ынтасы мен қызығушылығын арттыруды көздеді, оқуды ана тілінде жүрізді.

Қазақ балаларының таным –түсінігіне лайықты оқу –әдістемелік құралдар жазды. 1879 жылы оның «Қазақ хрестоматиясы» атты оқулығы және оқыту әдістемесі жөнінде «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралы» жарық көрді. Бұл екі кітап та қазақ балаларын кириллица негізінде оқытуға арналған тұңғыш оқу құралдары болды.

Ыбырай Алтынсарин – жаңа дәуірдегі қазақ әдебиетінің қалыптасуына қомақты үлес қосты. Ол қазақ жастарын, ең алдымен, оқу, өнер – білім, техника тілін білуге шақырды. Өнер – білімі жетілген елдердің артықшылығы қандай, олар сол өнермен нені игеріп отыр, ертеңгі өмірдің талап – тілектері не секілді күрделі мәселелерді жастар алдына көлденең тарту арқылы оларға ой тастап, өнер – білімді батыл игеруге шақырды.

Ыбырай Алтынсарин өз шығармаларында өмірдегі шындықты жазды, өмірге аса қажет жаңалықтарды дәріптеді. Мысалы: «Кел, балалар, оқылық!», «Өнер – білім бар жұрттар» деген өлеңдерінде жастарды білім алуға үгіттеп, халықты сол кездегі ғылымның табыстарымен таныстырды, көркем сөзбен жазылған әңгімелерінде халықты отырықшылыққа егін, қолөнері кәсіптерімен шұғылдануға үгіттеді.

Ыбырай Алтынсариннің «Кел, балалар, оқылық!» өлеңін біз жас ұрпаққа жетік, жеңіл, түсінікті, оңай, бала тілімен түсіндіруімізге жаңа идеялар, жаңа инновациялық технологиялар қолданып барып, баланың санасына жеткіземіз.

Ыбырай осы өлең арқылы жас балалардың оқуға, білімге, өнерге, еңбекке құштарлықтарын ашты. Кел, балалар, оқылық дей отырып әр баланы, әр ұрпақты мектепке шақырды.

Балабақша жолында көрнекілік бейнелік есте сақтау және есту, суретін көру арқылы баланың есінде нақты қалады. Соның бірі – мнемотехника.

Кел, балалар,	оқылық!	Оқығанды	көңілге,	Ықыласпен	тоқылық.
					

Мнемотехника – балалардың қоршаған орта, табиғат туралы білімін кеңейтуге, әңгіме барысын тиімді есте сақтауға, әңгімені айтып беруге және тіл дамытудағы әс – әрекеттерінің жүйесі.

Мнемотехника – тіл дамытуда тиімді есте сақтау, оны дұрыс жеткізе білудегі әдіс пен тәсілдер жүйесі. Қазіргі кезде мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытуда мнемотехниканы қолдану өзекті болып тұр. Бұл мақсатты іске асыру үшін баланың тілін мақсатты нәтижелі өтуге қолданатын тәсіл.

Мнемотехника – оңай жолдың қиынына қарай құрылады. Мнемокесте қарапайымнан басталып, күрделене түседі. Мнemoшаршы, мнеможол, мнемокесте.

Осы әдіс – тәсілді өз тәжірибемде балаларға қолданамын. Өлең, тақпақ жаттауға өте қолайлы тәсілдердің бірі.

«Ұстаздық еткен жалықпас, Үйретуден балаға» - деп Абай атамыз айтпақшы, бүгінгі жас ұрпаққа қамқорлық жасап, оларды ізгілікке, адамгершілікке, отаншылдыққа, ұлтжандылық пен мемлекеттік тілге деген құрметке тәрбиелесең ғана еңбегің жемісті болмақ! Ертеңімізді бүгін ойлап, жас ұрпақты жан – жақты тәрбиелеу мен жеткілікті білім қорын беру әр ұстаздың міндеті екенін естен шығармайық.

Әдебиеттер:

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. – Алматы. Ғылым, 1994, -288б.
2. Алтынсарин Ы. Қазақ хрестоматиясы (Киргизская хрестоматия) . – Алматы. Білім 2003, -112б.

3. Ыбырай Алтынсарин тағылымы. Әдеби –сын мақалалар мен зерттеулер. М.Жармұхамедов –Алматы. Жазушы, 1991 -384б.
4. ЫАлтынсарин туралы мақалалар/// Аңыз адам. 2013 -№6-3-60б.

I. ALTYNSARIN "COME, CHILDREN, READ!».

Aitbayeva A. R. State Special (Correctional) kindergarten No. 33 "Akбота" of the Department of Education of Shymkent, municipal state institution (for children with severe and mild visual impairments), Kazakhstan

Annotation: in a comprehensive presentation of the life of the Great Kazakh educator Y. Altynsarin and his merits to the people in the field of education, the children were told by Y. Altynsarin "Come, children, read!" to increase their desire and love for knowledge through the poem. The formation of expressive skills, the development of language, the enrichment of vocabulary, the development of thinking, memory, using the techniques of mnemonics as an effective tool in children's Communication Speech. Education of children in love and respect for their homeland, the Kazakh language.

Keywords: children in need of special knowledge, learning abilities, method of mnemonics.

И. АЛТЫНСАРИН «ДАВАЙ, РЕБЯТА, ЧИТАЙ!».

Айтбаева А. Р. государственный специальный (коррекционный) детский сад № 33 «Акбота» управления образования города Шымкент, коммунальное государственное учреждение (для детей с тяжелыми и легкими нарушениями зрительных функций), Казахстан

Аннотация: всесторонне представляя жизнь и заслуги великого казахского просветителя И. Алтынсарина перед народом в области просвещения, детей можно было бы назвать «Давай, ребята, читай!» повышение страсти, любви к знаниям через стихи. Формирование у детей навыков выразительного произношения, развития языка, обогащения словарного запаса, развития мышления, памяти, используя приемы мнемотехники в связной речи как эффективное средство. Воспитывать у детей любовь, уважение к Родине, казахскому языку.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, способности к обучению, метод мнемоники.

ҚҰМ ТЕРАПИЯСЫ ЖӘНЕ ҚҰМДАҒЫ ҒАЖАЙЫПТАР.

Батиева Г.К., тәрбиеші Шымкент қаласының білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) № 33 «Ақбота» балабақшасы», Қазақстан

Аннотация: мақала ерекше білім қажет ететін балаларға құм терапиясын ұйымдастыру, жүргізу әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Сонымен бірге құм терапиясының пайдасы мен дамытушы жақтары сипатталады. Автор құм терапиясының маңыздылығын дәлелдеп оның ерекше балардық мінез-құлқын тәрбиелеуде түзеті мәні туралы баяндайды.

Кілт сөздер: құм терапиясы, ұсақ моторика, танымдық қызығушылықтар, логикалық ойлау қабілеттері.

Еліміз егемендік алып, өз мәртебесі биіктей түскен шақта ең алғашқы алға қояр міндеттердің бірі-ол бала тәрбиесі. Ел тізгінін берік ұстай білетін ұрпақ тәрбиелеу-біздің борышымыз. Еліміздің болашағын жалғастырушы ұрпақ тәрбиелеу. Ал сол жас ұрпаққа тәрбие беретін бүгінгі тәрбиеші мамандар тәрбиелеу мен білімберудің жаңаша жетілдірілген әдіс-тәсілдерін іздестіріп, күнделікті жұмыс барысында жаңашыл бағыттар қарастырып, оны өздерінің іс-тәжірибесінде қолданып отырса, бала тәрбиесі алға басары сөзсіз.

Құм терапиясы – адамға өзінің жан дүниесіндегі «Менін», өзін танытуға, өзіне өте маңызды, жан тебіренерлік және құпиясының ашылуына көмектеседі.

Құм терапиясын қолданудағы мақсатым: Бала өзін жайлы, қорғалған күйде сезініп, шығармашылық белсенділік танытатын табиғи стимулдық орта қалыптастыру. ...

«Құм терапиясы» қағидасы аналитикалық терапияның негізін салушы Карл Густав Юнгпен ұсынылған. Мүмкін ұлы Юнгке адамның құммен «әлектенуінің» қажеттілігі, оның құрылысы осы идеяны ұсынуға себепші болған шығар. Себебі көптеген психологтар жекелеген құм түйіршіктерінде жеке тұлғаның нышандық айқындамасын, ал құм массасында – жаһандағы Өмірді көреді. Құм – миллион жыл бұрын пайда болған. Ол бүкіл әлем бойы жайылған. Құм – өте ұсақ ақ түсті, сары, қоңыр, сұр және қызғылт түсті болады. Құм бала үшін магнит сияқты өзіне тартымды зат. Бала құмды не екенін сезінгенше қолдары сарай, қоршау т.б. жасай бастайды. Ал оған ойыншықтар, кішігірім пішіндерді қосса, онда баламен түрлі ертегілерді драмалау, ойын процесіне кіреді.

Бәрімізге таныс бұл зат жай ғана – құм. Бірақ шын мәнінде бұл таңғажайып керемет материал. Құм әр түрлі болады. Жеңіл және құрғақ, ауыр және сулы, ол әр түрге ыңғайланады. Бала құммен алуан түрлі мүсіндер жасау арқылы өзінің сана-сезімін байытады. Құмдық терапия – ол баланың уайымдау немесе қайғыру сәтін ашып көрсете алады, ол жағдайда балаға көңілін көтеруге жол салады. Бала құммен ойнай отырып, өзінің бойындағы ауыр сезімді ұмыта бастайды. Сонымен қатар, ойын үстінде өзінің көңіл-күйін көтерумен бірге, өзін-өзі емдей бастайды. Құм ерекше нәрсе. Кейде біздер қолымызды құрғақ құмға салсақ, өзімізді шөлейт аймақта жүргендей сезінуіміз мүмкін. Құмдық терапияда бұрыс немесе дұрыс композиция деген жоқ. Түрлі мүсіндер жасай алады, оны қайтадан бұзып, қайта қалпына келтіруге болады. Бала осы бағыт-бағдармен әрекеттеніп отырып, өзін-өзі сикыршы тәрізді сезінеді. Бала құммен ойнауда сындырудан, майыстырудан, жаңа мүсіндер құрастырудан қорықпай айналысады. Құмдық терапия – оқуды, білімді талап етпейді. Бұл терапияның маңыздылығын әлем дәлелдеген. Мен өз жұмысымда құмдық терапияны балалардың көңіл-күйін байқап, сол көңіл-күйлерін көтеру мақсатында қолданамын.

Бәрімізге белгілі құм-ұсақ ірмектерден құралады, олар бірігіп құмдық массаны құрайды. Көптеген психологтар әр ірмектерден адамның келбетінің әр түрлі көңіл-күй ерекшеліктерін, сезімдерін байқаған. Құмдық массада өмірдің күштілігінің сыр сипаты суреттеледі. Балалардың танымдық қызығушылықтары, логикалық ойлау қабілеттері артады. Әсіресе мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасауда таптырмас әдіс ретінде пайдаланылады. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру белсенділіктерін де жетілдіруге көмегі тиеді. Қарапайым ойнау әдісін іске асырады. Баланың өсіп-өнуіне жауапкершілікпен қарап, оның сана-сезімінің терең дамуына көңіл бөлетін болсақ, бұл ойымызды іске асыру үшін құмдық терапияны емнің бір бөлшегі ретінде пайдалану аса қажет деп пайымдаймын. Құмдағы ойындар — баланың табиғи әрекеті формаларының бір түрі. Сондықтан да мен құммен ойнайтын орындарды оқыту және дамыту оқу қызметтерінде қолданып отырамын. Құмнан суреттер салып, әртүрлі оқиғаларды ойлап тауып, біз бала үшін әлдеқайда қызықты түрде оған өзіміздің біліміміз бен өмірлік тәжірибемізді, қоршаған әлемнің заңдылықтары мен оқиғаларын жеткізе аламыз.

Құм терапиясының маңыздылығы:

- Бала құммен ойнай отырып, сенсорикасы мен моторикасын дамытады. Құм терапиясын 3 жастағы балалармен бастауға болады. Кейбір адамдар бұл әдісті психоанализге әкеледі деп ойлайды, бірақ менің тәжірибемде терапияның еркін әдіс екені көрсетіледі. Мысалы: көгілдір түсті құмзар, онда бала мен ересек бірлесе ойнайды. Ойында ойыншықтар қолданылады. Бала тек бөбекжайда ғана емес, ата-анасымен өзен жағалауында да бос уақытты ұтымды пайдалануға болады.

Экологиялық тепе-теңдіктің бұзылуы және қоғамда тудырылатын мәселелер: өмірдегі және теледидардағы қатыгездіктің өсуі, дұрыс тамақтанбау және ата-аналардың денсаулыққа қайшы келетін қылықтары, қиын отбасылардың көбеюі. Ата-аналардың көбі

балалармен қарым-қатынас жасауға және тәрбиелеуге уақыт бөлмейді және ниеттері жоқ, оларда бірінші орында отбасын қаражатпен қамтамасыз ету. Балаларға ата-анасымен тікелей қарым-қатынасын компьютер мен теледидар алмастырады. Осындай келеңсіздіктердің нәтижесі балалардың тез және жиі шаршайтындықтары, ұйымдастырылған оқу қызметіне деген қызығушылықтарының төмендеуі, байланыстырып сөйлеуін және сөздік қорларының аздығын болдырады, коммуникативтік дағдыларының дамуын тоқтады. Тәрбиешіге түрлі мінездегі балалармен жұмыс істеуге тура келеді. Мен өзімнің тобымда балалардың сөздік қорларының дамуына және жалпы өзін-өзі ұстау жұмыстарына назарымды аударамын. Осы жұмыстарды шешудің бірден-бір жолы «Құм терапиясы». Біз топта жыл бойы құмды қолданамыз. Балалар құммен ойнауды өте жақсы көреді. Жазғы маусымда балалар шаршамастан бірнеше ай бойы құмзарда «еңбектенеді», түрлі кеңсарайларды жасап, түрлі тоқаштар «қуырып», торттарды жасайды. Құм балалардың өзара түсінушіліктерін табуға көмектеседі. Құм агрессиялық қуатты шешеді, сондықтан құмзарда ойнап отырған барлық балалар бірге ойын жоспарлап, оны жүзеге асырады. Балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауға мүмкіндігі туады да, ол тілдік және коммуникативті дамуына жағымды әсерін тигізеді деп ойлаймын.

Сурет салу ұйымдастырылған оқу қызметінде келесі жұмыс түрлерін қолданамын: «Құммен сурет салуды үйренеміз». Осы ұйымдастырылған оқу қызметінде балалармен бастапқы кезеңде әрқайсысымен жекелеп өткіземін. Бір заттың бейнесін саламыз немесе көшірме қағаз арқылы бейнелейміз. Суреттің ортасына жіңішке қылқаламмен желім жағып үстіне құм себеміз, 1-2 минуттан соң артық құмды алып тастаймыз да, қайта өз ыдысына қалдық құмды саламыз.

«Суретті құммен саламыз». Ұйымдастырылған оқу қызметінде түрлі түсті гуашпен боялған және түрлі табиғи реңкі бар құмдарды қолданамыз. Түрлі түсті құмды біртіндеп желіммен әр түсті жеке алып отырып, суретті шығарамыз.

«Бауырсақ және түрлі безендірілген қуыршақтар» дымқыл құмнан мүсіндеу және т.б.

Күн тәртібінің екінші жартысында қолданатын «Құм ойындары» :

Қыстың суық күндерін де сыртқа шығуға мүмкін болмаған жағдайда балалармен құммен ойнайтын түрлі ойындар, мысалы: «Ненің ізі», «Келесіге бер», «Сезімтал алақандар», «Еркін ойындар» т.б. ұйымдастырылады.

Қорыта айтқанда: Бала қиялындағы сөзбен айтып жеткізе алмайтын дүниесін құмға түсіре алатындығына көзім жетті. Бала қолымен және табиғатпен жасалған шынайы, тартымды және тартымсыз пішіндерді қолданады, ал қолдан жасалған заттар шындықты қабылдауға көмектеседі.

Құм терапиясы арқылы баланың мынадай құзіреттіліктерін дамытуға болады:

- Шығармашылық
- Танымдық
- Интеллектуалдық
- Қарым-қатынас

Педагогикалық процестің негізгі бағыты әрбір жеке тұлғаның мәдениетін тәрбиелеу, әрбір баланың жеке дара ерекшелігін ескере отырып, қойылған міндеттерді іске асыруда жеке тұлғаны жан — жақты етіп қалыптастыру бірлікте шешімін табады. Заманауи инновациялық әдістерді мектеп жасына дейінгі балалардың дамуында қолдану арқылы, балаларды шаршатпай, жалықтырмай, жан — жақты дамуына «Құм терапиясының» тигізер үлесі өте зор деп ойлаймын.

SAND THERAPY AND MIRACLES IN THE SAND.

Batieva G. K., educator State Special (Correctional) kindergarten No. 33 "Akbota" of the Department of Education of Shymkent, Kazakhstan

Abstract: the article discusses the methods and methods of organizing, conducting sand therapy for children with special educational needs. At the same time, the benefits and

developmental aspects of sand therapy are described. The author proves the importance of sand therapy and tells about the essence of its correction in the education of special childish behavior.

Keywords: Kum therapy, abdominal motor skills, cognitive interests, logical thinking skills.

ПЕСОЧНАЯ ТЕРАПИЯ И ЧУДЕСА НА ПЕСКЕ.

Батиева Г. К., воспитатель государственного специального (коррекционного) детского сада № 33 «Акбота» управления образования города Шымкент», Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются методы и приемы организации, проведения песочной терапии детям с особыми образовательными потребностями. В то же время описываются преимущества и развивающие аспекты песочной терапии. Автор докажет важность песочной терапии и расскажет о значении ее коррекции в воспитании особого поведения.

Ключевые слова: умственная терапия, умственная моторика, познавательные интересы, логическое мышление.

МЕТОДЫ ПСИХОКОРРЕКЦИИ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ. Ахметова Ж.Г., педагог-психолог, КГУ «Специальный детский сад «Асыл бөбек», Господарь Ю.А., ЕАГИ имени А.Кусаинова, Астана, Казахстан

Аннотация: в статье анализируются проявления агрессии, агрессивности и агрессивного поведения среди детей. Также рассматриваются причины и условия, вызывающие агрессивность и агрессивное поведение. Авторы выделяют семейные условия формирования и воспитания личности как основные факторы, влияющие на повышение агрессивности детей. Поэтому психокоррекция должна касаться не только детей, но также и охватывать семью.

Ключевые слова: агрессия, агрессивность, агрессивное поведение, семейное воспитание и формирование личности.

Проблема агрессивного поведения детей представляет научный и практический интерес для многих исследователей (психологов, педагогов, социологов, воспитателей, юристов, культурологов и др.специалистов). Однако попытки объяснить агрессивные действия детей осложняются тем, что не только в повседневном сознании, но и в профессиональных кругах, а также во многих научно-теоретических понятиях феномен агрессивного поведения получает неоднозначные, достаточно противоречивые интерпретации, препятствующие как его пониманию, так и возможно профилактики и психолого-педагогической коррекции агрессивного поведения.

Начиная с середины 60-х годов, тема агрессии становится одной из актуальных сначала на Западе, а затем в нашей стране. Сегодня в средствах массовой информации эту тему называют «интригующей», а сам XXI век – «веком беспокойства о насилии». Анализ психологической и социально-философской литературы, посвященной проблеме человека, свидетельствуют о том, что вопросы, связанные с человеческой агрессивностью, выдвигают на первый план многих исследований.

Как пишет американский психолог Леонард Берковиц, который известен своими исследованиями проблем человеческой агрессивности, в качестве агрессии может рассматриваться не только поведение, включающее в себя намеренное причинение вреда живым существам, а ещё и как действие человека, характеризующееся демонстрацией превосходства в силе или применение силы к другим людям. [1]. Таким образом, есть агрессия как базовая эмоция человека и также существует агрессивность как разрушающая сила личности, которая приносит огромный вред как окружению, так и самому человеку.

Агрессию, агрессивность, деструкцию и девиантное поведение как актуальное явление в общественной жизни изучали многие психологи как зарубежом, так и в советской психологической школе. В Казахстане эту проблему подростковой агрессивности также

узучали передовые ученые педагоги и психологи как З.М. Садвакасова, З.Б. Мадалиева, Д.З. Сариева, Н.М. Садыкова и др. [2], [3].

Учёные разных направлений предлагают разные подходы к определению сущности агрессивного поведения у подростков и его психологических механизмах. При всех различных интерпретациях этого явления агрессия обычно понимается как умышленное насилие против другого и сознательное причинение физического, эмоционального и психологического вреда другому человеку. Но несмотря на значительное число исследований и монографий по этой проблеме агрессии остаются открытыми важные вопросы, касающиеся характера и происхождения, процесса переживания и последствий агрессии.

Как вид насилия агрессивность начинает проявляться уже в подростковом возрасте, когда начинается пубертатный период развития и отражается на всех сферах жизни подростка и отражается на его поведении. Под угрозой оказывается жизнь семьи, субъектов образования и социального окружения. К примеру, случай в школе, когда бывший выпускник пришел с оружием и открыл стрельбу по ученикам. Казань, 2021 г. [4].

Существуют понятия «агрессия», «агрессивность» и «агрессивное поведение» в педагогических и психологических словарях. Слово «агрессия» происходит от слова «adgrabi», что буквально означает «двигаться» [2].

Г. Паренс отслеживая особенности агрессии, считает, что агрессия проявляется в форме агрессивного поведения или агрессивных действий. Эта форма реакции на различные физические или психические неблагоприятные жизненные ситуации, которые вызывают стресс, разочарование. С психической точки зрения это один из основных способов решения проблем, связанных с сохранением индивидуальности и идентичности, защитой и ростом самооценки, самоуважения, уровня претензий, а также с сохранением и усилением контроля над окружающей средой, необходимой субъекту. Агрессивные действия служат: средством достижения значимой цели, способом психологической помощи, способом удовлетворения потребностей. Г. Паренс доказывает, что агрессивное поведение состоит из трёх компонентов: когнитивного, эмоционального и волевого [5].

Для психологического сопровождения и психокоррекции агрессивности и агрессивного поведения необходимо объединение усилий родителей и всех специалистов и педагогов, которые находятся рядом. Необходим комплексный и системный подход в работе с агрессивными детьми. По мнению Л.С. Мардахаева, психокоррекция агрессивного поведения представляет собой систему психолого-педагогических мер, направленных на исправление (частичное или полное) процесса и результата социального развития личности, и её воспитания в семье, в образовательном учреждении, досуговом центре и др. [5].

В педагогическом словаре указано, что коррекция – это система педагогических мер, направленных на исправление или ослабление недостатков психофизического развития детей [5].

В отечественной педагогике коррекцию рассматривают как педагогическое воздействие на личность аномального ребёнка в целом и не сводится к тренировочным упражнениям, направленным на исправление отдельно взятого дефекта.

Психолого-педагогическая коррекция, по мнению А.Б. Петрова – это деятельность по коррекции (исправлению) особенностей социально-психического развития, которые по установленной системе критериев не соответствуют «оптимальной» модели [5].

«Психолого-педагогическая коррекция – это система мероприятий, направленных на коррекцию недостатков поведения человека с помощью специальных средств» - говорит А.А. Осипова [5].

Для психолого-педагогической коррекции агрессивного поведения необходимо обучить старших подростков навыкам позитивного общения, взаимодействия с другими членами социума, умения находить альтернативные мирные пути решения конфликтов. При построении деятельности со старшим подростком, у которого агрессивное поведение,

важно с уважением и пониманием относиться к его внутреннему миру, в котором накопились слишком много разрушительных негативных эмоций. С этими эмоциями они не могут справиться. За агрессивным поведением, как правило, скрывается разочарование, неудовлетворенность, отверженность.

Без позитивного внимания и принятия личности ребёнка со стороны социального педагога и психолога вся работа по психолого-педагогической коррекции будет обречена на неудачу, так как старший подросток, вероятнее всего, потеряет доверие к социальному педагогу и психологу и будет сопротивляться дальнейшей работе.

В целях проведения успешной психолого-педагогической коррекции агрессивного поведения выделяют ряд принципов, на которых строится взаимодействие педагогических работников, социального педагога и психолога с ребёнком в ходе совместной работы:

- контакт с ребёнком; уважительное отношение к личности ребёнка.
- позитивное внимание к внутреннему миру ребёнка.
- безоценочное восприятие личности ребёнка, принятие его в целом.
- сотрудничество с ребёнком – оказание конструктивной помощи в отреагировании проблемных ситуаций и наработки способов саморегуляции и контроля.

Наиболее эффективные, методы психолого-педагогической коррекции агрессивного поведения подростков старшего возраста были выделены В. И. Долговой [6]:

1. групповое обсуждение, основанное на обсуждении участниками определённых ситуаций или позиций и их рассмотрение. В результате группового обсуждения изначально неоднородные и даже экстремальные позиции участников сглаживаются и становятся единым, общим усреднённым мнением – групповой нормализацией.

2. анализ ситуаций, предлагаемых в игровой форме, и моделирование жизненных ситуаций подростков, позволяет подросткам анализировать своё поведение, исходя из ситуаций, в которых они проигрывают, их мнений и поведения других участников.

3. игра как деятельность человека, направленная на условное моделирование некоторых разворачивающейся деятельности, как форма деятельности в условных ситуациях, направленная на воссоздание и усвоение социального опыта, закреплённого в социально фиксированных способах действия субъекта, в субъектах науки и культуры. Ролевая игра как элемент психодрамы, её участники выполняют различные значимые для них роли в реальной жизни; символическая игра – разновидность игры, в которой реальность воспроизводится в виде символов или знаков, а игровые действия выполняются в абстрактной символической форме.

4. работа в парах, тройках, микрогруппах используется при обучении навыкам или любом другом этапе обучения.

Поэтому психолого-педагогическая коррекция агрессивного поведения – это система мер, направленных на исправление недостатков в человеческом поведении с использованием конкретных средств и методов психолого-педагогического воздействия, таких как: игра, самовыражение, сублимирование агрессии, участие в тренинговых группах и др. Выделяются следующие принципы психолого-педагогической коррекции: принцип единства коррекции и развития; принцип «нормативности» развития на основе учёта возрастных и индивидуальных особенностей ребёнка; принцип «коррекции сверху вниз» посредством создания зоны ближайшего развития ребёнка; принцип системности коррекционных, профилактических и развивающих задач; принцип единства диагностики и коррекции; принцип приоритетности коррекции каузального типа; деятельностный принцип; принцип комплексности методов социально-педагогического воздействия; принцип активного привлечения ближайшего социального окружения ребёнка к участию в коррекционной программе. Также выделяется две основные формы психолого-педагогической коррекции: симптоматическая, направленная на симптомы отклонений в развитии и коррекция, устраняющая источник и причины отклонений в развитии.

Направления психолого-педагогической коррекции: работа с подростками, работа с родителями, совместная работа с подростками, родителями и педагогами.

Проблемы агрессивного поведения в психолого-педагогической литературе неоднозначны. Агрессивное поведение представляет собой деструктивную, разрушительную форму поведения, направленную на причинение психического или физического вреда другому человеку (объекту нападения), состоящую из познавательного, волевого и эмоционального компонентов. Признаками проявления агрессивного поведения могут быть: сквернословие, драчливость, враждебность, дерзость, злые шутки, жестокое обращение с животными, неумение сдерживать эмоции, подозрительность, раздражение и др. Выделяют две основные формы агрессивного поведения: вербальная и физическая. Существуют два вида агрессии: доброкачественная, которая появляется в момент опасности и носит защитный характер, и злокачественная, которая представляет собой деструктивность, жестокость. Также выделяют внешнюю агрессию, направленную на окружающих и внешние предметы и внутреннюю агрессию, направленную человеком на самого себя.

Основными причинами агрессивного поведения в старшем подростковом возрасте могут выступать: недовольство собой, неуверенность в себе, чувство вины, недоверие, плохое самочувствие, переутомление, алкоголь, наркотические вещества, медицинские препараты, детские психические травмы и дефекты воспитания, строгое воспитание, фильмы, игры, телепередачи со сценами насилия.

Психолого-педагогическая коррекция агрессивного поведения – это система мер, направленных на исправление недостатков в человеческом поведении с использованием конкретных средств и методов психолого-педагогического воздействия, таких как: игра, самовыражение, сублимирование агрессии, участие в тренинговых группах и др. Выделяются следующие принципы психолого-педагогической коррекции: принцип единства коррекции и развития; принцип «нормативности» развития на основе учёта возрастных и индивидуальных особенностей ребёнка; принцип «коррекции сверху вниз» посредством создания зоны ближайшего развития ребёнка; принцип системности коррекционных, профилактических и развивающих задач; принцип единства диагностики и коррекции; принцип приоритетности коррекции каузального типа; деятельностный принцип; принцип комплексности методов социально-педагогического воздействия; принцип активного привлечения ближайшего социального окружения ребёнка к участию в коррекционной программе. Также выделяется две основные формы психолого-педагогической коррекции: симптоматическая, направленная на симптомы отклонений в развитии и коррекция, устраняющая источник и причины отклонений в развитии.

Литература:

1. Берковиц Л. Агрессия. Причины, последствия и контроль: учебное пособие / Л. Берковиц, Г. Фешбах. – СПб.: Прайм - Еврознак, 2001. – 510с.
2. Садвакасова З.М., Аймаганбетова О.Х., Мадалиева З.Б., Назарова М.Т. - Роль эмоционального интеллекта в распознавании негативных эмоциональных состояний личности. – Алматы, 2021 г. – с.123-131.
3. Случаи стрельбы и нападений в российских школах и колледжах. 11 мая 2021 года. Подробнее на РБК: <https://www.rbc.ru/society/11/05/2021/609a5cdc9a7947237982ce4a>
4. Бэррон Р. Агрессия [Текст]/ Р. Бэррон, Д. Ричардсон; Учебное пособие для вузов. – СПб.: Питер, 2014. – 330 с. 65
5. Психологический словарь[Текст]/ Под ред. В.Н. Зинченко, Б.Г. Мещарёкова. Изд–е 2–е. М. – ФЕНИКС, 2014. – 243 с.
6. Ениколопов С.Н., Ерофеева Л.В., Соковня И. и др. Профилактика агрессивных и террористических проявлений у подростков. — М.: Просвещение, 2002.

7. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности [Текст]/ Э. Фромм; М. – Л.: Лениздат, 2015. – 342 с.
8. Басс А. Концепция агрессии/ враждебности: учебник/А. Басс, А Дарки. – Екатеринбург, 2013. – 260 с.

ПГРЕССИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ПСИХОКОРРЕКЦИЯЛАУ ӘДІСТЕРІ. Ахметова Ж. г., педагог-психолог, " Асыл бөбек "арнайы балабақшасы "КММ, Мырза Ю. А., А. Құсайынов атындағы ЕАГИ, Астана, Қазақстан

Аннотация: Мақалада балалар арасындағы агрессия, агрессивтілік және агрессивті мінез-құлық көріністері талданады. Агрессивтілік пен агрессивті мінез-құлықты тудыратын себептер мен жағдайлар да қарастырылады. Авторлар балалардың агрессивтілігін арттыруға әсер ететін негізгі факторлар ретінде жеке тұлғаны қалыптастыру мен тәрбиелеудің отбасылық жағдайларын анықтайды. Сондықтан психокоррекция балаларға ғана емес, отбасын да қамтуы керек.

Түйінді сөздер: агрессия, агрессивтілік, агрессиялық мінез-құлық, отбасылық тәрбие және жеке тұлғаны қалыптастыру.

METHODS OF PSYCHOCORRECTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR. Akhmetova Zh.G., teacher-psychologist, KSU "Special Kindergarten "Asyl Bobek", Gospodar Yu.A., EAGI named after A.Kusainov, Astana, Kazakhstan

Abstract: the article analyzes the manifestations of aggression, aggressiveness and aggressive behavior among children. The reasons and conditions that cause aggressiveness and aggressive behavior are also considered. The authors identify family conditions of personality formation and upbringing as the main factors influencing the increase in aggressiveness of children. Therefore, psychocorrection should concern not only children, but also cover the family.

Keywords: aggression, aggressiveness, aggressive behavior, family upbringing and personality formation.

АРТ-ТЕРАПИЯ ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ МАЗАСЫЗДАНУЫН КОРРЕКЦИЯЛА

Татиева М.М., «№64 арнайы балабақша» КММ, Астана, Қазақстан

Аннотация: мақалада балалардың бойындағы мазасыздықты коррекциялық әдісі ретінде арт-терапия тәсілдері қарастырылады. Мазасыздық жеке тұлғалық эмоция, күй және мінез-құлық сипаттамасы ретінде қарастырылады. Мазасыздық баланың психикалық денсаулықтың бұзулыдың алғышарты деп бағаланады және дамытушы және тәрбие жұмысында зерттелудің маңыздылығы ескеріледі.

Кілт сөздер: мазасыздану, арт-терапия әдісі, коррекция, ойын терапия, ертек терапия, сұрет терапия, мандалатерапия.

Балалардың эмоционалды әл-ауқаты мәселесі қазіргі мектепке дейінгі білім берудегі ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады, өйткені оң эмоционалды жағдай баланың жеке басының дамуының маңызды шарттарының бірі болып табылады. Баланың эмоционалды әл-ауқатын қамтамасыз ету және қолдау мектепке дейінгі мекемеде балаларды тәрбиелеу процесінің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Ұзақ уақытқа созылған жағымсыз эмоционалды күйлер мектеп жасына дейінгі баланың психикалық белсенділігі мен мінез-құлқын қажетсіз түрде реттейді, олар сенімсіздікке, немқұрайлылыққа әкелуі мүмкін. Эмоционалды дамудың бұзылуына адамдардың эмоционалды жағдайларын барабар анықтаудағы қиындықтар жатады. Балалық шақтың әртүрлі кезеңдеріндегі мазасыздықты зерттеу эмоционалды саланың дамуының жас заңдылықтарын түсіну, балалардағы эмоционалды және жеке білім берудің қалыптасуы үшін маңызды. Сондықтан мазасыздық

сияқты жағымсыз эмоционалды жағдайдың алдын-алу және түзету өте маңызды. Ең алдымен, қорқыныш, мазасыздық және мазасыздық сияқты ұғымдардың аражігін ажырату керек.

Мазасыздық-бұл қауіп төндіретін, нақты немесе ойдан шығарылған, диффузиялық, субъективті емес қорқыныштың эмоционалды күйіне жауап, белгісіз қауіп сезімімен сипатталады, ал қорқыныш-бұл белгілі бір қауіпке жауап және көбінесе нақты бейнелерге ие. Мазасыздық деңгейі әдетте нақты қауіп төндіретін жағдайға байланысты. Мазасыздық уақыт пен ақпараттың жетіспеушілігі жағдайында артады, шиеленіс, күмән және жағымсыз сезімдер түрінде көрінеді, бірақ ол адамның өмір сапасына және оның қызметіне айтарлықтай әсер етпейді, ал патологиялық мазасыздық көбінесе жағдайдың маңыздылығына сәйкес келмейді және нақты қауіппен байланысты емес. Ол сондай-ақ өзінің дәрменсіздік сезімімен, келе жатқан қиындықтар сезімімен, қауіп төндіретін сезіммен, шиеленісті күтумен, үнемі күмәнмен бірге жүруі мүмкін және адамның өмір сапасына, соның ішінде оның соматикалық денсаулығына айтарлықтай әсер етеді.

Мазасыздық – бұл қолайсыздықты күтуге байланысты эмоционалды ыңғайсыздықты сезіну, қауіпті сезіну. А.М. қауым мазасыздықты эмоционалды-жеке білім ретінде қарастырады когнитивті (ойлау, есте сақтау, қабылдау), эмоционалды және операциялық (мінез-құлық) аспектілері. [1]

Ұзақ уақытқа созылған жағымсыз эмоционалды күйлер мектеп жасына дейінгі баланың психикалық белсенділігі мен мінез-құлқын қажетсіз түрде реттейді, олар сенімсіздікке, немқұрайлылыққа әкелуі мүмкін.

Эмоционалды дамудың бұзылуына адамдардың эмоционалды жағдайларын барабар анықтаудағы қиындықтар жатады. Балалық шақтың әртүрлі кезеңдеріндегі мазасыздықты зерттеу эмоционалды саланың дамуының жас заңдылықтарын түсіну, балалардағы эмоционалды және жеке білім берудің қалыптасуы үшін маңызды. Сондықтан мазасыздық сияқты жағымсыз эмоционалды жағдайдың алдын-алу және түзету өте маңызды. Ең алдымен, қорқыныш, мазасыздық және мазасыздық сияқты ұғымдардың аражігін ажырату керек. [1]

Көптеген зерттеушілер мазасыздықты эмоционалды күй (ситуациялық мазасыздық) және тұрақты қасиет, мазасыздық күйін жиі және қарқынды сезінуге бейімділікте көрінетін жеке психологиялық қасиет ретінде ажыратады. Сондай-ақ, мазасыздықты салыстырмалы түрде тәуелсіз білім ретінде қарастырған жөн, ол "жеке тұлғаның құрылымына еніп, өзін-өзі нығайтуға және өзін-өзі қолдауға бейім, өзінің ынталандырушы күшіне ие болады және дамуға да әсер етеді других личностных образований, и на саму себя». [2]

Мазасыздық ұялшақтықтың симптомдық кешеніне кіреді, өйткені жаңадан қорқу, ұялшақ балаларда бар назар аударудан қорқу баланың жеке басының эмоционалды және интеллектуалды салаларының дамуына кедергі келтіреді. Мазасыздықтың себептері туралы айта отырып, қазіргі уақытта ғалымдар тұрақты мазасыздықтың екі түрін бөліп көрсететінін атап өткен жөн: мазасыздық жағдайларын жиі бастан кешіру нәтижесінде пайда болатын ұзақ мерзімді сыртқы стресстік жағдай және ішкі факторлар – психологиялық (мысалы, меланхолиялық темперамент немесе мінездің үрейлі екіні, сезімталдықтың жоғарылауы) және/немесе психофизиологиялық (созылмалы жүрек немесе гормоналды аурулар, тұрақты қан айналымының бұзылуы). [3].

Мазасыздық-бұл қорғаныс процесін тудыратын және балалық шақта да, ересек жаста да неврозға әкелетін негізгі фактор. Алайда, бұл процесті сыртқы немесе ішкі мазасыздықтың қандай түрін тудырғанын анықтау мүмкін емес. Кейбір зерттеушілер ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың ерекшеліктерінде мазасыздықтың пайда болу себептерін көреді. Мазасыздықты жою қажеттілігі іс жүзінде тұлғааралық сенімділік пен қауіпсіздік қажеттілігіне тең, оны ерте балалық шақта жасау мазасыздықтың дамуына жол бермейді [3].

М. Боуэн "мазасыздықтың анадан балаға берілуін" бала мен ата-ана арасындағы қарым-қатынаста жалпы эмоционалды жүйені сақтаудың негізгі механизмі ретінде

анықтады, онда бала анасының мазасыздығын қабылдайды және ол алаңдайтындықтан алаңдайды. Тұлғаның ерте дамуын зерттеуші К. Хорни маңызды адамдардың мазасыздықтың негізгі көзі ретінде мақұлдамауын атап өтті және оның пайда болуындағы органың рөлін атап өтті. Э. Эриксонның дамуының тағы бір ғылыми психогинетикалық тұжырымдамасына сәйкес, егер баланың алғашқы тәжірибесінде басқалардың сүйіспеншілігі мен қолдауы болса, онда ол қауіпсіздік пен өзіне деген сенімділік сезімін дамытады. Егер маңызды ересектер балаға тым талапшыл, немқұрайлы қарайтын болса немесе олар шамадан тыс мазасыз, үстем, гипер-қорғаныш болуы мүмкін болса, онда бұл оған "терең сенімсіздік пен түсініксіз алаңдаушылық сезімін тудыруы мүмкін, ол үшін мен "негізгі мазасыздық" ұғымын қолданамын. Бұл өзін-өзі ықтимал дұшпандық деп санайтын әлемдегі оқшаулану мен дәрменсіздік сезімі" [3].

Егер мазасыздықтың көріну формаларына жүгінетін болсақ, психологиялық деңгейде мазасыздық шиеленіс, алаңдаушылық, мазасыздық, жүйке сияқты сезілетінін және белгісіздік, дәрменсіздік, сенімсіздік, жалғыздық, қауіп төндіретін сәтсіздік, шешім қабылдау мүмкін невожестігі және т. б. Физиологиялық деңгейде мазасыздық жүрек соғу жиілігінің жоғарылауымен, қан айналымының жоғарылауымен, қан қысымының жоғарылауымен, жалпы қозғыштықтың жоғарылауымен, сезімталдық шектерінің төмендеуімен, сондай-ақ бұрын бейтарап тітіркендіргіштермен жағымсыз эмоционалды бояумен бірге жүреді.

Мазасыздық белгілері туралы айтатын болсақ, әртүрлі зерттеушілер оның сыртқы көрінісінің әртүрлі аспектілерін бөліп көрсететінін ескеру маңызды. Әр түрлі диагностикалық әдістер олардың назарын байқауға және бағалауға болатын әртүрлі реакцияларға аударады. Мазасыздық мінез-құлық пен өзін-өзі бақылау дағдыларына әр түрлі әсер етуі мүмкін, әсіресе балаларда. Мазасыздықтың төмен деңгейінде өз күштеріне деген сенімділіктің сақталуы, шамадан тыс эмоционалдылықтың болмауы байқалады, ал мазасыздықтың жоғары деңгейінде ашуланшақтық, шыдамсыздық жиі көрінеді. [4]

Тұтастай алғанда, алаңдаушылықтың мәні ықтимал қиындықтарға, жағдайдағы мақсатқа жетуге кедергілерге назар аударатын және күштерді жұмылдыруға мүмкіндік беретін, осылайша ең жақсы нәтижеге қол жеткізуге көмектесетін қауіп сигналы болып табылады. Яғни, мазасыздықтың қалыпты деңгейі шындыққа тиімді бейімделу үшін қажет деп саналады (адаптивті мазасыздық). Сонымен қатар, оның шамадан тыс жоғары деңгейі мінез-құлық пен іс-әрекеттің жалпы ұйымдастырылмауында көрінетін бейімделмеген реакция ретінде қарастырылады.

Бұл дегеніміз, мазасыздықтың толық болмауы қалыпты бейімделуге кедергі келтіретін құбылыс ретінде қарастырылуы мүмкін, ал тұрақты мазасыздық қалыпты даму мен өнімді белсенділікке теріс әсер етеді, сонымен қатар шындыққа бейімделуге ықпал етпейді. Мектеп жасына дейінгі баланың ұжымда сәтті бейімделуі және оның үйлесімді дамуы үшін маңызды міндеттердің бірі-мазасыздық деңгейін түзету.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің заманауи мұғалімдері мектеп жасына дейінгі балалардағы эмоционалды қолайсыздықтың көріністерін төмендететін оңтайлы әдістерді табуға тырысады. Балаға практикалық психология мен педагогикада көмек көрсетудің ең тиімді әдістерінің бірі ретінде арт-терапияны қолдануға деген қызығушылық біздің елде де, шетелде де артып келеді. Ол әсіресе балалық шақта өзекті болып табылатын көркем шығармашылықпен айналысу арқылы адам психикасын үйлестіру және дамыту құралы ретінде қолданылады. Арт-терапия көркемдік әдістер мен шығармашылық арқылы сезімдердің, көңіл-күйлердің, эмоциялардың табиғи көрінісіне баса назар аудара отырып, әр адамға тән денсаулық пен күштің ішкі әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. [5].

Бұл әдіс өзін-өзі бағалауды арттыруға көмектеседі, релаксация әдістерін игеруге, жағымсыз эмоциялардан арылуға мүмкіндік береді және оңай қолданылады, соның ішінде мектеп жасына дейінгі балалардағы эмоционалды бұзылуларды жоюда.

Ғылыми-педагогикалық интерпретациядағы "арт-терапия" сөзі адамның, топтың, ұжымның эмоционалды әл-ауқаты мен психологиялық денсаулығына көркемдік қызмет

арқылы қамқорлық ретінде түсініледі. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдары мен психологтар арасында арт-терапияның ең танымал түрлері:

1. Изотерапия-бейнелеу өнері, ең алдымен сурет салу терапиясы, оған модельдеу, аппликация, сәндік-қолданбалы өнер, керамика кіреді. Психологтар, мұғалімдер мұнда әртүрлі әдістерге кеңес береді: марани, Люк, дудл, Монотип (дак), әйнекке сурет салу, саусақтармен сурет салу, алақанмен сурет салу, құрғақ жапырақтарды (сусымалы материалдар мен өнімдерді) пайдаланып сурет салу, қоршаған кеңістіктегі заттармен сурет салу, медитациялық сурет салу техникасы-мандала, өкпемен сурет салу (үрлеу)

5-11 жас аралығындағы балалармен сурет салуды тиімді пайдалану. Бұл сурет салуға белсенді қызығушылық кезеңі. Мұнда балалар еркін және еркін сурет салады. Сонымен қатар, сурет салу өзінің мүмкіндіктері мен қоршаған шындықты түсіну, қарым-қатынасты модельдеу және эмоцияларды, соның ішінде қорқыныш сияқты жағымсыз, жағымсыз сезімдерді білдіру тәсілі ретінде әрекет етеді. Суреттер арқылы балалардың терең тәжірибесін жақсы түсінуге болады және әрдайым ашылмайды, мысалы, тікелей әңгіме кезінде.

2. Ойын терапиясы-бұл ойын арқылы балалар мен ересектерге психотерапиялық әсер ету әдісі. Ойын тұлғаның дамуына қатты әсер етеді, топ мүшелері арасында тығыз қарым-қатынас орнатуға ықпал етеді, шиеленісті жеңілдетуге көмектеседі, өзін-өзі бағалауды арттырады, әртүрлі қарым-қатынас жағдайларында өзіне сенуге мүмкіндік береді, әлеуметтік маңызды салдардың қаупін жояды.

Ойын терапиясын ойыншықтарға және құм, бояу немесе су сияқты әртүрлі заттарға проекцияланған адамның тәжірибесі, сезімдері, ойлары мен тілектері ретінде сипаттауға болады. Клиент өзі үшін бұрынғы тәжірибесін жобалай алатын ойыншықтарды таңдайды, содан кейін осы объектілерді зерттелетін рөлдер мен қарым-қатынастарды сынап көру үшін пайдаланады. Символдық ойынның маңыздылығы-бұл клиенттің шындықтан қауіпсіз қашықтықта қалу мүмкіндігімен өткен тәжірибесін зерттеу тәсілі.

Ойын болып табылады бала үшін бірдей сөйлеу болып табылады ересек адам үшін. Бұл сезімдерді білдіру, қарым-қатынасты зерттеу және өзін-өзі жүзеге асыру құралы. Ойын-бұл баланың өз тәжірибесін, жеке әлемін ұйымдастыруға тырысуы. Ойын барысында бала жағдайды бақылау сезімін сезінеді, тіпті нақты жағдайлар бұған қайшы келсе де. Балаға геймплейде өз тәжірибесін, қажеттіліктерін, армандарын білдіру әлдеқайда оңай.

3. Құм терапиясы-жеке проблемаларды шешуге, ішкі шиеленісті жеңілдетуге, құмды қолдануға бағытталған психокоррекциялық, дамытушы әдіс;

Миниатюралық фигуралармен құмсалғышта ойнайтын бала өзін табиғи және әлеуметтік күштермен өзара әрекеттесетін сиқыршы ретінде көрсетеді. Ойын ертегі әлемінің контекстінде болғандықтан, балаға жағымсыз жағдайдың ыңғайсыз жағдайын шығармашылық түрде өзгерту мүмкіндігі беріледі. Құмсалғыштағы жағдайды өзгерте отырып, бала ішкі және сыртқы жоспардағы қиындықтарды өз бетінше шешу тәжірибесін алады-бұл оның сиқыршының күшін көрсетеді. Бала тәуелсіз конструктивті өзгерістердің жинақталған тәжірибесін нақты күнделікті өмірге әкеледі.

Құмсалғышта тактильді сезімталдыққа қосымша назар аударылады, баланың "қолмен интеллектісі" дамиды. Сондықтан дәстүрлі оқыту және дамыту тапсырмаларын құмсалғышқа ауыстыру қосымша нәтиже береді. Бір жағынан, баланың сабаққа деген ынтасы айтарлықтай артады. Екінші жағынан, танымдық процестердің дамуы анағұрлым қарқынды және үйлесімді. Егер құмның теріс психикалық энергияны "Жерге қосудың" керемет қасиеті бар екенін ескеретін болсақ, онда білім беру жұмысында баланың психоэмоционалды күйі үйлеседі. Басқаша айтқанда, педагогикалық тәжірибеде құмсалғышты қолдану кешенді білім беру және терапевтік әсер береді. Сонымен қатар, бүгінде бұл әсер туралы қалыпты дамып келе жатқан балаларға ғана емес, сонымен қатар даму ерекшеліктері бар құрдастарына да айтуға болады.

4. Ертегі терапиясы-тұлғаны біріктіру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, сананы кеңейту, қоршаған әлеммен өзара әрекеттесуді жақсарту үшін ертегі формасын қолданатын

әдіс. Прозалық немесе поэзиялық терапия әдісі ұялшақ балаға ертегі, өлең, әңгіме түрінде өз тәжірибесін кейіпкердің артына жасырып, өзіне қатысы жоқ сияқты сипаттауға мүмкіндік береді. [6].

Ертегілердің келесі түрлерін ажыратуға болады:

- көркем ертегілер-біздің ата-бабаларымыздың барлық әдеби мұрасы, біз ертегілер, мифтер, аңыздар және т.б. деп атайтын нәрсе. Олар жеке автордың да, жалпы этностың да тәжірибесін, дүниетанымын, құндылықтар жүйесін қамтиды.

- дидактикалық ертегілер-бұл оқу процесіне оң мотивация жасау үшін мұғалімдер ойлап тапқан ертегілер. Ертегілердің бұл санаты дидактикалық материалды, сондай-ақ оқу тапсырмалары мен нұсқауларын қол жетімді метафоралық түрде жеткізуге арналған.

Психокоррекциялық ертегілер-бұл психологтар, психотерапевтер, тәрбиешілер мен ата-аналар құрастырған ертегілер. Олар пациенттің проблемаларын метафоралық түрде көрсетеді: эмоционалды және мінез-құлық қиындықтары, қарым-қатынас проблемалары, мазасыздық, реніш, қорқыныш және т. б.

Баламен ертегі терапиясы әртүрлі тәсілдермен жүргізілуі мүмкін:

- жұмыс үшін қолданыстағы авторлық немесе халық ертегісін пайдалануға болады.

- ересек адам мен бала ертегіні бірге жасай алады, сонымен бірге оның барлық немесе жеке элементтерін драматизациялай алады.

- бала өз бетінше ертегі жаза алады.

Ертегі терапиясының тағы бір нұсқасы әртүрлі кейіпкерлердің атынан әйгілі ертегіні айту болуы мүмкін.

Осылайша, ертегі терапиясының әртүрлі әдістерін біріктіре отырып, сіз әр балаға ересек өмірде кездесетін көптеген жағдайларды жеңуге көмектесе аласыз. Оның дүниетанымын және әлеммен және басқа адамдармен қарым-қатынас тәсілдерін едәуір кеңейтіңіз.

5. Музыкалық терапия-бұл клиенттерді емдеу мен оңалтуда дыбыстар мен музыканы бақыланатын қолдану, соның ішінде: адам дауысы мен таңдалған музыкалық аспаптар арқылы ойнату, қиялдау, импровизация немесе арнайы таңдалған музыкалық шығармаларды тыңдау;

6. Би терапиясы-бұл жеке тұлғаның эмоционалды және физикалық күйін біріктіруге ықпал ететін процесс ретінде би мен қозғалысты психотерапиялық қолдану;

Сабақтарда бала өз қиялын еркін көрсетеді. Импровизацияланған материалды (саз, гуашь, жіп, макарон, тас және құм) пайдалану ұсақ моториканы дамытады.

Музыка, ән және би сабақтары оған бірнеше сабақтарда шиеленісті жеңілдетуге, жағымсыз эмоциялардан арылуға, терең қорқыныштарын жеңуге көмектеседі (Судан, иттерден, қараңғылықтан және жәндіктерден қорқу).

Сабақтарды мұғалім ойын-сауық түрінде өткізеді, бұл пассивті балаларды қызықтыруға және оларды тек тыңдаушылар емес, процестің белсенді қатысушылары етуге мүмкіндік береді. Ойындар мен арнайы жаттығулардың көмегімен жасырын дағдылар анықталып, дамиды, бұл балаларда жағымды эмоциялар мен олардың шығармашылық нәтижелерінен қанағаттану сезімін тудырады.

Мандалотерапия-арт-терапияның бір бағыты (өнермен емдеу). Менің ойымша, бұл балалардың шығармашылығын, көркемдік және рухани көрінісін дамытуға ықпал ететін эмоционалды жағдайды жақсартудың, шиеленісті жеңілдетудің, сезімдерді білдірудің табиғи және қуанышты тәсілі.

Психолог үшін мандала түзету, диагностикалық және дамыту жұмыстарында арт-терапевтік әдіс ретінде құнды. Практикалық қызметте мандалаларды қолдану технологиясы.

- мандала бояуларын бояу ұсынылады;

- түрлі-түсті құмнан, сәндік ұсақ тастардан, табиғи материалдан өз мандалаларын жасау.

Жеке және кіші топтық іс-шаралар барысында балалар қарапайым үлгілерден күрделіге дейін мандаларды бояйды.

Мандалотерапияның мақсаттары:

- мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалды сферасын түзету, мінез-құлықты қалыпқа келтіру (дайын мандала бояуларын бояу);
- шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- қолдың ұсақ моторикасын дамыту. [7].

Осылайша, оқу процесінде мектеп жасына дейінгі бала құрдастарымен қарым-қатынасты үйренеді және өзіне деген сенімге ие болады, қоршаған әлем туралы жаңа білім алады.

Психологиялық-педагогикалық тәжірибені талдау негізінде егде жастағы мектеп жасына дейінгі балалардың мазасыздығын төмендетуге ықпал ететін арт-терапияның ең тиімді әдістері оның келесі түрлері болып табылатыны анықталды: изотерапия, музыкалық терапия, ертегі терапиясы, ойын терапиясы, құм терапиясы, драмалық терапия және дене терапиясы. Бұл әдістерді қолдану мектеп жасына дейінгі балаға мазасыздықтан арылуға, өзін және басқа адамдарды эмоционалды және жеке тануға көмектеседі; қоршаған әлемді тануға ықпал етеді; олардың қабілеттерін, белсендіру, демалу қабілеттерін жүзеге асыруға көмектеседі; өз эмоцияларыңыз бен сезімдеріңізді білдіру және білу.

Осы мәселе бойынша мамандардың жұмыс тәжірибесіне сүйене отырып, біз арт-терапия әдістері арқылы мазасыздықтың жоғары деңгейін төмендетуге бағытталған түзету жұмысының бағдарламасын әзірледік. Егде жастағы мектеп жасына дейінгі балалардағы мазасыздықты төмендетуге әкелетін арт-терапияның ең тиімді әдістерінің ішінде келесі әдістер болды: изотерапия, вокалотерапия, ертегі терапиясы, ойын терапиясы, драмалық терапия, фототерапия.

Жоғарыда аталған арт-терапия түрлерін қолдана отырып, Психокоррекциялық жұмыстың ұзағырақ болуы психоэмоционалды күйлерді, соның ішінде мазасыздық көріністерін түсіну, тану және басқару дағдыларының қалыптасуына әкелуі мүмкін, нәтижесінде мазасыздық деңгейі төмендейді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. - М.: Прогресс, 2018. – 200 с.
2. Гордеева О.В. Развитие языка эмоций у детей // Вопросы психологии. - 2012 - №2. – С.114-116.
3. Кордуэлл М. Психология А-Я: Словарь-справочник. Пер. с англ. К. С. Ткаченко. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2018. – 448 с.
4. Ежкова Н.С. Социализация дошкольников через развитие представлений об эмоциях и эмоциональных состояниях // Дошкольная педагогика. - 2015. - № 5 (110). - С. 9-13. 15.
5. Изард К.Е. Психология эмоций. – СПб.: Питер, 2012. – 464 с.
6. Данилина Т.А. В мире детских эмоций: пособие для практических работников ДОУ. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 124 с.
7. Андреева А. А. Арт-терапия в работе с эмоциональной сферой младших школьников // Педагогическое мастерство: материалы VI междунар. науч. конф. (г. Москва, июнь 2015 г.). - М.: Буки-Веди, 2015. - с. 87-89.

CORRELATE CHILDREN'S ANXIETY THROUGH ART THERAPY TECHNIQUES

Tatieva M. M., KSU "special kindergarten No. 64", Astana, Kazakhstan

Abstract: the article discusses approaches to art therapy as a corrective method of anxiety in children. Anxiety is considered as a characteristic of an individual's emotion, state, and behavior. Anxiety is assessed as a prerequisite for a child's mental health disorder and the importance of research is taken into account in developmental and educational work.

Keywords: anxiety, art therapy method, correction, game therapy, fairy tale therapy, suret therapy, mandalatherapy.

КОРРЕЛИРУЙТЕ ТРЕВОГУ У ДЕТЕЙ С ПОМОЩЬЮ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ

Татиева М. М., КГУ "специальный детский сад №64", Астана, Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются подходы арт-терапии как коррекционный метод тревожности у детей. Тревога рассматривается как личностная эмоция, состояние и поведенческая характеристика. Тревожность оценивается как предпосылка нарушения психического здоровья ребенка и учитывается важность изучения в развивающей и воспитательной работе.

Ключевые слова: тревога, метод арт-терапии, коррекция, игровая терапия, сказочная терапия, силовая терапия, мандалатерапия.

ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ ЖӘНЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ, БОЛДЫРМАУ МАҚСАТЫНДА ЖАСӨСПІРІМДЕРГЕ ТӘРБИЕ БЕРУ ЖОЛДАРЫ.

Оразбаева М.Е. директордың оқу тәрбие-ісі жөніндегі орынбасары,

Ж. Үшкөмпіров атындағы Талдықорған қаласындағы олимпиадалық резервтің
областық мамандырылған мектеп-интернат-колледжі., Қазақстан

Аннотация: мақалада буллинг алдын алу мәселесі, бұл көріністің жастардың арасында жиілігі мен түрлері қарастырылады. Буллинг құрылымы мен пайда болу себептері және ассоциалды мінез-құлықтың алдын алу жолдары қарастырылады. «Жәбірленушінің» сипаттарын анықтап, тұлғалық дамуында виктимділікті ескеру жағдайлары туралы айтылады.

Кілт сөздер: буллинг, виктимділік, жәбірленуші, агрессор.

Оқу жағдайлары өзгерген нәтижесінде жаңа қоғамдастыққа ауысқанда, жаңа мұғалімдерге және сынып жетекшісіне бейімделу кезінде немесе әртүрлі психологиялық жағдайларда буллинг көріністері орын ала бастайды. Жаңа әлеуметтік ортада оқушылардың (ұлдар немесе қыздар арасында да кездеседі) үстемдікке ұмтылу, бәсекелестік және деструктивті бәсекелестік кейбір жасөспірімдердің сыныптастарының жетістіктерін төмендетуге тырысып, оларды "достар" мен "дұшпандар" деп бөле бастауына әкеледі. Сол жағдайда жәбірленушіні іздеу, жүйелі және саналы агрессивті құдалау жасөспірімдерді деструктивті топтарға біріктіруге, балалар қауымдастығын "өздеріне" және "өзгелерге" бөлуге, үстемдік етуге және армиядағы "дедовщина" сияқты билік қатынастарын орнатуға себеп болады.

Буллинг алдын алу мәселесінің өзектілігі – мектептерде бұл проблемамен күресудің әмбебап әдістерінің жасалмағанында, көптеген мұғалімдер жасөспірімдер арасындағы буллингті байқамайды, байқағысы келмейді немесе анықтай алмайды, осыған байланысты «жәбірленуші» «жәбірленушіге» қажетті қолдау алмайды және көмек көрсетілмейді, сондай-ақ «құқық бұзушылық» ретінде уақытында тіркелмейді.

Сонғы уақытта буллинг жаңа формаларға ие бола бастады, мысалы кибербуллинг – интернет арқылы буллинг, жиі орын алады. Буллинктің «құрбаны» болып табылатын қазіргі жасөспірімдерге олардың психологиялық жағдайына теріс әсер ететін және ересек жаста салдары болуы мүмкін буллинг жағдайларын болдырмау қиынырақ.

Буллинг туралы зерттеулер ХХ ғасырдың басында ғана шыға басталды. Соның ішінде 1905 жылы К.Дюкс өзінің буллинг туралы еңбегін жариялады, содан, Еуропа елдерінің зерттеушісі Дэн Ольвеустің «Мектептегі буллинг: біз не білеміз және не істей аламыз?» деген еібегі жарық көрді. Содан көптеген психологтар, педагогтар, әлеуметшілер және т.б.ғалымдар бұл мәселені зерттей бастады. [1], [2]

Зерттеушілердің көбісі буллинктің қатысушылары ретінде үш тарапты қарастыруға болады дейді: «жәбірленуші», «агрессор» және «куәгер». Жеке сарапшылар, соның ішінде

Дэн Олвейс, бұл рөлдер кем дегенде ішінара балалардың жеке психологиялық немесе физикалық ерекшеліктерімен байланысты деп жазады. Сонда мынадай мінезде беруге болады:

- **Агрессор** (жәбірлеуші) - "өзін-өзі растау үшін зорлық-зомбылықты қолдануға дайын болуымен және импульсивтілікпен сипатталады; олар оңай ашуланады, ережелерді сақтамайды, бағынбайды, құрбандарға дөрекілік пен жанашырлықтың жоқтығын көрсетеді, ересектермен агрессивті" болады.

- Буллинг жағдайында жәбір көрген **«жәбірленуші»** - "сезімтал, мазасыз, көз жасына бейім, физикалық әлсіз, өзін-өзі бағалауы төмен, достары аз". Немесе тұрмыс не әлеуметтік жағдайы төмен, не денсаулығында кинэрәттар бар және ерекше білім алуға қажеттілігі бар балалар.

- Буллинг жағдайында **«куәгер»** – бақылаушылар, олар қорқып зорлық-зомбылыққа қарсы болса да, өзіне қарсы шықпасын деп айтпай, жасырып жүргендер. Олар өзіне сенімсіз, қорқақ, өзін-өзі бағалауы төмен, достары болса да, өздері сияқты.

«Куәгерлер» – өздері қудалауға тікелей қатыспайды, бірақ қылмыскерлерді қолдаса да не қолдамаса да, болған жағдайды қорыққаннан жасырып жүреді:

* Пассивті «куәгер» – қызығушылықпен бақылайды, бірақ қорыққаннан шынайы көзқарастарын жасырады.

* Әлеуетті қорғаушылар – агрессорлардың әрекеттерін құптамайды, бірақ қорқыту жағдайына араласпайды.

* "Құпия" қорғаушылар – жәбірленушіге көмегін жасырып білдіреді.

* Белсенді қорғаушылар - ешкімнен қорықпайды және қорлауды тоқтатуға тырысады.

Психологтар көптеген жағдайларда буллингтің болуы немесе боламауы барлық қатысушыларына байланысты деп есептейді. Зорлық-зомбылықтың жалғасуы солардың ұстанымына байланысты болады. Мысалы, зерттеулердің бірінде психологтар Торонтодағы бастауыш мектептегі ойын алаңында мектеп оқушыларына бейнебақылау жүргізді. 88% жағдайда зорлық-зомбылық куәгерлердің алдында болды, сонда тек 19% жағдайда ғана **«куәгерлер»** болып жатқанға араласып, буллинг тоқтады. Жағдайлардың жартысынан көбінде бұл араласу тиімді болады және қорқытуды тоқтатады. Ал куәгерлер араласпаған жағдайларда, зорлық-зомбылық олар үшін із — түзсіз өтпейді, олар "қорқыныштан, дәрменсіздіктен, әрекетсіздігі үшін ұялады. Ал кейбіреулері қорыққаннан «жақтаушылар» болып агрессорға қосылғысы келеді". [3]

Барлық зерттеушілер буллинг үшін негізгі жауапкершілік мұғалімдерге жүктеледі деп келіседі. Себебі, немқұрайлық пен тәрбиені дұрыс жүргізбеу, ұйымдастырмау немесе мұғалімнің өзінің педагогикалық қателіктері буллингтің пайда болуына әкелу мүмкін. Мысалы пелагог сыныпта деструктивті бәсекелестік ортаның пайда болуына жол берсе. Оқушылар бір-бірінің жетістіктеріне дұшпандықпен қараса, ол жағымсыз эмоцияларды тудырады (қызғаныш, реніш және т.б.). Содан топтағы оқушылар қорлау мен қорқыту арқылы қарсыластарының немесе бәсекелестерінің жетістіктері мен жетістіктерін құнсыздандыруға ұмтылады.

Буллингтің жанжалдан айырмашылығы мыналардан көрінеді:

1. Жасөспірім кезінде топта өзара әрекеттесу, достар тобына қосылу, "жауларды" іздеу және топтық қудалау қажеттілігі артады.

2. Қудалаушылардың мақсаты - жәбірленушіні саналы түрде және шынайы түрде қудалау, оны қорлау және бағындыру, түсініп не өзара келісімге келуді іздеу емес.

3. Жәбірленушінің азабы оны жену және оған билік ету ретінде бағаланады және қудалаушыны қуантады.

4. Күштердің теңсіздігі байқалады және қудалау тек жәбірленушіге бағытталады.

5. Қорқыту жүйелі түрде жүреді және ұзақ уақытқа созылады, яғни саналы құбылысқа айналады.

6. Топтық ереже орын алады: "Біз онымен немесе соған жақ болған адаммен дос емеспіз".

7. Жәбірленушінің келісімге келуге және қарым-қатынас орнатуға деген ұмтылысы қабылданбайды.

8. Ересектердің араласуынсыз қорқытуды тоқтату және қорқыту құрбанын қорғау, оның қауіпсіздігін қамтамасыз ету мүмкін емес.

Оқу мекемесінде буллингті қалай тануға болады:

* Бір оқушының жеке заттарын бүлдіру: шешінетін бөлмеде жасырын түрде киім-кешек пен аяқ киімді бүлдіру, үзілісте сыртқы киімді мен үстелдегі заттарын және керек-жарақтарын еденге лақтырып тастау, заттарына жазу және т. б.

* Оқушыға күш жұмсау қолданады: ұрып-соғу, итеру, тебу және т. б.

* Күш көрсетушілер физикалық және психологиялық зорлық-зомбылық және қауіп төндіреді, жәбірленушіге қорқыныш пен үрей сезіндіруге тырысады.

* Бала қарсы тұра алмайтын мазақ пен қорлауға жүйелі түрде ұшырайды.

* Ақшаны немесе заттарды бопсалау.

* Қорлау және бағындыру мақсатында әртүрлі әрекеттерге мәжбүрлеу.

* Әлеуметтік оқшаулану: бала сабақта және үзілісте жалғыз отырады, оны елемейді, телефонды бұғаттайды, мектеп чатынан шығарады және т. б.

* Жалпы чатта немесе әлеуметтік желілерде жағымсыз ақпаратты таратыңыз: бейнелер, баланың беделіне нұқсан келтіретін фотосуреттер.

Кәзіргі кезде ақпараттық кеңістікте буллингтің кең таралған түрлері:

• **Әлеуметтік оқшаулау** немесе бойкот – чаттар, әңгімелер, мектеп және бейресми топтардан ерекшелік.

• **Зорлық – зомбылық қауіп** - баланы ашық немесе жанама қудалау, агрессорлар "жебелерді" тағайындайды, олардың қозғалыс бағытын немесе үй мекен-жайын орнатуға тырысады.

• **Троллинг** – агрессорлар баланы психологиялық тепе-теңдіктен шығаруға тырысып, дәрекі қорлайтын түрде түсініктемелер немесе хабарламалар жазып, әдейі арандатады.

• **Хейтинг** - балаға теріс соққылармен және қорлаумен ұзақ мерзімді қорлау.

• **Диссинг** – зиян келтіретін «сөз тасу», жалған ақпаратты, фотоларды, видеоларды тарату, баланың беделін түсіру мақсатында хат алмасуды бұрмалау.

• **Фрейпинг** – жеке аккаунтты бұзу және қажетсіз мазмұн құрбаны атынан жариялау арқылы жасырын кибербуллинг.

• **Харассмент** – баланың жыныстық тұтастығын бұзатын мақсатты қудалау.

• **Аутинг** – жеке ақпаратты (хат-хабарларды, фотосуреттерді, оның ішінде ұрланған ақпаратты), құпия ақпаратты тарату қауіпін жария ету.

Мектепте педагогтерге буллинг жағдайында не істеу керек?

1. Бала оған қолдау көрсетілетінін және қорлауды тоқтатуға мүмкін екенін білуі керек.

2. Мүмкін болса, қудалаушының немесе қудалаушылардың ата-аналарымен байланысып, оларды хабардар ету керек, бірақ жанжалды өршітіп не қақтығысқа жалғастырмау қажет.

3. Атаналармен байланысып кездесуге шақыру және деструктивті жағдайды жеңу жоспарын бірге жасаңыз. Баланы қорғау мәселесінде сіздің басқа мамандармен (сынып жетекшісі, педагог-психолог, мектеп инспекторы, әлеуметтік-педагог, тәрбие жөніндегі директордың орынбасары) және барлық тараптармен бірлесуіңіз маңызды болады.

Негізгі буллингтің түбінде жатқан себеп – ашу мен ызаға байланысты болады. Агрессия мен агрессивтілік деп екіге бөлуге болады. Агрессия эмоциялық күй ретінде сыртқы әсерлерге қайта жауап, не қозғыш күш бола алады. Ал агрессивтілік ол қалыптасқан

мінез-құлық ретінде өмір салтын және өмірлік қиын жағдайларда орын алып отырады. Сонда отбасында не басқадан қысым көрген бала, қарым-қатынаста басқаға зорлық және зұлымдықпен қарым-қатынас жасайды. Сонымен қатар агрессияны реттей алмаушылықтан да балалар арасында буллинг көріністері басталуы мүмкін. Сондықтан, осы мәселенің шешімдері:

1. балаларға түрлі мәселелерді шешу кезінде ашу мен ызаны реттеудің амалдарын үйрету;

2. адамгершілік пен тәрбиені нығайту арқылы жеке тұлғаның сана-сезімін дамыту;

3. отбасылық шиеленістерді сынып жетекшілермен не педагог-психологтармен бөлісе отырып шешу;

4. бопсалау мен зорлық көрген жағдайда үркендермен бірлесу, себебі бұл мәселе адам құқығын бұзумен байланысты болғандықтан ҚР Қылмыстық кодексі бойынша айыптыларды жауапкершілікке тартуға болады.

5. буллинг жағдайында ешқашан жалғыз, не жасырып шыдап жүруге болмайтынын оқушыларға түсіндіру керек.

Және буллингтің алдын алу үшін әр кезде оқушылар арасында түрлі диагностикалық сауалнамалар не тестер жүргізіп туру қажет. Сол үшін келесі әдістерді пайдалануға болады: Д.Олвеустің «Буллинг» деген сауалнамасы, буллинг қауыпін ануқытау сауалнамасы (ОРБ), сонымен қатар агрессия мен қарсыластық Басса-Дарки әдісі, мазасыздануға арналған Филипс пен Спилберге мен Ханин әдісі. Оқушылар қорқып не барлығын жеткізіп отыратын адам атанбау үшін айтпауы да мүмкін. Сондықтан тікелей сұрақтан тұратын анонимді түрде өткізетін сауалнаманы құрастырып сыныптарға жеке өткізіп тексеруге болады. Соңғы кезде қоғамда әлеуметтік қысым өскен сайын, оқушылардың арасында да буллинг азаймаса да жиі орын алып жатыр. Сондықтан буллинг болған кезден гөрі, алдын алу жұмыстармен айналасу - тиімдірек болады деп ойлаймыз.

Пайдаланған әдебиет:

1. Hazler R.J. Breaking the cycle of violence: interventions for bullying and victimization. Washington, DC: Accelerated Development. 1996. P. 131.

2. Мерцалова Т. Насилие в школе: что противопоставить жестокости и агрессии?/Т.Мерцалова//Директор школы. – 2000. – № 3. – С. 25–32.

3. Опросник риска буллинга (ОРБ). А.А. Бочавер, В.Б. Кузнецова, Е.М. Бианки, П.В. Дмитриевский, М.А. Завалишина, Н.А. Капорская, К.Д. Хломов//Вопросы психологии, 2015, №56 стр.146

WAYS OF EDUCATING ADOLESCENTS IN ORDER TO PREVENT, PREVENT VIOLENCE AND BULLYING.

Orazbayeva M. E. deputy director for educational work, Regional specialized boarding school- College of the Olympic Reserve in Taldykorgan named after zh.Ushkempirov., Kazakhstan

Abstract: the article discusses the problem of bullying Prevention, the frequency and types of this manifestation among young people. The structure and causes of bullying and ways to prevent asocial behavior are considered. We talk about cases of determining the characteristics of the "victim" and taking into account victimhood in personal development.

Keywords: bullying, victimization, victim, aggressor.

СПОСОБЫ ВОСПИТАНИЯ ПОДРОСТКОВ С ЦЕЛЮ ПРОФИЛАКТИКИ, ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ НАСИЛИЯ И БУЛЛИНГА.

Оразбаева М. Е. заместитель директора по учебно-воспитательной работе, областная специализированная школа-интернат-колледж олимпийского резерва г. Талдыкорган им.

Ж. Ушкемпирова., Казахстан

Аннотация: В статье рассматривается проблема профилактики буллинга, частота и виды этого проявления среди молодежи. Рассматриваются структура и причины буллинга

и способы предотвращения ассоциативного поведения. Речь идет о случаях выявления характера «жертвы» и учета виктимности в личностном развитии.

Ключевые слова: буллинг, виктимность, жертва, агрессор.

САХНАЛЫҚ ҚОЙЫЛЫМДАР АРҚЫЛЫ БАЛА ТІЛІН ДАМЫТА ОТЫРЫП ЖЕКЕ ТҮЛҒА РЕТІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

**Бекеева Улбосын Жасановна, №64 «Асыл бөбек» арнайы балабақшасы КММ
Құнанбаева Мәйрә Нәмгенқызы, А.Құсаинов атындағы ЕАГИ оқытушысы,
психол.ғ.к.**

Аннотация: мақалада ертегі мен әңгімелерді сахналау мектепке дейінгі білім беру мекемелерде балалардың сөйлеу мен тілін, жеке тұлғалық ерекшеліктерін және қазақ әдебиетіне қызығушылықтарын дамытуда өте тиімді және қолайлы әдіс ретінде ұсынылады. Баланың шығармашылық қабілетін дамытуда ұлттық ертегілерінің маңызы зор екендігі көрсетіледі. Ертегілерді сахналық қойылымдар игергенде балаларды ана тіліне баулу іске асады. Мектепке дейінгі жасындағы балдырғандар оқырмандар емес, тыңдаушылар, көрушілер, орындаушылар ретінде ертегіні ойын сияқты қабылдайды.

Кілт сөздер: ертегіні сахналау, ролді орындау, жеке тұлға, әлеуметтену.

Қазақ ауыз әдебиеті – талай ғасырлардан келе жатқан мұра, сарқылмас бай асыл қазына. Одан халқымыздың өткенін білеміз, сол арқылы бүгінгі заманымыздың ұлылығын танимыз. Қазақтың мақал-мәтелдері болсын, жұмбақ-жаңылтпаштары мен ертегілері болсын – бәрі де балаларды Отанын сүйуге, ерлікке, елін қорғауға үндейтіні белгілі. [1]

Балалар бақшасының тәрбиеленушілерін ауыз әдебиетінің үлгілерімен таныстырып, олардың өмірін байыта түсу тәрбиешілердің міндеті болып саналады. Баланың шығармашылық қабілетін дамытуда ертегінің маңызы зор екендігін және сахналық қойылымдар арқылы ертегі мазмұнын баланың санасына сіңіру, түсіндіру, шығармашылықпен әрекет етуге баулу мәселесіне баса назар аударамын. Сахналық көріністер арқылы бала өзін жан –жақты ашады, іс–әрекетке деген қызығушылығы арта түседі. Материалдың мазмұнын ашуда әдіс-тәсілдер мен түрлі-түсті суреттердің берілуді еңбектің құндылығын қуаттай түседі. Ең бастысы ертегіні сахналау – балалардың кейіптендіру дағдыларын қалыптастыруға, танымдық белсенділігі мен іс –әрекетке қызығушылығын арттыруға ықпал ететіндігімен маңызды. Бүгінгі күні оқытуға қойылып отырған талаптардың бірі-өмір шындығын балаларға халық ауызекі шығармашылығы арқылы көрсету, оның негізінде балалардың ой-өрісін, қиялын, эстетикалық және адамгершілік сезімдерін дамыта отырып, олардың халық шығармашылығына сүйіспеншілік, еңбексүйгіштікке деген көзқарастарын арттыру болып табылады. [2]

Сонымен қатар балалардың ертегіні сахналау кезіндегі рөл ойнауы - балалардың өзіндік сана-сезімнің қалыптасуына әкеледі. Өзіндік сана-сезім жеке тұлғаның құрылымда өте маңызды орын алады, себебі ол деген баланың өзін-өзі реттеуін дамытады. Басқа біреудің орнына ену, өзін басқа кейіпкермен сезіну және жаңа сөздер айту, жаңа қылықтар мен әрекеттер жасау – балаға үлкен әсерін тигізеді. Тұйық балалар ашылып, ерекше батылдыққа ие болады. [3]

Халық ертегілерінің таңдаулы үлгілері ғасырлар бойы жасалған халық шығармашылығы болғандықтан оның ішінен көркем тіл де, терең ой да, тамаша үздік кейіпкерлер де табылады. Оның осы сияқты аса жоғары идеялық көркем қасиетін балалардың санасына жеткізу үшін бұлардың да өзіне лайық оқып үйрену жолдары әдіс амалдары бар, мысалы ертегілерді алатын болсақ, ол ел аузында ғасырлар бойы сақталып, айтылып, әңгімеленіп келеді. Ал осы ертегілер арқылы бала айналасындағы өмірді, адамдарды кеңірек танып, ұстанымдылыққа еңбексүйгіштікке ие болады.

Ертегі бала ойында сақталу үшін түрлі жолдар арқылы жүргізуге болады. 1.Ертегі оқу. Мұнда сол ертегі кейіпкерлерінің бейнесіне еніп соның көңіл-күйін образ арқылы бейнелеп беру.

2.Суретпен жұмыс. Бір ертегідегі барлық кейіпкерлер бейнеленген суреттер арқылы көрсету.

Ұйымдастырылған оқу қызметінде материалды түсіндіру – ұнтаспа , бейнетаспа, суреттер, көрнекілікті пайдалану, әңгімелесу арқылы жүзеге асады.Табиғаттың әсемдігін көріп сезіне білу балалардың өмір тәжірибесін байытып, олардың эстетикалық талғамын дамытады. Туған жерге деген ыстық сүйіспеншілігін күшейтеді. Халық ұғымында табиғат деген сөз Жер – ана,туған жер, атамекен сөздері түрінде көп айтылады.

Мектепке дейінгі жасында балдырғандар оқырмандар емес, олар тек тыңдаушылар, көрушілер. Оларға арналған шығармалар қысқа да ықшам жазылған суретті кітапшалар түрінде беріледі. Бұл жастағы балаларға арналған әдебиет жанры жағынан көбіне жеңіл сюжетке құрылған шағын шығармалар, хайуанаттар жайында жазылған әңгімелер белгілі оқиға не ойын түрлеріне құрылған өлеңдер, ертегілер болып келеді. Бұл жастағы балдырғандарға арналған шығармалардың тақырыбы көбінесе табиғат әлемінен, өзін қоршаған күнде көріп жүрген оқиғалардан алу керек. Өз ұрпақтарының тәрбиесі ата-анасына, ата-әжелерге ортақ іс, жауапты міндет. Көбіне ата-әжелер есте жоқ ерте замандағы, ауыздан-ауызға тарап келген ертегілер арқылы бала тәрбиесіне көңіл бөлген. Бала жанын қоректендіретін рухани қор - айналадағы барлық табиғат болмысы, табыстыратын, терең де таң ғажайып сырларға толы ертегілер. Бала бойына тамаша қасиеттер мен адалдықты, мейрімділікті, адамгершілік қасиеттерін сіңіру ертегі болып табылады. [4]

Ұйымдастырылған оқу қызметінде хайуанаттар, еңбек және өнер жайында ертегілер біледі деген ойын арқылы балаларға тиянақты мағлұмат,тәлім-тәрбие береді.Ал, «Мақта қыз бен мысық» және «Қотыр торғай» оқиғалары еңбекпен тікелей байланысты. Балаларды табиғатпен байланыстыратын ертегілердің бірі – «Ормандағы түлкінің туған күні» атты ертегіні алуға болады. Аталған ертегілерді рольге бөлу арқылы оындауға болады. Рольге бөлу арқылы олардың жадында жақсы сақтап алып қалады. Ертегі баланың ой-өрісін дамытуда үлкен үлес қосады. Жамандық пен жақсылықты ажырата алады, табиғат жайлы ертегілер баланың табиғатқа қамқор болуға, аялауға қорғауға тәрбиелейді. [5]

Балалардың бойына әдебиетке, мәдениетке, өнерге деген құштарлығы оянады. Балалар кейіпкерлерді ойнай отырып, олардың іс-әрекеттері мен мінез-құлықтары және ойын арқылы тілдерін дамыта отырып, адамгершілік жақсы қасиеттері қалыптасады. Бүлдіршіндер саханада шағын рөлдерде ойнау арқылы байланыстыра сөйлеуге, әдемі киініп, жинақы жүруге, үлкендермен және өзге де балалармен тіл табыса білуге үйренеді. Сонымен бірге сахнаға бейімделген балалардың бойында өзіне деген сенім артып, алғашқы қол шапалақтауларды сезіне алады. Қалай десек те театр – балалар үшін мерекелік көңіл күй сыйлайды. Сондықтан да, театр қойылымдары балабақша тәрбиеленушілері үшін маңызын еш уақытта жоймақ емес.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Алпысбаев Т. «Қазақ халық әдебиеті» Т.3; Ертегілер. Алматы, Жазушы» 1975, -1846 б.
- 2.Айдашаев А. «Қазақ халық әдебиеті» Ертегілер.
3. Морено Я. Л. Психодрама / Пер. с англ. Г. Пимочкиной, Е. Рачковой. — М.: «Апрель Пресс»; «Эксмо-Пресс», 2001 – 257 с.
- 4.Ғабдуллин М. «Қазақ халқының ауыз әдебиеті» Алматы мектеп. 1991ж.-368 б.
5. «Қазақ ертегілері» Алматы «Балауса» Қазақстанның әдебиеті 2003 – 536 б.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ С РАЗВИТИЕМ ЯЗЫКА РЕБЕНКА ЧЕРЕЗ
СЦЕНИЧЕСКИЕ ВЫСТУПЛЕНИЯ

Бекеева Улбосын Жасановна, КГУ «специальный детский сад № 64» Асыл бөбек"

Кунанбаева Мейрэ аамгенкызы, преп. ЕАГИ им. А. Кусаинова, психол.ф. К.

Аннотация: В статье инсценировка сказок и рассказов рассматривается в дошкольных образовательных учреждениях как очень эффективный и удобный способ развития речи и языка детей, личностных особенностей и интереса к казахской литературе. Показано, что национальные сказки имеют большое значение в развитии творческих способностей ребенка. При освоении сказок сценическими постановками реализуется приобщение детей к родному языку. Дети дошкольного возраста воспринимают сказку как игру не как читателей, а как слушателей, провидцев, исполнителей.

Ключевые слова: постановка сказки, исполнение роли, личность, социализация.

PERSONALITY FORMATION WITH THE DEVELOPMENT OF THE CHILD'S LANGUAGE THROUGH STAGE PERFORMANCES

Bekeeva Ulbosyn Zhasanovna, KSU "special kindergarten No. 64" Asyl bobek"

Kunanbayeva Meira aamgenkyzy, Rev. EAGI named after A. Kusainov, psychol.g. K.

Abstract: In the article, the dramatization of fairy tales and short stories is considered in preschool educational institutions as a very effective and convenient way to develop children's speech and language, personal characteristics and interest in Kazakh literature. It is shown that national fairy tales are of great importance in the development of a child's creative abilities. When mastering fairy tales with stage productions, children are introduced to their native language. Preschool children perceive a fairy tale as a game not as readers, but as listeners, visionaries, performers.

Keywords: fairy tale production, role performance, personality, socialization.

№ 3 СЕКЦИЯ

"Advanced pedagogical practices in inclusive education". «Инклюзивті білім берудегі жаңа педагогикалық тәжірибелер». «Передовые педагогические практики в инклюзивном образовании».

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЭМОЦИОНАЛДЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК.

Астана қаласы әкімдігінің «ППТК №2» КММ педагог психологы Сагадатова А.Х., МКҚК №76 «Әдемі» балабақшасының ІІІ нысан

педагог – психологы, Баранбаева А.С., Астана қаласы әкімдігінің

«ППТК №2» КММ дефектолог Ашербекова Жамал Бекболатовна, Қазақстан

Аннотация: Мақалада инклюзивті білім беру жүйесіндегі эмоционалды құзыреттілікті дамытудың өзектілігі қарастырылады. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі эмоционалды құзыреттіліктің ең тиімді әдістері талданады.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім, эмоционалды құзыреттілік, құзырет.

Қазіргі уақытта отандық білім беру жүйесі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық, саяси, рухани-мәдени өзгерістерге байланысты айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда. Білім беру саласындағы мақсатты көзқарастардың өзгеруіне байланысты идея жүзеге асырылуда – "Білімдіден" құзыреттілікке дейін [4, 18-бет].

Балалардың денсаулық жағдайына қарамастан дамуын қамтамасыз ететін білім беру қызметтері жүйесін құруға қатысты мәселелер ерекше маңызға ие. Инклюзивті білім берудің ерекшеліктері мен оны педагогикалық практикада жүзеге асыру мүмкіндіктерін көптеген зерттеушілер зерттейді, алайда мамандардың педагогикалық шеберлігін жетілдіруге және олардың жеке және кәсіби өзін-өзі дамыту жағдайларын анықтауға арналған көптеген еңбектердің болуына қарамастан, педагогикалық құзыреттілікті қалыптастыруға қатысты мәселелер тереңірек зерттеуді қажет етеді.

Құзыреттілік тәсілді іске асыру шеңберінде орындалған бірқатар зерттеулер қазіргі заманғы маманға қажетті негізгі құзыреттердің құрамын қандай да бір түсіндіруді қамтиды. Нәтижесінде "құзыреттілік" ұғымының оның құрамдас құзыреттерінің шамадан тыс көптігі байқалады.

Құзыреттілік дәстүрлі түрде маманның дайындық деңгейіне қойылатын әлеуметтік шартты талаптар, құзыретті болу үшін игерілуі керек белгілі, берілген құзыреттілік мазмұны және құзыреттілік осы талаптарға сәйкестік деңгейін анықтайтын интегративті тұлға сапасы ретінде түсініледі [3, б.8].

Мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігі оның кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі болып табылады және негізгі мазмұндық және функционалды құзыреттіліктерді қамтиды.

Мұғалімнің инклюзивті құзыреттілігінің құрылымына негізгі мазмұндық (мотивациялық, когнитивтік, рефлексивті) және негізгі операциялық құзыреттер кіреді, әрбір операциялық құзырет негізгі мазмұндық құзыреттер циклін қамтиды: диагностикалық, болжамдық, конструктивтік, ұйымдастырушылық, коммуникативтік, технологиялық, түзету және зерттеу [1, б.50].

Инклюзивті білім беру білім беру ұйымдарының кең тәжірибесіне әлі енгізілмеген, бірақ заңмен бекітілген, ал жұмыс істейтін мұғалімдер инклюзивті құзыреттілікті дамытудың жеткілікті деңгейіне ие емес.

Негізгі мазмұндық және операциялық құзыреттердің маңыздылығын төмендетпей, олардың ішіндегі ең маңыздысы инклюзивті білім беру жағдайында мотивациялық болып табылады, өйткені қалыпты дамып келе жатқан балалары бар жалпы білім беретін мекемеде жұмыс істейтін әрбір мұғалім денсаулығының мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істей алмайды.

Осылайша, инклюзивті білім беру жағдайында кәсіби қызмет барысында оның мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби және жеке дайындығын ескеру қажет. Педагогтің мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби-тұлғалық дайындығы жеке тұлғаның кәсіби-гуманистік бағытын, оның ішінде оның кәсіби-құндылық бағдарларын, кәсіби-тұлғалық қасиеттері мен дағдыларын қамтиды.

Тұлғаның кәсіби-гуманистік бағыты мұғалімнің кәсіби іс-әрекеттің гуманистік құндылықтарын түсінуінде, оған қанағаттануында, кәсіби шеберлікті игерудегі мақсаттылығында, балаларды тәрбиелеу мен оқытудың гуманистік мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізудегі жеке тұлғаның тиімділігі мен белсенділігінде көрінеді.

Негізгі мазмұндық және операциялық құзыреттердің маңыздылығын төмендетпей, олардың ішіндегі ең маңыздысы инклюзивті білім беру жағдайында мотивациялық болып табылады, өйткені қалыпты дамып келе жатқан балалары бар жалпы білім беретін мекемеде жұмыс істейтін әрбір мұғалім денсаулығының мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істей алмайды.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындалып жатқан мұғалім кәсіби және құндылық бағдарларының келесі жүйесін қабылдауы керек, оның ішінде адамның жеке басының құндылығын оның бұзылуының ауырлығына қарамастан тану; білім беру нәтижесін алу үшін ғана емес, тұтастай алғанда дамуында кемістігі бар адамның жеке басын дамытуға бағытталған; мәдениеттің тасымалдаушысы ретіндегі жауапкершілігін түсіну және оның аудармашысы дамуында кемістігі бар адамдарға арналған; Мүмкіндігі шектеулі балалармен педагогикалық қызметтің шығармашылық мәнін түсіну, үлкен рухани және энергетикалық шығындарды талап етеді және т. б.

Сондай-ақ, мұғалімнің мүмкіндігі шектеулі балаға көмек көрсетуге дайындығы үлкен маңызға ие. Психологтардың пікірінше, әр түрлі адамдарға көмектесуге дайын болу біркелкі емес, эмпатия, жауапкершілік, қамқорлық деңгейі неғұрлым жоғары болса, көмекке дайын болу деңгейі соғұрлым жоғары болады. Адамның көмекке дайындығы тиісті жағдайларда дамиды.

Осылайша, инклюзивті білім беру жағдайында кәсіби қызмет барысында оның мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби және жеке дайындығын ескеру қажет. Көмек көрсетуге дайындық-мейірімділік, эмпатия, толеранттылық, өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі реттеудің жоғары деңгейі, ізгі ниет, байқау қабілеті, бақылауларды жинақтау және педагогикалық жұмысты оңтайландыру үшін бала туралы ақпараттың ұлғайған көлемін пайдалану қабілеті; перцептивті дағдылар; педагогикалық жұмыстың проблемаларын, міндеттерін шешуге шығармашылық көзқарас және т. б.

Мұғалім осы қасиеттердің маңыздылығын түсініп, оларды дамытуға ұмтылуы керек. Мұғалімнің мейірімділік қабілетін адамгершіліктің маңызды көріністерінің бірі ретінде атап өткен жөн. Мейірімділік ұғымында рухани-эмоционалды (өзгенің азабын сезіну) және нақты-практикалық (нақты көмекке ұмтылу) аспектілері біріктірілді. Барлық тіршілік иелеріне қатысты қарастырылатын адамгершіліктен айырмашылығы, көмекке мұқтаж адамдарға да, өзін-өзі қамтамасыз ететіндерге де мейірімділік көмекке мұқтаж адамдарға (мүгедектерге, науқастарға, қарттарға және т.б.) қатысты қолданылады және мұқтаж адамдарға және көмекке көмектесуге дайын екендігін көрсетеді.

Эмпатия баланы түсінуді, оған жанашырлықты, жағдайды оның Көзімен көре білуді, оның көзқарасына түсуді қамтиды. Эмпатия қабылдау құбылысымен тығыз байланысты, бұл басқалардың денсаулығы шектеулі балаға деген жылы эмоционалды қатынасын білдіреді.

Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалім үшін төзімділіктің жоғары деңгейі оның қызметінің тиімділігін қамтамасыз ететін факторлардың бірі болып табылады. Мұғалім кәсіби қызметте көбінесе оқушылардың ерекше келбетіне, олардың орынсыз мінез-құлқына, анық емес сөйлеуіне, кейде оның болмауына төзімді, сабырлы және мейірімді қарым-қатынас көрсетуі керек. Сондықтан мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейтін мұғалім өз қызметін реттеудің жоғары деңгейіне ие болуы керек, стресстік жағдайларда

өзін бақылауы керек, жағдайлардың өзгеруіне тез және сенімді жауап беріп, шешім қабылдауы керек. Ол жағымсыз эмоциялармен күресу керек, релаксация дағдылары, өзін-өзі басқару қабілеті, қиын, күтпеген жағдайларға бейімделу қабілеті [5, 142-бет].

Мұғалімнің өзін-өзі ұстауы, оның эмоционалды тұрақтылығы балалар арасындағы, балалар мен мұғалім арасындағы жанжалды жағдайлардың алдын алуға мүмкіндік береді, бұл оқу-тәрбие процесін дұрыс ұйымдастыру үшін ерекше маңызды, онда денсаулық мүмкіндігі шектеулі баланың жүйке жүйесін сақтайтын және оны шамадан тыс қозу мен шаршаудан қорғайтын қорғаныс режимін құруға маңызды орын беріледі.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен педагогикалық қызметті жүзеге асыратын педагогке қойылатын маңызды талап оның нәзіктігі мен әдептілігін, оның ішінде қызметтік ақпараттың құпиялылығын және тәрбиеленушінің жеке құпияларын сақтай білуі болып табылады. Педагог мүмкіндігі шектеулі баланы оқыту мен тәрбиелеудің таңдалған мақсаттары, міндеттері, мазмұны, әдістері үшін жауап береді, өйткені мұндай бала бастапқыда қалыпты дамып келе жатқан құрдастарына қарағанда педагогикалық көмекке көбірек тәуелді.

Осылайша, мұғалімнің мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби және жеке дайындығы жеке ресурстарға негізделген қасиеттердің тұтас кешенін қалыптастыруды қамтиды.

Қолданған әдебиет:

1. Давыдова Л. Н. инклюзивті кәсіптік білім беру процесінде мүмкіндігі шектеулі жандар үшін жағдайлар ұйымдастыру // мүмкіндігі шектеулі жандар үшін қолжетімді білім беру ортасын қамтамасыз ету: проблемалар, басымдықтар және шешу жолдары IV Халықаралық-практикалық конференция материалдары. – М., 2013. - 49-57.
2. Романовская и. А., Хафизуллина и. Н. біліктілікті арттыру процесінде мұғалімдердің инклюзивті құзыреттілігін дамыту [Электрондық ресурс] URL: <http://www.science-education.ru/pdf/2014/4/532.pdf>
3. Сманцер, а.п. болашақ мұғалімдерді құзыретті тәсіл негізінде инклюзивті білім беру жағдайында балалармен жұмыс істеуге дайындау / А. П. Сманцер // Полоцк университетінің хабаршысы. Е сериясы. Педагогикалық Ғылымдар. – 2010. – № 11. - Б. 8-12.
4. Сунцова А.С. Теории и технологии инклюзивного образования: учебное пособие. – Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2013. – 110 с.
5. Черенкова а. в., Сажина Н.М., Ступенко Т. Н. инклюзивті білім беру кеңістігі жағдайында мүмкіндігі шектеулі жасөспірімнің дамуын әлеуметтік-педагогикалық қолдау // "тұжырымдама" ғылыми-әдістемелік электрондық журналы. – 2015. – Т. 37. – 141-145 ББ.

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ В СИСТЕМЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.

Педагог-психолог КГУ «КППК №2» акимата города Астаны Сагадатова А. Х., ГККП детский сад №76 «Әдемі», педагог-психолог III категории Баранбаева А. С., дефектолог «КППК №2» акимата города Астаны Ашербекова Ж. Б, Казахстан

EMOTIONAL COMPETENCE IN THE SYSTEM OF INCLUSIVE EDUCATION.

Teacher-psychologist of the KSU "KPPK No. 2" of the Akimat of Astana Sagadatova A. H., SSCP kindergarten No.76 "Ademi", teacher-psychologist of the III category Baranbayeva A. S., defectologist "KPPK No. 2" of the akimat of Astana Asherbekova Zh. B, Kazakhstan

Annotation: The article considers the relevance of the development of emotional competence in the system of inclusive education. The most effective methods of emotional competence in the system of inclusive education are analyzed.

Keywords: Inclusive education, emotional competence, competence.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ ДЕТЕЙ С ООП.

Рустем Ж.Б., КГУ «Специальный детский сад «Асыл бөбек», Астана, Казахстан

Аннотация: в статье описываются особенности применения дидактических игр в развитии речи и коммуникативных способностей у детей с нарушениями речи в условиях инклюзивного обучения в дошкольных организациях образования. Также исследуются возможности использования дидактических игр в развитии других познавательных процессов и формировании личности воспитанников.

Ключевые слова: дидактические игры, речь, коммуникативные способности, инклюзивное образование.

В Казахстане в дошкольных организациях особое внимание уделяется развитию речи детей. Согласно ГОСО, обучение и воспитание в дошкольных организациях идет по пяти направлениям, одним из которых является «Коммуникация». [1] В содержание этого законодательного документа входит следующее: «...Целью образовательной области "Коммуникация" является формирование устной речи, овладение навыками общения в различных жизненных ситуациях, формирование предпосылок чтения и письма...».

Также в этот раздел входит «...развитие устной и связной речи воспитанников в различных видах детской деятельности через знакомство с культурой, обычаями и традициями народа Казахстана, ...пересказывание, воспитание звуковой культуры речи, обогащение активного словаря, овладение нормами речи, обучение государственному и русскому языкам...». [1] Таким образом этот ГОСО направляет деятельность дошкольных организаций на развитие речи и через расширение словарного запаса и использование освоенных слов в быту и вербальном общении.

Там же говорится: «...Содержание образовательной области "Коммуникация" направлено на развитие коммуникативных умений и навыков, развитие устной речи в различных видах детской деятельности, обогащение словарного запаса, интереса к детской литературе». [1]

Развитие речи детей дошкольного возраста имеет решающее значение как для развития всех познавательных процессов, так и обучения в школе. Речь, таким образом, способствует не только образованию детей, но и в целом становлению их личности, а также в будущем самореализации и достижению успехов в жизни. Потому что в случаях нарушения речи в развитии детей страдает интеллект, общение и в целом успешная социализация детей в социуме. Для таких случаев в ГОСО есть пункты, где написано: «...Для детей с нарушением интеллекта (легкой и умеренной степенью умственной отсталости) воспитание и обучение включает формирование вербальных и невербальных навыков коммуникации, создание речевой среды, пробуждение речевой активности, интереса к окружающему миру, способности участвовать в различных формах коммуникативной деятельности...». [1]

Современный мир это общество стремительного прогресса. В контексте развития речи одной из отличительных особенностей нашего времени является доступность огромного количества информации через различные источники. Поэтому очень важным становится знание и понимание языка, а также владение эффективными навыками речи и общения.

«В начале было Слово» гласит первая строка Евангелия от Иоанна (Новый Завет), что подчеркивает большую роль языка, речи и понимания смысла слова в жизни человека. Язык как система знаков или слов – самое удивительное создание человека, благодаря которому люди понимают друг друга в общении, благодаря речи они создают великие творения. Ни одна деятельность людей невозможна без коммуникации, основой которой является язык и речь. Значение языка и речи для общества и людей велико, так как речь тесно связана с мышлением, сознанием и деятельностью человека. Речь является

процессом, который реализуется через слушание, говорение, чтение, письмо и самое главное - это выражение мысли человека. [2]

Чтобы освоить все эти функции речи необходимы отзывчивые и внимательные родители и взрослые, которые окружают ребенка с самого рождения. В дальнейшем агентами социализации и развития речи являются воспитатели, помощники воспитателей, педагоги, психологи, логопеды и другие специалисты дошкольных организаций, которые обладают профессиональными компетенциями, целенаправленно развивающие речь детей.

В овладении речью, считает Л. С. Выготский, ребенок идет от части к целому: от слова к соединению двух или трех слов, далее — к простой фразе, еще позже — к сложным предложениям. Конечным этапом является связная речь, состоящая из ряда развернутых предложений. Грамматические связи в предложении и связи предложений в тексте есть отражение связей и отношений, существующих в действительности. Создавая текст, ребенок грамматическими средствами моделирует эту действительность. [3]

Проблемой развития речи детей дошкольного возраста занимались также и казахстанские ученые как Н.С. Кульжанова, Б.Б Баймуратова, А. Бакреденова, Х.Кожаметова, А.Менжанова, К.Метербаева и другие. [4], [5], [6], [7],[8]

Б. Баймуратова в своей работе «Методика развития речи дошкольников», говорит о том, что в дошкольном возрасте ребенок сможет почувствовать структурные аспекты родного языка: изменение слов в разных знаках, законы образования предложений из словосочетаний, даже если он не умеет читать, он сможет почувствовать правила образования предложений из словосочетаний, вступающих в грамматический контакт друг с другом. Освоение системы обучения родного языка и формирование представлений о его грамматике у детей 3-х лет, у которых развивается устная речь, представляет собой сложный психолого-педагогический процесс, реализуемый непосредственно под руководством воспитателя-педагога. [5]

На сегодняшний день детям приходится усваивать большой объем сведений, при этом они должны уметь воспринимать речь, обрабатывать полученную информацию, а также отвечать на поставленные вопросы и уметь излагать свои мысли. Для осуществления всего этого необходимо иметь большой словарный запас, обладать способностью слушать и говорить, а также уметь правильно связывать и выстраивать слова.

В научной мысли человечества накоплен богатый опыт развития речи у детей. На основе множества исследований были разработаны различные методы и способы развития речи и языка детей через игру, так как, согласно теоретикам деятельности подхода, у детей дошкольного периода развития ведущей деятельностью является игра, благодаря которой развиваются и формируются основные психические процессы и личностные качества.

Таким образом, игра, а точнее дидактическая игра, как метод обучения речи детей дошкольного возраста может стать эффективным средством развития речевых навыков и умений детей.

Дидактические игры как метод обучения детей дошкольного возраста являясь разновидностью игры с правилами, были специально созданы педагогами и специалистами. Их применяют в целях воспитания и обучения в рамках моей дипломной работы мы их использовали в качестве метода психокоррекции в работе по развитию речи у детей с ОНР. Эти игры направлены на решение конкретных задач обучения детей, но в то же время их ценность в том, что в них проявляется воспитательное и развивающее влияние игровой деятельности. Игра как ведущая деятельность дошкольного детства является естественной активностью для детей. На основе экспериментального исследования и проведения «Программы психокоррекционных дидактических игр для развития речевых умений и навыков» было выявлено, что дидактические игры можно использовать как эффективный метод при развитии речевых умений и навыков, а также попутно они позволяют развивать мышление, воображение, коммуникативно-языковые навыки и личностные качества как лидерство.

Особенность дидактической игры состоит в том, что она является для детей веселым и увлекательным способом отработки речевых навыков, а также поможет укрепить их уверенность и самооценку. Дидактические игры направлены на развитие конкретных навыков, таких как произношение, расширение словарного запаса и на усвоение грамматики речи. Также в игра обеспечивают немедленную обратную связь и положительное подкрепление, которое стимулировать ребенка к организованной учебной деятельности. (Султанахмедова С. Н.) [9]

В большинстве научных педагогических и психологических концепциях игра представляет собой важнейшую и чрезвычайно эффективную в детском возрасте форму социализации ребенка, обеспечивающую освоение мира человеческих отношений. По мнению Д.Б. Эльконина «Игра содержит «идеальную форму» взрослости; игра не разъединяет, а напротив, объединяет «мир взрослых» и «мир детей», обеспечивая создание условий для психического развития и взросления, подготовки ребенка к будущей жизни». [10, с.12]

Также значительный вклад в решение важнейших проблем научной дидактики внес выдающийся русский педагог Константин Дмитриевич Ушинский (1824-1870). Глубоко изучив процессы психического развития и воспитания детей, он многое сделал для раскрытия сущности обучения. Он доказал, что необходимо проводить подготовительное обучение перед школой, накапливать знания детей об окружающих предметах, повышать сенсорную культуру, развивать речь на основе развития знаний и мышления. К.Д. Ушинский разработал и основал систему обучения родному языку с тремя целями: развитие говорения; усвоение выработанных самим народом языковых форм и литературы; овладение грамматикой или логикой языка. [11]

Чешский педагог Ян Амос Коменский много внимания уделял развитию детской речи. «Школа матери или правильное воспитание детей в первые шесть лет обучения». В своей работе он целую главу посвящает развитию разговорной речи. В качестве средства развития речи Я.А. Коменский рекомендовал стихи, красивые рассказы, сказки о животных. [12]

В дошкольной педагогике проблемы сущности, генезиса и руководства дидактическими играми нашли отражение в исследованиях Н.Б. Мчелидзе, Е.И. Удальцовой, А.И. Сорокиной, Н.Я. Михайленко, Н.А. Коротковой др. В них рассматривались вопросы об отношении дидактической игры к процессу обучения, об их содержательном наполнении и влиянии на становление детского самосознания, о ее особом значении в процессе подготовки ребенка к школьной учебной деятельности, характерных особенностях построения, о месте и специфике руководства ими в педагогическом процессе.

Заметный вклад в область дидактических игр вносит Е.И. Тихеева, педагогические задачи которой выходят за рамки упражнения внешних органов чувств ребенка, сенсорных процессов. Они предусматривают формирование мыслительных операций (сравнение, классификация, обобщение), совершенствование речи (обогащение словаря, описание предметов, составление загадок), развитие умения ориентироваться в расстоянии, времени, пространстве. Решение этих и ряда других задач (развитие памяти, внимания, коммуникативных умений) потребовало изменения содержания игр, расширения арсенала дидактических материалов. Содержанием дидактических игр стала окружающая жизнь во всем богатстве мира природы, социальных связей, рукотворных предметов. Е.И. Тихеева разработала дидактические материалы, настольно-печатные игры, которые и сегодня используются в дошкольных учреждениях. Это дидактическая кукла с комплектом сезонной одежды и предметами быта (посуда, мебель и др.), настольно-печатные игры, устроенные по принципу парных картинок, геометрической мозаики. [14]

В результате исследований была установлена важность игровой деятельности для развития ребенка, однако в литературе не хватает исследований, специально посвященных влиянию дидактических игр на развитие речи у детей 5-6 лет. Если брать условия детского

сада, то это группы дошкольной подготовки. То есть, развивать речь на основе дидактических игр и подготовить детей к систематическому обучению в школе – одна из важнейших задач образовательного процесса детского сада.

Преыдушие исследования подчеркивают пользу дидактических игр для развития языка и речи детей. Они показали, что дети, которые участвуют в игровой деятельности, такой как дидактические игры, демонстрируют большее развитие словарного запаса, понимания речи, использования речи в быту и владение общих языковых навыков. Таким образом, многие психологические и педагогические исследования описывают возможность использования дидактических игр на развитие речи у детей 5-6 лет.

Однако существует также множество трудностей, которые могут препятствовать развитию речи у детей. Одной из самых больших проблем является растущая зависимость от технологий и экранов, которые могут негативно повлиять на способность ребенка к эффективному общению. Другой проблемой является все более частое использование родителями и воспитателями "детского лепета" или упрощенной речи, что может препятствовать развитию у детей всего спектра языковых навыков.

У детей в возрасте 5-6 лет сложности в развитии речи могут проявляться в виде трудности связанных с врожденными физиологическими нарушениями в развитии детей. Все это может проявиться в заикании, позднем развитии речи, в задержках развития речи или в затруднённом произношении некоторых звуков, что приводит к проблемам с грамматикой и ограниченного словарного запаса. Эти трудности могут привести к проблемам социализации в детском саду, а потом и в школе – при социальном взаимодействии со сверстниками и с учителями. Ребенок может испытывать чувство разочарования и неудовлетворенности, что приводит зачастую к формированию низкой самооценки, неуверенности и не способности эффективно общаться. Все эти вторичные свойства личности являются последствиями проблем в развитии речи в дошкольный период развития.

Если не решить эти проблемы в дошкольном периоде, они могут стать долгосрочными и повлиять на успехи ребенка в учебе и социальной жизни. Ребенок может не успевать за своими сверстниками, что может привести к трудностям в классе и ограничить его способность формировать значимые отношения с другими людьми. Следует отметить, что развитие хороших речевых навыков у детей дошкольного возраста является жизненно важным для их будущего успеха. Несмотря на то, что существуют определенные трудности, при правильной поддержке и поощрении дети могут развить сильные коммуникативные навыки, которые будут служить им всю жизнь.

Литература:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения. Приложение к приказу Министр просвещения Республики Казахстан от 14 октября 2022 года № 422., Глава 5. Предшкольная группа, предшкольный класс в школе (лицее, гимназии) (дети 5 лет). Параграф 2 https://gos24.kz/uploads/documents/202210/Типовые_учебные_программы_дошкольного_во_спитания_и_обучения_с_18N0Tqh.pdf?ysclid=le4a9yxmp8960708114
2. Якушин Б. В. Гипотезы о происхождении языка. — М.: Наука, 1985 – 136 с.
3. Выгодский Л.С. Мышление и речь. М., Гос соц-экон изд, Ленинград, 1934 г.
4. Назипа Кульжанова первая казахская журналистка. <https://camonitor.kz/26683-nazipa-kulzhanova-pervaya-kazahskaya-zhurnalistka.html>
5. Баймуратова Б.Б. Разработки уроков для подготовки детей к школе : (Для детей, не посещавших дет. сад) / Б. Баймуратова, Г. Дукенбаева, М. Сатимбекова. - Алма-Ата : Рауан, 1991. - 203 с.
6. Бакреденова А. Б. Развитие устной речи детей дошкольного возраста с русским языком воспитания. Монография кандидатской диссертации, КазГУ имени Кирова, 1974 г.
7. Кожухметова Х.К. 40 уроков казахского языка : учебное пособие / Х.Кожухметова. - Алма-Ата : Жалын, 1989. - 286 с.

8. Метербаева К.М. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін қалыптастыру әдістемесі. Оқу құрал. КазПИ, А., 2013 – 95 б.
9. Султанамедова С. Н. Игра — ведущая деятельность в дошкольном возрасте / С. Н. Султанамедова, Л. Д. Мусина. — Текст : непосредственный // Актуальные вопросы современной педагогики : материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Самара, март 2016 г.). — Самара : ООО "Издательство АСГАРД", 2016. — С. 108-112.
10. Эльконин Д.Б. Основные вопросы детской игры // Психология и педагогика игры дошкольника. – 1966. - №5. – С. 11-37.
11. Ушинский К. Д. Собрание сочинений. Т. 11., М., — 1952. — С. 239.
12. Ян Амос Коменский Избр. педагогические сочинения, М., 1955, пер.– Избр. соч., ч. 1–3, Ревель, 1892–97
13. Мчелидзе, Н. Б. Место игры в педагогическом процессе детского сада/ Н.Б. Мчелидзе // Психология и педагогика игры дошкольника / под ред. А.В. Запорожца, А.П. Усовой. - М.: Просвещение, 1966. С. 151-164.
14. Тихеева Е.М. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста). Пособие для воспит. дет. садов. – М.: «Просвещение», 1972. – 290 с.

THE USE OF DIDACTIC GAMES IN THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE PROCESSES IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS..

Rustem Zh.B., KSU "Special kindergarten "Asyl bobek", Astana, Kazakhstan

Abstract: the article describes the features of the use of didactic games in the development of speech and communicative abilities in children with speech disorders in inclusive learning in preschool educational institutions. The possibilities of using didactic games in the development of other cognitive processes and the formation of the personality of pupils are also being investigated.

Keywords: didactic games, speech, communicative abilities, inclusive education.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУҒА ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДА ТАНЫМДЫҚ ПРОЦЕСТЕРДІ ДАМУДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ.

Рүстем Ж. Б., "Асыл бөбек "арнайы балабақшасы" КММ, Астана, Қазақстан

Аннотация: Мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда инклюзивті білім беру жағдайында мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру және коммуникативтік дағдыларын дамыту бойынша дидактикалық тренингтің ерекшелігі сипатталған. Сондай-ақ, басқа қолайлы процестерді дамыту және азаматтардың жеке басын қалыптастыру үшін дидактикалық құралдарды қолдануға болады.

Түйінді сөздер: дидактикалық ойындар, іс-әрекет, қарым-қатынас дағдылары, инклюзивті білім.

ОСНОВНЫЕ КРИТЕРИИ ВЫЯВЛЕНИЯ РАС У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. Ж.И.Мукашева, заведующая КГУ «Специальный детский сад «Асыл бөбек», О.Ю.Бондаренко, ст-т, ЕАГИ имени А.Кусаинова, Астана, Казахстан

Аннотация: в статье рассматриваются особенности поведения детей с РАС, условия инклюзивного образования в дошкольных организациях. Основное внимание уделяется важности раннего выявления нарушений в психическом здоровье детей, эффективность которой зависит критериев выявления расстройств аутистического характера. В зависимости от критериев вырабатываются и стратегии коррекционной работа в воспитании и обучении детей.

Ключевые слова: инклюзивную образование, коорекционная работа, критерии выявления РАС.

На современном этапе в системе образования реализуется инклюзивное образование, которое предполагает обучение, при котором все дети, независимо от их физических, психических, интеллектуальных и других особенностей, включены в общую систему образования.

Дети с расстройствами аутистического спектра (РАС) нуждаются в непрерывном и профессиональном медико-психолого-педагогическом сопровождении, которое обеспечивается совместной работой различных специалистов: неврологов, психиатров, психологов, нейропсихологов, дефектологов, логопедов.

Планомерная, построенная с учетом индивидуальных особенностей, коррекционно-развивающая работа с детьми с РАС дает им шансы на эффективное вхождение в инклюзивную образовательную среду, качественно улучшает жизнь семьи, расширяет границы их возможностей и интеллектуальное развитие.

На сегодня в Казахстане функционируют 460 специальных организаций образования. Из них по областям и городам: специальные дошкольные организации – 44, специальные школьные организации – 99. Обучение и воспитание детей с особыми образовательными потребностями осуществляется также в общеобразовательных школах и детских садах, реализующих инклюзивное образование, специальных группах и классах при общеобразовательных организациях [1].

На сегодняшний день для повышения уровня коррекционной работы очень важно раскрыть ее содержание, которая начинается с диагностики. При этом актуальным моментом является – раннее выявление РАС, что обеспечивает эффективность коррекционных программ.

Расстройства аутистического спектра (РАС) – широкий спектр различных нарушений в развитии, приводящих к нарушению нормального взаимодействия ребенка с окружающим миром. В том числе, к нарушению социального взаимодействия, к изоляции и неспособности самостоятельно жить в обществе.

Если в начале изучения РАС часто имелось в виду, что лишь ограниченность контактной деятельности ребенка мешает ему проявить свою осведомленность и реализовать сохранные способности, то в настоящее время, детский аутизм рассматривается как всепроникающее нарушение развития, затрагивающее все сферы психики ребенка. И сами проблемы контакта таких детей в настоящее время рассматриваются в контексте этой множественной дефицитарности [2].

Первыми попытками систематизировать виды аутистических расстройств были клинические классификации (С. С. Мнухин, Д. И. Исаев, В. Е. Каган), в которых учитывалось происхождение синдрома, дифференциация типов биологической патологии, детерминирующей его развитие [3], [4].

Английский исследователь доктор Л. Винг выделила четыре категории детей по потенциалу осуществления социального контакта [5]:

- отрешенная группа не начинает и не реагирует на социальное взаимодействие;
- пассивная группа не начинает социального взаимодействия, но отвечает на него;
- активная, но странная группа осуществляет контакт с окружающими, однако данный контакт лишен взаимодействия и может быть охарактеризован как одностороннее взаимодействие;
- неестественная, стилизованная группа инициирует и поддерживает коммуникацию, однако это во многих случаях характеризуется формальным и жестким характером.

В процессе онтогенеза ребенок с аутизмом способен перейти из одной категории в другую, например, после этапа становления половой зрелости высокофункциональные люди с аутизмом могут перейти из категории «активных, но странных» в «пассивных». Созданная Л. Винг классификация позволяет достаточно продуктивно соотнести специфику социальной дезадаптации ребенка с прогнозом его последующего социального развития, однако в качестве базы этого выступают производные симптомы патологии [5].

Поэтому, чтобы обнаружить патологию, родителям следует проявить внимание к проявлениям в поведении ребенка, косвенно указывающим на наличие патологии:

- частые пробуждения среди ночи или сложности с засыпанием;
- понижение мышечного тонуса;
- нарушение координации движений;
- появление судорог;
- притупление или обострение сенсорного восприятия;
- частые проблемы с поджелудочной и щитовидной железами и синдром раздраженного кишечника [7].

Если ребенок не улыбается до 6-месячного возраста и не проявляет никакой радости мимикой, если в 9 месяцев он не имитирует звуки и фразы, если в 1 год он не произносит звуки, похожие на слова, и не жестикулирует, если в 1,5 года он не произносит ни слова, если в 2 года он произносит не более двух слов, целесообразно пройти обследование [8].

Аутизм у детей считается расстройством развития, которое затрагивает все аспекты мозга ребенка: мозг, настроение, самооценку, интеллект, внимание, когнитивные способности, память и запоминание. Отмечается нарушения развития речи: с раннего возраста слабое гуление и лепет или же полное отсутствие, к году ребёнок не использует речь как средство общения со взрослыми, не отзывается на имя, не выполняет речевые инструкции.

В то же время ребёнок жёстко регулирует стереотипичность своей жизни. Возможно развитие хорошей памяти. Наиболее распространённые проявления музыкальная память, точное запоминание рисунка и его воспроизведение, запоминание написания слов, а также схемы транспортных развязок. Заметим, что такая точная память является механической. Родители и специалисты отмечают, что дети хорошо запоминают значимые для них события, вызывающие страх или удовольствие [4].

У детей с РАС присутствуют особенности мышления. Отмечается факт неосмысления нарушения причинно-следственных связей, трудности в произвольном обучении, переноса освоенных навыков из одной ситуации в другую и конкретности мышления. Существуют трудности понимания последовательности событий и логики других людей [4].

Для всех детей с РАС имеет место трудность восприятия подтекстной информации и общей смысловой нагрузки. Прослеживаются нарушения моторного развития. Трудно осваивают бытовые действия и навыки самообслуживания. Развиваются стереотипные движения и манипуляции (взмахи руками, движения по кругу, перебирание игрушек, деталей и т. д., совершаемые длительное время). При этом те же самые дети могут ловко распределять своё тело в пространстве, проявлять необычайную ловкость.

Возникают поведенческие проблемы такие как негативизм, сопровождаемый криками, вспышками гнева и активным сопротивлением. Страхи ребёнка с аутизмом могут выливаться в большие проблемы, они могут быть непонятны для окружающих, так как дети часто не могут их объяснить. Страхи могут быть различны от резкого звука до определённого действия.

Ещё одна важная проблема – это агрессия. Вмешательство, нарушение могут спровоцировать агрессивные проявления (физические, аутоагрессивные, вербальные и т. д.). У таких детей имеется подверженность проблемам сна. Они могут быть неспособны различать день и ночь, что осложняется равной возбудимостью в любое время. Имеются проблемы с засыпанием, периоды сна короткие – час/два.

За последние годы увеличилось на детей, входящих в группу риска, то есть имеющих биологическую или социальную «склонность» к дезактивации или нарушению нормального онтогенеза.

Одной из важнейших задач специального психолога, особенно в дошкольных образовательных учреждениях любого вида, является выявление скрытых, «психофизиологических», слабо выраженных особенностей развития, выходящих за рамки

индивидуальных вариантов нормативной линии возрастного развития, и создание условий для их последующего преодоления.

В связи с расширяющимися во всем мире тенденциями к так называемому включенному обучению (inclusive education), т. е. обучению детей с особыми образовательными потребностями вместе с нормально развивающимися детьми, повышаются требования к знанию специальной психологии и основ коррекционной педагогики воспитателями и педагогами не только специальных, но и общеобразовательных учреждений. Кроме того, часть детей с пограничными вариантами нормального онтогенеза не попадают на прием к специалистам.

В целях раннего выявления детей с проблемами в развитии и оказания своевременной помощи, учитывая современные тенденции состояния здоровья детей и изменений в образовательных стратегиях, необходимо руководствоваться принципами, на которые сотрудники образовательного учреждения могут опираться в своей работе.

Сотрудники обеспечивают как можно более раннее выявление индивидуальных и типологических особенностей ребенка и последующий их учет в работе с детьми.

Используя анализ имеющейся на ребенка документации, а также результаты наблюдения за его поведением, в различных видах деятельности, сотрудники выделяют детей, нуждающихся в дополнительном внимании, а в некоторых случаях специальном психолого-педагогическом сопровождении.

Сотрудники обращают внимание на особенности базовых проявлений активности ребенка, составляющих основу его психосоциального развития, таких, как:

- уровень общей и двигательной активности;
- ритмичность различных психофизиологических отправлений ребенка;
- характер эмоциональной и поведенческой реакции на новые стимулы, например, еду, игрушки, людей (стремление избежать их или приблизиться к ним с целью познания); интенсивность эмоциональных реакций при выражении своих желаний, отношений и т.д.; качество настроения ребенка;
- способность ребенка к сосредоточению на эмоциональном контакте или манипуляции с предметами; способность ребенка к преодолению препятствий. [5]

На основании наблюдений за реакциями ребенка на взрослых сотрудники ДОО выявляют детей со сниженной потребностью в общении, которая иногда доходит до полного отказа от социальных контактов.

При обнаружении у ребенка, отличающегося от большинства детей, поведения (например, у ребенка постоянно плохое настроение), сотрудники организуют более тщательное наблюдение за ним, привлекая для этого и других специалистов (психологов, медиков, коррекционных специальных педагогов) [6]

По выяснении причин отличающегося от общевозрастных норм поведения ребенка и разрабатывается перспективный план его развития и коррекции; сотрудники, используя возможности игр, занятий, режимных моментов, включаются в коррекционный процесс. Специальные методы наблюдения применяются в течение первых двух-трех недель пребывания в ДОО, а также после длительного перерыва в посещении ребенком дошкольного учреждения.

Проводится специальная работа с родителями по разъяснению особенностей данного периода в жизни ребенка и оптимальных методов взаимодействия с ним.

С целью предотвратить закрепление у детей возникающих защитных реакций на какое-либо препятствие или затруднение в деятельности, сотрудники изучают характер эмоциональных реакций и действий ребенка в данных ситуациях.

Выделяют детей со следующими типами защитных реакций:

- пассивный молчаливый уход;
- эмоциональный уход, сопровождающийся плачем;

– аффективный уход, сопровождающийся агрессивными действиями, направленными как на ситуацию, так и на окружающих людей. [7]

На основании наблюдений за детьми в различных видах деятельности (социальной, познавательной, речевой, двигательной) выделяют детей с отставанием в смене ведущих форм общения со взрослым (тех, у которых, например, вместо предметно-действенных средств установления контакта продолжают доминировать экспрессивно-мимические формы взаимодействия со взрослым и т.п.).

Наука об аутизме в последние десятилетия развивается стремительно. Согласно предыдущей версии классификации DSM-IV и классификации МКБ-10 симптоматика аутизма.

Современное описание диагностических критериев РАС носила название триады аутизма и включала три основных группы признаков:

1. Нарушения социального взаимодействия.
2. Качественные нарушения коммуникации.
3. Ограниченные, повторяющиеся и стереотипные паттерны поведения, интересов и активностей.

В диагностической классификации DSM-5 симптомы РАС объединены в диагностическую «диаду аутизма».

Дефициты социальной коммуникации и социального взаимодействия. В. Ограниченные, повторяющиеся паттерны поведения, интересов и активностей. На сегодняшний день классификация DSM-5 в части описания расстройств аутистического спектра является самым современным руководством для профессионалов всего мира. Данная классификация содержит обновленный и достаточно полный инструментарий для описания симптомов и понимания поведения ребенка с аутизмом, а также дает представление о базовых уровнях тяжести расстройств аутистического спектра [8].

В настоящий момент Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ) заканчивает работу над предстоящим 11-м пересмотром Международной классификации болезней (МКБ-11), и в соответствии с совместным соглашением между Национальным институтом психического здоровья США и ВОЗ должна быть достигнута высокая совместимость и согласованность классификаций МКБ-11 и DSM-5.

Само расстройство должно выявляться в раннем возрасте (в возрасте до трёх лет). Чаще всего его характеризуют как задержку развития либо отклонениями в социальных взаимодействиях, в использовании речи при общении, а также проблемами участия в символических или требующих воображения играх.

Таким образом при квалификации наблюдаемых особенностей детского поведения как отклонений сотрудники могут руководствоваться следующими критериями:

- изменение привычного для данного ребенка поведения в целом; несоответствие поведения половозрастным нормам развития; длительность отмечаемого своеобразия в поведении ребенка;
- тяжесть и частота наблюдаемых симптомов нарушения (изредка возникающее своеобразие вполне допустимо, длительные и часто повторяющиеся расстройства поведения и эмоционально-личностного развития говорят о наличии серьезной причины);
- «синдромологичность», т.е. множественность своеобразных черт (более пристальное междисциплинарное внимание должно быть уделено детям с множественными поведенческими и эмоциональными отклонениями, особенно в сочетании с нарушениями в других характеристиках психической деятельности);
- специфичность возникновения того или иного симптома отклонения, указывающая на социальный характер причины его возникновения;
- пристрастие к ритуализированным, однообразным действиям с предметами при отсутствии;
- привязанности к близким взрослым;

– запаздывание в формировании навыков опрятности. [9]

По диагностическим критериям, прописанным в общепринятых международных системах диагностики и классификации (DSM-IV Американской Психиатрической Ассоциации и МКБ-10 Всемирной Организации Здравоохранения), аутизм – сквозное нарушение развития, при котором должно наблюдаться как минимум шесть симптомов из предлагаемого списка:

- отсутствие социальной или эмоциональной взаимности,
- стереотипный или повторяющийся характер использования речи,
- постоянный интерес к определённым деталям или предметам и т.п.

Литература:

1. Специальную программу для детей с аутизмом впервые разработали в Казахстане//<https://kzylorda-news.kz/ru>
2. Мнухин С.С., Исаев Д.Н. Об органической основе некоторых форм шизоидных и аутистических психопатий//Актуальные вопросы клинической психопатологии и лечения психических заболеваний. – Л.: Речь, 1969. – С. 122-131
3. Каган В.Е. Аутизм у детей. - Л.: Медицина, 2001. - 190 с.
4. Винг Л. Серьезные нарушения социального взаимодействия и связанные с ними аномалии у детей: эпидемиология и классификация // Журнал аутизма и нарушений развития. 1979. – С.23-29
5. Каннер Л. Аутистические нарушения аффективного контакта, в переводе В. Е. Кагана // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2010. – Т. 10. – № 1. – С. 85–98.
6. Лебединский В.В. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция. – М: Московского университета, 1990. – 197 с.
7. Детский аутизм: диагностика и коррекция: учеб. пособие / Е. С. Иванов, Л. Н. Демьянчук, Р. В. Демьянчук. СПб.: Изд-во «Дидактика Плюс». – 2004. – 80 с.
8. Касенова Г.Т., Садуакасова К.З., Исаева Р.Б. Дайджест основных положений учения об аутизме // Наука и Здравоохранение. 2021. 5 (Т.23). – С. 194-202.

THE MAIN CRITERIA FOR THE DETECTION OF ASD IN PRESCHOOL CHILDREN. Zh.I.Mukasheva, Head of KSU "Special Kindergarten "Asyl Bobek",

O.Y.Bondarenko, st-t, EAGI named after A.Kusainov, Astana, Kazakhstan

Abstract: the article discusses the features of the behavior of children with ASD, the conditions of inclusive education in pre-school organizations. The main attention is paid to the importance of early detection of disorders in children's mental health, the effectiveness of which depends on the criteria for detecting autistic disorders. Depending on the criteria, strategies of correctional work in the upbringing and education of children are also developed.

Keywords: inclusive education, co-curricular work, criteria for identifying races.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА АУТИЗМ БҰЗЫЛЫЛЫСЫН АНЫҚТАУДЫҢ НЕГІЗГІ КРИТЕРИЙЛЕРІ.

Ж. И. Мұқашева, "Асыл бөбек "арнайы балабақшасы" КММ меңгерушісі,
О.Ю.Бондаренко, ст-т, А. Құсайынов атындағы ЕАГИ, Астана, Қазақстан

Аннотация: Мақалада АСД бар балалардың мінез-құлқының ерекшеліктері, мектепке дейінгі ұйымдардағы инклюзивті білім беру шарттары қарастырылады. Балалардың психикалық денсаулығындағы бұзылуларды ерте анықтаудың маңыздылығына назар аударылады, оның тиімділігі аутистикалық сипаттағы бұзылуларды анықтау критерийлеріне байланысты. Критерийлерге байланысты балаларды тәрбиелеу мен оқытуда түзету жұмыстары да жасалады.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, коорекциялық жұмыс, ASD анықтау критерийлері.

**МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ
ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ**
Жолымбетова Н.А., №69 «Еркем-ай» балабақшасы МКҚК, Қазақстан, Астана
қаласы

Аннотация: мақалада инклюзивті білім беру жағдайында психикалық дамуы тежелген балалармен жұмыс жасаудағы педагогикалық технологияларға сипаттама беріледі. Түзету-педагогикалық дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері ұсынылады.

Кілт сөздер: инклюзия, психикалық дамуы тежелген балалар, ерекше балалар, педагогикалық технологиялар.

Қазіргі білім беру жүйесінің дамуы барлық азаматтардың физикалық, зияткерлік, ақыл-ой және эмоционалдық мүмкіндіктеріне қарамастан, олардың тең мүмкіндіктерін жасауға, дамытуға, тәрбиелеуге, өзін-өзі жүзеге асыруға бағытталған гуманистік тенденциялармен сипатталады, бұл бірқатар құқықтық құжаттарда көрсетілген. Балалардың білім алу құқықтарын қамтамасыз етудің негізгі құжаттары ҚР Конституциясы, ҚР «ҚР баланың құқықтары туралы», «Білім туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық түзету арқылы қолдау туралы» заңдары болып табылады [1],[4]. Барлық балалардың сапалы білім алуға тең құқықтарын жүзеге асырудың негізгі шарттарының бірі инклюзивті білім беруді енгізу болып табылады.

Инклюзивті білім беру дегеніміз – балаларды жалпы білім беру және тәрбиелеу үрдісіне олардың жыныстық, этникалық және діни қатыстылықтарғы, оқудағы жетістіктері, денсаулық жағдайы, даму деңгейі, ата-аналарының әлеуметтік-экономикалық мәртебесі мен басқада айырмашылықтарына қарамастан жалпы білім беру және тәрбиелеу үрдісіне барлық балаларды толық енгізіп, баланы коррекциялық-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау үрдісі.

Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасында оны жүзеге асырудың үш негізгі қағидасы аталды:

1) дамуында ауытқуы бар балаларды ерте диагностикалауды және коррекциялық-педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастыру;

2) жалпы білім беру процесіне кіріктірілген баланы міндетті психологиялық-педагогикалық қолдау;

3) әрбір бала үшін интеграцияның ықтимал және пайдалы түрін анықтау.

Т.В. Волосовец, Е.Н. Кутепова балабақшаның инклюзивті практикасын ұйымдастырудың келесі принциптерін көрсетеді [5]:

- жеке көзқарас принципі балаларда анықталған ерекшеліктерін (формаларды, әдістерді таңдау), топтағы әрбір баланың жеке білім беру қажеттіліктерін ескере отырып педагогикалық әсер етудің тиісті шараларын жасау;

- баланың дербес әрекетін қолдау принципі.

Баланың жекелік ерекшеліктерін, білім беру қажеттіліктерінің, мүмкіндіктері, қызығушылықтарының алуан түрлілігін ескеру инклюзивті білім берудің негізін құрайды. Қазіргі кезде мектепке дейінгі ұйым (МДҰ) педагогикалық ұжымы өз қызметіне инновациялық технологияларды қарқынды түрде енгізуде. Сондықтан МДҰ педагогтарының міндеті – балалармен жеке тұлға ретінде дамуына оңтайлы келетін әдіс-тәсілдерді, инновациялық педагогикалық технологияларды дұрыс ұйымдастыру болып табылады. Ересек адам баламен қарым-қатынаста «Жанында не басымдықта емес, бірге болуы керек!» ұстанымын алға қояды. Инклюзивті білім берудің әртүрлі технологияларды қолдану педагогтарға баланың эмоционалды жағдайын тұрақтандыруға, білім беру мен тәрбиелеуді ұйымдастыруға дәстүрлі емес көзқараспен қарауға және шығармашылық, дидактикалық ойындар мен баланы ғажайып сәттерге дайындайтын элементтерді енгізуге мүмкіндік береді. Олай болса, технология дегеніміз – кез-келген іскерлікте, шеберлікте, өнерде қолданылатын әдістердің жиынтығы [3]. Педагогикалық технология – бұл

форманың, әдіс-тәсілдердің, оқыту әдістерінің, тәрбиелеу құралдарының арнайы жиынтығын анықтайтын психологиялық-педагогикалық ұстанымдардың жиынтығы (Б.Т.Лихачев) [6].

Инклюзивті білім беру жағдайында келесідей технологияларды қолданамыз [2]:

1. Ынтымақтастық технологиясы;
2. Жеке бағдарлама арқылы оқыту және тәрбиелеу және табысқа жету технологиясы;
3. Адамгершілік тәрбиесі технологиясы;
4. Инклюзивті білім беру процесін ұйымдастыру технологиялары;
5. Өзара оқыту технологиясы;
6. Денсаулық сақтайтын педагогикалық технологиялар;
7. Ақпараттық-коммуникациялық технология.

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен (ерекше балалар) жұмысты ұйымдастырудың бірінші кезеңінде білім беру үдерісіне қатысушылардың – балалар, ата-аналар, педагогтардың **ынтымақтастық технологиясын** қолданамыз. МДҰ тәрбиеленушілердің ата-аналарымен тығыз жұмыс жасайды. МДҰ алғаш келген баламен танысу барысында педагог әр баланың мүмкіндіктері мен ерекшеліктерін - сөйлеуіндегі қиындықтар, көру немесе есту қабілетіндегі, психикалық жағдайындағы қиындықтарды байқайды. Олай болса, инклюзивті білім беруді ұйымдастыруда ынтымақтастық технологиясын пайдалану білім беру үдерісінің барлық қатысушыларын – балаларды, педагогтарды, ата-аналардың арасында өзара қарым-қатынас орнатудан тұрады.

Жеке бағдарлама арқылы оқыту және тәрбиелеу және табысқа жету технологиясы. Баланың жеке ерекшеліктерін ескер отырып, жағдай жасау маңызды болады. Бастапқыда психикалық дамуы тежелген балаларға балабақшаға бару, балабақшаның режиміне, күн тәртібіне, қойылған талаптарға, ұйымдастырылған іс-әрекетке қатысуы, басқа да режимдік сәттерге үйрену қиынға соғады. Ерекше балалардың еңбек әрекетінің ырғағы жәй болғандықтан, бастапқыда әрбіреуіне өзіне ыңғайлы ырғақта жұмыс жасауға мүмкіндік беру қарастырылады.

Ерекше баланы құрдастарымен бірге жұмыс жасауға ендіру үшін **адамгершілік тәрбиесі технологиясы** қолданылады. Жаңадан келген балаларға басқа балалар жақындап танысып, ойнағысы келеді. Педагог ерекше балаға оң көзқарас танытып, басқа балалармен бірге ойнауына, тапсырмаларды бірлесіп орындауына қолдау көрсетсе, бір-біріне көмектесеу, ынтымақтасуы жүзеге асып, ортаға тез бейімделеді.

Инклюзивті білім беру процесін ұйымдастыру технологиялары. Топтағы іс-әрекетті ұйымдастырудың жалпы ережелері мен әдістерін сақтау отырып, педагог баланың мінез-құлқы, қарым-қатынас ерекшеліктерін ескере отырып, топтық әрекетке қосудың тиімді жолдарын тандай білуі керек.

Өзара оқыту технологиясы - балалардың бір-бірінен көп нәрсені үйренуі мүмкін деген болжамға негізделген. Бұл технология қайталау арқылы дағдыларды дамыту қажет болғанда немесе алынған дағдылар мен білімді бекіту кезеңінде өзара оқыту үшін тиімді болады. Бастапқыда баламен жақсы қарым-қатынасқа түсетін, көмектесуге, қолдауға ниет білдірген баламен жұптасып жұмыс жасалып, уақыт өте келе жұптағы бала ауыстырылып отырады. Осылайша, топтағы барлық балалар ерекше баламен бірлесіп жұмыс жасауды үйренеді. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды топтық жұмысқа қосу да бірте-бірте және жүйелі түрде жүреді. Баланың балабақшада игеретін ең құнды дағдыларының бірі - ойын ойнау Ойын – білімді дамытудың және меңгерудің табиғи құралы.

Денсаулық сақтайтын педагогикалық технологиялар - баланың денсаулығын қалыптастыру, сақтау және нығайту қызметінің барлық салаларын біріктіреді.

Коррекциялық педагогикалық технологиялардың көптеген түрлері бар:

- Артикуляциялық және мимикалық жаттығу;
- Тыныс алу жаттығуы;
- Жалпы, ұсақ және ірі моториканы дамыту;
- Көзге арналған жаттығу;

- Кеңістіктегі белсенділік ойындары;
- Психожаттығулар, психотүзету ойындары;
- Саусақ жаттығулары, саусақ театры;
- Өзіндік массаж, қарындашпен массаж жасау, аурикуляциялық массаж (күлакқа);
- Массаж доптары, жүру жолдары, денсаулық жолы;
- Логоритмика, денсаулық жаттығулары, би шығармашылығы;
- Әуен терапиясы, пантомимика;
- Ойын терапиясы, ертегі терапиясы;
- Сумен айналатын ойындар;
- Жіп графиясы, құрастыру, леготерапия, пазлотерапия;
- Сурет салу: ермексаз, табиғи материал;
- Оригами, қағазбен жұмыс жасау шығармашылығы;
- Еңбек терпиясы, өзіне-өзі қызмет ету;

Ақпараттық-коммуникациялық технология – бұл ақпаратты өңдеудің әртүрлі құрылғыларын, механизмдерін, әдістерін, алгоритмдерін сипаттайтын жалпы ұғым. Бұл технология келесідей мүмкіндіктер береді:

- баланың танымдық белсенділігін арттырады;
- баланың өзіндік дағдыларын түсінуіне көмектеседі;
- өз-өзіне деген сенімділігі артады;
- фонематикалық процестер, ұсақ-қол моторикасының жұмысы жақсарады;
- зейінін, ойлауы, есте сақтау процестері дамиды.

Ерекше балалармен жұмыста келесідей презентациялар қолданылады:

- Лексикалық тақырыптарға байланысты түзету-дамыту жұмыстары;
- Дене жаттығулары;
- Көзге арналған жаттығулар;
- Жоғары психикалық функцияларды дамытуға арналған ойын жаттығулары;

Инклюзивті практиканың жетістіктері ретінде:

- Балалар балабақшаға жағымды эмоциямен келеді;
- Балабақшаның мерекелік іс-шараларына, ертеңгіліктеріне қатысады;
- Тәрбиеленушілер білім беру және тәрбиелеу бағдарламасын игеруде көмек және қолдау алады;

- Ата-аналар балабақшамен бірлесе отырып, ынтымақтастықта жұмыс жасайды;

- Педагогтар инклюзивті практиканы жүзеге асыра отырып, кәсіби тәжірибесін және білімін пайдалана отырып, жеке дамыту бағдарламаларын жасауға қатысады.

Инклюзивті жағдайда түзету-педагогикалық жұмыстың тиімділігін арттыру шарттарының бірі – баланың мүмкіндіктеріне сәйкес келетін педагогикалық, заттық-дамытушы ортаны құру және баланың жоғары психикалық функцияларын түзете отырып, баланың жеке тұлғасын қалыптастыру.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Правовая основа для инклюзивного образования в Республике Казахстан. https://www.ektu.kz/media/885723/pravovaya_osnova_io.pdf

2. Методические рекомендации по организации интегрированного (инклюзивного) образования детей с ограниченными возможностями в развитии»,// Открытая школа, №7

3. В.Даль Толковый словарь живого великорусского языка. – М., 3 Н.Д.Ушаков Толковый словарь русского языка. – М.,

4. Проект Концепции развития инклюзивного образования в Республике Казахстан. – А., 2014

5. Волосовец Т.В., Кутепова Е. Н. Инклюзивная практика в дошкольном образовании. Пособие для педагогов дошкольных учреждений. –

6. А.С. Сунцова Теория и технологии инклюзивного образования. Ижевск. – с.27.

ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Жолымбетова Н.А., ГККП детский сад №69 «Еркем-ай», Казахстан, г. Астана

Аннотация: В статье дается характеристика педагогических технологий в работе с детьми с задержкой психического развития в условиях инклюзивного образования. Предлагаются эффективные методы и приемы коррекционно-педагогического развития.

Ключевые слова: инклюзия, дети с задержкой психического развития, особые дети, педагогические технологии.

EFFECTIVE USE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION IN A PRESCHOOL ORGANIZATION

Zholymbetova N. A., state enterprise "Yerkem-AI" kindergarten No. 69, Kazakhstan, Astana

Abstract: the article describes pedagogical technologies in working with children with mental retardation in the conditions of inclusive education. Effective methods and methods of correctional and pedagogical development are proposed.

Keywords: inclusion, children with mental retardation, special children, pedagogical technologies.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДА ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ АТАНАЛАРДЫҢ РӨЛІ.

К.Б.Кожаберженова, «№64 арнайы балабақша» КММ, Астана, Қазақстан

Әлібек А. А. Құсайынов атындағы ЕАГИ, Астана, Қазақстан

Аннотация: мақалада қызбалалардың гендерлік мінез-құлықты қалыптастыруда аналардың қарым-қатынасын дамыту және нығайту тәжірибесі қарастырылады. Қызбаланың бойында қызға тән гендерлік сәйкестілік анасы мен әкесінің қатынасынан қалыптасатыны туралы мәлімдейді.

Кілт сөздер: гендер, отбасылық құндылықтар, қызбаланың тәрбиесі.

Қазіргі кезде қоғамдағы әйел мен ердің орны туралы түсініктер мен көзқарастар, стереотиптер мен әлеуметтік үрдістер ерекше өзекті мәселеге айналып отыр. Қазіргі уақытта Қазақстан қоғамындағы әйел мен ердің гендерлік мінез-құлық туралы түсініктер мен көзқарастар, стереотиптер мен әлеуметтік үрдістер ерекше өзекті мәселеге айналып отыр. [1]

2003 ж. Қазақстан Республикасының Президенті жарлығымен. 2003 жылы Қазақстанның гендерлік саясатының тұжырымдамасы қабылданды. Ал 2006 жылы «Қазақстан Республикасындағы гендерлік теңдік стратегиясы» қабылданды. 2009 жылы «Ерлер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің мемлекеттік кепілдіктері туралы» және «Тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы» екі заң қабылданды. [2]

Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрі Алексей Цой 2020 жылғы 25 қарашадағы бұйрыққа қол қойып, Қазақстанда жынысын ауыстыру қағидаларын бекітті. Гендерлік мінез-құлық, гендерлік сәкестілік, трансгендерлер және т.б. мәселелер Қазақстаннан басқа шетелдерде де өзекті мәселенің бірі болып жүр. [3]

Гендер деген көптеген халықаралық терминдер сияқты шет тілінен енген сөз, түп-тамыры латын тілінде жатыр. Әуелі ағылшын тіліне келген («дженде» деп айтылады), олардан орыс тіліне көшкен. Біздің елде белсенді айналымға түсуі өткен ғасырдың 90-жылдарынан басталады. Гендер деген термин адамның биологиялық жынысы мен атқаратын әлеуметтік рөлінің аражігін ажырату мақсатында шыққан. Осы бағытта зерттеу жүргізіп, 1968 жылы Gender and sex деп аталатын кітап жазған америкалық ғалым Роберт Джесси Столлер терминді биологиялық және мәдени тұрғыдан ажырата қарау қажеттігін бірінші болып көтерген. Осылайша, «жыныс» (биология мен физиология саласының

зерттеу пәніне, ал «гендер» (ағылшынша – gender) психология, әлеуметтану, мәдени-тарихи құбылыстарға талдау жасау саласына жатқызылды.

Қазіргі таңда әлемде әйел бейнесін жаңа өркениет негіздерін қайта қарауды талап етеді. Қазақстан Еуропа мен Азияның ортасында орналасқандықтан, осы екі жақтың да ықпалына басқа Орталық Азия елдерінен гөрі қаттырақ ұшырайтыны анық. «Ер» немесе «әйелдің» алғашқы бейнелерін балаға отбасы береді. Қандай үлгі-өнеге көрсетілетіні отбасының түрі мен түріне, отбасы мүшелерінің әйелдер мен ерлердің қоғамдағы рөлі мен орны туралы ойларына байланысты. Отбасы мүшелері ұстанатын мәдени нормалар мен талаптардың қыз баланың санасында болашақта қабылдануы мен маңызы балалық шағында қалыптасқан жынысқа байланысты. Гендер деп «gender» ағылшын тілінен аударғанда «род», «тек» деген мағынаны білдіреді. Ал ол деген биологиялық емес, әлеуметтік жағдайларға (қоғамдық еңбектің бөлінуі, спецификалық әлеуметтік функциялар, мәдени стереотиптер) тәуелді әлеуметтік жыныс, әйелдер мен еркектер арасындағы айырмашылықтарды білдіреді.

Ағылшын әлеуметтанушы Энтони Гидденс «Социология» атты еңбегінде «гендерді – еркек пен әйел арасындағы дене бітімінің айырмасы емес, ер азаматқа тән қасиеттер мен әйелдік болмыстың әлеуметтік тұрғыдан қалыптасқан өзіндік ерекшеліктері деп анықтама берген. Осылайша алғашқы гендерді зерттеу ғылыми жұмыстар батыста басталады: Америкада, Англияда, Франция және Германияда. Ресей мен Қазақстандағы ғалымдар психологиялық жағынан «гендер» түсінігіне ХХ ғасырдың 90-шы жылдарында назар аударып бастаған. Сол кезеңнен бастап көптеген ғылыми еңбектер жарыққа шықты. [2]

Отбасылық тәрбие мен мінез-құлқың қалыптастырудың ерекшеліктері соңғы уақытта көптеген ғылыми зерттеулердің нысаны болды, әсіресе З. Фрейд, Л. Иригарэ, Т. Parsons, R. Bales, Э. Эриксон, Э. Берн, J. Butler, Ch. Baudelot, R. Establet, Э. Гроллман, Т. А. Репина, Л. Я. Никонова, Д. В. Колесов сияқты шетелдік психологтар, социологтар мен педагогтардың. Отандық ғылымында әйелдердің психологиялық, әлеуметтік-экономикалық, саяси жағдайының әртүрлі аспектілерін К. Г. Габдуллина, Н. У. Шеденова, Ж. А. Нұрбекова, Р. Б. Сәрсембаева өз еңбектерінде зерттеген. ҚР-дағы жоғары білім берудің қазіргі заманғы жүйесінің әртүрлі аспектілері М. С. Баженов пен М. С. Садырованың еңбектерінде баяндалған. Қ. Шәукенова отбасындағы әйелдердің әлеуметтік мәртебесі және З. Ж. Жаназарованың еңбектерінде зерттелген. Құндылық бағдарлары, сондай-ақ гендерлік теңдіктің жекелеген аспектілері Г. С. Әбдірайымова, А. Т. Абжалиева, Е. Гапов, А. Усмановтың еңбектерінде қарастырылған.

Ата-ананың бейнесі мен қыздар мен ұлдардың гендерлік мінез-құлық қалыптасуына болашақта отбасылық қарым-қатынастардың тұрақтылығы мен беріктігіне әсер етеді. Отбасы – қоғамның ең алғашқы негізі және бірлігі. Мемлекетте отбасы қаншалықты берік, орнықты болса, тек жарасымды, қолайлы отбасылық қарым-қатынаста ғана қалыптасқан тұлғалардан құралған ел де сондай өміршең де берік болады. [2]

Гендерлік қатынастарға қатысты халықтың ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ халқының дәстүрлі құндылықтар жүйесін, мысалы әйелдің қоғамдағы орны мен рөлі туралы түсініктер жүйесінің эволюциясын зерттеуі қажет. Ал енді сол мәселенің түп тамырын білу үшін жалпы гендер деген не, ол қайдан шықты және оның қазақ қоғамындағы болып жатқан үрдістерге әсері қандай екенін қарастыру қажет. Балалардың жыныстық-рөлдік әлеуметтенуі онтогенез бойындағы дамудың негізгі бағыттарының бірі болып табылады және баланың психикалық жынысы – жыныстың қалыптасуын қамтиды. Мектепке дейінгі балалық шақ кезеңі - бұл педагогтар мен ата-аналар баланы түсінуге және оған гендерлік мінез-құлқысы арқылы берілетін ерекше мүмкіндіктерді ашуға көмектесетін кезең, егер біз ерлер мен әйелдерді тәрбиелегіміз келсе, жыныссыз тіршілік иелерін көздемеу керекпіз. [3]

Сонымен қатар қазіргі таңда мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде балаларды адамгершілікке тәрбиелеуге бағытталған бірқатар бағдарламалар бар. Алайда, бұл бағдарламаларда гендерлік рөлді дамыту мәселесіне жеткіліксіз көңіл бөлінуде.

Бүгінгі таңда өзіңізді жас адам деп айту сәнге айналды. Осылайша, Ұлыбританияда 2019 жылдан бастап жыныстық тәрбие курсы барлық мектептер мен 4 жастан асқан барлық оқушылар үшін міндетті курс ретінде енгізілді. Дәл осындай жаңашылдық АҚШ-тың кейбір штаттарында жоспарланған, бірақ 9 жылдан бастап. Бұған дейін бұл пән Финляндия, Австрия, Германия, Дания, Норвегия, Нидерланды және Швецияда мектеп бағдарламасына енгізілген. Дегенмен, талқылаулар әлі де жалғасуда: ерлер мен әйелдердің қасиеттерін тәрбиелеу тәсілін қалай табуға болады? Әлде білім жыныссыз болуы керек пе? Осы мәселеге қатысты шетелдік сарапшылардың қызықты ойларын жинадық. Бұл жыныстық білім деңгейлерінде келесі сұрақтар талқыланады: «Гендер дегеніміз не?», «Жыныс пен жыныстың айырмашылығы неде», «Гендерлік сәйкестік», «Жыныстық бағдар», «Интерсекс адамдар кімдер». [3] Әдетте, адамдар жыныстық қатынасты, гендерлік сәйкестікті және «биологиялық жынысты» шатастырады. Шын мәнінде, бұл заттардың барлығы бір-бірінен бөлек өмір сүреді: туған кезде бекітілген биологиялық жыныс. Қазіргі ғалымдар кем дегенде үш жынысты таниды: еркек, әйел және интерсекс. БҰҰ деректері бойынша интерсекс адамдар 0,5-тен 1,7%-ға дейін. [3] Интерсекс адамдарда кез келген жыныстық бағдар мен гендерлік сәйкестік болуы мүмкін, бірақ олар бір мезгілде екі репродуктивті жүйе немесе қос жыныс мүшелері бар гермафродиттер емес. БҰҰ статистикасына сәйкес, адамдардың 0,5-тен 1,7% -ға дейін, яғни әрбір екі жүздік (кариотиптік сынама) жыныстық вариациялар болып табылады. Интерсекс адамдармен жұмыс істеудің стандартты медициналық тәжірибесі әлі де хирургияны «қалпына келтіреді». Көптеген интерсекс вариацияларында денсаулыққа қауіп жоқ.

Соңғы 30 жыл бойы бүкіл әлем бойынша интерсекс қауымдастығы мұндай дене мүшелерін бұзу әрекеттерін тоқтату үшін күресіп келеді. «Адам құқықтары үшін күресте интерсексуалдар БҰҰ, Бала құқықтары жөніндегі комитет және Азаптауға қарсы комитет, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы және дүние жүзіндегі басқа да көптеген құқық қорғау ұйымдары тарапынан қолдау табады, 18 жылда алғаш рет жыныстық тәрбие беру бағдарламалары жаңартылатын Ұлыбританияда курстың мазмұны мұғалімдермен, ата-аналармен және студенттердің өздерімен талқылануда. Мәселен, бұдан былай балаларға «гендерлік сәйкестік» деген не екенін, яғни белгілі бір жыныстың өкілі болу сезімін үйрететін болады. Мысалы, кейде биологиялық жынысты түсіндіру және өзін-өзі қабылдау сәйкес келмейді және бұл транссексуализм деп аталады. Одан да қиын сұрақ бар. Бұл агендерлерге, яғни олардың кез келген жынысқа қатысын жоққа шығаратындарға қатысты. Мұғалімдерді алаңдатады: оқушылар өздерін не ұл, не қыз деп танымайды.

Шон Берн эмоционалдылықты сипаттайды - бұл көптеген адамдар әйелдерге тән қасиет деп санайды, эмоционалды көрініске қатысты нормалардағы айырмашылықтар. Мысалы, мектеп жасына дейінгі балаларда гендерлік айырмашылықтар өте аз болды, бірақ екінші сыныпқа қарай олар өздерін көбірек және ашық түрде көрсете бастады. Сондай-ақ авторлар «жағымсыз мимикаларды бүркемелеу және басу балалық шақта, әсіресе ұлдарда айтарлықтай өсетінін» атап өтті. Бұл зерттеулер, әсіресе балалық шақтағы негізгі бетбұрыс нүктелерін анықтайтын зерттеулер, әлеуметтену процесінде эмоцияларды әлеуметтік қолайлы тәсілдермен білдіруді немесе басуды үйренеді деп болжайды. [3]

Бүгін өсіп келе жатқан қыздарымыз ертеңіміздің жалғасы. Әрбір психолог, педагог және ата – ана бала дамуының психологиялық ерекшеліктерін білмесе, балаға үлгі өнеге көрсете алмаса, баланың өсуіне жағдай жасамаса, онда тәрбиелік жан – жақты дамыған қызбаланың жеке тұлғасының қалыптасуы қиындауы мүмкін. Қызбала сезімтал, байқағыш, ерекше ойлампаз болады, себебі өзінің ер балаларға қарағанда айырмашылығын танып біліп қалады. Сондықтан жастайынан қызбаланың гендерлік ұстанымдарына, бет-әлпетіне, сол рөлді қабылауына және мінез-құлқына дұрыс бағдар беріп отыру маңызды. Ой – өрісін ұштау, денесімен бірге жандүниесіне де көп мән беру қажет.

Төрт пен бес жас аралығындағы кезең - орта мектепке дейінгі кезең. Бұл баланың өміріндегі маңызды кезең. Бұл қызбала денесі мен психикасының (сана мен сана-сезімінің) қарқынды дамуы мен өсу кезеңі. Осы кезеңде баланың табиғаты айтарлықтай өзгереді,

танымдық және коммуникативті қабілеттер белсенді түрде жетіледі. Мектепке дейінгі қызбаланы дамыту және тәрбиелеу үшін тек аналар емес әкелердің де рөлі зор болып келеді.

4-5 жастағы қызбалалардың нақты жас ерекшеліктері анықталған. Бұл дегеніміз, ол әрдайым құрдастарымен бірге ортақ тіл табады. Құрбыларымен қарым-қатынас, әдетте, жағдайды көрсетеді. Ересектермен өзара әрекеттесу, керісінше, нақты жағдайдан тыс болып, жеке жетекші іс-әрекетке айналады. Қызбала ата-аналар және айналадағы ересектермен жаңа ақпараттандырылып, соларды беделді көзі ретінде қарастырады, сондықтан ол көптеген түрлі сұрақтарды қояды. Өзі туралы, қоғам туралы, ер мен әйел айырмашылығы туралы және солардың арасындағы қарым-қатынастар туралы. Сонымен қатар, 4-5 жастағы әртүрлі психикалық үдерістер тез дамып келеді: есте сақтау, көңіл бөлу, қабылдау, ойлау, елестету, ерік-жігер. Маңызды ерекшелігі - олар саналы, ерікті болып дами бастайды. Болашақта пайдалы болатындай ерікті қасиеттерді дамыту өте маңызды болады. Қазіргі уақытта қызбалаға тән ойлау түрі визуалды-фигуративті болып табылады. Бұл, ең бастысы, балалардың әрекеттері практикалық, эксперименталды сипатта болады. Олар үшін көріп жүрген үлгілер өте маңызды орын алады. Мысалы, апасының, анасының, әпкелерінің мінез-құлықтары, сөйлеген сөздері, жасаған әрекеттері мен өмір қалыпы. Қыздар отбасылық және тұрмыстық тақырыптарды (қыз-анасы, дүкен) жақсы көреді. Балалар матростар, әскери, рыцарлар ойнайды. Осы кезеңде балалар бірінші жарыс ұйымдастырады, олар табысқа жетуге тырысады.

Өзіне немесе жеке қасиеттеріне қатынасымен байланысты құраушы өзін-өзі бағалау немесе өзін-өзі қабылдау деп аталады. Өзін-өзі бағалаудың субъектісі адамның денесі, оның қабілеттері, қоғамдық қатынастары, оған тиесілі объектілер және тағы басқалар болуы мүмкін. Мен-концепция тәрбие, әлеуметтену процесінде қалыптасады, бірақ оның белгілі бір жеке табиғи жағдайлары да болады. Мен-концепциясын адамның жыныс ретінде өзіне деген қатынасы ретінде қарастыруға болады. Кез келген орнату сияқты, ол мыналарды қамтиды:

- негізделуі де, болмауы да мүмкін сенім (когнитивтік компонент). Мысалы, «Мен өзімді балаларымның анасы ретінде құрметтеймін», «Мен өзімді жақсы көремін және басқалардың бұл туралы айтпайтынын бағалаймын»;

- осы сенімге эмоционалдық қатынас (эмоционалды-бағалаушы

- компонент), мысалы - «Мен қуаныштымын, өйткені мен бәріне өзім қол жеткіздім»;

- жоғарыда айтылғандардың мінез-құлықтағы көрінісі (мінез-құлық компоненті).

Бұған мысал ретінде «Мен мұны істеймін, өйткені бұл мен үшін маңызды».

Гендерлік сәйкестік құбылысы ең алдымен соматикалық ерекшеліктермен байланысты, соның негізінде адамның белгілі бір жыныстың өкілі ретіндегі өзіндік ерекшелігі қалыптасады; психологиялық секс феномені биологиялық негіздермен бірге ерлер мен әйелдердің көрсеткіштері ретінде тұлғаның психологиялық және мінез-құлық көріністерін қамтиды, гендермен байланысты өзіндік сана аспектісін мазмұнмен толтырады; жыныс сәйкестілік бірінші орынға «ер» және «әйел» категорияларының әлеуметтік-мәдени параметрлерін қояды, соған сәйкес адам өзін белгілі бір жыныстың өкілі ретінде қалыптастыра отырып, өзін белгілі бір гендерлік топпен сәйкестендіреді. Гендерлік сәйкестік гендерлік-рөлдік сәйкестікке қарағанда кеңірек ұғым, өйткені гендер тек рөлдік аспектіні ғана емес, сонымен қатар, мысалы, адамның жалпы бейнесін (шаш үлгісі, киім-кешек, ұқыптылық және т.б.) қамтиды. Гендерлік сәйкестілік – адамның осы мәдени анықтамалармен байланысын сезінуі. [4]

Балаға қатысты ата-аналар гендерлік әлеуметтенудің негізгі агенттері болып табылады. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, оның бірінші кезеңі отбасында болады. Осыған байланысты ата-ана тәрбиесінің қажеттілігі туындайды. Педагогика ата-ананың санасында отбасындағы педагогикалық міндеттерін тиімді шешуге көмектесетін білімді, схемаларды, іс-әрекет пен мінез-құлық әдістерін, бағалауды бекітудің мақсатты процесі ретінде түсініледі: жақын адамдарымен жанжалсыз, сенімді қарым-қатынас орнату, олардың алдын алу. Балалармен қарым-қатынаста жақын адамдардың болуы және

әлеуметтік рөлдерді сәтті жүзеге асыру, маңызды кезеңдердің бірі. Ұл немесе қызбала, күйеуі немесе әйелі, әкесі немесе анасы, апасы мен атасы арасындағы қатынастар арқылы балаларды әлеуметтік рөлдерге дайындайды.

Отбасыны баланың гендерлік әлеуметтену факторы ретінде қарастыра отырып, ата-ана педагогикасының қажеттілігінің келесі алғышарттары атап өтіледі:

1) ата-аналар қаласа да, қаламаса да, олар әрқашан балалардың психикалық және гендерлік бейнесінің дамуына әсер етеді;

2) отбасы балаға қарым-қатынас жүйесі арқылы ықпал етеді – ата-ананың өзара, олардың әрқайсысы жеке және баламен бірге;

3) отбасы ықпалының табыстылығы көбінесе оның баланың туа біткен еркектік-әйелдік ерекшеліктеріне сәйкестік дәрежесіне байланысты;

4) отбасы баланың гендерлік мәдениетке ену жолында өзіндік қабылдау қызметін атқарады.

Демек, гендерлік айырмашылықтар тұлғаның қалыптасуы мен стереотиптердің әлеуметтік жағдайларының нәтижесі болып табылады. [6] Дәстүрлі отбасылық тәрбие жағдайында олардың гендерлік ерекшеліктерін ескере отырып, балаларды тәрбиелеудегі әмбебап негізгі тұлғалар ата-аналар болып табылады және олардың тәрбиеге деген көзқарастары көбінесе диаметральді түрде қарама-қайшы келеді.

Аналардың әртүрлі жыныстағы балаларға деген көзқарасы әкелерімен салыстырғанда азырақ сараланған. Соған қарамастан, аналар ұлдарына кешірімшіл және шыдамды және қыздарға қарағанда ата-аналар мен басқа балаларға агрессивті болуға мүмкіндік береді. Аналар ұлдарға да, қыздарға да жанама немесе көбірек психологиялық әсер етуді ұнатады, ал әкелер физикалық жазаға көбірек бағытталған. Бірқатар зерттеулер баланың гендерлік әлеуметтенуіне әкесінің болмауының әсеріне арналған. Қыз балаға қарағанда, ұл баланың жыныстық-рөлдік әлеуметтенуіне әкенің жоқтығы күштірек әсер етеді екен.

Қазақ отбасында ұл бала ата-ананың қалаулысы, әсіресе, тұңғышына қатысты екені белгілі. Бұған әйелдерге қарағанда ерлердің үлкен әлеуметтік құндылығы туралы қалыптасқан идея ықпал етеді. Сондықтан ата-аналар ең алдымен ұлдарына сапалы білім беруге бейім, себебі ата-аналар қыздарының бөбектей болғанына қарағанда, ұлдары «мамасының ұлдары» сияқты әрекет етуіне көбірек алаңдайды. Ата-аналар ұлдардың тәуелсіздігінің жоқтығын айыптаса, қыздардың басқаларға тәуелді болуына жол береді, тіпті оны мақұлдайды. Нәтижесінде ұлдар өзін-өзі құрметтеу үшін өз жетістіктеріне сүйену керек деген қағиданы меңгереді, ал қыздардың өзін-өзі сыйлауы басқалардың оларға қалай қарайтынына байланысты болады (Смелзер Н., 1994). [5]

Ата-аналардың мінез-құлқында қызын мүмкіндігінше жақын ұстауға деген тұрақты ұмтылыс көрінеді: вербальды және вербальды емес деңгейде қыздың қабілеттеріне сенімсіздік, басқа адамның қолдауы мен қолдауына деген қажеттілігі туындайды. . Ерте балалық шақтан бастап, жынысқа байланысты балаларда еркектік-әйелдік туралы нормативтік идеяларға сәйкес келетін тұлғалық қасиеттер қалыптасады және бекітіледі. Ұлдар үшін бұл белсенділік, табандылық, ұшқыр тапқырлық, өзіне деген сенімділік, қыздар үшін - сәйкестік, пассивтілік, тәуелділік. Бұл балалардың гендерлік рөлдік мінез-құлқына да қатысты. Әдетте қыздарға сарбаздармен, тапаншалармен, ұлдарға қуыршақтармен, балалар ыдыстарымен ойнауға болмайды. Қыздарға арналған ойыншықтар көбінесе үйдегі әлеммен, стереотиптік әрекеттерді орындаумен байланысты; ер балалар қиялды, тапқырлықты және ізденіс белсенділігін арттыратын ойындарды көбірек сатып алады.

Баланың гендерлік рөлін ересектердің ықпалы арқылы құрудың төрт негізгі әдісі бар:

- «үлгі болу» немесе «сенімді авторитет болу»,
- «манипуляция арқылы әлеуметтену»,
- «ауызша үндеу»,
- «канализация» немесе бұқаралық ақпарат құралдары,
- «белсенділік көрсету». [4]

Үлгілі тұлға болу әр қашанда атананың негізгі қызметінің бірі болып, мысалы, біздің қазақ қоғамында қалыптасқан. Себебі, халықтың даналығын алатын болсақ, мәтелдерден көрінеді: «Тәрбие тал бесіктен басталады», «Ұядан не көрсек, ұшқанда соны ілерсің» дегеніміз «Әке ұлағаты» мен «Ана тағылымын» көріп өскен ұрпақ елін, жерін, халқын сүйетін, елінің болашағын, халқының қамын ойлайтын, жоғын жоқтайтын, парасатты, ой-өрісі кең, дүниетанымы жоғары, жан-жақты, білімді де білікті, ұлтжанды тұлға болып қалыптасады.

Халқымыздың ырысты ынтымағын, береке-бірлігін, туыстың татулығын іске асыратын да, ұйымдастыратын да әйел-ана. Кең байтақ ұлы даланы мекендеген қара орман халқымыздың бір тілде сөйлеп, әдет-ғұрып, салт дәстүрінің, мінез-құлықтарының да біркелкі ұқсас болып келуі бұрынғы өткен қасиетті Домалақ ана, Айша бибі, Жаған бегім, Нұрбике ханым, Айғаным, Ұлпан, Зере, Ұлжан сынды дана аналарымыздан қалған үлгі.

«Манипуляция арқылы әлеуметтену» дегеніміз ересектер балалармен,

қарым-қатынас жасағанда көбінесе бәрін жылдам істеуге, осыған дейін бірнеше ұрпақ не тұтас институттар әбден пісіріп дайындап қойған бір ой не шешімді жеткізуге ұмтылады. Олар оның бәрін түсіндіріп жатуға ерінеді немесе оған көп уақыт кетеді деп ойлайды. Алайда, кейде арам пиғылды манипуляция мен дұрыс ниетпен жасалатын манипулятивті әрекеттер болады. Мысалы, атана баланың балабақшадағы балалармен достастыру үшін және жомарт болсын деп тәттілерді беріп басқа балаларға берсін деп сұраймыз.

Сол чияқты «ауызша үндеу», қалағанымызды жасырын жолмен емес ашық балаға ату жатады. Мысалы, қыздар ұқыпты, сабырлы және тиянақты болуы тиіс.

«Канализация» немесе бұқаралық ақпарат құралдары арқылы демекші, кәзіргі кезде балаға өте көп әсерін тигізетін интернет жиелесіндегі мультфильмдер, ойындар мен кинолар болып келеді. Атаналар қанша тырысса да, балалар көп мәліметті сырттай келетін каналдардан алады.

«Белсенділік көрсету» дегеніміз – гендерлік әлеуметтену кезінде ата-аналардың өз баласының белгілі бір сыртқы көріністеріне алаңдайтынын білдіреді. Мысалы, ата-аналар жағдайға қарамастан, ұлының физикалық деректері мен күш-қуатына таң қалуы немесе баланың сыртқы келбеті туралы алаңдаушылық білдіруі мүмкін. Сөздік үндеу – бірінші әдісті күшейту. Ата-аналар баланың тамаша физикалық деректерін, оның сыртқы келбетін, сұлулығын, күшін, ептілігін, қаһармандық қабілеттерін, қылмыскерге соққы беру қабілетін атап өтеді және оның интеллектуалдық қабілеттерінің төмендігін байқамауы мүмкін. Бала өзіне анасының, әкесінің көзімен қарауды үйренеді, ауызша үндеу манипуляциялық процестің әсерін күшейтеді. [57]

Осылайша, гендерлік стереотиптерді ұстану ата-аналардың әлеуметтену процесінде балаларын үлкен тұлғалық бағыттылыққа ықпал ететін өмір салты мен белсенділікке бағыттауынан көрінеді. Негізінде, қазіргі уақытта сәбиінің гендерлік әлеуметтенуіне, оның отбасындағы гендерлік рөлінің қалыптасуына қатты әсер ететін ата-аналар үшін бала олардың қандай да бір ойдан шығарылған бейнесін құруға арналған материал болып табылады. олар баланың өзінің нақты қажеттіліктерін, қабілетін, қабілетін және қалауын ескермей, қалағанын мүсіндейді. Бірақ бала өмірдің барлық қиындықтарына төтеп бере алатын, дербес, табанды, күшті, жауапкершілікті, өзіндік пікірі бар тұлға болып өсуі үшін отбасындағы әлеуметтену үдерісі оның белсенділігін қамтамасыз етуі керек, өмірдің барлық қиыншылықтарын игереді. гендерлік рөлді отбасы мүшелерінің арасындағы қарым-қатынасты өзіндік талдау арқылы.

Сондықтан гендерлік-рөлдік сәйкестендіру процесінің дұрыс ағымының ең маңызды шарты дәстүрлі гендерлік рөлдерді ата-аналардың барабар орындауы бар фактілік және психологиялық жағынан толық отбасының болуы болып табылады.

Балаларда гендерлік сәйкестікті қалыптастыру іс-әрекет арқылы жүзеге асады. Парсонс жазғандай, белсенділік – бұл мақсатқа жетудің мақсаты мен құралдарын, мақсатқа жету процесі мен қол жеткізілген нәтижені қоса алғанда, адамның өз әлемі мен санасының мақсатты түрде өзгеруі мен түрленуінде көрінетін процесс. Ал содан кейін субъект белгілі

бір функцияны жүзеге асыру мақсатында жүзеге асыратын және оның қоршаған ортамен өзара әрекеттесуін талап ететін өзара байланысты әрекеттер жүйесі болып табылатын мінез-құлық арқылы көрініс пайда болады. Мінез-құлықта адамның жеке басы, оның мінез ерекшеліктері, темпераменті, оның қажеттіліктері, талғамдары қалыптасады және көрінеді; заттарға қатынасын ашады. [6]

Психодиагностикадан (байқау, сауалнама, әңгімелесу, тестілеу) алынған нәтижелер аналардың гендерлік рөлдерінен, стереотиптерінен және мінез-құлықтарынан қызбалаларының да ұғымдары, көзқарастары, аналарынымен қарым-қатынасы және мінез-құлықтарының өзгергенін анықтадық. Өмір бойы, қоғамдық нормалар, стереотиптер, жастайынан қабылдаған аналардың рөлдері екі ай ішінде толық өзгере қойған жоқ. Бірақ өзгеруге динамика байқалды. Соған ықпал еткен психологиялық-педагогикалық жұмыс десе болады. Біздің құрастырған гендерлік сәйкестілікті дамытуға және аналар мен қызбалалары арасындағы қарым-қатынастарын нығайтуға арналған тренингтік ойындар, тапсырмалар мен түрлі әдістер жийынтығынан тұратын бағдарлама соған ықпал етті. Оған дәлел болатын алынған нәтижелерге өңдеу.

Мәліметтер жинауға арналған сауалнаманың ішінде үшінші сұраққа -

- «Сіз баланы дүниеге әкелердің алдында кімнің туылғанын қаладыңыз, «ұлды» немесе «қызды» ма? «Балапан» және «Бота» екі топтың жауаптарында көп аналар (9 ана) - ұл болғанын қалапты, бұл деген біздің Қазақ жерінде тарихи қалыптасқан нәрсе ол «Ұлдың» жоғары бағалануы. Мысалы, қазақ халық данасына қарайтын болсақ бала туралы мақал-мәтелдер былай дейді:

Ұл туғанда күн туар.

Ұлы бар үй сымбатты, қызы бар үй суатты.

Төрт ұлы бар кісінің - Аспанға салған жолы бар.

Ал қыз болғанын қалаған екі топтағы 6 ана болды. Себебі, қазақ халқына қалыптасып кеткен стереотип - ұлды көбінесе «мұрагер», «отағасы», «отбасын жалғастырушысы» ретінде көрген. Содан аналарда да сол стереотиптің басым екенін көрдік.

Сонымен қатар, біздің зерттеу тақырыпқа маңызды сауалнамадан (4 сұрақ бойынша) анықтаған мәлімет – аналардың кейбереулері (екі топта 8 ана) «гендер» ұғымының нені білдіретінін білмейді екен. Жыныспен байланыстырып, шын мәнін білмейді де, сонымен байланысты мінез-құлыққа да назар қоймайды екен (5 сұрақ бойынша). Екі топта 6 ана қыздың тәрбиесі ұлдың тәрбиесінен айырмашылығы жоқ деп қарайды екен.

Аналар қызбаламен тығыз байланыста болғаны – гендерлік тәрбиеге және сана-сезімінде «қыз бейнесінің» қалыптасуына ерекше әсер ететінін анықтадық. Бұны қазақ халқында ежелгі заманнан қастерлеген және ауыз әдебиетінде мақал-мәтел ретінде елдің дана сөзін өсиет қылып қалдырған:

Шешесін көріп қызын ал. Әкені көріп ұл өсер,

Шешені көріп қыз өсер.

Осы мәселенің жалғасы жетінші сұрақтың жауаптарынан «Сіздің қызыңызбен басқа үй мүшелеріне қарағанда ерекше қарым-қатынасыңыз қалыптасты деуге бола ма? Мысалы, сырласыздар ма, араларыңызда тек сіздер түсінетін белгілер, тіл бар ма?» көрінді. Екі топта да аналар (5 ана) қызбаласына жақын қарым-қатынас орнатпағаны анықталды. «Көңіл бөлуге уақытым жетпейді», «кішкентай, жасы жеткенде», «басқа балаларымнан бөлмеймін» деген жауаптарынан көрінді.

Сонымен, сауалнама жауаптарынан кейбір аналардық гендерлік сәйкестілік пен қызбалаларында гендерлік мінез-құлық дамуына, көңілдерін бөлмейтіні және қызбалаларының болашақта «қыз» ретінде қалыптасу үшін арнайы тәрбие және аналық қолдау, сүйіспеншілік пен үлгілі қатынас жетіспейтіні анықталды. Барлық атана сондай деп айтуға болмайды, себебі қазақ халқында ежелгі заманнан қыздарды ерекше бағалаған. Мысалы, мынадай мақал-мәтелді алатын болсақ: «*Бір жақсы қыз, Екі жаман ұлға татиды*» деп атам қазақ айтқан екен. [7]

Әдебиеттер:

1. Аскарлова А.К. Гендерлік саясаттың қоғамдағы алатын орны// Медеу ауданының №2 аудандық сотының бас маманы https://alashainasy.kz/genderlik_sayasat/genderlk-sayasattyin-kogamdagyi-alatyin-ornyi-115088/
2. Жыныстық сәйкестендіруде ауытқушылығы бар адамдарды медициналық куәландыру және олардың жынысын ауыстыруды жүргізу қағидаларын бекіту туралы. Алексей Цой Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 25 қарашадағы № ҚР ДСМ-203/2020 бұйрығымен бекітілді.
3. Butler J. Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. – N.Y.- L., 1990. – P. 2-6 in Пушкирева Н.Л. Что такое гендер? // Гендерная теория и историческое знание: Материалы второй международно-практической конференции /Отв. ред. А.А.Павлов, В.А.Семенов. – Сыктывкар: Изд-во СыктГУ, 2005. – С.14.
4. Репина Т. А. Группа детского сада и процесс социализации мальчиков и девочек// Дошкольное воспитание. 1984. - № 4. – С.28-30.
5. Половое развитие мальчиков / Д.В.Колесов, В.И.Чемоданов, Н.Б.Сельверова и др.; Под ред. Д.В.Колесова. - М. : Педагогика, 1985. - 316 с
6. Шон Берн Гендерная психология. <https://www.klex.ru/12b>
7. Гейманс Г. Психология женщины. Спб., изд. О.Богдановой, 1911 - 248 с.

THE ROLE OF GRANDPARENTS IN THE FORMATION OF FAMILY VALUES IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS. K. B. Kozhabergenova, KSU "special kindergarten No. 64", Astana, Kazakhstan, Alibek A. A. Kusainov EAGI, Astana, Kazakhstan

Annotation: the article discusses the experience of developing and strengthening the relationship of mothers in the formation of gender behavior of children. The girl's gender identity, which is characteristic of a feverish child, is formed by the relationship between mother and father.

Keywords: gender, family values, education of a feverish child.

РОЛЬ РОДИТЕЛЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.

Кожабергенова К. Б., КГУ "специальный детский сад №64", ЕАГИ им. Алибека А. А. Кусаинова, Астана, Казахстан

Аннотация: В статье рассматривается опыт развития и укрепления материнских отношений у девочек в формировании гендерного поведения. Девушка утверждает, что ее гендерная идентичность складывается из отношений матери и отца.

Ключевые слова: пол, семейные ценности, воспитание лихорадки.

АРТИКУЛЯЦИЯЛЫҚ МОТОРИКАНЫ ДАМЫТУ – СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫ ДЫБЫСТЫ АЙТУДЫ ТҮЗЕТУДІҢ ТИІМДІ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ. Акимгожаева Г.Қ., КГУ «Кабинет психолого-педагогической коррекции Алматинского района №1» г.Алматы, БельгибаеваМ. Ж. логопед, дефектолог, сурдопедагог, Астана, Қазақстан

Аннотация: мақалада тілді дамытудың әдістері мен тәсілдері туралы мәселе қарастырылады. Артикуляциялық моториканы дамыту – сөйлеу қабілеті бұзылған балаларды дыбысты айтуды түзетудің тиімді құралы ретінде. Сонымен қатар қазақ тілінің жасөспірімдердің арасында популяризация мен дамыту жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: сөйлеу, тілді дамытудың әдістері, артикуляциялық моторика.

Қазақстанда мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың сөйлеуін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. МЖМБС (Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарт) сәйкес мектепке

дейінгі ұйымдарда оқыту және тәрбиелеу бес бағыт бойынша жүреді, олардың бірі "Коммуникация" болып табылады. Осы заңнамалық құжаттың мазмұнына мыналар кіреді: "... "Коммуникация" білім беру саласының мақсаты-ауызша сөйлеуді қалыптастыру, әртүрлі өмірлік жағдайларда қарым-қатынас дағдыларын игеру, оқу мен жазудың алғышарттарын қалыптастыру...». [1]

Бұл бөлімге де кіреді "...Қазақстан халқының мәдениетімен, әдет-ғұрыптарымен және салт-дәстүрлерімен танысу арқылы балалар қызметінің әртүрлі түрлерінде тәрбиеленушілердің ауызша және келісімді сөйлеуін дамыту ...қайта айту, сөйлеудің дыбыстық мәдениетін тәрбиелеу, белсенді сөздікті байыту, сөйлеу нормаларын меңгеру, мемлекеттік және орыс тілдерін оқыту...». [1] Осылайша, бұл МЖМБС мектепке дейінгі ұйымдардың қызметін сөйлеуді дамытуға және сөздік қорын кеңейту және күнделікті өмірде және ауызша қарым-қатынаста игерілген сөздерді қолдану арқылы бағыттайды.

Онда: "... "Коммуникация" білім беру саласының мазмұны коммуникативті дағдылар мен дағдыларды дамытуға, балалар іс-әрекетінің әртүрлі түрлерінде ауызша сөйлеуді дамытуға, сөздік қорын байытуға, балалар әдебиетіне қызығушылықты арттыруға бағытталған". [1]

Сөйлеу үрдісін дамыту – балалардың жан-жақты толыққанды дамуының маңызды шарты. Сөйлеу дәстүрлі түрде педагогика мен психологияда психикалық дамудың әртүрлі аспектілері: ойлау, қиял, есте сақтау, эмоциялар біріктірілетін орталық ретінде қарастырылады. Мектепке дейінгі жаста дұрыс сөйлеуді дамыту мектепте сәтті оқудың негізін қалады. Дыбысты айтудың бұзылуы күрделі мәселе болып табылады, өйткені ол тек ауызша ғана емес, жазбаша да асқынуларға әкеледі. Түзетілген дыбыстық айтылымнан кейін де жазудағы қателер ұзақ уақыт сақталады, өйткені ми қыртысындағы ақаулы айтылудың шартты рефлекторлық байланыстары басылмайды және фонематикалық процестер бұзылады. Ақаулы айтылымы бар балада құрдастарымен толыққанды қарым-қатынас жиі бұзылады және бұл кемшіліктер кешенінің қалыптасуына әкеледі. Осылайша, сөйлеу патологиясын ерте анықтау және уақтылы түзету, сондай – ақ сөйлеу бұзылыстарының алдын алу тек логопедтің ғана емес, сонымен қатар мектеп жасына дейінгі балалары бар ата-аналардың да басты міндеті болып табылады.

Сөйлеу патологиясы бар балалар саны көбейеді. Қазіргі уақытта сөйлеу қабілеті нашар балалар жалпы білім беретін мектептердің логопедиялық пункттеріне жазыла бастады. Жақында дизартриямен асқынған сөйлеудің жалпы дамымауы және сөйлеудің фонетикалық-фонематикалық дамымауы сияқты бұзылулары бар балаларға логопедиялық көмек тек мамандандырылған түзету мекемелерінде немесе жаппай балабақшалар базасында түзету логопедиялық топтарында көрсетілді.

Кілт мектепке дейінгі жастағы дыбыстық айтылымның бұзылуын жеңу баланың кейінгі өмірінде үлкен маңызға ие. Дыбысты айтудың кемшіліктері есте сақтау, ойлау, қиял сияқты психикалық процестердің дамуындағы ауытқулардың себебі болуы мүмкін, сонымен қатар қарым-қатынас қиындықтарында көрінетін кемшіліктер кешенін қалыптастыруы мүмкін. Айтылымдағы кемшіліктерді уақтылы жою Оқу және жазу дағдыларын меңгерудегі қиындықтардың алдын алуға көмектеседі. Дыбыстардың дұрыс айтылуы артикуляция органдарының жақсы қозғалғыштығымен және сараланған жұмысымен қамтамасыз етіледі. Артикуляциялық гимнастика артикуляциялық аппарат мүшелерінің нақты және келісілген қозғалыстарын дамытуға көмектеседі. Артикуляциялық гимнастика-бұл артикуляциялық аппараттың бұлшықеттерін нығайтуға, сөйлеу процесіне қатысатын мүшелер қозғалысының Күшін, қозғалғыштығын және саралануын дамытуға бағытталған арнайы жаттығулардың жиынтығы. Артикуляциялық гимнастиканың мақсаты: артикуляциялық аппарат мүшелерінің толыққанды қозғалыстары мен белгілі бір позицияларын дамыту, дыбыстарды дұрыс айту үшін қажетті қарапайым қозғалыстарды күрделі қозғалыстарға біріктіру мүмкіндігі.шы сөздер:

Балалардың ата-аналарымен бірге үйде артикуляциялық гимнастикамен немесе басқа тапсырмалармен айналысқысы келмейтіндігі жиі кездеседі. Ал ата-аналар, өз кезегінде,

баланың құлықсыздығын және оның белсенді емес көңіл-күйін көріп, қолдарын түсіріп, жаттығулар жасамайды, осылайша түзету процесін баяулатады.

Сондықтан, біз сіздің назарыңызға артикуляциялық моториканы дамыту бойынша үй сабақтарына қосуға болатын ойын сәттерін ұсынамыз, осылайша сіздің балаңыз қызықты болады. Бірақ бастау үшін бірнеше пайдалы кеңестер. Артикуляциялық гимнастика кезінде балаңызды қасына отырғызудың ең жақсы жолы қандай? Артикуляциялық гимнастика кезінде бала еденге немесе жүгіруге емес, отыруы керек. Егер ол үйде диванда емес, аяғы қатты бетке — еденге тірелген орындықтағы айна алдында отырса жақсы. Ең бастысы, баланың арқасы түзу, денесі кернеусіз, аяқтары мен қолдары тыныш күйде. Артикуляциялық гимнастика жаттығуларын орындау кезінде бала айнадағы бетін көруі керек. Сіз үлкен айна алдында жаттығулар жасай аласыз, баланы жаныңызға отырғыза аласыз. Егер үлкен айна болмаса, онда сіз балаға үйде ыңғайлы кішкентай айна бере аласыз. Бала айна арқылы қозғалыстардың дұрыс орындалуын бақылайды. Сондай-ақ, сіз қозғалыстарды көрсеткен кезде нәресте сіздің бетіңізді жақсы көруі керек.

Логопедияның теоретиктері мен практиктері артикуляциялық гимнастика мәселелерімен Л.С.Выгодский, О. В. Правдина, М. В. Фомичева, Л. С. Волкова, Т. Б. Филичева және т.б. кезінде зерттеді. Олар тілді үнемі жаттықтыру керек екенін дәлелдеген. [2], [3], [4], [5],[6]

Қазақстанда балалардың сөйлеуін дамыту мәселесімен Н.С. Құлжанова, Б.Б.Баймұратова, А.Бакреденова, Х.Қожахметова, А.Менжанова, К.Метербаева және т. б. қазақстандық ғалымдар да айналысты. [7], [8], [9], [10],[11]

Тіл-сөйлеу мүшелерінің негізгі бұлшықеті. Тіл дыбыстық айтылым деп аталатын нәзік, мақсатты қозғалыстарды орындау үшін жеткілікті түрде дамыған болуы керек. Артикуляциялық гимнастика балалардағы сөйлеу бұзылыстарын жеңуде жетекші орындардың бірін алады. Баланың сөйлеу тазалығына келесі факторлар әсер етеді:

- * сөйлеу есту,
- * сөйлеу зейіні,
- сөйлеу тынысы,
- * дауыс және сөйлеу аппараты.

Сондықтан сөйлеу бұзылыстарын түзету үшін жұмыста есту, тыныс алу және сөйлеу аппараттарын дамытуға бағытталған ойындар мен жаттығуларды қолдану қажет.

Бүгін мен гимнастиканы өткізу әдістемесіне, оған қойылатын негізгі талаптарға тоқталғым келеді.

Артикуляциялық гимнастика-сөйлеу аппараттарының бұлшықеттерін нығайтуға, сөйлеуге қатысатын органдардың күшін, қозғалғыштығын және сараланған қозғалыстарын дамытуға бағытталған арнайы жаттығулардың жиынтығы.

1. Артикуляциялық гимнастиканың мақсаты: дыбыстарды дұрыс айту үшін қажетті сөйлеу мүшелерінің толыққанды қимылдарын жасау, сөйлеу аппаратын сөйлеу жүктемелеріне дайындау.

2. Артикуляциялық гимнастикамен айналысудың себептері.

Артикуляциялық гимнастиканың уақтылы сабақтары мен сөйлеу есту қабілетін дамытуға арналған жаттығулардың арқасында кейбір балалардың өздері маманның көмегінсіз таза және дұрыс сөйлеуді үйрене алады.

3. Дыбысты айтудың күрделі бұзылыстары бар балалар логопед олармен айналыса бастағанда сөйлеу ақауларын тезірек жеңе алады (олардың бұлшықеттері дайын болады).

4. Артикуляциялық гимнастика дұрыс, бірақ баяу дыбыстық айтылуы бар балаларға да өте пайдалы, олар туралы "аузында ботқа"бар дейді.

5. Артикуляциялық гимнастика сабақтары барлығына (балаларға да, ересектерге де) дұрыс және әдемі сөйлеуді үйренуге мүмкіндік береді. Бастапқы кезеңде жазуды үйрену кезінде дыбыстардың нақты айтылуы негіз болатындығын есте ұстаған жөн.

Бала кезінен бастап бала тілімен, ернімен, иегімен көптеген артикуляциялық-мимикалық қозғалыстар жасайды, бұл қимылдарды күңкілдеумен, сыбырлаумен

сүйемелдейді. Мұндай қозғалыстар баланың сөйлеуін дамытудың алғашқы кезеңі болып табылады. Олар табиғи жағдайда сөйлеу органдарының гимнастикасының ролін атқарады. Шайнау, сору, жұту үлкен бұлшықеттердің дамуына ықпал етеді. Сөйлеу процесі үшін кіші бұлшықеттердің сараланған дамуы қажет. Бұл қозғалыстардың дәлдігі мен күші балада мектепке дейінгі балалық шақта біртіндеп дамиды. Бұған артикуляция органдарының моторикасын дамытуға бағытталған жаттығулар жүйесі ықпал етеді.

Артикуляциялық жаттығулардың түрлері

* Статикалық жаттығулар баланың артикуляциялық позициясын 5-10 секунд ұстап тұруды үйренуге бағытталған ("Бегемот", " қақпа", " Шпатель", " тостағанша", " ине", " слайд", "Саңырауқұлақ").

* Динамикалық жаттығулар (6-8 рет қимылдарды ритақты қайталау) тіл мен еріннің қозғалғыштығын, оларды үйлестіруді және ауыстыруды дамытады. ("Сағат", " әткеншек", " Футбол", " жылқы", " суретші", " дәмді джем", "тістерді тазалаңыз").

Барлық жаттығулар кешендерге біріктіріледі, олардың әрқайсысы белгілі бір бағытқа ие:

1 топ жаттығулар-БАӘ негізгі қозғалыстары мен позицияларын дамытады;

2 топ жаттығулар-дыбыстардың белгілі бір топтарын (ысқырық, ысқырық, соноран, артқы тіл)айту үшін қозғалыстар мен позициялардың дамуына ықпал етеді;

3 топ жаттығулар-ерекше ург., белгілі бір қозғалыстардың дамуына ықпал ететін дыбыстарды қоюға бағытталған: тіл ұшының, жұмсақ таңдайдың қозғалғыштығы, гипоглоссальды байламды созу үшін.

Сонымен, кіші топтарда негізгі қозғалыстарды дамытуға арналған жаттығулар, орта топтарда – оларды жетілдіру және Дыбыстар топтарын (ысқырық пен ысқырық), үлкендерде – сонорлық дыбыстар үшін жаттығулар қабылданады.

Артикуляциялық гимнастика жаттығуларын жүргізу бойынша ұсыныстар

1. Артикуляциялық гимнастика балаларда қалыптасқан дағдыларды нығайту үшін күнделікті жүргізілуі керек. Күніне 3-4 рет 3-5 минут жаттығу жасаған дұрыс. Балаларға бір уақытта 2-3 жаттығудан артық ұсынбау керек-біз кешенді күні бойы бөлеміз.

Орындалған екі-үш жаттығудың тек біреуі ғана жаңа болуы мүмкін, екіншісі және үшіншісі қайталау және бекіту үшін беріледі.

2. Кешенде 2-3 ург болуы керек.статикалық және 2-3 ург. динамикалық. Олар гимнастиканы статикалық жаттығулардан бастайды, олар 10-15 секундта орындалады (артикуляциялық позаны бір қалыпта ұстау), содан кейін динамикалық жаттығуларға ауысады.

3. Алғашқы сабақтарда жаттығу бұлшықеттің сарқылуының жоғарылауына байланысты 2-3 рет қайталанады, болашақта әр жаттығу 10-15 рет орындалады.

4. Артикуляциялық гимнастикаға арналған жаттығуларды таңдағанда, белгілі бір дәйектілікті сақтау керек, қарапайым жаттығулардан күрделіге өту керек.

Оларды эмоционалды, ойын түрінде өткізген дұрыс. Әр жаттығудың өз атауы, өзіндік бейнесі бар. Осылайша, балаға қозғалысты есте сақтау оңайырақ.

5. Артикуляциялық гимнастика отыру арқылы орындалады, өйткені бұл жағдайда баланың арқасы түзу, денесі шиеленіспейді, қолдары мен аяқтары тыныш күйде болады. Балаларды олардың барлығы мұғалімнің немесе ата-ананың бетін көретіндей етіп орналастыру керек.

Мұғалім (ата-ана) жаттығуды орындау бойынша нұсқаулық береді: нұсқауларды кезең-кезеңімен беру керек, мысалы: күлімсіреу, тістерді көрсету, аузыңызды сәл ашу, тілдің ұшын жоғарғы тістердің артындағы туберкулезге дейін көтеру, тілдің ұшын д-д-д дыбысымен тұрту.артикуляциялық дағдыларды дамыту ұзақ және жүйелі жұмысты қажет етеді.

- Артикуляциялық гимнастиканы жүргізу үшін не қажет? (айна, ойын сәті, трюктар, жаттығулардың қалай дұрыс орындалатынын білу)

Біріншіден, балалар жаттығуларды орындаған кезде артикуляциялық аппарат мүшелерінің қозғалысының қарқындылығы байқалады. Бірте-бірте кернеу жоғалады, қозғалыстар жайбарақат болады және сонымен бірге үйлестіріледі.

Гимнастиканы орындау барысында баланың жағымды эмоционалды көңіл-күйін қалыптастыруды есте ұстаған жөн. Сіз оған не істеп жатқанын дұрыс емес деп айта алмайсыз, оның көңілін көтерген дұрыс.

Артикуляциялық моториканы дамыту-сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың дыбыстық айтылуын түзетудің тиімді құралы ретінде.

гимнастика белгілі бір дәйектілікті сақтау керек, карапайым жаттығулардан күрделіге өту керек.

Оларды эмоционалды, ойын түрінде өткізген дұрыс. Әр жаттығудың өз атауы, өзіндік бейнесі бар. Осылайша, балаға қозғалысты есте сақтау оңайырақ.

5. Артикуляциялық гимнастика отыру арқылы орындалады, өйткені бұл жағдайда баланың арқасы түзу, денесі шиеленіспейді, қолдары мен аяқтары тыныш күйде болады. Балаларды олардың барлығы мұғалімнің немесе ата-ананың бетін көретіндей етіп орналастыру керек.

Баланың сауатты, анық, таза сөйлеуі ғажайып емес, ол логопедтердің, мұғалімдердің және ата – аналардың бірлескен күш-жігерінің арқасында алынады. Біріншіден, мұндай сөйлеу дыбыстардың дұрыс айтылуымен сипатталады. Дыбыстардың дұрыс айтылуы артикуляциялық аппарат мүшелерінің жақсы қозғалғыштығымен және сараланған жұмысымен қамтамасыз етіледі, артикуляциялық гимнастика көмектеседі.

Әдебиеттер:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения. Приложение к приказу Министр просвещения Республики Казахстан от 14 октября 2022 года No 422., Глава 5. Предшкольная группа, предшкольный класс в школе (лицее, гимназии) (дети 5 лет). Параграф 2 https://gos24.kz/uploads/documents/202210/Типовые_учебные_программы_дошкольного_воспитания_и_обучения_с_18N0Tqh.pdf?ysclid=1e4a9uxmp8960708114
2. Выгодский Л.С. Мышление и речь. М., Гос соц-экон изд, Ленинград, 1934 г. – 357 с.
3. Правдина О. В. Правдина О. В. Логопедия. / Учеб. пособие для студентов дефектолог. фак-тов пед. ин-тов. Изд. 2-е, доп. и перераб., М.: "Просвещение", 2001- 272 с
4. Фомичева М. В. Воспитание у детей правильного произношения. Практикум по логопедии. Уч. пос. — М.: Просвещение, 1989. — 239 с
5. Волкова Л. С. Логопедия: Учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических ВУЗов. 5-е издание, переработанное и дополненное. «Владос», 2009 -703 с.
6. Филичева Т. Б. Чевелева Н.А, Чиркина Г.В. Основы логопедии Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. - М.: Просвещение, 1989. - 223с.
7. Назипа Кульжанова первая казахская журналистка. <https://camonitor.kz/26683-nazipa-kulzhanova-pervaya-kazahskaya-zhurnalistka.html>
8. Баймуратова Б.Б. Разработки уроков для подготовки детей к школе : (Для детей, не посещавших дет. сад) / Б. Баймуратова, Г. Дукенбаева, М. Сатимбекова. - Алма-Ата : Рауан, 1991. - 203 с.
9. Бакреденова А. Б. Развитие устной речи детей дошкольного возраста с русским языком воспитания. Монография кандидатской диссертации, КазГУ имени Кирова, 1974 г.
10. Кожаметова Х.К. 40 уроков казахского языка : учебное пособие / Х.Кожаметова. - Алма-Ата : Жалын, 1989. - 286 с.
11. Метербаева К.М. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін қалыптастыру әдістемесі. Оқу құрал. КазПИ, А., 2013 – 95 б.
12. Султанахмедова С. Н. Игра — ведущая деятельность в дошкольном возрасте / С. Н. Султанахмедова, Л. Д. Мусина. — Текст : непосредственный // Актуальные вопросы современной педагогики : материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Самара, март 2016 г.). — Самара : ООО "Издательство АСГАРД", 2016. — С. 108-112.

THE DEVELOPMENT OF ARTICULATORY MOTOR SKILLS – AS AN EFFECTIVE MEANS OF CORRECTING SOUND PRONUNCIATION IN CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS. Akimgozhayeva G. K., KSU "Office of psychological and pedagogical correction of Almaty District No. 1" Almaty, Belgibaevam. Zh. speech therapist, defectologist, sign language teacher, Astana, Kazakhstan

Abstract: the article discusses the issue of methods and approaches to language development. The development of articulatory motor skills – as an effective means of correcting sound pronunciation in children with speech disorders. In addition, the ways of popularization and development of the Kazakh language among adolescents will be studied.

Keywords: speech, methods of language development, articulation motor skills.

РАЗВИТИЕ АРТИКУЛЯЦИОННОЙ МОТОРИКИ - КАК ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО КОРРЕКЦИИ ЗВУКОПРОИЗНОШЕНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ.

Акиможаева Г. К., КГУ «Кабинет психолого-педагогической коррекции Алматинского района №1 " г. Алматы, Бельгибаевым. Ж. логопед, дефектолог, сурдопедагог, Астана, Казахстан

Аннотация: В статье рассматривается вопрос о методах и способах развития языка. Развитие артикуляционной моторики-как эффективное средство коррекции звукопроизношения детей с нарушениями речи. Также будут рассмотрены пути популяризации и развития казахского языка среди подростков.

Ключевые слова: речь, методы развития языка, артикуляционная моторика.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЗЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАР МЕКТЕБІН ҚҰРУ АРҚЫЛЫ ҚОЛДАУ.

Альсейпулова Б.А.«Алматы облысының білім басқармасы», «№3 облыстық арнайы мектеп-интернаты», Қазақстан

Аннотация. Мақалада ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың даму деңгейі және білім алу мүмкіндіктеріне байланысты олардың ата-аналарына кеңес бере отырып қолдау . Сонымен қатар арнайы педагог мамандардың ата-аналар мектебін құру арқылы әртүрлі жұмыс түрлері мен тәсілдерін қолдану арқылы баланы тәрбиелеу және дамыта түзету жұмыстары жайлы қамтылған.

Кілт сөздер: психологиялық-педагогикалық қолдау, инклюзия, отбасылық тәрбие.

Бүгінгі таңда білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптері: бәрінің сапалы білім алуға тең құқылығы, білім беру жүйесін дамытудың басымдығы және әр тұлғаның зияткерлік дамуын, психофизиологиялық және жеке ерекшеліктерін ескере келе, халыққа арналған білім берудің барлық деңгейлерінің қолжетімділігі болып табылады.

Елдегі арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың қазіргі кезеңдегі міндеттері – барлық балаларды сапалы білім беруге қосу процесі, көпшілік мектептерге арнайы және инклюзивті білім беруді енгізу, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың жеке траекториясын дамытуға бағытталған білім беру моделін құру.

Инклюзивті білім беру дене бітіміне, психикалық, интеллектуалдық, мәдени, этникалық, тілдік және өзге ерекшеліктеріне қарамастан ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру кеңістігіне енгізуді, олардың сапалы білім беруде кедергілерді жоюды және әлеуметтік ортада бейімделуін және ықпалдасуын көздейді.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау баламен кеңесе отырып, оның жеке қызығушылықтарын анықтау, оның белгілі бір мақсаттарға деген ұмтылыстары мен мүмкіндіктеріне қолдау көрсету, оның адами қасиеттері мен құндылықтарын сақтай отырып дамуына, оқыту нәтижелеріне өз бетінше

қол жеткізуіне, өзін-өзі тәрбиелеуіне, көпшілікпен араласуына, өмір сүру салтын қалыптастыруға кедергі келтіретін қиындықтарды жеңуіне көмектесу болып табылады.

Этикеттің айтуынша «Күллі ғажайыптың ішіндегі ең тамашасы жақсы тәрбиеленген адам». Олай болса баланың бас ұстазы – ата-анасы. Барлық уақытта, барлық қоғамда экономикалық жағдайға не басқару формасына қарамастан балалар елдің байлығы, біздің болашағымыз болып саналады. Ата-анаға баладан жақсы ешкім жоқ. «Бала адамның бауыр еті» деген нақыл сөз бар. Сондықтан қай ата-ана болмасын баланың білімді, мәдениетті, тәртіпті, әдепті болуын қалайды. Бала өмірдің жалғасы көз қуанышы, шаңырақ иесі деп ұрпақ тәрбиесіне көп көңіл бөлген.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушылар, оның ішінде ақыл-ойында кемістігі бар балалар санының өсуі – қазіргі қоғамның өткір әлеуметтік проблемасы. Ерекше баланы тәрбиелеу процесінде туындайтын стресс ата-аналардың өз функцияларын орындауына қанағаттанбауына әкеледі, бұл өз кезегінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушыларды тәрбиелеп отырған отбасылардағы қақтығыстардың, ата-аналардың жеке тұлғааралық қақтығыстарының және қоғаммен байланыс процесінің бұзылуының себебі болып табылады. Осылайша, отбасы проблемалы баланы әлеуметтендірудің тиімді институты болудан қалады. Қазіргі қоғам алдында тұрған ізгілендіру міндеттері ақыл-ойында кемістігі бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарды психологиялық қолдау мәселелерін өзектендіреді.

2. Біз ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушыларды тәрбиелеп отырған отбасыларды сипаттайтын жалпы белгілерді бөлектейміз:

- ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушыларды тәрбиелеп отырған ата-аналар жүйке-психикалық және дене жүктемесін, шаршауды, шиеленісті, алаңдаушылықты және белгісіздікті сезінеді;

- баланың жеке көріністері мен мінез-құлқы ата-аналардың күтулеріне сәйкес келмейді және тітіркенуді, ащы, қанағаттанбауды тудырады;

- отбасылық қатынастар бұзылады және бұрмаланады;

- отбасының әлеуметтік мәртебесі төмендейді-пайда болған проблемалар тек отбасы ішіндегі қарым-қатынастарды ғана емес, сонымен қатар оның жақын ортасындағы өзгерістерге де алып келуі мүмкін;

- ата-аналар баланың дамуының кешеуілдеу фактісін достары мен таныстарынан жасыруға тырысады, тиісінше отбасылық қарым-қатынастан тыс шеңбер;

отбасындағы «ерекше психологиялық жанжал» қоғамдық пікірмен қақтығыстың нәтижесі ретінде әрдайым дұрыс бағаланбайды мұндай баланы тәрбиелеу және емдеу бойынша ата-аналардың күш-жігері [10; 18; 38].

В. В. Ткачева ата-аналардың ішкі (психологиялық) және сыртқы (әлеуметтік) тығырық сияқты жағдайы туралы айтады [45]. Ғалымдар дағдарысты еңсерудің үш кезеңін анықтады:

1. Танымдық немесе сыртқы басқарылатын. Бұл кезеңде ата-ана баласының толық дамуына күмәндана бастайды, оны тексеруді ұйымдастырады және медициналық диагнозды түсінуге тырысады.

2. Эмоционалды басқарылмайтын кезең. Бұл кезеңде біз айқын ашуланшақтықты, агрессияны, дәрігерлердің іс-әрекеттеріндегі кінәні көре аламыз, сонымен қатар түсінбеушілік, басқалардың қызығушылығы, күтпеген, бала күтімі бойынша әділетсіз психикалық және физикалық күш ретінде қабылданады, Достардың әдеттегі шеңберін жоғалту, әлеуметтік оқшаулау күшті эмоционалды күйзелістер мен отбасылық үзілістерге әкелуі мүмкін.

3. Тиімді (өзін-өзі басқару). Баланың мүгедектік фактісін түсінудің соңғы кезеңі, ол ұқсас өмірлік жағдайдағы ата-аналармен байланыс орнатуды қамтиды; бұл кезеңде отбасы баланың шектеулі мүмкіндіктерін қабылдайды, оны қоршаған әлемге интеграциялау стратегиясын анықтайды [45].

4. Дағдарыс жағдайын жеңу процесі әр отбасында жүреді. Кейбір ата-аналар жаңа өмірлік жағдайды толығымен жеңе алады, ал басқалары соққыны түсіну кезеңінде тұрып қалады, әлеуметтік оқшаулануда қалады және мамандардың қолдауына мұқтаж.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, ата-аналарға келесі көмек қажет:

1. Отбасыларды жеке психологиялық-педагогикалық қолдау (ата-аналардың өтініші бойынша кеңес беру);

2. Отбасылардың тәрбиелік әлеуетін жандандыру жөніндегі іс-шаралар кешені (отбасыларды психологиялық-педагогикалық қолдау).

Біздің оқушылардың даму деңгейін ескере отырып психолог, дефектолог маманымен бірлесе отырып жұмыс жасауды шештік. Ата-аналар оқу-тәрбие үрдісінде маңызды рөл атқарушы, сондықтан «Ата-аналар мектебін» құруды жөн көрдік.

«Ата-аналар мектебін» құру мақсатымыз ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың даму деңгейі және білім алу мүмкіндіктері төмен болғандықтан ата-аналарына кеңес беру, қолдау арқылы, балаларына үш одақ болып білім беріп дамыту және түзету. Бірінші кезекте бағдарламаның жоспары құрылды.

«Біз біргеміз» атты отбасын психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы. Бағдарлама екі блоктан тұрды: ақпараттық және пратикалық. Әр блок келесі тақырыптардан тұрды: «Сүйіспеншілік», «Баламен қалай сөйлесу керек?», «Оның себебі неде?», «Кино-кеш», «Сәттілік баспалдақтары», «Ал бүгін керісінше», «Ғажайып ағаш» тақырыптарында ұйымдастырылды.

Бағдарламаның ата-аналар үшін пайдасы:

- тренинг барысында өздерін танып, жеке бойындағы жағымды және жағымсыз қасиеттерін аша біледі;

- өз баласымен тығыз қарым-қатынаста болуды үйренеді;

- балаларының даму мүмкіндіктерін біліп, оларға қалай көмек көрсетуді үйренеді;

- балаларын үй жағдайында сабаққа дайындалу кезінде, танымдық қабілеттерінің дамуының қай жақтары әлсіз екенін анықтап, көмек көрсету арқылы баласына қолдау көрсетеді;

- ата-ана өз баласының өзіндік қабілеттерін танып, аша білуіне оң әсерін тигізеді;

- бірге оқып, жаттығу бала мен ата-ананың арасындағы қарым-қатынасты жақындата түседі;

- оқу үдерісін оқуда жоғары жетістіктері бар оқушыларға ғана емес, барлық сынып оқушыларына бағдарлап құрады;

- ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушыларды тек мамандармен (логопед, арнайы педагог, психолог, жеке көмекші) ғана емес, барлық білім беру процесіне қатысушылар тарапынан және де бірінші кезекте мұғалім тарапынан қолдауды қамтамасыз етеді.

Бағдарламаны құру кезінде баланың әлсіз жақтарын ғана емес, сонымен қатар күшті жақтарын да ескеріп, оның мүдделері мен қызығушылықтарына сүйендік.

Бұл принципті іске асыру үшін бірқатар шарттарды сақтау қажет:

- бағдарламаның оқушы үшін қол жетімділігі; оның міндеттері баланың жақын даму аймағы ескеріле отырып қойылуы тиіс;

де бағдарлануы;

3. Әлеуметтік, коммуникативтік бағыттылығы баламен жұмыс істеудің негізгі тәсілі ретінде; күнделікті өмірде қалыптасқан дағдыларды пайдалану қажеттілігін сезінгенде жағдайлар құру, жаттығулар, белсенділікті ұсыну: білім алу, ойында, қарым-қатынас жасауда және әлеуметтік әрекеттесуде;

4. Баламен жұмыс істеу бағыттары мен әдістерінің дербес таңдалуына қарамастан, түрлі профельдегі мамандар мен сынып мұғалімінің жұмыстағы мақсаттарының, тәсілдерінің, талаптарының сабақтастығы мен бірлігі.

Психологтың, логопедтің немесе арнайы педагогтың кәсіби әдістерінің

барлығы баланы оқытудың нақты қиындықтарын жеңуге бағытталуы тиіс;

5. Ата-аналарды дамыту жұмысына белсенді тарту. Осы принциптерді іске асыру үшін мынадай шарттарды сақтау қажет:

- өмірдің түрлі салаларында баланың әлеуетін, күшті жақтарын және проблемаларын жақсы түсіну үшін ата-аналардың пікіріне есепке алу;

- балаға көмек көрсету бағдарламаларын әзірлеу үшін ата-аналармен әріптестік қарым-қатынасты және ынтымақтастықты дамыту;

- дамыту жұмысының бағдарламасын әзірлеу кезінде ата-аналардың сұранымын есепке алу;

- ата-аналарды үй жағдайында мамандардың ұсыныстарын орындауға (үй тапсырмалары) ата-аналардың мүмкіндіктері мен ресурстарына сүйене отырып және отбасы туралы мәліметті біле отырып тарту.

Әрбір бала үшін бағдарламаның әзірленуі оның жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сүйене отырып, жеке әдістерді, тәсілдерді таңдауды және пайдалануды көздейді. Әрбір маман жеке зерттеу негізінде қандай бағыттар бойынша жұмыс істейтін, қандай әдістер мен тәсілдерді пайдалануға болатынын өзі шешеді. Маман психологиялық-педагогикалық жұмыстың адекватты әдістерін таңдау, баламен өз жұмысының тиімділігін қамтамасыз ету.

Күтілетін нәтижелер:

- ата-аналар мен балалар арасындағы серіктестік қарым-қатынастарды қалыптастыру үшін жағдай жасау;

- ата-ана мен баланың отбасы құндылығын түсінуі;

- ата-ана мен баланың бір-бірімен оң қарым-қатынас дағдыларын меңгеруі;

- балалар мен ата-аналардың жеке мәселелерін шешуі;

- балалардың педагогикалық, психологиялық және басқа да мәселелерін шешуде ата-аналардың құзыреттілігін арттыру;

- ата-аналардың өз баласымен өзара іс-қимылды рефлексивті талдау қажеттілігін дамытуға үйрету.

Бағдарламаның тәуекелдері:

1. Ата-аналардың және/немесе балалардың әлсіз белсенділігі;

2. Отбасылардың тәрбиелік әлеуеті көрсеткіштерінің жақсы жаққа динамикасының болмауы.

Өз жұмысының тәжірибесінде мұғалімдер ата-аналардың «неге менің баламның дамуында ауысым болмайды», «неге ол оқуды, жазуды, есептер шығаруды үйренбеді және т.б.» сұрақтарымен жиі кездеседі. Мұғалімдер мұндай сұрақтарды жоққа шығармайды, олар өз оқушыларының портфолиосын жасай бастады. Портфолио мектепке баратын балалардың алғашқы күндерінен бастап жинақталады, мұнда материал баланың іс-әрекетінің және оның психофизикалық дамуының барлық аспектілерін қамтитын кезең-кезеңімен жинақталады. Ата-аналар үшін біз «Ата-ана күнделігін» ұсынамыз.

Күнделікке ата-аналар ата-аналар жиналысынан кейін, мамандармен кездесулерден кейін жазбалар жасайды, онда мұғалімдерге өздерінің тілектерін, қорытындыларын жазады. Күнделіктің екінші бөлімі ата-аналардың баласының болашағы, оны қалай көргісі келетіндігі, онда нені дамытқысы келетіндігі, оған не тілегілері келетіні туралы ой толғауларына арналған. Әрбір ата-ана күнделігінің міндетті парағы – «Қуаныш» парағы болып есептеледі. Мұны ата-аналар үшін, мұғалім әр ата-ана жиналысына дайындайды. Бұл парақ балаларды оқыту мен тәрбиелеудегі жетістіктерге бағытталған.

Мақаламызды қорытындылай келе, оқытуды жүзеге асыратын педагогтер ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар оқушылардың ата-аналарына тиімді және сапалы жоспарланған.

Бағдарламаны жүзеге асыру мақсатында әдістемелік дұрыс ұйымдастырылған, ата-аналар мектебінің жұмысы өз нәтижесін табады деп ойлаймыз.

Әдебиеттер:

- 1 «Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және әлеуметтік бейімдеуді педагогикалық қолдау моделі.» Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016 ж.
- 2 Жалпы білім беру мектептеріндегі ерекше білім алушы қажет ететін балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету: әдіс.нұсқаулық/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. – Алматы: ТП ҰҒПО, 2019 ж.
- 3 «Тэй-Тэй» Қазақстанда Алматы, 2010ж.
- 4 Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Е.М.Мастюкова, А.Г. Москвина./ Под ред. В.И.Селиверстова. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2003.
- 5 Роль семьи в реабилитации и социализации детей и подростков с отклонениями в развитии / С.А. Игнатьева, Ю.А. Блинков – М.: ВЛАДОС, 2004. Психокоррекция семьи аномального ребенка. Консультирование семей, имеющих детей имеющих детей с аномалиями развития. / Психотерапия в дефектологии / Сост-ль Н.П. Вайзман – М., 1992
- 6 О некоторых проблемах семей воспитывающих детей с отклонениями в развитии. В.В. Ткачева // Дефектология, № 3, 1998.

SUPPORT THROUGH THE CREATION OF A SCHOOL FOR PARENTS OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.

Alseipulova B. A. "Department of Education of Almaty region", "regional special boarding school No. 3", Kazakhstan

Annotation: The article describes the level of development of children with special educational needs and support with advice to their parents depending on their educational opportunities. It also covers correctional work on the upbringing and development of a child through the use of various types and methods of work, through the creation of a parent School of special teachers.

Keywords: psychological and pedagogical support, inclusion, family education.

ПОДДЕРЖКА УЧАЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ ПУТЕМ СОЗДАНИЯ РОДИТЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ.

Альсейпулова Б. А. "Управление образования Алматинской области", "Областная специальная школа-интернат № 3", Казахстан

Аннотация. В статье рассказывается об уровне развития детей с особыми образовательными потребностями и их поддержке с консультированием родителей в зависимости от возможностей получения образования. А также о воспитательной и развивающей коррекционной работе детей с применением различных видов и приемов работы через создание родительской школы специальными педагогическими специалистами.

Ключевые слова: психолого-педагогическая поддержка, инклюзия, семейное воспитание.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ ЧЕРЕЗ ИГРЫ В КРУГУ.

Чернышева Н. В., педагог-психолог, ГККП я/с № 25 «Таңшолпан» г. Астана, Казахстан

Аннотация: в статье рассматривается вопрос формирования коммуникативных навыков у детей с особыми образовательными потребностями. Предлагается один из способов научить ребенка общаться, игра в кругу - способ объединения того, что было разобщено в единое целое у детей с ООП.

Ключевые слова: коммуникативные навыки, игры в кругу, групповая сплоченность, социализация детей.

По мере развития ребенка круг дел, которые он начинает выполнять самостоятельно, увеличивается за счет тех дел, которые он раньше выполнял вместе во взрослым. Другими словами, завтра ребенок будет делать сам то, что сегодня он делал вместе с мамой(взрослым), и именно благодаря тому, что это было с "мамой" (взрослым).

Л.С. Выготский

Формирование коммуникативных навыков у детей с особыми образовательными потребностями, дают возможность на выявления риска развития эмоциональных и поведенческих нарушений, а также повышения эффективности при подготовки их к школьному обучению. Кроме того, использование коммуникативных игр способствует развитию у детей с особыми образовательными потребностями различных психических качеств и свойств личности, имеющих большое значение для их успешной социальной адаптации в социуме. Игра как ведущая деятельность развивается на протяжении дошкольного возраста. Именно в процессе игры у детей совершенствуются коммуникативные навыки, социальные мотивы и потребности, а также эмоционально - волевая сфера.

А.С. Макаренко считал, что "хорошая игра" обеспечивает высокую эффективность любой деятельности и вместе с тем способствует гармоничному развитию личности, так как обязательно содержит в себе усилие (физическое, эмоциональное, интеллектуальное или духовное), доставляет радость (радость творчества, победы или эстетическую), а кроме того полагает определённую ответственность на её участников [1].

Общение является одной из наиболее важных сфер жизнедеятельности человека. Высшие психические функции ребенка, такие как память, внимание, мышление формируются сначала в общении со взрослым и лишь затем становятся полностью произвольными. В процессе общения со взрослыми и сверстниками ребенок познает законы и нормы человеческих взаимоотношений. Правильно построенное общение – это и есть процесс воспитания и развития ребенка.

Умение выстраивать и поддерживать хорошие межличностные отношения позволяет нам иметь широкие социальные связи. От того, насколько успешно удастся сформировать и закрепить навыки общения в сознании дошкольника, зависит качество взаимоотношений с другими людьми.

Универсальным средством коммуникации является речь, с помощью которой не только передается информация, но и осуществляется воздействие друг на друга участников совместной деятельности, но она не может быть использована детьми с особыми образовательными потребностями в полной мере. Дети с особыми образовательными потребностями чаще всего очень сильно социально дезадаптированы. Им не хватает общения. Коммуникативные игры дают им возможность более активно и самостоятельно участвовать в жизни общества. Поэтому в своей деятельности ориентируюсь на развитие как вербальных, так и невербальных навыков общения, групповую сплоченность и социализацию детей к окружающему миру. Это очень важно для наших детей, которым сложно выразить свои мысли в словах. Поэтому чтобы научить ребенка общаться с окружающими, необходимо не только тренировать артикуляционный аппарат, но и его коммуникативные и творческие способности.

В коррекционно-развивающей работе поставила перед собой следующие задачи:

- развивать коммуникативные умения и рефлексивные навыки;
- умение общаться со своими сверстниками и с взрослыми;
- коллективность, позволяющая сплотить детский коллектив в единую группу;
- развивать произвольность поведения;

- снять внутреннее напряжение, релаксация;
- сохранение и укрепление психофизического здоровья.

Положительные эмоции способствуют гармоничному течению жизненных процессов, негативные эмоции несут в себе деструктивную функцию, которая может изменить отношение ребенка к игровой и учебной деятельности, влияя на его поведение и отношение с окружающими.

Один из способов научить ребенка общаться, является игра в кругу - это есть способ объединения того, что было разобщено в единое целое. Игры в кругу учат детей слушать и действовать по речевой инструкции, развивают невербальные и вербальные навыки общения, групповую сплоченность. Во время игр прорабатываются движения, взятые из обычной повседневной деятельности, и ребенок с особыми образовательными потребностями постепенно учится применять принципы двигательной активности, развитие координации движения.

Учитывая индивидуальные способности детей с ООП подобрала ряд игр, которые использую на занятиях и в свободное время: «Киіз үй (Юрта)», «Назови эмоцию, Покажи эмоцию», «Карусели» [2], «Пчелы», «Флажок», «Бубен», «Береги предмет!», «Поварята» [3], «Газета» [4]. Игры учат детей выполнять соотносящие действия, слушать и действовать по речевой инструкции, по цветовому сигналу, развивают невербальные навыки общения, внимание, логическое мышление, развивать точность движения рук, зрительно - двигательную координацию, эмоциональный контакт друг с другом, умение работать в коллективе.

Используя игры в кругу дети с особыми образовательными потребностями стали больше включаться в совместную деятельность, лучше слушать и выполнять инструкцию данную взрослым, научились уступать друг другу, соблюдать очередность в занятиях, где это требуется, больше общаться с друг с другом, с окружающими, что в последствии благотворно влияет на их общение и обучение в школе.

Литература:

1. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дидактические игры в обучении дошкольников с отклонениями в развитии. Москва, 2001.
2. Кошелева А.Д. Эмоциональное развитие дошкольников. -М.: Издательский центр «Академия», 2003.
3. Кряжева Н. Л. Развитие эмоционального мира детей. Популярное пособие для родителей и педагогов. Ярославль: Академия развития, 1996. 208 с. [3,4].
4. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей. — Соч. в 7-ми т., т. 4, М., 1957. [1].
5. Стребелева Е.А., Мишина Г.А. Игры и занятия с детьми раннего возраста, имеющими отклонения в психофизическом развитии: Книга для педагогов. М.: Полиграф сервис, 2002

FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS THROUGH GAMES IN A CIRCLE.

Chernysheva N. V., teacher-psychologist, SCCP I/s No. 25 "Tansholpan" Astana, Kazakhstan

Abstract: the article deals with the formation of communication skills in children with special educational needs. One of the ways to teach a child to communicate is proposed, a game in a circle is a way of combining what has been separated into a single whole in children with OOP.

Keywords: communication skills, games in a circle, group cohesion, socialization of children.

ШЕҢБЕРДЕГІ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ
БАР БАЛАЛАРДА КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ.

Чернышева Н. В., педагог-психолог, Астана Қ. № 25 "Таңшолпан" МКҚК, Қазақстан

Аннотация: Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларда коммуникативті дағдыларды қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Баланы қарым - қатынас жасауға үйретудің бір әдісі ұсынылады, шеңберде ойнау-бұл ОР бар балаларда біртұтас тұтастыққа бөлінген нәрсені біріктіру тәсілі.

Түйінді сөздер: қарым-қатынас дағдылары, шеңберде ойнау, топтық келісім, балалардың әлеуметтенуі.

КӨЗ КӨРУ ФУНКЦИЯСЫНЫҢ БҰЗЫЛУЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Рахимова Б.Б., Шымкент қаласының білім басқармасының мемлекеттік арнаулы (коррекциялық) №33 «Ақбота» балабақшасы (көз көру функциялары ауыр және жеңіл бұзылған балаларға арналған) КММ, Қазақстан

Аннотация: мақала көз көру функциясының бұзылуы бар балалармен логопедиялық жұмыстың ерекшеліктері туралы баяндайды. Тәжерибелік жұмыстардың түрлері мен жүзеге асыру жағдайларын сиппатайды. Көру функциясының бұзылуы бар балалардың тілі мен сөйлеу қабылетін дамытуда логопедиялық жұмыстың тапсырмалары мен орындалуын бейнелейді.

Кілт сөздер: көз көру функциясының бұзылуы бар балалармен, логопедия.

Логопедия (гр. *logos* - сөз, ілім, *paideia* - тәрбиелеу, қыту) – психологияның мен педагогиканың тіл кемшілігін, оны жою мен оның алдын алудың әдістері мен қағидаларын зерттейтін саласы. Бала тілінде болатын кемістіктерді зерттеп, оны жоюдың жолдарын іздестіретін арнайы педагогика тарауының бірі.

Нашар көретін балалардағы сөйлеу бұзылыстары сөйлеу және көру қабілетінің бұзылуы арасындағы белгілі бір байланыстар мен өзара әрекеттесулерді байқауға болатын күрделі ақау екендігі теориялық және эксперименталды түрде дәлелденді. Көру кемістігі бар балалардың сөйлеу тілінің бұзылыстары әртүрлі, ауырлығы, құрылымы жағынан күрделі және интегралды жүйе ретінде сөйлеуге әсер етеді, логопед, доктор педагогика ғылымының докторы, профессор Р.Е.Левинаның пікірінше, сөйлеу тілінің бұзылыстары сөйлеу ауытқуларының жалғыз өзегі болып табылмайды. Бұл көбінесе мұндай балаларда сөйлеудің қалыптасуы көру қабілеті бар балаға қарағанда қиын жағдайда жүруімен байланысты. Олардың ішінде көру аномалиясының туа біткен түрлері бар балалар жиі кездеседі, бұл сөйлеудің қалыптасуына тікелей байланысты қалыптасу және басқа да функциялардың бұзылуына ықпал етеді. Көру қабілеті нашар балалардағы сөйлеу бұзылыстары көзі жақсы көретін балаларға қарағанда әлдеқайда жиі кездеседі.

Жүргізілген зерттеулер балалардың осы санатындағы сөйлеуді қалыптастырудың төрт деңгейін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді.

Бірінші деңгей: Дыбыс айтылуының бұзылуы ғана байқалады. Ол бұл деңгейді сөйлеу нормасы ретінде қарастыруға мүмкіндік бермейді.

Екінші деңгей: Белсенді сөздік қоры шектеулі, сөз бен заттың бейнесін байланыстыруда, жалпылаушы және грамматикалық ұғымдарды қолдануда, сондай-ақ сөйлемдер мен егжей-тегжейлі әңгімелер айтуда қателіктер жіберіледі.

Бұл деңгейдегі балалардың дыбыстық айтылуының бұзылуы сигматизм, ротацизм, ламбдацизм, парасигматизм, параротацизм, параламбдакизмнің әртүрлі түрлерінде көрінеді. Сондай-ақ дыбыстардың және фонематикалық көріністердің есту және айтылу дифференциациясының қалыптасуы жеткіліксіз. Фонематикалық талдау қалыптаспаған.

Үшінші деңгей: Экспрессивті сөйлеу сөздік қорының нашарлығымен сипатталады. Сөз бен заттың бейнесінің арақатынасы және жалпылаушы ұғымдарды білу төмен деңгейде. Байланыстырып сөйлеу – аграмматикалық, санау мен бір-екі сөзден тұратын сөйлемдерден тұрады. Кеңейтілген әңгімелер жоқ. Көптеген сөйлеу бұзылыстары.

Дыбыстардың есту және айтылу дифференциациясы жеткілікті қалыптаспаған. Фонематикалық талдау мен синтездің қалыптасуы төмен деңгейде.

Төртінші деңгей: Экспрессивтік рөл өте шектеулі, яғни ұғымдарды жалпылауда, сөздік қорында едәуір бұзушылықтар бар. Байланыстырып сөйлеуі жеке сөздерден тұрады. Эхолалия байқалады. Балалар сөйлеудің грамматикалық құрылымының сапалық жағын анықтауға бағытталған тапсырмалар мен дыбыстарды есту арқылы ажыратуға арналған тапсырмаларды орындай алмайды. Фонематикалық талдау және синтез процестерінің қалыптаспауы толықтай байқалады.

Көз көру функциясы бұзылған балалармен жүргізілетін логопедиялық жұмыстар:

- Көру қабілеті бұзылған балалармен түзету жұмыстары мұғалім-логопед пен тифлопедагогтың өзара әрекеттесуін қажет етеді.

- Түзету қызметінің басым бағыты - балалардың көзін қорғау, көру қабілетін алдын алу және көру түйсігін дамыта отырып, тіл мүкісін қалыпқа келтіру.

- Көру қабілеті бұзылған балалармен жүргізілетін логопедиялық түзету іс-әрекеті ойын түрінде өткізіледі. Бұл интеллектуалды, сөйлеу және көз көру қабілетін дамытуға көмектеседі.

- Ұйымдастырылған іс-әрекетіндегі басты кезеңдері көзге арналған жаттығулар, көз релаксациясы, ойындар және көз көру қызметінің дамытуға арналған жаттығулар болып табылады.

Көз көру функциясы бұзылған балалармен дидактикалық материалдарды пайдаланудың ерекшеліктері

- Балалардың көру қабілетіне қарай заттардың өлшемдеріне, түсіне, көлеміне, ұсынылған материалдардың санына ерекше көңіл бөлінеді.

Мысалы: Амблиопия және қылилықпен ауыратын балалардың (көру өткірлігі 0,3-ке дейін) мөлшері 3 см-ден кем болмауы керек. Яғни ұсақ дидактикалық материалдарды бермеуге тырысамыз.

- Миопия, катаракта, глаукома, торлы қабық (заболевание сетчатки) ауруы бар балаларға үлкен көлемді материалдар ұсынылады. Заттарды көрсету кезінде – көрнекіліктің фоны және тірегі (подставка) болуы керек.

- Сыртқы қылилықпен (расходящие косоглазие) ауыратын балалар үшін көрнекіліктер жақынырақ ұсынылады, ал ішкі қылилығы (сходящие косоглазие) бар балалар үшін көрнекіліктер анағұрлым алысырақ және жоғары орналасу керек.

- Оқу құралдарының түсінде қызыл, сарғыш, сары түстер басым болғаны дұрыс.

- Барлық көрнекіліктердің контуры айқын және қанық түсті болуы керек.

Логопед балаларды сөйлеудің дамуын ғана емес, сонымен қатар көру қабілетінің бұзылуын ескере отырып, тифлопедагогтың, дәрігер-офтальмологтың, медбике-ортописттің ұсыныстары бойынша кіші топтарға біріктіреді.

- Жеке жұмыс кезінде медбике-ортописттің ұсынысын басшылыққа ала отырып, балаларды окклюзияға сәйкес отырғызамыз.

- Яғни оң көзінде окклюзиясы бар баланың сол жағында мұғалім отырады.

- Логопедтің де, тифлопедагогтың да барлық түзету жұмыстары қолдың ұсақ моторикасын пайдаланады. Біз өз жұмысымызда баланың көру қабілетінің дамуына әсер ететін қол мен саусақтардың ұсақ бұлшықеттеріне арналған арнайы жасалған жаттығуды қолданамыз.

Әдебиеттер:

1. https://www.defectologiya.pro/zhurnal/vzaimosvyaz_tiflopedagoga_i_uchitelya_logopeda_v_rabote_s_detmi_s_narusheniyami_zreniya_i_rechi/;

2. <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2016/08/28/vzaimodeystvie-raboty-tiflopedagoga-i-logopeda-v-korreksionnoy-gruppe>;

3. Волкова, Л.С. Коррекционно-логопедическая работа по развитию слепых и слабослышащих детей // Дефектология. – 1982. - № 5.

4. Волкова, Л.С. Результаты экспериментального изучения нарушений устной речи у детей с глубокими дефектами зрения // Дефектология. – 1982. - № 3.

ОСОБЕННОСТИ ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ С НАРУШЕНИЕМ ЗРИТЕЛЬНОЙ ФУНКЦИИ ГЛАЗ.

Рахимова Б. Б., КГУ государственный специальный (коррекционный) детский сад №33 «Акбота» управления образования города Шымкент (для детей с тяжелыми и легкими нарушениями зрительных функций), Казахстан

Аннотация: В статье рассказывается об особенностях логопедической работы с детьми с нарушением зрительной функции. Описывает виды и условия осуществления таможенных работ. Иллюстрирует задания и выполнение логопедической работы по развитию речи и речевых способностей детей с нарушением зрительной функции.

Ключевые слова: логопедия с детьми с нарушением зрительной функции глаз.

Keywords: communication skills, games in a circle, group cohesion, socialization of children.

FEATURES OF SPEECH THERAPY WORK WITH CHILDREN WITH IMPAIRED VISUAL FUNCTION OF THE EYES.

Rakhimova B. B., KSU "Akбота" State Special (Correctional) kindergarten No. 33 of the Department of Education of Shymkent(for children with severe and mild visual impairments), Kazakhstan

Abstract: the article talks about the features of speech therapy work with children with impaired visual function. Describes the types and conditions of customs work. Illustrates the tasks and execution of speech therapy work on the development of speech and speech abilities of children with visual dysfunction.

Key words: speech therapy with children with impaired visual function of the eyes.

Key words: communication skills, playing in a circle, group cohesion, socialization of children.

№ 4. «мастер –класс/ master class
"INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OF TEACHERS".

«МУҒАЛІМДЕРДІҢ БЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР».

«ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ
РАЗВИТИИ ПЕДАГОГОВ».

USING SMART TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE AT
SCHOOL.

A.E.Zhumanova, Astana International University, Kazakhstan

Abstract: The use of smart technologies in teaching English language at school has become increasingly popular. This article explores the benefits of adopting smart technologies in language teaching, including enhancing language proficiency, promoting active learning, and providing personalized learning experiences. The article evaluates some of the most commonly used smart technologies in language teaching, such as Smart Board, Smart Notebook, applications for learning languages, online resources and digital textbooks. The article suggests that the integration of smart technologies in language teaching can contribute to more effective and engaging language learning, thus improving students' language skills and preparing them for life in a digital world.

Keywords: Smart technologies, Smart Board, Smart Notebook, English language learning.

The integration of interactive, including multimedia technologies into the educational process is a key component of the cognitive-communicative approach to teaching foreign languages in today's educational settings. This enables students to make better use of their visual and visual-auditory analyzer capabilities, improving the quality of the material transmitted and the effectiveness of its assimilation.

The ubiquitous computer technology of audio, video, laptops, multimedia projectors, and electronic boards turns the picture elements on the screen into an interactive object that profoundly affects the user's perception and emotional space. Currently, the internet provides a wide variety of educational resources, including text, interactive applications, videos, and other media.

Smart technologies are technological devices, software, and applications that use artificial intelligence and machine learning to assist humans in performing various tasks. These technologies are designed to make work easier and efficient, enabling people to be more productive and effective in their work.

The use of technology in the teaching and learning process is referred to as "smart technologies" in education. To support the delivery of educational content, digital tools like software, interactive whiteboards, tablets, smart phones, and other gadgets are used.

Smart technologies can assist teachers in the following ways while teaching English as a second language:

Enhance language learning. Modern technology can help pupils have easier access to the English language. Students can participate in the learning process and access the English language in a way that is entertaining and participatory by incorporating video conferencing, audio recordings, and interactive instructional tools.

Personalize learning. By offering each student individualized teaching, smart technology can assist teachers in personalizing learning. Platforms for language learning can be used by teachers to design personalized learning paths that take into account the requirements and preferences of each learner.

Encourage teamwork and communication. Through collaborative project-based learning, online communication, and group discussions, smart technology can give students more

opportunity to practice their English. Teachers can collaborate with other teachers and educators using these tools, which will increase their own expertise and resources.

Efficiently manage classrooms. Organize and administer online classes, exchange and present resources, and monitor student progress are all possible with the help of tools that teachers may utilize to efficiently manage their classrooms.

Provide immediate feedback. Instant feedback on student performance is possible thanks to smart technologies, which is beneficial for language acquisition. With the use of these tools, educators may monitor their students' development, examine performance information, and give immediate, precise, and actionable feedback.

Teachers can teach English to their students in a variety of methods with the use of smart technologies.

Interactive whiteboards. Teachers can use interactive whiteboards to get their pupils involved in English language exercises. They could design word games, vocabulary tests, and grammar exercises that students may do on the whiteboard, for instance.

Online resources. There are a variety of online resources available for teaching English, including video courses, interactive grammar drills, and virtual dictionaries. These can be used to supplement lessons taught in the classroom and give students access to additional materials for improving their English language proficiency.

Applications for learning languages. There are numerous applications for learning languages that will help you improve your English. Many of these apps incorporate gaming elements to increase students' interest in and enjoyment of learning English. To supplement the lessons they are learning in class, teachers can suggest these apps to their pupils.

Digital textbooks. To assist students in honing their English language abilities, teachers might employ digital textbooks that contain audio and video elements. Additionally, because digital textbooks can be updated more frequently than conventional printed textbooks, the content is always current.

Utilizing an interactive whiteboard and Smart Notebook software increases comprehension of the material by fusing the visual, auditory, and tactile modes of information transmission. The usage of an interactive whiteboard and the Smart Notebook program throughout the learning process improves students' ability to assimilate the material while saving time, and motivates them to succeed. The lesson will be engaging, interesting, and helpful for enhancing practical knowledge, communication skills and socio-cultural competence.

Together with the students, the teacher can draw diagrams, maps, and tables during the lesson and use them in subsequent lessons to avoid having to prepare the same material again. In addition to task templates, Smart Notebook also provides pre-made presentations.

The teacher can browse websites and start sound files, video clips, or quizzes by displaying them on the interactive whiteboard and generate new resources or obtain pre-made ones using the Smart Notebook program. The main elements of a Smart Notebook:

Speaking proficiency is the growth of communication abilities in relation to the four main speech activities of speaking, listening, reading, and writing. Thematic texts, test questions, visuals, audio and video materials are used to introduce or activate the lesson material, repeat and consolidate grammar rules and speech patterns, teach reading skills, assess knowledge, and monitor progress. The instructional strategies “Match the match”, “Recover the text” or “Select the necessary information” are employed when teaching reading. When determining the grammatical content, you can use the elements “Find the mistake”, “Remove the excess” and “Fill in the blanks”.

Understanding the linguistic phenomena of the language being studied, mastering new language tools appropriate to the topics, fields, and communication settings, and mastering various ways to communicate ideas in one's native and translated tongues are all examples of linguistic competence. The best ways to do phonetic and speech exercises, learn and practice vocabulary, activate grammar, improve spelling, and improve listening comprehension in a foreign language are to “group”, “eliminate the unnecessary”, “compare” and “fill in the blanks”.

Socio-cultural competence. Exposing pupils to the customs and culture of the nation whose language is being studied; developing the capacity to represent their own country and its culture in the context of cross-cultural communication in a foreign language. The teacher can utilize the internet search or presentation items. When working with the board, the necessary information will become apparent. The teacher can also design and provide tests on country studies.

The development of skills to get out of a problem when there aren't enough verbal resources is known as compensatory competence. “Connect the lines in the dialog” and “continue the sentence” are elements.

Education and cognitive ability. Improvement of general and specialized reading abilities; familiarity with independent linguistic and cultural learning techniques, including those made possible by the newest information technology for pupils. The teacher can use resources from several websites.

The Smart Notebook software's Smart Board electronic interactive whiteboard has made a name for itself as an efficient teaching tool. What distinguishes a Smart Board? One or more laptops, tablets or other electronic devices can be connected to the board. As a result, teachers don't always need a computer to access basic features because it supports touch screen technology. Teachers can write on the Smart Board since it is still a board. True, unique felt-tip pens that frequently are included in the bundle. Unlike conventional, well-known black, green, and white boards, the Smart Board allows for the saving and printing of any writing that is made on it. Instead of using pens, teachers can use the keyboard to type handwritten writing into a program like “Word” and have it appear on the screen as printed text. Demonstration, presentation and modeling are the three main uses of the Smart Board. Teachers can examine saved documents of any kind, display films, start audio recordings, and open “PowerPoint” presentations with the application. A vibrant creative environment is supported by the use of presentation tools in the “Lesson Activity Toolkit” that are incorporated into the software to enhance the didactic material.

Any type of speech activity can be used on the Smart Board at various points throughout the lesson. The application of this program appears particularly effective in:

Formation and improvement of lexical skills. Developing and honing lexical skills through the use of anagrams, grouping lexical information, comparing lexical units according to their meaning, multiple choice, choice of pairs, and “guess the word”.

Learning to read and listen. Finding matches in the text, restoring the text's content using keywords and in accordance with the logic of pronunciation, filling in text gaps using context, highlighting crucial information in the text and filling in tables using what has been read or heard.

Speech training. Articulation of dialogue replicas in accordance with statement logic, completion of incomplete sentences, and “pop-up question”.

Learning to write. Filling in blank spaces, fixing misspelled words and using the “magic magnifier” when writing.

Formation of grammatical skills. Development of grammatical skills, including building support structures, filling in context-appropriate gaps, “finding the error”, “removing the excess” and “linguistic games”.

In conclusion, smart technologies give teachers fresh, creative ways to teach English to students. Teachers may improve student engagement, encourage cooperation, and provide students a more individualized and interesting learning experience by incorporating technology into their classes.

References:

1. ANDRADE, M. 2014. Role of Technology in Supporting English Language Learners in Today's Classrooms. Copyright by Maria Andrade. P.58. Available online: https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/66995/1/Andrade_MariadeLourdes_201406_MT_MTRP.pdf

2. https://is.muni.cz/th/105084/pdf_m/interactive_whiteboard_in_teaching_english_to_young_learners.pdf
3. Middleton, A Smart Learning: Teaching and learning with smartphones and tablets in post compulsory education / A. Middleton. – Media-Enhanced Learning Special Interest Group and Sheffield Hallam University, 2015. – 297 p.
4. Minor, B., Bracken, M., Geisel, P., Unger, S. (2006). SMART Boards in the Classroom: The Influence of Interactive Boards in Education. Retrieved from http://tiger.towson.edu/users/sunger2/smart_boards_in_the_classroom.htm
5. Prensky, M. Digital game-based learning / M. Prensky. – St. Paul, MN : Paragon House, 2007. – 474 p.
6. SHYAMLEE, S. D. - PHIL, M. Use of Technology in English Language Teaching and Learning: An Analysis. 2012. International Conference on Language, Medias and Culture IPEDR., vol.33 IACSIT Press, Singapore. Available online: <http://www.ipedr.com/vol33/030-ICLMC2012-L10042.pdf>

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ.

А.Е.Жуманова, Международный университет Астаны, Казахстан

Аннотация: Использование интеллектуальных технологий в преподавании английского языка в школе становится все более популярным. В этой статье исследуются преимущества внедрения интеллектуальных технологий в преподавание языков, включая повышение уровня владения языком, стимулирование активного обучения и предоставление персонализированного опыта обучения. В статье дается оценка некоторым из наиболее часто используемых интеллектуальных технологий в преподавании языков, таким как SmartBoard, Smart Notebook, приложения для изучения языков, онлайн-ресурсы и цифровые учебники. В статье предполагается, что интеграция интеллектуальных технологий в преподавание языка может способствовать более эффективному и увлекательному изучению языка, тем самым улучшая языковые навыки учащихся и подготавливая их к жизни в цифровом мире.

Ключевые слова: Умные технологии, Умная доска, Умный ноутбук, изучение английского языка.

МЕКТЕПТЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ.

А. Е. Жұманова, Астана халықаралық университеті, Қазақстан

Аннотация: мектепте ағылшын тілін оқытуда интеллектуалды технологияны қолдану барған сайын танымал бола бастады. Бұл мақалада тілдерді оқытуға интеллектуалды технологияны енгізудің артықшылықтары, соның ішінде тілді меңгеру деңгейін арттыру, белсенді оқытуды ынталандыру және жекелендірілген оқу тәжірибесін ұсыну қарастырылады. Мақалада SmartBoard, Smart Notebook, тіл үйренуге арналған қосымшалар, онлайн ресурстар және сандық оқулықтар сияқты тілдерді оқытуда жиі қолданылатын кейбір ақылды технологияларға баға беріледі. Мақалада интеллектуалды технологияны тілді оқытуға біріктіру тілді тиімдірек және қызықты үйренуге ықпал етуі мүмкін, осылайша оқушылардың тілдік дағдыларын жақсартады және оларды цифрлық әлемде өмір сүруге дайындайды.

Түйінді сөздер: ақылды технология, ақылды тақта, ақылды ноутбук, ағылшын тілін үйрену.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.

Л.А.Есетова, Средняя школа № 16 имени Ю.А.Гагарина, Алматинская область,
Илийский район, Казахстан

Аннотация: в статье объясняется стремительное распространение различных инноваций, новых педагогических технологий и владение ими педагогов, знание и умение применять инновационные образовательные технологии в своей деятельности на современном этапе развития образовательной системы, ее непрерывной модернизации позволяет преподавателям повысить мотивацию обучающихся, профессионально-практическую направленность организуемых и проводимых занятий.

Ключевые слова: инновация, инновационная технология, педагогические технологии.

Стремительные цивилизационные изменения, происходящие в мире в XXI веке, связаны с формированием постиндустриального общества. Современному обществу требуется новый тип личности – эффективной, целеустремлённой, ответственной, успешной, деятельности. Перспективы развития современного образования ориентированы на свободные и ответственные отношения его участников. Интересы личности провозглашаются приоритетными, а реализация возможностей для её развития – главной задачей образования. Сегодня востребован не столько педагог, сколько педагог-исследователь, педагог – новатор, владеющий навыками прогнозирования и проектирования педагогической деятельности. Поэтому становление готовности к инновационной деятельности является важнейшим уровнем его профессионального роста.

Сегодня наблюдается рост инноваций, новых педагогических технологий, однако это сопровождается недостаточным владением ими педагогов, а знание и умение применять инновационные образовательные технологии в своей деятельности на современном этапе развития образовательной системы, ее непрерывной модернизации, позволяет преподавателям повысить мотивацию обучающихся, профессионально-практическую направленность организуемых и проводимых занятий. Практически все учителя видят в понятии «инновация» два основных элемента: это что-то новое по сравнению с предыдущим, и новое предназначено для улучшения качества образования. Термин «инновация» является синонимом понятия «новшество». Новые педагогические технологии в системе образования: проектная работа, игровые технологии, дистанционное обучение, интерактивные технологии, портфолио. Система сосредоточена на том, чтобы учить искать знания, а не «передавать» их. Это формирует потребность в реформации образовании, перехода к новой системе, активному внедрению педагогических инноваций. Педагогическая инновация – это процесс разработки, внедрения, тестирования и оценки новшеств в сфере образования, которые помогают эффективно достигать поставленных целей. Инновации и цели тесно связаны между собой: образовательный процесс со временем меняется, рынок труда предъявляет новые требования к будущим работникам, и обучение трансформируется, подстраивается под новые цели, для достижения которых нужны новые педагогические методики, приёмы и способы. Подход в обучении – это базовый принцип, совокупность требований и целей, который является основой для новых технологий. Требование современного образования состоит не в том, чтобы дать ученикам как можно больший объем знаний, а в том, чтобы научить их учиться самостоятельно, не только знать, но и уметь оперировать полученной информацией. В основе педагогических инноваций лежат два ключевых подхода:

- 1) Личностно-ориентированный подход подразумевает ориентирование образовательного процесса на личность каждого ученика.;
- 2) Компетентностный подход.

Мир, в котором развивается современный ребенок, коренным образом отличается от мира, в котором выросли его родители. Это предъявляет качественно новые требования к образованию, как первому звену непрерывного образования: образования с использованием современных информационных технологий (компьютер, интерактивная доска, планшет). Очень многое в системе образования определяется учителями и обучающимися, поскольку их целеустремленность, творческая инициатива и способности, нестандартность мышления, стремление к прогнозированию, новациям – неперенные характеристики эффективности системы образования, её жизнедеятельности и прогресса. В тоже время ключевой фигурой образовательной системы выступает учитель как творец педагогического образования, его идеологии, содержания, технологии. Профессионально-личностное развитие учителя – одна из целей педагогического образования. Практика показывает, что педагогической профессией и педагогическим мастерством можно овладеть только на индивидуально-личностном уровне. Педагог является носителем накопленной культурой общечеловеческих ценностей, как активный субъект, реализующий в педагогической профессии свой способ жизнедеятельности, готовность принимать на себя ответственность за решение педагогических задач, вырабатывать свою стратегию профессионального мышления. Основной характеристикой деятельности учителя следует считать педагогическую компетентность, под которой понимают эффективное владение им системой образовательных умений и навыков, в своей совокупности позволяющие ему осуществлять учебно-воспитательную деятельность на грамотном профессиональном уровне и добиваться оптимального образования учащихся. Учитель, владеющий современными педагогическими технологиями и обладающий технологической культурой, должен проявлять гибкость при использовании методов и средств обучения, уметь модифицировать свои профессиональные действия, разрабатывая при этом свою собственную педагогическую технологию. Преподаватели занимаются поиском и применением новых педагогических технологий образования, которые помогут достичь максимально положительного результата педагогической деятельности и приведут к более успешной реализации учебного плана. Профессиональное становление педагога является непрерывным процессом в течение всей жизни, который определяет возможность безграничного развития человека. Трудности, возникающие в процессе новаторства, предстают перед человеком как перспектива возможности их решения самостоятельно. Современная образовательная система претерпевает ряд изменений, выражающихся в появлении альтернативных типов учебных заведений, использовании новых программ и пособий, изменении содержания образования, использовании новых педагогических технологий и других нововведениях. Это требует от учителя разнообразного обучения, гибкости мышления, активности и стремления к творчеству, способности к анализу и самоанализу, готовности к инновациям. Педагог, вовлеченный в инновационный образовательный процесс, должен иметь как высокоразвитую индивидуальную культуру обработки информации (в том числе с помощью современных компьютерных технологий), так и уметь адаптировать ее в соответствии с возможностями учеников, и обладать дидактическими навыками. Таким образом, инновационные процессы в образовании формируют новый тип профессионального сознания и поведения учителя, становясь объектом педагогической деятельности. Каждому педагогу необходимо ориентироваться в широком спектре современных инновационных технологий, идей школ, направлений. В настоящий момент в школьном образовании применяют самые различные педагогические инновации. Это зависит, прежде всего, от традиций и статусности учреждения.

Внедрение ИКТ в содержание образовательного процесса подразумевает интеграцию различных предметных областей с информатикой, что ведет к информатизации сознания учащихся и пониманию ими процессов информатизации в современном обществе (в его профессиональном аспекте). В результате в школьной методической системе появляются новые информационные технологии, а выпускники школ имеют подготовку к освоению новых информационных технологий в будущей трудовой деятельности.

Использование инновационных образовательных технологий является одним из критериев оценки профессиональной деятельности преподавателя. Подразумевает интеграцию преподавания дисциплин с информатикой, а также компьютеризацию оценивания и коммуникации в целом. Компьютер может использоваться на любых этапах учебного процесса. Школьники обучаются работе с основными программами, изучают материал благодаря электронным учебникам и пособиям. С помощью компьютера и проектора преподаватель излагает материал. Презентации, диаграммы, аудио- и видеофайлы благодаря наглядности способствуют лучшему усвоению темы. Самостоятельное создание слайдов, схем, карт памяти помогает структурировать знания, что также помогает в запоминании. Наличие компьютера, интернета и специальных программ делает возможным дистанционное преподавание, онлайн-экскурсии, конференции и консультации. В конце изучения темы в качестве контроля могут быть использованы тесты на компьютере. Школы используют систему электронных журналов Кунделик, в которых можно отследить результаты отдельного ребенка, класса или же успеваемость по конкретному предмету. Входят в обиход и электронные дневники, где выставляются оценки и фиксируются домашние задания. Так что родители могут узнать баллы ребенка и наличие заданий. Важно научить школьников правильно использовать интернет, поисковые системы и социальные сети. При грамотном подходе они становятся неисчерпаемым источником информации и способом коммуникации школьников с учителем и между собой. Интерактивные технологии как вариант инновационной деятельности преподавателя предполагают трансформацию ролей, типичных для процесса обучения. Сюда относятся ролевые игры, семинары-диспуты, учебные дискуссии и игровое проектирование. Упор в подобной деятельности делается на групповую занятость учащихся, происходящую под контролем преподавателя. Нередко воплотить идеи в жизнь помогают компьютерные технологии. В образовательной практике используется метод портфолио. Портфолио – это набор достижений учащихся, опыт, приобретённый в учёбе, творчестве и общественной жизни. Данный метод акцентирует внимание на достижениях человека и наглядно показывает личный прогресс учащихся. Такой метод подойдёт для разных учащихся. Тем, кто имеет средние способности, портфолио придаст уверенности в своих знаниях и станет дополнительным стимулом в обучении (при условии, что в него включены действительно стоящие достижения). Для сильных учеников портфолио является дополнительным показателем их прогресса наряду с золотой медалью и грамотами, которые больше уделяют внимание не самим работам, а их поощрению.

Инновационная деятельность педагога – это необходимая часть образовательного процесса. Изменения, затрагивающие постоянно меняющееся общество, не обходят стороной и школу. Характер инновационной деятельности педагога зависит и от существующих в конкретном образовательном учреждении условий, но прежде всего от уровня его личностной готовности к этой деятельности. К основным функциям инновационной деятельности относится изменение компонентов педагогического процесса: целей, содержания образования, форм, методов, технологий, средств обучения, системы управления и т.д. К инновационным направлениям или современным образовательным технологиям отнесены: развивающее обучение; проблемное обучение; разноуровневое обучение; коллективная система обучения; технология решения задач; исследовательские методы обучения; проектные методы обучения; технологии модульного обучения; лекционно-семинарско-зачетная система обучения; использование в обучении игровых технологий (ролевые, деловые и другие виды обучающих игр); обучение в сотрудничестве (командная, групповая работа); информационно-коммуникационные технологии; здоровьесберегающие технологии. Через работу в постоянных и временных микрогруппах уменьшается дистанция между обучающимися. Они находят подходы друг к другу, в некоторых случаях открывают в себе терпимость и видят её пользу для дела, которым занята группа. Только нестандартная постановка проблемы вынуждает искать помощи друг у друга, обмениваться точками зрения.

Периодически составляется рабочая карта урока. В ней записаны:

- вопрос, над которым работает группа;
- состав участников;
- самооценка каждого участника с точки зрения группы.

Для самооценки и оценки даются точные критерии в карте, чтобы не возникало существенных разногласий. Ребята с желанием подключаются к оцениванию устных и письменных ответов одноклассников, т.е. берут на себя роль эксперта. Таким образом, использование интерактивной технологии обучения влияет на формирование личности коммуникабельной, толерантной, обладающей организаторскими навыками и умеющей работать в группе; повышение эффективности усвоения программного материала.

Интерактивные технологии или групповые технологии обучения – это обучение, основанное на диалоговых формах процесса познания. Это работа в группах, учебная дискуссия, игровое моделирование, деловая игра, «мозговой штурм» и т.д. Эти формы обучения важны для обучающихся, поскольку позволяют каждому включиться в обсуждение и решение проблемы, выслушать другие точки зрения. Развитие коммуникативных умений и навыков обучающихся происходит как в общении микрогрупп, так и в диалоге между группами. Такая форма обучения психологически привлекательна для обучающихся, она помогает выработать навыки сотрудничества, коллективного творчества.

Игровая деятельность обучающегося обычно эмоциональна, сопровождается чувством удовлетворения. Играя, обучающиеся размышляют, переживают ситуации, и на этом фоне, способы достижения результата легче и прочнее ими запоминаются. Игровую форму занятий можно использовать на различных этапах урока, при изучении новой темы, при закреплении, на обобщающих уроках. Ценность игровой технологии заключается в том, что, являясь по своей сути отдыхом, она выполняет образовательную функцию, стимулирует творческую реализацию и самовыражение. Конечно, наиболее она применима в младшей группе школьников, поскольку соответствует их возрастным требованиям. Использовать ее необходимо дозированно. По желанию учителя весь урок можно провести в игровой форме: конкурс, викторина, КВН, постановка сценок из произведения. Возможно использование игровых элементов и на любом этапе занятия: в начале, в середине или в конце в качестве опроса. Правильно организованная игра стимулирует память школьников, заинтересованность, а также преодолевает пассивность. Таким образом, включение в урок дидактических игр и игровых моментов делает процесс обучения интересным, занимательным, облегчает преодоление трудностей в усвоении учебного материала.

Я на своих уроках внедряю инноваций, необходимые подстраивать свою деятельность под меняющиеся условия и использовать нестандартные приёмы в ходе урока. Ведь работа педагога не должна ограничиваться рамками исключительно старых и проверенных методов, необходимо некоторое разнообразие. Педагогическая деятельность должна носить творческий характер и вовлекать учащихся в учебный процесс, осуществляя, таким образом, цель преподавания – передачу знаний и воспитание подрастающего поколения. Сделать предмет «Биология» интересным помогают инновационные педагогические методы и подходы. Понятие «инновационная педагогическая деятельность» означает новый подход к организации учёбы и воспитания. Это, в первую очередь, применение новых способов продуктивного взаимодействия между учащимися и педагогами, которое приводит к достижению нужных результатов. Инновационное обучение подразумевает поиск и применение новых идей. Педагог разрабатывает и реализует новые методики и самостоятельно выбирает решения. Таким образом, на первый план выступает необходимость создания условий для педагогического творчества, мероприятий по повышению квалификации учителей. Причиной для введения новшеств является необходимость самореализации на работе, желание принести пользу собственным трудом. Этот компонент включает в себя поиск информации и ознакомление с существующими инновациями, постановку целей и средств их достижения, разработку основных идей, их

осуществление и контроль, а также рефлексию, иными словами анализ, направленный на оценивание как положительных, так и отрицательных свойств проделанной работы. Основная причина, по которой мы обращаемся к инновациям это острая конкуренция. Проблемно-ориентированные инновационные процессы, как следует из названия, направлены на решение определенных проблем, связанных с формированием конкурентоспособной личности. Ученики должны:

- осознавать свою личную и социальную значимость;
- ставить цели для самореализации, самореализации задач и проблем.

Занимаясь инновационной деятельностью, развивая инновационную активность, создавая что-то значительное, новое, достойное внимания, педагог и сам растет, поскольку "в творческих, доблестных делах человека - важнейший источник его роста". Я, как учитель биологии, активно участвую в различных конкурсах, олимпиадах. Прохожу предметные курсы повышения квалификации. Тем самым развиваюсь, узнаю много нового. Применение информационных технологий в учебном процессе хотя и трудоемкий процесс во всех отношениях, но он оправдывает все затраты, делает обучение более интересным, увлекательным и содержательным. Преподаватель вправе выбирать свою технологию и методы работы, но каждый обязан работать во благо развития учащегося. Использование современных технологий делает обучение более содержательным и зрелищным, способствует развитию самостоятельности и творческих способностей учащихся, помогает раскрыть интересный и увлекательный мир предмета. И всё же важно понимать, что педагогические инновации – это неотъемлемая часть развития педагогики и они необходимы для совершенствования системы образования.

Литература:

1. Никишина, И.В. Инновационная деятельность современного педагога в системе общешкольной методической работы / И.В.Никишина. – Волгоград, 2007.
2. Сериков, В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. - М.: Логос, 1999.
3. Левина М.М. Технология профессионально-педагогического образования. М., 2001
4. Марина А.В., Соломин В.П., Станкевич П.В. Школьное биологическое образование: проблемы и пути их решения. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2000.
5. Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Развитие критического мышления на уроке. М.: Просвещение. - 2010
6. Колюткин Ю.Н., Муштавинская И.В. Образовательные технологии и педагогическая рефлексия. СПб.: СПб ГУПМ. – 2002, 2003
7. Гуров В. Инновационная деятельность педагога // Дополнительное образование и воспитание. - 2008. - № 2. - С. 9-15
8. <https://viafuture.ru/katalog-idej/innovatsionnye-pedagogicheskie-tehnologii>

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.

Л. А. Есетова Ю. А. Гагарин атындағы № 16 орта мектеп, Алматы облысы, Іле ауданы, Қазақстан

Аннотация: Мақалада әр түрлі инновациялардың, жаңа педагогикалық технологиялардың тез таралуы және олардың педагогтарды игеруі, білім беру жүйесін дамытудың қазіргі кезеңінде өз қызметінде Инновациялық білім беру технологияларын қолдану білімі мен қабілеті, оны үздіксіз жаңғырту оқытушыларға білім алушылардың ынтасын арттыруға, ұйымдастырылған және өткізілетін сабақтардың кәсіби-практикалық бағытын арттыруға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: инновация, Инновациялық технология, педагогикалық технологиялар.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PEDAGOGICAL ACTIVITY.

L. A. Yesetova, Secondary School No. 16 named after Yu. a. Gagarin, Almaty region, Ili district, Kazakhstan

Annotation: the article describes the rapid spread of various innovations, new pedagogical technologies and their assimilation by teachers, the knowledge and ability to use innovative educational technologies in their activities at the present stage of development of the education system, its continuous modernization allows teachers to increase the motivation of students, increase the professional-practical orientation of organized and conducted classes.

Key words: innovation, innovative technology, pedagogical technologies.

MAXIMIZING LEARNING OUTCOMES WITH #LINE BILINGUAL: TIPS AND STRATEGIES FOR ENGLISH LANGUAGE LEARNER.

G. A. Zhunusova, Astana International University, Kazakhstan

Abstract: This paper explores the effectiveness of #line Bilingual, a book series that provides English language learners with the opportunity to read and understand stories in both their native language and English. The paper provides tips and strategies for using #line Bilingual and highlights the benefits of this book series for English language learners. The paper emphasizes the importance of choosing the right level and genre, reading actively, engaging with the text, listening to audio recordings, using translation sparingly, and reviewing and reflecting on the text. The paper concludes that #line Bilingual offers a unique and engaging way for English language learners to improve their language skills, and with consistent practice and dedication, learners can become proficient in English comprehension, speaking, and writing through #line Bilingual.

Keywords: line Bilingual, benefits, English language learners, strategies, tips, level, genre, active reading, audio recordings, translation, review, reflection, proficiency, language skills.

Introduction. Improving one's English language skills can be a challenging task for language learners. It requires effective tools and strategies to enhance the learning outcomes. To address this need, the #line Bilingual books series offer a unique opportunity for learners to read and comprehend stories in both their native language and English. The goal of this paper is to delve into on #line Bilingual can be leveraged to optimize learning outcomes for English language learners. By providing valuable tips and strategies, this paper seeks to highlight the benefits of this book series and how it can help learners enhance their language skills. With #line Bilingual, language learners can improve their reading comprehension, expand their vocabulary, enhance their pronunciation and listening skills, and develop their intercultural competence. This paper aims to provide learners with practical and useful insights to maximize the learning outcomes with #line Bilingual.

A series of books “#line Bilingual”. #line Bilingual is a book series that provides language learners with the opportunity to read and understand stories in both their native language and English. Each page of the book features a story in the target language on one side and the corresponding translation in the learner's native language on the other side.

The stories in #line Bilingual books are carefully selected to cater to learners of different levels, from beginners to advanced learners. The books cover a wide range of topics, including literature, science, history, and popular culture. This variety provides learners with the opportunity to expand their knowledge of different subjects while also improving their language skills.

Benefits of #line Bilingual for English language learners

Improves Reading Comprehension Skills. One of the primary benefits of #line bilingual books is that they improve reading comprehension skills. The books feature a parallel text format, allowing learners to read a story in both their native language and English, which helps them to better understand the text. As learners become more comfortable with reading in English, they will be able to read more complex texts and improve their comprehension skills.

Expands Vocabulary. Another benefit of #line bilingual is that it helps learners expand their vocabulary. By reading stories in English and their native language, learners can learn new words in context and understand their meaning. As they encounter these words repeatedly throughout the book, they will be able to remember and use them more effectively.

Improves Pronunciation and Listening Skills. The #line bilingual books come with audio recordings of the stories, which can help learners to improve their pronunciation and listening skills. By listening to the recordings, learners can hear how the words are pronounced and practice speaking them aloud. This helps learners to speak English more accurately and with confidence.

Develops Intercultural Competence. Reading #line bilingual books can also help learners to develop intercultural competence by exposing them to different cultures and perspectives. By learning about different cultures, learners can broaden their knowledge and understanding of the world around them.

Provides Motivation and Engagement. Finally, #line bilingual books provide motivation and engagement for learners. By reading stories that are interesting and relevant to their interests, learners are more likely to be engaged and motivated to learn. This can help them to stay focused and committed to improving their English language skills.

Tips for Maximizing Learning Outcomes with #line Bilingual. Choose the Right Level and Genre. When it comes to utilizing #line Bilingual books, it is essential to keep in mind that selecting the appropriate level and genre can play a vital role in enhancing learning outcomes. It is imperative to consider the learner's current proficiency level while selecting the level of the book. Additionally, it is recommended to choose a genre that appeals to the learner's interests as it can foster motivation and engagement. By doing so, learners can stay focused and committed to improving their English language skills, ultimately leading to optimal learning outcomes. Therefore, selecting the right level and genre of #line Bilingual books is crucial for learners seeking to maximize their language acquisition.

Read Actively and Engage with the Text. To achieve the maximum learning outcomes with #line Bilingual books, learners must engage in active reading and interact with the text. Encouraging learners to read the text attentively and actively can enhance their comprehension and retention of new information. They can actively engage with the text by highlighting significant words or phrases, taking notes on new vocabulary or concepts, and asking themselves questions about the text. This approach will enable learners to understand the text more thoroughly, leading to a deeper understanding of the language and its context. Therefore, active reading and engagement with the text are crucial for English language learners to achieve their language learning goals.

Listen to the Audio Recordings. Utilizing the audio recordings that accompany #line Bilingual books can serve as a valuable asset to learners looking to enhance their English pronunciation and listening abilities. It is crucial to encourage learners to not only listen to the recordings but to also engage with them actively. By repeating after the speaker and practicing their pronunciation, learners can refine their skills and build their confidence in speaking English. Replaying the recordings several times is also helpful to ensure that the learner has properly grasped the language and its nuances.

Use the Translation Sparingly. Although the translation tool provided in #line Bilingual books can be helpful, learners should use it sparingly. Overusing the translation can have a negative impact on the learning process and slow down language acquisition. It is important for learners to understand the context and to use contextual cues to decipher the meaning of unfamiliar words or phrases. This way, learners can build their vocabulary and develop a better understanding of the language. By focusing on the context and using contextual clues, learners can also improve their reading comprehension skills and enhance their overall language proficiency.

Review and Reflect. After completing a #line Bilingual book, it is essential for learners to take a moment to review and reflect on their progress. They can revisit the text and audio recordings, and reflect on what they have learned. This will allow learners to solidify their understanding and identify areas where they can improve. It is crucial to encourage learners to take notes during their reading to keep track of new vocabulary and concepts. They can then use these notes to review and reflect on their learning. Additionally, learners can set goals for themselves based on what they have learned, which can help them to stay motivated and focused on improving their English language skills. By incorporating regular review and reflection into

their language learning practice, learners can maximize their learning outcomes with #line Bilingual books.

By following these steps, learners can maximize their learning outcomes with #line Bilingual and improve their English language skills.

Conclusion. Effectively utilizing #line Bilingual can help English language learners achieve their learning goals. This paper has highlighted the advantages of #line Bilingual books for learners, including expanding vocabulary, improving reading comprehension, developing intercultural competence, and boosting confidence. In addition, the paper has provided practical strategies and tips to help learners make the most of this book series. By following these strategies, learners can engage with the texts actively, improve their pronunciation and listening skills through the accompanying audio recordings, and use translation sparingly to enhance their language acquisition. In conclusion, #line Bilingual offers a unique and engaging way for English language learners to improve their language skills, and this paper has provided a roadmap for learners to maximize their learning outcomes with this book series. With consistent practice and dedication, learners can become proficient in English comprehension, speaking, and writing through #line Bilingual.

References:

1. Al-Wadaani, M. A. (2018). The effect of bilingual reading on EFL learners' vocabulary development. *Journal of Language Teaching and Research*, 9(4), 817-825.
2. Azizifar, A., & Hadianfard, H. (2020). The effects of dual-language books on EFL learners' reading comprehension and motivation. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 23(1), 31-43.
3. Bader, R., & Miller, E. The impact of bilingual books and technology on language acquisition and motivation. *International Journal of Education and Social Science Research*, 6(1), 1-7.
4. Kuo, P. C. (2017). Enhancing EFL students' vocabulary acquisition through bilingual reading. *English Teaching & Learning*, 41(2), 19-43.
5. Mena, M. (2016). Using bilingual texts to improve students' reading comprehension in a Spanish immersion program. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 19(1), 54-69.

МАКСИМИЗАЦИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ #LINE BILINGUAL: РЕКОМЕНДАЦИИ И СТРАТЕГИИ ДЛЯ ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК.

Г. А. Жунусова, Международный университет Астаны, Казахстан

Аннотация: В данной статье исследуется эффективность #line Bilingual, серии книг, которая предоставляет изучающим английский язык возможность читать и понимать истории как на их родном, так и на английском языках. В статье даются советы и стратегии по использованию #line на двух языках и подчеркиваются преимущества этой серии книг для изучающих английский язык. В статье подчеркивается важность правильного выбора уровня и жанра, активного чтения, взаимодействия с текстом, прослушивания аудиозаписей, бережного использования перевода, а также просмотра текста и размышлений над ним. В документе делается вывод о том, что #line Bilingual предлагает уникальный и увлекательный способ для изучающих английский язык улучшить свои языковые навыки, и при постоянной практике и целеустремленности учащиеся могут стать опытными в понимании английского языка, разговорной речи и письме с помощью #line Bilingual.

Ключевые слова: линейный билингв, преимущества, изучающие английский язык, стратегии, советы, уровень, жанр, активное чтение, аудиозаписи, перевод, рецензирование, размышление, владение языком, языковые навыки.

#LINE BILINGUAL КӨМЕГІМЕН ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН БАРЫНША АРТТЫРУ: АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУШІЛЕРГЕ АРНАЛҒАН ҰСЫНЫСТАР МЕН СТРАТЕГИЯЛАР.

Г. А. Жүнісова, Астана халықаралық университеті, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада ағылшын тілін үйренушілерге әңгімелерді ана тілінде де, ағылшын тілінде де оқуға және түсінуге мүмкіндік беретін #line Bilingual кітаптар сериясының тиімділігі зерттеледі. Мақалада екі тілде #line қолдану бойынша кеңестер мен стратегиялар берілген және ағылшын тілін үйренушілерге арналған осы кітаптар сериясының артықшылықтары көрсетілген. Мақалада деңгей мен жанрды дұрыс таңдау, белсенді оқу, мәтінмен өзара әрекеттесу, аудио жазбаларды тыңдау, аударманы мұқият пайдалану, мәтінді қарау және оған ой жүгірту маңыздылығы көрсетілген. Құжатта #line Bilingual ағылшын тілін үйренушілерге тілдік дағдыларын жетілдірудің бірегей және қызықты әдісін ұсынады және тұрақты тәжірибе мен берілгендік арқылы студенттер #line Bilingual көмегімен ағылшын тілін, ауызекі сөйлеу тілін және жазуды меңгере алады деген қорытындыға келеді.

Түйін сөздер: сызықтық қос тіл, ағылшын тілін үйренетін артықшылықтар, стратегиялар, кеңестер, деңгей, жанр, белсенді оқу, аудиожазбалар, аударма, шолу, рефлексия, тілді меңгеру, тіл дағдылары.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ ҮШІН BYOD ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУ.

Мухтарова Д.С., «Сұлтанмахмұт Торайғыров атындағы тірек мектебі (ресурстық орталық)» КММ, Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, Ботақара кенті
Қазақстан

Аннотация: мақалада оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру үшін заманауи ұялы құрылғыларды оқу үдерісіне тиімді пайдалану жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: оқу үдерісі, ұялы құрылғы, география

"Өз құрылғыңызды әкеліңіз" BYOD (Bring your own device) - бұл дәстүрлі оқу үдерісі туралы түсініктерді өзгертетін және оқушылардың назарын пәндерге аударатын және танымдық қызығушылығын тудыратын технология [1].

Мектеп оқушыларының барлығында дерлік смартфондар, планшеттер бар. Оқушылар мектепке ұялы құрылғыларды үнемі әкеледі және негізінен ойындар үшін және әлеуметтік желілердегі байланыс үшін пайдаланады.

Неге осы заманауи техниканы жетістігін география сабағында тиімді пайдаланбаққа деген ой келді. Ұялы телефонды сабаққа пайдаланудың пайдасы қаншалықты, оқушылардың пәнге деген қызығушылығына арттуына көмегі қаншалықты деген мәселені зерттеуге бел будым.

Бірінші зерттеу сабағым «Дүниежүзі халқының тілдік әулеттері мен топтары» тақырыбында «Nearpod» бағдарламасына өткіздім. Бұл тақырыпты тек қана ұялы құрылғымен және тек жеке жұмыс ретінде өткізуге бағытталып ұйымдастырылды. «Nearpod» бағдарламасының интербелсенді сабақтарды өткізуге арналған бейнефильм, слайд, презентация, 3D, 360° панорама, сауалнамалар құрастыру, ашық сұрақтар беру, сәйкестендіру, тест сияқты тағы басқа қосымшалары толып жатыр.

Жаңа сабақтың басы осы бағдарламада «Халықтардың этнолингвистикалық классификациясы, тіл әулеттері» тақырыбында бейнефильм көрсетуден бастадым. Оқушыларға «WhatsApp» тобымызға сілтеме, жіберіліп сол арқылы бағдарламаға кіреді. Бағдарламада бейнефильмді көрудің артықшылығы сонда, бейнефильм көру барысында, қажет жерінде тоқтап, оқушыларға сұрақ ашылады, олар сол жерге өзінің не көріп, не түсінгенін туарлы қысқаша жауап жазады. Яғни бұл жерде кері байланыс та, әрі жаңа

ақпаратты бекіту де қатар жүріп отырады. Мұғалімнің құрылғысына оқушылардың не деп жауап бергені келіп отырады, сол арқылы мұғалім бейнефильм соңында оқушылардың жауаптарын толықтырады.

Сонымен қатар жаңа сабақты түсіну, бекіту мақсатында «Тіл әулеттері мен тіл топтарын» сәйкестендіру тапсырмалары орындалды. «Шынды бағындыр» тапсырмасы геймификация түрінде, бүгінгі сабақ бойынша сұрақтарға кім тез әрі жылдам жауап берсе, сол оқушы шынға бірінші шығады. Кері байланысты осы бағдарламада өткізілді.

Сабақтың қорытындысы: оқушыларға өзінің ұялы телефонында жеке жұмыс істеу, әркім сабақты өзінің жылдамдық деңгейінде меңгеру өте ұнады. Сабақтың геймификациялануы оқушылардың танымдық қызығушылығын тудырды. Сабақтың рефлексиянан балалардың өте белсенді болғанын және өтілген тақырыпты жақсы меңгергенін, сабақтың қызықты өткенін байқауға болады.

Екінші зерттеу сабағым «Дүниежүзі халқының діни құрамы» тақырыбы өту ұялы құрылғымен қатар дәптерге жұппен жұмыс істеу арқылы жүргізілді. Сабақ үй тапсырмасын «Kahoot» бағдарламасы бойынша сұрақтарға жауап беруден басталды. Сұрақтар тест түрінде, суретпен, ашық сұрақ ретінде, дұрыс-бұрыс жауап ретінде берілді. Бұл бағдарламаның тағы бір тиімділігі оқушылар өздерінің дұрыс не қате жауап бергенін, сұраққа жауап берген сәттен біліп отырады.

Жаңа сабақ тақырып бойынша бейнефильм көріп, оны талқылағаннан кейін «Merge Object» бағдарламасы бойынша Тадж-Махал мешітіне, Ежелгі маяларды пирамидасына «360° панорамалық виртуалды саяхат» жасалды. Бағдарламаның арнайы кубигін айналдыра отыру арқылы, таңдалған объектіні толық зерттеп шығу мүмкіндігі бар.

Жоспар бойынша белгілі бір дінге сипаттама беру, оған қажетті ақпаратты ғаламтор желісінен іздеу әрі оны жұппен орындау сабаққа жаңа серпіліс берді.

Сабақты бекіту«Ahaslides» бағдарламасымен бүгінгі өткен тақырып бойынша 10 сұраққа жауап беру түрінде өтті. Бағдарлама арқылы сұрақтарды тест түрінде, сәйкестендіру ретінде немесе дұрыс не қате деп жауап беретін сұрақ ретінде берілді.

Сабақтың қорытындысы: Бірыңғай өзінің ұялы телефонында жеке жұмыс істеумен қатар жұппен жұмыс жасау өзінің тиімділігін көрсетті. Оқушылардың жоспар бойынша іздеу, бөлісу, алған ақпараттарын сараптау, талдау, қажетін тандап алу арқылы жұмысты орындау барысында белсенділігін артып, танымдық қызығушылығын оянып, тапсырманы толық орындап шықты. Ғаламтор желісінде қазақ тіліндегі ақпараттардың аздығы және ұялы телефондардың сапасының төмендігі сабақ барысында қиындықтар туғызады.

Оқу үдерісінде BYOD технологиясын пайдаланудың нәтижесін SWOT – талдау кестесінен көруге болады.

1-кесте. BYOD технологиясын пайдалану өткен сабақтарға SWOT - талдау

Күшті жақтары (Strengths)	Әлсіз жақтары (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - Сабақты бекіту, үй тапсырмасын сұрау кезінде оқушыларды 100% қамтылуы - Оқушылар ұялы телефонда тапсырмаларды орындау барысында тақырыпты сапалы меңгергенін көрсетті - Сабақтарда үлгерімі төмен оқушылардың белсенділігі жанданды - Балалардың қызығушылығы артып, көңіл-күйі көтерілді - Оқушылардың барлық тапсырмаларды қалай орындағаны, деңгейі мұғалімнің құрылғысына сарапталып дәл сол уақытта келіп отырады және толық есебі шығып отырады. 	<ul style="list-style-type: none"> - Сабақты дайындауға және зерттеуге көп уақыт кетеді - Ғаламтор желісінде қазақ тіліндегі ақпараттардың аздығы - Барлық оқушыларда ғаламтор желісі жоқ - оқушылардың құрылғыларының ескі модельде болуы - Сабақ үстінде әулеттік желіден хабарламаның экран бетіне үнемі келіп тұруы, оқушының сабақтан көңіл аударып әкету

<p>Мүмкіндігі (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Оқушылардың ойлауының басқа деңгейге көтерілуі - Сабақ өткізу барысында инновациялық идеялар, креативті тәсілдер іске асырылу мүмкіндігі 	<p>Қауіп-қатер (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Оқушылардың денсаулығына кері әсер ету - Ғаламтордан келетін қауіп-қатер
--	---

Әдебиет:

1. Любанец И.И. Использование BYOD-технологии в образовательном процессе. https://урок.рф/library/ispolzovanie_innovatcionnih_pedagogicheskikh_tehnolo_173209.html. 2020

THE USE OF BYOD TECHNOLOGY TO INCREASE THE COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS.

Mukhtarova D. S., KSU"support school (resource center) named after Sultanmakhmut Toraighyrov", Karaganda region, Bukhar-Zhyrau district, Botakara village Kazakhstan

Abstract: The article suggests ways to effectively use modern mobile devices in the educational process to increase the cognitive interest of students.

Keywords: educational process, mobile device, geography

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ BYOD ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ.

Мухтарова Д. С., КГУ» опорная школа (ресурсный центр) имени Султанмахмута Торайгырова", Карагандинская область, Бухар-Жырауский район, поселок Ботакара Казахстан

Аннотация: В статье предлагаются способы эффективного использования современных мобильных устройств в учебном процессе для повышения познавательного интереса учащихся.

Ключевые слова: учебный процесс, мобильное устройство, география

ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.

Тулєпова А. Н., Қызылорда обласы, Дүр Оңғар ауылының 107 ортамектебінің Информатика пәнінің мұғалімі, Қазақстан

Аннотация: мақалада жалпы орта білім беретін мектепте "Информатика" пәнін оқытудың инновациялық интерактивті технологиялары мен әдістерін қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Бұл жағдайда осы әзірлемелерді іс жүзінде қолдану шарттары сипатталады. Басқа пәндерді оқыту тәжірибесінде инновациялық технологияларды қолдануды кеңейтудің одан әрі жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: "Информатика" пәні, пәнаралық интеграция, "Информатика" пәнін жүргізу практикасы, оқытудың инновациялық технологиялары.

Қазақстандағы білім беру жүйесінде инновациялық серпіліс жасау бағытында оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнына, әдістері мен формаларына, бірлескен қызметті ұйымдастыруға жаңасын енгізумен байланысты болады. Оның негізгі мақсаты –жаңа әлемде жұмыс істеуге, білім алуға, бірлесіп өмір сүре білуге бейім түлектерін дайындау. Білімді, білікті, дағдыларды дәстүрлі түрде емес, ақпараттық-зияткерлік ресурстарды өз бетінше тауып, талдап және пайдалана білетін, инновациялық идеялардың қуат

көзі болатын, жедел өзгеріп отыратын әлем жағдайында дамитын және өзін-өзі ашып көрсете алатын болашақ маман тұлғасын қалыптастыру көзделеді. Осыған орай білім беру орындарында білім берудің әдістерін жаңарту мен оқу-тәрбие процесіне инновациялық ақпараттық-коммуникациялық білім беру технологияларын енгізу міндеттері қойылады.[1]

Дәстүрлі білім беру жүйесінде педагогикалық технология дегеніміз, барлық бөлшектері ойластырылған оқу және педагогикалық іс-шаралардың жобаланған моделі, оқу үрдісін ұйымдастыру және жүргізуде оқушы мен мұғалімге барлық ыңғайлы жағдай туғызу және педагогикалық технология оқу процесін толық меңгеру идеясын іске асыруды болжайды.

Жалпы инновация модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлінеді. Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Комбинаторлық модификация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Радикалдық инновация – білімге жаңа стандарттарды енгізу болып келеді.

Инновациялық оқыту технологиясын енгізу үшін үлкен педагогикалық тәжірибені оқыту мен тәрбиеге шығармашылықпен қапрауды қажет етеді.

Жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды қолдануға қолайлы жағдайды білім алу мекемелері қалыптастыруы да маңызды. Білім сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технологияларды оқып, үйреніп, сараптай келе, педагог тарапынан инновациялық іс-әрекетін қалыптастырудағы педагогикалық шарттары мынадай болады:

- инновация туралы білім;
- инновацияны жан-жақты меңгеру;
- инновациялық іс-әрекет диагностикасын меңгеру;
- инновацияны тәжірибеде қолдану. [2]

Инновациялық технологиялардың негізгі мақсаты — әрбір оқушыларға түбегейлі білім мәдениеттің қалыптастыру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау. Әр бір жаңа әдіс уақытша жоспарға жатады. Бұл яғни, бір мұғалім үшін табылған жаңа әдіс, жаңалық басқа мұғалім үшін өтілген материал тәрізді. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады. Инновацияның өмірге енуі мектептің өзінің жұмыс істеуіне себепші болатын ішкі жағдайларға байланысты. Білім беру мекемесінің алға қойған мақсатына жетуі үшін басқаруға ықпал жасайтын (мұғалімдер, мектеп оқушылары) және өзінің басқарушы ішкі жүйесі (әкімшілік, педагогикалық ұжым) біртұтас жүйе болғандықтан, инновацияға үнемі орын табылады. Ал жаңа өзгеріс нәтижесі білім беру мекемелері үздіксіз өзгертін және дамитын жаңа қайшылықтардың көздері болады. Сонымен қатар басқарудағы маңызды орын үнемі қозғалыс пен дамуда болатын педагогикалық және балалар ұжымының қажеттілігіне беріледі.

Инновацияның қажеттілігі сыртқы себептермен де анықталады, мынадай бірқатар себептерге байланысты: адамдардың мұқтаждылығын қамтамасыз ету қажеттілігі, мектеп оқушыларының білімге, дағдыға шеберлікке деген ұмтылысы, жоғары сапалы білім алудағы жеке тұлғаның дамуы. Технологияны, ұйымдастыруды үнемі жаңғырту жағдайында ұстап тұрып қана мектеп өз бағытын нығайта алады. Жаңалық енгізу кез келген білім беру мекемесінің дамуы мен жоғары жетістікке жетуінің негізгі факторы болып табылады.

Педагогтердің идеясы, ойлап шығарулары мен ашулары сияқты кез келген инновациялық қызметінің нәтижесі мектептер мен педагогика ғылымының прогрессивті дамуына ықпал етуі керек. Бұл қызметті күнделікті тіршілік әрекеті мен психологиялық және тағы да басқа стресс сияқты нәрселерден құтқарып, шығармашылық ой заңдылығы бойынша және ғылымның өзіне тән дамуының кең өріс алуына мүмкіндік беруі керек. Инновациялық оқыту білімді тереңдетумен қатар оқушының оқу әрекетіне жетелеп, олардың оқуға деген ынтасын оятады. Қазіргі кезде педагогикалық технология ұғымы

педагогикалық лексиконымызға берік еніп келеді. Технология – бұл қандай да болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы деген ұғымды білдіреді. [3]

Сонымен, жаңа инновациялық педагогикалық технологияның негізгі, басты міндеттері мынадай:

- әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;
- білім мен білігіне сай келетін бағдар тандап алатындай дәрежеде тәрбиелеу;
- өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту;
- аналитикалық ойлау қабілетін дамыту.

Информатика мен АКТ, оның "Ақпарат" жүйелік тұжырымдамасының әмбебаптығына және ғылыми танымда пайда болатын ақпараттық тәсілге байланысты, білім беру процесінде пәнаралық байланыстарды құруға ықпал етеді және болашақ маманның кәсіби қажеттіліктеріне бейімделуі мүмкін, сонымен қатар практикалық білім мен дағдыларды дербес тереңдетуді білдіреді. Инновациялық қызметімізде біз технологиялардың кейс әдісін қолданамыз. [4]

Кейс-технологияның мәні мынада: білім алушыға нақты ұйым өз қызметінде кездескен немесе нақты ретінде модельденген белгілі бір жағдайдың сипаттамасы беріледі. Білім алушы сабақ қарсаңында проблемамен танысып, оны шешу жолдарын ойластыруы керек. Шағын топтардағы сыныпта тәжірибеден алынған жағдай туралы ұжымдық талқылау жүреді. Әрбір кейс өндірістік жағдайлар негізінде әзірленген, білім алушылардың өндірістік міндеттерді шешу алгоритмдерін өз бетінше құрастыру дағдыларын қалыптастыратын оқу-әдістемелік материалдардың толық жиынтығы болып табылады. Іс тындаушыларды белсендіреді және аналитикалық және коммуникативті қабілеттерін дамыта отырып, практикалық жұмысты орындауға мүмкіндік береді, студенттерді нақты жағдайлармен "бір-бірден" қалдырады. [5]

Ақпараттық технологияларды зерделеу кезінде кейстерді пайдалану объектіні зерттеуді ұйымдастыруды, кіріс және шығыс деректерімен жұмыс істеуді, оларды түсінуді, құруды, талдауды және өңдеуді, сондай — ақ құрылымданбаған ақпаратпен-оны іздеуді, тексеруді, ресімдеуді, өңдеуді және сақтауды үйренуге мүмкіндік береді. Білім алушылар өздерінің практикалық қызметі кезінде кездесуге тура келетін ақпараттық технологиялар саласындағы іс-әрекеттер мен рәсімдерді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін қажетті дағдыларды тез дамытады. Кейс-оқыту әдісі - бұл нақты жағдайларға негізделген белсенді оқыту әдісі. Істердің артықшылығы-теория мен практиканы оңтайлы үйлестіру мүмкіндігі, бұл оқушыларды дайындауда өте маңызды болып көрінеді. Информатика мен ақпараттық технологияларды оқыту процесінде кейс зерттеу объектісі ретінде (оқушылардың өздері мультимедиялық сорттарын дамытады) және оқытудың тиімді құралы ретінде әрекет етеді. [4]

Информатика мен ақпараттық технологияларды оқыту кезінде кейс-әдісті енгізу іс жүзінде құзыреттілік тәсілді іске асыруға мүмкіндік береді, ол информатиканың әдістемелік жүйесін дамытады, білім беру пәнінің мазмұнын байытады. Информатика пәні аясында кейс-технологиялар "ақпаратты ұсыну нысандары", "графика түрлері", "Мәтін эстетикасы" сияқты тақырыптарға қатысты қолданылуы мүмкін. Қаріптер", "кестелік ақпараттық модельдер", "объектінің ақпараттық моделі", "вирустар және антивирустық бағдарламалар" және т. б. Дәстүрлі және инновациялық оқыту технологияларын таңдауға жүйелі көзқараспен, олардың ақылға қонымды үйлесімімен, бірін-бірі толықтырумен және топтық және топтық пікірталастарды тиімді басқарумен үлкен нәтижеге қол жеткізуге болады. Оқытуда кейс-технологияны қолдануды қорытындылай келе, бұл әдіс информатика сабақтарында оқушылардың танымдық мүмкіндіктері мен шығармашылық қабілеттерін белсендіруге және дамытуға ықпал ететінін атап өткен жөн. [6]

Сондай-ақ, инновациялық қызметке оқу-әдістемелік кешен (ОӘК) құруды жатқызуға болады, оның негізгі бөлігі электрондық Нұсқаулық түрінде жүзеге асырылады. Бұл технологияны біз "Ақпарат теориясы", "ақпаратты кодтау" тақырыптары бойынша то

курсынан өту кезінде студенттермен жұмыс істеу үшін енгіземіз. Ақпарат теориясының ғылыми және оқу пәні ретіндегі ерекшелігі-оның қолданбалы компонентін көптеген адамдар, соның ішінде ғылыми саладан өте алыс адамдар іздейді. Ақпарат теориясы-ақпараттың жалпы қасиеттерін, оны өңдеу әдістері мен құралдарын (жинау, сақтау, түрлендіру, орын ауыстыру) зерттейтін ғылым. Пәннің рөлі мен орны негізінен келесі факторлармен анықталады: - информатика табиғи, техникалық және әлеуметтік маңызы бар ғылым ретінде пайда болған және болжанатын "ақпараттық жарылыс" жағдайында әлемдік қоғамдастықтың тұрақты дамуын ғылыми-техникалық және ұйымдастырушылық-әдіснамалық қамтамасыз ету деңгейін арттырудың практикалық қажеттіліктеріне сүйене отырып, бүгінде қарқынды дамып келеді;

- Ақпараттық жүйелерді құруға, енгізуге және пайдалануға байланысты практикалық әзірлемелердің өсіп келе жатқан көлемін үнемі ғылыми қолдау қажет;

- информатиканың теориялық негіздері-дүниетанымдық ғылым, өйткені оны зерттеу нысаны ақпарат болып табылады. Сондықтан пәннің негізгі бөлімдерін зерделеу болашақ информатика мұғалімін тікелей практикалық қызметке қажетті теориялық дайындықты қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен қатар оның интеграциялық, дүниетанымдық және әдіснамалық функцияларын алдын-ала анықтайтын ақпараттық мәдениетті одан әрі оқыту мен тәрбиелеу үшін негіз құруы керек.

Ақпарат теориясы ақпаратты, оның пайда болуын, дамуын және жойылуын зерттеумен айналысады. Код жасау теориясы осы бөлімге жақын орналасқан, оның міндеті ақпаратты әртүрлі байланыс арналары арқылы беру кезінде, сондай-ақ сақтау және өңдеу кезінде ұсыну формаларын зерттеу болып табылады. "Ақпаратты кодтау" тақырыбы пайдаланушы жұмыс істеген кезде компьютерде болатын процестердің мазмұны туралы түсініктерді қалыптастыруға негіз болады. Бұл компьютерде жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырумен байланысты емес, сондықтан оқушылардың ақпаратты кодтау әдістерін зерттеу бойынша өзіндік және жеке жұмысын ұйымдастыру өте қызықты.

Әдебиеттер:

1. Бобохужаев Ш. Актуальность применения кейс-методов обучения в национальной системе подготовки кадров: Международная научно-практическая конференция: сборник тезисов докладов/ Научные основы внедрения новых педагогических технологий в учебный процесс в системе подготовки кадров налоговых органов. Т.: Изд-во Налоговая Академия РУ, 2003. С. 75–78.
2. Кормен Т. Х. Алгоритмы: построение и анализ, 2-е издание. М.: Мир, 2005. — 243 с.
3. Беликова М. Ю. УМК Теоретические основы информатики. РИО ГАГУ, 2010. — 58с.
4. Лапчик М. П. Методика преподавания информатики / М. П. Лапчик. — М.: Академия, 2001. — 624с.
5. Майер Р. В. Теоретические основы информатики. Задачи и программы на языке Pascal: учебное пособие для студентов высших учебных заведений/ ГППИ, 2011. — 73с.
6. Игротека педагога/сост. А.Г.Баковец. – Минск: Красико-Принт, 2015.
7. <http://www.public.ru/> Публичная интернет-библиотека. Основные термины (генерируются автоматически): инновационная деятельность, Российская Федерация, образовательный процесс, обучение, практическая деятельность, теория информации, технологический подход, учебный процесс.
- 8.

ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.

Тулупова А. Н., учитель информатики, Қызылординская область, район Дүр, село
Оңғар, СШ №1075 Қазақстан

Аннотация: в статье рассматриваются особенности применения инновационных интерактивных технологий и методов преподавания предмета

«Информатика» в средней общеобразовательной школе. При этом описываются условия применения этих разработок на практике. Предлагаются дальнейшие пути расширения применения инновационных технологий в практиках преподавания других предметов.

Ключевые слова: предмет «Информатика», межпредметная интеграция, практика ведения предмета «Информатики», инновационные технология обучения.

INNOVATIVE AND INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING COMPUTER SCIENCE.

A. N. Tulepova, Teacher of Computer Science at secondary school 107 of Dur Ongar village,
Kyzylorda region, Kazakhstan

Abstract: the article discusses the implications of the use of innovative interactive technologies and methods of teaching the subject "Computer Science" in secondary school. At the same time, the conditions for the application of these developments in practice are described. Further ways of expanding the use of innovative technologies in the practice of teaching other subjects are proposed.

Keywords: the subject of "Computer Science", interdisciplinary integration, practice of conducting the subject of "Computer Science", innovative learning technology.

Мазмұны/ Content/Содержание

1 СЕКЦИЯ			
1	Шишкова С.Ю., Зейнуллина Ж.М.	Метод буквограммы как инновационная технология.	3
2	Karagan E., Kunanbaeva M.N., Alibek A.	Levels of development of self-consciousness of young people.	5
3	Тесленко А.Н.	Молодежная работа в системе технического и профессионального образования: современные тренды и тенденции.	11
4	A.B.Mukhametkan	Advantages of mobile gamification in learning english language at school.	18
5	Токенова А.Н., Турдалиева А.О.	Педагогикалық ЖОО-да дифференциалдық теңдеулерді оқытудың әдістемелік мәселелері.	22
7	Zh. A. Sydyk	The effectiveness of using authentic video materials in english language learning for development listening skills of advanced learners.	26
8	Ахметов Д.М.,Ахмад Н.С., Муканов Б.М., Оразакиева Т.Т., Муратбаев А.Ж.	С.Ж. Асфендияров атындағы қазұму халықаралық факультет студенттеріне топографиялық анатомия пәнінен білім беру ерекшеліктері.	29
9	Мамажанова А.Ә., Рыскулова М.	Психологические особенности развития молодежи с учетом релятивности общества.	30
10	Орынтаева А. К.	Роль игр на уроках английского языка в младших классах.	35
11	Омарова А.Н.	Білім беру мекемелеріндегі өте белсенді балалармен сүйемелдеу жұмыстарын ұйымдастыру ерекшеліктері.	38
2 СЕКЦИЯ			
12	Джолдасбекова Г.П.	Использование здоровье сберегающих технологий в ДОУ для сохранение и профилактики здоровья детей с нарушением зрения в инклюзивном образовании.	43
13	Жолдасбекова Ә. Ә.	Аутизмді бар балаларды оқытуда кешенді әдістерді қолдану.	46
14	Исаева М.Д.	Көру қабілеті бұзылған балаларды музыкада, қарапайым аспаптарда ойнау арқылы есту, есте сақтау анализаторын дамыту.	50
15	Айтбаева А.Р.	Ы. Алтынсарин «кел, балалар, оқылық!».	54
16	Батиева. Г.К.	Құм терапиясы және құмдағы ғажайыптар .	56
17	Господарь Ю.А., Ахметова Ж.Г.	Методы психокоррекции агрессивного поведения детей.	59
18	Татиева М.М.	Арт-терапия әдістері арқылы балалардың мазасыздануын коррекциялау.	63
19	Оразбаева М.Е.	Зорлық-зомбылықтың және буллингтің алдын алу, болдырмау мақсатында жасөспірімдерге тәрбие беру жолдары.	69
20	Бекеева У.Ж., Құнанбаева М.Н.	Сахналық қойылымдар арқылы бала тілін дамыта отырып жеке тұлға ретінде қалыптастыру.	73
3 СЕКЦИЯ			
21	Сагадатов А.Х., Баранбаева А.С., Ашербекова Ж.Б.	Инклюзивті білім беру жүйесіндегі эмоционалды құзыреттілік.	76

22	Рустем Ж.Б.	Использование дидактических игр в развитии познавательных процессов детей с ООП.	79
23	Мукашева Ж.И., Бондаренко О.Ю.	Основные критерии выявления РАС у детей дошкольного возраста.	83
24	Жолымбетова Н.А.	Мектепке дейінгі ұйымда инклюзивті білім беру жағдайында педагогикалық технологияларды тиімді қолдану.	89
25	Кожабергенова К.Б., Әлібек А.	Қыз балаларда отбасылық құндылықтарды қалыптастырудағы атаналардың рөлі.	92
26	Акимгожаева Г.Қ., Бельгибаева М. Ж.	Артикуляциялық моториканы дамыту – сөйлеу қабілеті бұзылған балаларды дыбысты айтуды түзетудің тиімді құралы ретінде.	99
27	Альсейпулова Б.А.	Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың ата-аналар мектебін құру арқылы қолдау.	104
28	Чернышева Н. В.	Формирование коммуникативных навыков у детей с особыми образовательными потребностями через игры в кругу.	108
29	Рахимова Б.Б.	Көз көру функциясының бұзылуы бар балалармен логопедиялық жұмыстың ерекшеліктері.	111
4 МАСТЕР -КЛАСС			
30	Zhumanova A.E.	Using smart technologies in teaching english language at school.	114
31	Есетова Л.А.	Инновационные технологии в педагогической деятельности.	118
32	Zhunosova G. A.	Maximizing learning outcomes with #line bilingual: tips and strategies for english language learner,	123
33	Мухтарова Д.С.	Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру үшін byod технологиясын пайдалану.	126
34	Тулупова А. Н.	Информатиканы оқыту үдерісіндегі инновациялық және интерактивті технологиялар.	128